АРХИТЕКТУРА

Списание
за архитектурно творчество,
архитектурна теория
и критика

2023/3-4

САБ
СЪБИТИЯ
КОНКУРСИ И РЕАЛИЗАЦИИ
КРИТИКА
ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИЯ
ПРИЛОЖНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
ГОДИШНИНИ

ИЗДАНИЕ НА СЪЮЗА НА
АРХИТЕКТИТЕ В БЪЛГАРИЯ

UIA WORLD CONGRESS OF ARCHITECTS **COPENHAGEN 2023** SUSTAINABLE FUTURES **LEAVE NO ONE BEHIND**

Partnerships for change

EXPLORING THE POTENTIAL OF UIA-REGION 2 UKRAINE AND LEBANON

BELLA CENTER - COPENHAGEN
03.07.2023, from 1:45 p.m. until 3:15 p.m.
Hall B3 M7-8

JOSÉ LUIS CORTÉS
President of
the International Union of Architects

ISTELIANNA ATANASSOVA
Vice President of the International
Union of Architects for Region 2

MICHAL MLYNÁR Deputy
Executive Director, UN-Habitat

CHRISTINE AUCLAIR Coordinator
World Urban Campaign, UN-Habitat

OLEKSANDR CHYZHEVSKYI
President of
the National Union of
Architects of Ukraine

SERHIY BURAVCHENKO
Vice President of
the National Union of
Architects of Ukraine

OLENA OLIYNYK
Vice President of
the National Union of
Architects of Ukraine

DIVINA ABOU JAOUDE
President of the UIA Member section
SANY JAMAL Architect, Beirut

RASMUS LAURIDSEN
Head of EIB Group Office Denmark
European Investment Bank (EIB)

JESPER NYGÅRD
CEO Realdania – Denmark
Philanthropic Foundation

MONA RADY
Chair of UN Habitat
Professionals Forum - HPF

MAYYA graphic design 00359877308500

Този брой на списание „Архитектура“ е шарен, както е шарена архитектурата съобразно палитрата от области, свързани с философията и бита на човешкото съществуване, с които има досег. Защото тя е материален израз на миналото и настоящето, на социалното развитие на обществото и потребностите му, на икономическите и технологичните постижения, на културата и традициите.

През изминалите месеци на тази година се случиха няколко важни за професионалната ни колегия събития. Отразили сме ги в началото на изданието.

Основаният през 1948 г. Международен съюз на архитектите, за да помогне за тяхната решаваща роля в обновяване на общности, които са били разкъсани от последователни международни кризи преди и след Втората световна война, отбеляза своята 75-а годишнина на конгреса си в Копенхаген. Той доказа, че разполага с инструментите, с които да допринесе за просперитета на модерния свят. Привързаността към устойчивото и етично развитие, съответстващо на напредъка на технологиите и архитектурните изследвания, осигурява продължаването на неговото бъдеще и адаптация към променящите се приливи и отливи на историята.

В предишния брой публикувахме материал за проведения конкурс за кураторски проект за национално участие на България в Биеналето на архитектурата с тема „Лаборатория на бъдещето“. Сега продължаваме разказа за откриването на нашия павилион с дискусия, осъществена чрез видеовръзка едновременно във Венеция и София, за историята на всички положени досега усилия, за да се осъществи след 15-годишна пауза нашето активно присъствие на престижния форум, и за идеите, с които е зареден реализираният вече на място първопремиран проект със заглавие „Образованието е придвижването от тъмнина към светлина“.

През месец май тази година се проведе XXXIV общо събрание на Съюза на архитектите в България, на което беше избрано ново ръководство. На първите страници са публикувани намеренията на новоизбрания председател – арх. Петър Диков, и на заместник-председателя и председател на Издателския съвет – арх. Илиян Николов, за бъдещето на организацията и създаването на добре изградена система за разпространение на информация в рамките на професионалната общност и от нея към цялото общество и останалия свят.

Представили сме резултатите от студентските конкурси „Центърът на село Лозен“ и „Преустрояването на водната кула и прилежащата територия в Димитровград“. Също и реализираните вече проекти за „Карин дом“ във Варна и Спортно-рекреационния комплекс „Чърчилови ливади“ в Мисисага, Канада.

Възобновяваме рубриката „Архитектурна критика“ със статии за българската практика в областта на реставрацията на архитектурни паметници на културата и монументи.

Отделили сме място на нова иновативна програма за обучение в университетското архитектурно образование и вижданията на наш колега, на базата на дългогодишната му практика в Германия, за мястото на архитекта в нашата страна и необходимостта от завръщане към неговата автентична мисия и пълнота на професионалния му профил.

Към пъстротата на палитрата допринасят изследванията върху: Нормите на японското законодателство за благоприятстване планирането на територии с високо застрояване и предразполагане на появата на стройни високи сгради; Системата, описваща възможните прогнози за архитектурата на бъдещето като пряка проява на икономическата сигурност или несигурност на обществото, преосмислящи опазването на архитектурното наследство в израз на спестовността и контрапозиция на порива за промяна и развитие или като проява на избор и преоценка на натрупванията от миналото; Вкусът, като възможност за естетическа преценка, в различните исторически периоди; Генезиса на мутробарока и строителния му отпечатък.

В последния раздел се връщаме към изминалите повече от тридесет години, отлетели като миг, през който многообразната и съдържателна дейност на издателство „Арх и арт“ подпомага българските архитекти в създаването и укрепването на творческите търсения, успехите и разочарованията по дългия път на развитието в променена среда и при нови условия, на които много от нас са съвременници, активни участници, критици или просто наблюдатели.

Един брой на списанието не може да побере и отрази всичко. Надявам се поместените материали да са полезни и интересни на мнозина. Всеки да прелисти и последната страница на това четиво.

арх. Евгения Кукушева

АРХИТЕКТУРА

3 - 4
2023

Списание
за архитектурно творчество,
архитектурна теория и критика
ГОДИНА СЕДЕМДЕСЕТА

Издание на Съюза на архитектите в България.
Списание "Архитектура" е включено в националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране на НАЦИД.
Тираж: 1000

Адрес: 1504 София, ул. „Кракра" 11, e-mail: sab@bularch.org, www.bularch.eu
ISSN 0324-1254

Издателски съвет:
арх. Илиян Николов - Председател
проф. д-р арх. Борислав Борисов д.а.н.
проф. д-р Александър Кьосев
проф. д-р арх. Валери Иванов
доц. д-р ланд. арх. Веляна Найденова
проф д-р арх. Веселина Пеневска
проф. д-р арх. Георги Георгиев
доц. д-р арх. Елена Иванова
доц. д-р арх. Искра Дандолова д.с.н.
проф. д-р арх. Росица Никифорова

Отговорен редактор на броя: арх. Евгения Кукушева
Предпечат: РА „Яйцето", office@theegg.bg
Коректор на броя: Лора Султанова
Печат: Спектър АД

Първа и четвърта корица: Спортно-рекреационен комплекс „Чърчилови ливади", Мисисага, Канада
Втора корица: плакат на Конгреса на МСА в Копенхаген
Трета корица: Изложба „Моята есен" на арх. Ивана Вълчанова

СЪДЪРЖАНИЕ

4 **САБ**

4 ОБРЪЩЕНИЕ КЪМ ЧЛЕНОВЕТЕ НА СЪЮЗА НА АРХИТЕКТИТЕ В БЪЛГАРИЯ И ЦЯЛАТА АРХИТЕКТУРНА КОЛЕГИЯ
арх. Петър Диков

7 ЗА ЕДИННА ИНФОРМАЦИОННО-ИЗДАТЕЛСКА СИСТЕМА НА САБ
арх. Илиян Николов

9 **СЪБИТИЯ**

10 КОНГРЕС НА МСА В КОПЕНХАГЕН
арх. Истелианна Атанасова, арх. Магдалина Ръжева

18 БИЕНАЛЕ НА АРХИТЕКТУРАТА 2023 „ЛАБОРАТОРИЯ НА БЪДЕЩЕТО"
арх. Евгения Кукушева

19 КАК БЪЛГАРИЯ СЕ ЗАВЪРНА НА ВЕНЕЦИАНСКОТО БИЕНАЛЕ ПО АРХИТЕКТУРА
арх. Мартин Христов

26 ОТ ТЪМНИНА КЪМ СВЕТЛИНА
арх. Борис Тикварски, арх. Лиляна Тодорова, арх. Виктор Муньоз Санц

30 **КОНКУРСИ И РЕАЛИЗАЦИИ**

31 СТУДЕНТСКИ КОНКУРС „ЦЕНТРАЛНА ЧАСТ - СЕЛО ЛОЗЕН"
арх. Евгения Кукушева

41 КОНКУРС ЗА ПРЕУСТРОЯВАНЕ НА ВОДНАТА КУЛА И ПРИЛЕЖАЩИТЕ ПРОСТРАНСТВА В ДИМИТРОВГРАД
арх. Елисавета Георгиева, Кремена Борисова

АРХИТЕКТУРА

Списание
за архитектурно творчество,
архитектурна теория и критика
ГОДИНА СЕДЕМДЕСЕТА

3 - 4
2023

СЪДЪРЖАНИЕ

ЗА КОНКУРСИТЕ, КАТО НАЧИН НА МИСЛЕНЕ ИЛИ КАК ПОСТРОИХМЕ НОВАТА СГРАДА НА „КАРИН ДОМ“ 47
арх. Явор Панев

ФАБРИКА ЗА ОТДИХ. СПОРТНО-РЕКРЕАЦИОННИЯТ КОМПЛЕКС „ЧЪРЧИЛОВИ ЛИВАДИ“, МИСИСАГА, КАНАДА 55
д-р арх. Красимир Василев

КРИТИКА 61

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ И РЕИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА АРХИТЕКТУРНИТЕ ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА В ТЪРСЕНЕ НА НЕПРЕХОДНИТЕ ЦЕННОСТИ 62
д-р арх. Добрина Желева-Мартинс

ЗА МЕМОРИАЛА НА ПЪРВИ СОФИЙСКИ И ШЕСТИ ТЪРНОВСКИ ПОЛК 72
арх. Евгения Кукушева

ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИЯ 79

ИНОВАТИВНА УЧЕБНА ПРОГРАМА ЗА ПРЕПОДАВАНЕ НА АРХИТЕКТУРНО ПРОЕКТИРАНЕ 80
д-р арх. Васил Кашукеев

АРХИТЕКТЪТ В БЪЛГАРИЯ – АРХИТЕКТ-ГЕНЕРАЛИСТ ИЛИ АРХИТЕКТ-ПРОЕКТАНТ? 91
дипл. инж., арх. Стоян Тодоров

ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА АВТЕНТИЧНИЯ ПРОФЕСИОНАЛЕН ПРОФИЛ НА АРХИТЕКТА В БЪЛГАРИЯ 97
дипл. инж., арх. Стоян Тодоров

ПРИЛОЖНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ 105

КАК ЯПОНСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО БЛАГОПРИЯТСТВА ПЛАНИРАНЕТО НА ТЕРИТОРИИ С ВИСОКО ЗАСТРОЯВАНЕ И ПРЕДРАЗПОЛАГА ПОЯВАТА НА СТРОЙНИ ВИСОКИ СГРАДИ 106
арх. Радосвет Вълков

АРХИТЕКТУРНОТО НАСЛЕДСТВО В СИСТЕМАТА НА ТИЙЛ 113
арх. Игнат Тодоров

ВКУС И МОДАЛНОСТ 120
д-р изк., арх. Иван Лапатов

ГЕНЕЗИС НА МУТРОБАРОКА 130
ланд. арх. Димо Петров

ГОДИШНИНИ 141

ПОВЕЧЕ ОТ 30 ГОДИНИ ИЗДАТЕЛСТВО „АРХ И АРТ“ 142
чл.-кор. проф. арх. Атанас Ковачев д.а.н.

**Източниците на илюстрациите не са упоменати, когато са на автора.*
**Текстовете на английски език са на авторите на статиите.*

ОБРЪЩЕНИЕ КЪМ ЧЛЕНОВЕТЕ НА СЪЮЗА НА АРХИТЕКТИТЕ В БЪЛГАРИЯ И ЦЯЛАТА АРХИТЕКТУРНА КОЛЕГИЯ

Петър Диков

Роден в гр. София, 19.09.1953 г.
Завършва архитектура във ВИАС.
КНИПИТУГА (Комплексен научноизследователски и проектантски институт по териториално устройство, градоустройство – архитектура) – проектант, научен сътрудник, ръководител ателие.
НЦТСУ (Национален център по териториално и селищно устройство) – зам. генерален директор.
НЦТРЖП (Национален център по териториално развитие и жилищна политика) – зам. генерален директор.
НЦТР – прокурист.
"ПроАрх" ЕООД – управител.
НЦТР ЕАД (Национален център по териториално развитие) – изпълнителен директор.
Столична Община – НАГ – Главен архитект.
Институт за градско планиране – изпълнителен директор.
• Ръководител на проекти и реализации – териториално устройство, градоустройство, архитектура.
• Ръководител на научни и нормативни разработки.
• Ръководител на конкурсни разработки.
Публикации – сп. „Архитектура", информационен бюлетин на КНИПИТУГА, бюлетин ТСУА, периодичен печат.

Уважаеми членове на Съюза на архитектите, колеги архитекти, ландшафтни архитекти и урбанисти,

Съюзът на архитектите в България е творческо-професионална организация с дълга и достойна история, започваща от Българското техническо дружество, основано през 1885 г., досега в продължение вече на 138 години. Членството в доброволна професионална организация като нашата е по принадлежност към определена кауза, заради престижа, който това членство дава, поради професионален или материален интерес или в идеалния случай и заради трите заедно. За съжаление, в последните години членовете на САБ намаляват, а по-младите колеги като че ли нямат мотиви да членуват в нашата организация. Основната цел, която си поставяме като ново ръководство на Съюза, е да върнем каузата, престижа и интереса за членство в САБ, да възвърнем достойнството на професионалната ни организация.

Заявяваме, че в своята дейност ще се ръководим от тази цел и ще работим за:

1. Отстояване авторитета на архитекта, архитектурната професия и архитектурата в обществото. Авторитетът на архитекта и архитектурната професия в обществото систематично се руши от доста години. Освен общите усилия на всички ни, ще трябва и много целенасочена работа, особено с хората, които формират общественото мнение. В сътрудничество както на национално ниво, така и по места с журналисти, писатели, художници, артисти, юристи ще положим усилия за разясняване постиженията на архитектите и архитектурата, както и ще подкрепяме обективния анализ на слабостите и грешките ни.

2. Защита и утвърждаване на добрата архитектурна практика, съвременните архитектурни идеи и ценности, подкрепа и развитие на качествена архитектурна критика, както и професионално презентиране на добрите

европейски и световни архитектурни и градоустройствени постижения. Ще се стремим да развиваме и подобряваме изданията на САБ, сайта на Съюза и създаване на страници в интернет платформите.

3. Устойчиво развитие на архитектурната среда на селищата и териториите, стимулиране на професионалното консултиране и подпомагане на държавните органи, кметовете и общинските съвети. Ще се стараем да подбираме професионалното представителство на САБ в държавните и общинските експертни съвети, така че да се издига авторитетът на САБ, както и ще изискваме отчетност на тези представители пред колегията.

4. Съхраняване и развитие на българската архитектурна идентичност и архитектурното ни наследство. Ще работим за подобряване координацията на проектантите с НИНКН и Министерството на културата, както и ще настояваме за по-оперативната работа на тези държавни институции. Ще подпомагаме професионалното обучение на колегията по отношение на българското архитектурно наследство.

5. Подобряване и развитие на законовата и нормативна уредба, свързана с архитектурата, устройственото планиране, архитектурното образование и архитектурното наследство съвместно с КАБ. Ще участваме активно за законовата защита на професиите архитект, урбанист и ландшафтен архитект.

6. Активизиране на връзките със средните училища и университетите, обучаващи архитекти, ландшафтни архитекти и урбанисти, и участие в определяне на държавната поръчка за тези специалности.

7. Защита и подпомагане творчески, професионално и социално на своите членове, като развиваме и подпомагаме контакти помежду им и с архитектите от други страни. Ще създадем фондация „Архитектура“, която да дава стипендии на талантливи студенти и млади архитекти, както и да подпомага финансово членове на САБ при здравословни проблеми.

8. Развитие на архитектурната култура в обществото и формиране на активна обществена нагласа към архитектурата чрез съдействие за стартиране на специализирани предавания за архитектурата в национални и местни медии, както и подкрепа на инициативата „Детска архитектурна работилница“.

9. Повишаване нивото на архитектурното образование, както и за издигане на критериите за получаване на диплом за архитект.

10. Получаване от САБ на правото да участва в контрола върху качеството на архитектурните проекти.

11. Подобряване на качеството и ефективността на управлението и експлоатацията на имотите на САБ с цел повишаване на рентабилността им и съответно приходите на Съюза, както и използването им в полза на членовете на Съюза.

Нека върнем престижа и достойнството на Съюза на архитектите в България... Всички заедно можем да го направим...

Членове на Управителния съвет по ресори:

арх. Илиян Николов – издателска дейност и електронни медии;

арх. Николай Рачински – координация с регионалните структури;

арх. Величка Тименова – нормативна дейност и координация с ДНСК;

арх. Венцислав Керимов – участие в експертни съвети;

арх. Истелианна Атанасова – международна дейност;

арх. Лидия Лазарова – авторско право;

арх. Майя Бужашка – връзки с медиите;

арх. Мартин Микуш – образование и връзки с висшите училища, обучаващи студенти по архитектура;

арх. Милен Маринов – архитектурно наследство и координация с МК и НИНКН;

арх. Петър Статев – стопанска дейност и управление на собствеността;

арх. Тодор Обрешков – архитектурни конкурси;

арх. Хубена Салджиева – музей на архитектурата – гр. Пловдив;

арх. Васил Тинчев;

арх. Петър Червеняшки

Председател на Управителния съвет: арх. Петър Диков

ЗА ЕДИННА ИНФОРМАЦИОННО-ИЗДАТЕЛСКА СИСТЕМА НА САБ

Илиян Николов

Арх. Илиян Николов, Зам.-председател на УС на САБ, Председател на Информационно-издателски съвет на САБ

Трето поколение архитект в своята фамилия. Дипломиран във ВИСИ, София през 1976 г. Специализирал във Франция през 1982 г. Работи в ателието на баща си в „Главпроект" до 1990 г. Управител на собствено проектантско бюро „Николов и Николов – архитекти" от 1990 до 2022 г. Началник на УАГ на Столична община 1996-2001 г. Член на САБ от 1978 г. Четирикратен член на УС на САБ (1990, 1992, 1998, 2023 г.) Член-основател на КАБ и Председател на КАБ Филиал София от 1995 г. Основател и управител на „Европан България" от 2001 г. Член-основател на „Алианс за висока строителна култура" от 2023 г. Автор на значителни обекти и лауреат на архитектурни конкурси (вкл. „Сграда на годината").

Важността и силно консолидиращият ефект на добре организирана система за разпространение на информацията в рамките на една професионална общност, както и от нея към цялото общество, считам за напълно доказани във времето.

Сдружаването на архитектите в България има вече над 130-годишна история. А специфичните носители на информацията в нашата професионална общност – периодично списание, информационен бюлетин, отделни печатни издания, в по-ново време допълнени с уебсайт и профили в социални мрежи – имат и своя натрупан опит, и своите добре артикулирани проблеми.

За по-голям успех днес намирам за решаващо възприемането на отделните елементи в тяхната взаимовръзка като **единна информационно-издателска система на САБ**, както следва:

„Архитектура" – специализираното периодично издание на творческото сдружение на архитектите в България, което излиза под това заглавие от 1952 г., но практически е наследник на още по-стара традиция. Списанието е доказан ценен пазител на професионалната памет в непрекъснато променящия се исторически контекст. Достижение е неговият днешен статут на реферирано издание, чиито научни публикации се рецензират от хабилитираните членове на издателски съвет, утвърден от Управителния съвет. Реализацията на списанието премина през различни видове организация – от редакция с над 30 щатни сътрудници към САБ (до 1993 г.), през частен издател/главен редактор по възлагане от САБ („Вълков-арт", 1993-2013 г.) до сегашното „служебно издаване" без титулярен главен редактор. Големият дефицит на нашето издание днес е свързан с липсата на автори – изградени представители на качествена професионална критика. Повечето от материалите не надхвърлят нивото на „обяснителни записки" на създателите на проекти и събития. Към проблемите се прибавят липсата на пазарен интерес поради малкия тираж и съответва-

щите трудности при разпространението. Надявам се на бъдещо озарение, което да ни посочи най-после спасителен път за решаване на дългогодишните трудности.

„Български архитект" – бюлетинът, който поради възприетата натрапчива „тъжна информация" неволно заприлича на подлистник на познат специфичен вид агенция... От друга страна – същностно необходим информационен елемент – но вероятно най-подходящ само като електронно издание, интегрирано в уебсайта на Съюза, може би по желание допълнително индивидуално разпространяван по имейл, при ясно регламентирани правила и мениджмънт, подхранван от цялостно усъвършенствана информационна среда.

Годишна издателска програма на САБ – елемент със силни традиции в нашата съюзна дейност. В тази част на единната система, освен оптимизиране на вечния финансов проблем, си представям и активизиране на информационното присъствие на едно от забележителните ни богатства – Централната архитектурна библиотека.

Уебсайт на САБ – безспорно наложил се незаобиколим елемент на системата. Но и тук, на базата на поставеното начало, се нуждаем от усъвършенстване, правила и идеи за бъдещ още по-успешен мениджмънт.

Профили на САБ в социалните мрежи – доказано ефективен модерен информационен инструмент, който макар и съществуващ в първоначален вид, също очаква своето разширяване, обмислен регламент и успешен бъдещ мениджмънт.

Кореспондентска мрежа на САБ – тук прибавям важен елемент на усъвършенствана информационна среда, към която ще се стремим, но който до този момент липсва: представители на дружествата, както и на евентуални бъдещи групи/клубове по интереси (както у нас, така и в чужбина) – регламентирани като членове на мрежа от кореспонденти, които да осъществяват непрекъснатото протичане на актуалната информация от мястото на нейното възникване до посочените елементи на Единната информационно-издателска система.

Информационно-издателски съвет на САБ – ще обсъдим усъвършенстване на структурата и състава на издателския съвет, регламентиран с решение на УС от 2020 г., чийто утвърден досега статут предполага само група хабилитирани лица, които да реализират реферираната част на списание „Архитектура" и евентуални други научни текстове от годишната издателска програма на САБ. В разширения състав на съвета, който планираме да започне работа от началото на 2024 г., ще привлечем конкретни мениджъри на интегралните части на единната система, които в съвкупността си и на базата на общо координирана дейност да гарантират стойностното ѝ функциониране. Тук държа да отбележа, че въпросът с възстановяване на дейността на PR специалист на САБ е въпрос колкото противоречив, толкова и открит.

Всяко малко ново начало е изпълнено с оптимизъм. В очакване на подкрепа, считам основните идеи за споделени и дебата за стартиран!

СЪБИТИЯ

арх. Истелианна Атанасова
арх. Магдалина Ръжева
арх. Мартин Христов
арх. Борис Тикварски
арх. Лиляна Тодорова
арх. Виктор Муньоз Санц

КОНГРЕС НА МСА В КОПЕНХАГЕН

Истелианна Атанасова
Магдалина Ръжева

Архитект Истелианна Нешо Атанасова е член на УС на САБ, Президент на Сдружението на архитектите от Западните Балкани „Балкански архитектурен форум" (Албания, Косово, Северна Македония, Сърбия, Черна гора), член на Асоциацията на албанските архитекти, Почетен член на Грузинския съюз на архитектите и вицепрезидент на Международния съюз на архитектите в периода Юли 2021 до Юли 2023. Завършила е Архитектура - магистърска степен в УАСГ и е работила във всички области на архитектурата като освен в България има реализирани проекти в Германия, Италия, Швейцария, Либия и други. Била е член на Камарата на архитектите в Германия и Експерт - архитект към ООН. Участвала е в различни международни организации, работни органи и конференции, както и в провеждането на международни форуми и конкурси за млади архитекти. Многократно е участвувала в журирането на проекти от международни конкурси и 4 г. е била член на Комисията за конкурси на МСА. Има опит в разработването и изпълнението на бизнес планове, инвестиционни проучвания и анализи, проектиране и експертиза на проекти, устойчиви практики, архитектурно наследство и иновации, международен обмен и партньорства.

Арх. Магдалина Ръжева има магистърски степени по „Архитектура" и „Архитектурна теория и критика" от Университета по архитектура строителство и геодезия. Ръководи собствено архитектурно студио „Арх Пойнт" в София. През 2011 г. тя е съосновател и председател на „Детска архитектурна работилница" – сдружение с нестопанска цел, което има за цел да вдъхнови и емоционално да ангажира децата в дейности свързани с архитектурата. Представител на Съюза на архитектите в България в работната програма на Международния съюз на архитектите „Архитектура и деца" от 2014 г. „Детска архитектурна работилница" е носител на награда на МСА в конкурса „Golden cubes awards" през 2014 г.

арх. Истелианна Атанасова

арх. Магдалина Ръжева

В периода 2–6 Юли 2023 г. в Копенхаген, Дания се проведе 28-мият Световен конгрес на архитектите – най-голямото световно събитие за устойчива архитектура, организирано от Международния съюз на архитектите (МСА). Основната тема на конгреса беше „Устойчиво бъдеще – да не оставим никого зад себе си". Регистрираните участници на Конгреса бяха над 6000 от 135 страни, изложбените щандове бяха над 100, а богатата програма на конгреса включваше повече от 150 сесии, 250 научни статии и 400 лектори от цял свят и беше структурирана в шест теми, които се основават на 17-те цели за устойчиво развитие на ООН.

Тема 1. Дизайн за адаптиране към климата – високотехнологични и нискотехнологични решения, които правят сградите, кварталите и градовете адаптивни и устойчиви на въздействията от изменението на климата

Тема 2. Дизайн за преосмисляне на ресурсите – преминаване от експлоататорска към регенеративна и кръгова идеология на дизайна

Тема 3. Дизайн за устойчиви общности – преодоляване на социалните, икономическите и екологичните неравенства, които заплашват общностите по целия свят

Тема 4. Дизайн за здраве – разглежда как архитектурата и дизайнът влияят върху физическото и психическото здраве на хората и общностите

Тема 5. Дизайн за приобщаване – дефиниране ролята, потенциала и отговорността на архитекта в създаването на среда, която е наистина приобщаваща и включва всички членове на обществото

Тема 6. Дизайн за партньорства за промяна – преосмисляне на архитектурната практика

„Бела Център" - Вход / Bella Center - Congress entrance

и преформулиране не само на пространствените концепции, но и начина, по който мислим за дизайна, участието и общността. Установяване на нови партньорства между много различни професии и между географски и етнически групи.

Конгресът и Генералната асамблея на Международния съюз на архитектите се проведоха в конферентния Белла Център в Копенхаген (най-големия в Скандинавия). По време на церемонията по откриването на конгреса приветствия поднесоха Якоб Енгел-Шмид, министър на културата, Дания, Одри Азуле, Генерален директор на ЮНЕСКО, Михал Млинар, заместник изпълнителен директор на UN Habitat и Хосе Луис Кортес, президент на МСА, който представи юбилейната книга в чест на 75-ата годишнина на МСА. Това лимитирано, празнично издание на МСА беше раздадено безплатно на всички делегации на Генералната асамблея на МСА – един екземпляр от книгата на хартия, изданието ѝ в PDF на флашка и една юбилейна значка на МСА са предадени в САБ и са на разположение на всеки, който иска да ги разгледа или да си направи копие на варианта на книгата в PDF.

В своята реч Одри Азуле се обърна с призив към архитектите за експертен съвет във връзка с въпроса как ЮНЕСКО да работи в посока съхраняване паметта и идентичността на дадено място и в същото време да отговори на съвременните нужди на градовете. Изключително съдържателна и програмна беше речта на Михал Млинар, който изложи визията и целите на ООН Хабитат за устойчиво развитие на света, както и възможностите за партньорство с архитектите и с МСА.

По време на конгреса изтъкнати изследователи и практици обсъдиха различни възможности за създаване на архитектура, която да

Снимки от работата на конгреса

Одри Азуле - генерален директор на ЮНЕСКО
Audrey Azoulay - Director-General of the UNESCO

Михал Млинар, ООН / Michal Mlinar, the United Nations

Хосе Луис Кортес - президент на МСА / Jose Luis Cortes - president of the ISA

STAGE

Architecture and Children - UIA Work Programme

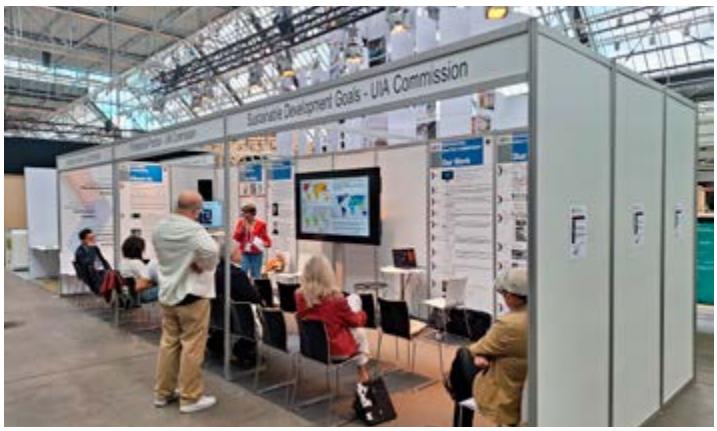
Sustainable Development Goals - UIA Commission

противодействия на климатичните промени, да води до увеличаване на биоразнообразието и да насърчава социалното включване. Уважавани архитекти, учени, бизнес лидери и влиятелни политици участваха в ползотворни дискусии, споделяйки знания и визии за бъдещото развитие на градската среда. Гледната точка на студентите и младите професионалисти беше включена в поредица от сесии в официалната програма, наречени „Следващо поколение".

Говорители в 28-мото издание на конгреса в Копенхаген бяха известни имена като Франсис Кере, Бярке Ингелс и Ян Гейл. Бяха проведени редица диалози, модерирани от официалния за конгреса церемониалмайстор Кони Хедегаард.

Бярке Ингелс в дискусия с Маргрете Вестагер обсъдиха Европейската зелена сделка и Новия европейски Баухаус и как европейските институции могат да допринесат за оформянето на по-устойчиво и справедливо бъдеще в застроената среда. Бяха представени проекти на Bjarke Ingels Group, които са пример за архитектурни решения на различни екологични предизвикателства.

„Не трябва да учиш хората, а да ги вдъхновяваш!", призова Ян Гейл по време на дискусия „Градове за хората – 50 години по-късно" с неговия колега и приятел урбаниста Роб Адамс. Архитектът предложи пренасочване на нашите градове в посока на локален характер, плътност, смесена употреба, висококачествено обществено пространство, свързаност, обществено участие, интегрирано действие, адаптивност, което ще доведе до икономическа жизненост, социално сближаване и устойчивост.

В много личен и вълнуващ разговор Франсис Кере (носител на наградата „Прицкер" за 2022 г.) говори за призванието да стане архитект и своя личен ангажимент да служи на общността, в която е израснал. Архитектът наблегна на темата, свързана с преосмисляне на ресурсите и как да направим повече с по-малко.

Наред с пленарните сесии, водени от престижни лектори, членските секции и работните органи на UIA представиха своите дейности и инициативи чрез изложби и семинари. Безплатни изложбени щандове бяха предоставени на всички организации – членки на МСА, на работните програми и комисии на МСА. Нашите колеги от съседни и далечни страни активно се бяха възползвали от предоставената им площ и показаха по най-различни атрактивни начини постиженията и философията на архитектите от своите страни. Провеждаха се официални откривания на щандовете, подкрепени от присъствието на съответните посланици на тези страни в Дания, на някои щандове се водеха различни кратки дискусии на живо или онлайн по важни за професията теми. Изложбената площ на страните членки се превърна в място за професионален дебат, срещи и укрепване на авторитета на съответната организация и нейните членове. Съюзът на архитектите в България нямаше изложбен щанд и не показа никаква активност на конгреса. Новоизбраното ръководство на САБ (ОС/14.05.2023 г.) нямаше възможност да предприеме каквото и да било в дните преди конгреса поради пропуснатите срокове и неглижирането на събитието от предишния председател на УС на САБ. Разбира се, имаше и много изложби на фирми от бранша – можеха да се видят най-новите постижения в областта на строителството и технологиите.

Работната програма на МСА Архитектура & Деца организира семинар, където бяха представени победителите от тазгодишното издание на UIA ARCHITECTURE & CHILDREN GOLDEN CUBES AWARDS. В семинара презентация на тема „Архитектурно образование за деца в България" представи арх. Магдалина Ръжева, представител на САБ в работната програма на МСА Архитектура&Деца.

В качеството ѝ на вицепрезидент за Регион 2 на МСА арх. Истелианна Атанасова организира в деня на откриването на конгреса на 03.07.2023 г. конференция „Партньорство за промяна. Потенциалът на Регион 2 на МСА - Украйна и Ливан". В препълнена зала президентът и вицепрезидентите на професионалните организации на Украйна и Ливан показаха примери и разкриха възможностите за партньорство с колегите им от цял свят. В конференцията участва президентът на МСА Хосе Луис Кортес, както и изтъкнати представители на потенциалните партньори на архитектите като Михал Млинар – зам.-директор на ООН Хабитат, Размус Лауридсен – изпълнителен директор на Европейската инвестиционна банка в Дания, Джеспер Нигард – изпълнителен директор на филантропската фондация „Риълдания", която спонсорира обекти на устойчивата архитектура, Мона Реди – председател на Форума на професионалистите към ООН Хабитат и др. Модератори на събитието бяха Истелианна Атанасова – ВП на МСА и Кристин Оклер – координатор на Световната градска кампания на ООН Хабитат.

Конгресът беше съпътстван и с разнообразна странична програма, която включваше изложения, разговори, нетуъркинг сесии, вечери и много други.

Улица в Копенхаген

На 2.07.2023 г. имаше коктейл по случай откриването на конгреса, а на 5.07.2023 прощална вечеря поради закриването му на другия ден. Много посланици дадоха коктейли в резиденциите си в подкрепа на своите делегации на Генералната асамблея и на участниците в изборите от съответните страни. Впечатляващи бяха коктейлите на Швейцария, Испания, Италия, Бангладеш, Австралия и др. Някои от коктейлите бяха съпътствани от професионален дебат и след него коктейл – такива бяха поканите за коктейл на Германия и Франция.

По време на конгреса гостите и посетителите можеха да разгледат 15 SDG (Sustainable Development Goals) павилиона, разположени в центъра на Копенхаген. Те представляват експериментални проекти в мащаб 1:1, като всеки павилион е резултат от сътрудничество между архитекти, инженери, производители на материали, научни институции и асоциации. Павилионите имат за цел да предизвикат въпроси и да дадат отговор на различни предизвикателства, свързани с една или повече от 17-те цели на ООН за устойчиво развитие.

Всеки град домакин на конгреса на МСА се обявява от МСА и ЮНЕСКО за „Столица на архитектурата" и през цялата година организира различни архитектурни събития. Във връзка с обявяването на Копенхаген за „Световна столица на архитектурата 2023" е планирано в павилионите да бъдат организирани различни събития и дейности през цялото лято.

Темите на 15-те павилиона са:

Bio-centre, Feed Back, Living Places Copenhagen, Plastic Pavilion: Building Sustainable Societies, Bricks in Common, From 4 to 1 Planet, (P) RECAST, The Raft, Tower of Wind, OBEL AWARD: unPAVILION, The Greenhouse, Reflections in Common, Poetic Daylight.

Повече за павилионите и за конгреса може да прочетете на сайта на конгреса в интернет.

На заключителната церемония Копенхаген предаде флага на следващия организатор на Конгрес на МСА – Барселона 2026. Конгресът завърши с обявяването на 10-те принципа за бърза и радикална промяна в застроената среда за

МСА Генерална асамблея - старо и ново ръководство / UIA GA_past and new Governance

ефективно постигане на 17-те цели за устойчиво развитие на ООН, наречени „Уроците от Копенхаген":

01: Достойнството и свободата на избор за всички хора са фундаментални в архитектурата, няма красота в изключването.

02: Хората, изложени на риск да бъдат изоставени, трябва да бъдат настанени първи, когато изграждаме, планираме и развиваме застроената среда.

03: Съществуващите построени структури винаги трябва да се използват повторно.

04: Никакво ново развитие не трябва да заличава зелените площи.

05: Естествените екосистеми и производството на храни трябва да се поддържат независимо от изградения контекст.

06: В строителството не трябва да се използва чист минерален материал, когато е възможна повторна употреба.

07: Не трябва да се произвеждат или оставят отпадъци по време на строителството.

08: Когато се снабдяват с материали за строителството, местните възобновяеми материали са на първо място.

09: Във всичко, което изграждаме, улавянето на въглерод трябва да надвишава въглеродния отпечатък.

10: При разработването, планирането и изграждането на застроената среда всяка дейност трябва да има положително въздействие върху водните екосистеми и снабдяването с чиста вода.

В дните след конгреса се проведе отчетно-изборната Генерална асамблея на МСА – 3 дни.

Както вече ви уведомихме, беше избрано ново Ръководство на организацията с мандат 2023–2026 г. Новият президент на МСА е Регина Гонтие от Швейцария – нейният избор е в съзвучие с честването на 75 г. от създаването на МСА, който е основан в Лозана през 1948 г. Арх. Истелианна Атанасова си направи отвод в полза на конкурента ѝ за вицепрезидент от Полша, с което даде пример за толерантност и колегиалност в изборното състезание. Новият вицепрезидент на МСА за Регион 2 е Йержи Грохулски от Полша.

Церемония по откриването / Opening ceremony

Прощално събитие / Fare well party

БИЕНАЛЕ НА АРХИТЕКТУРАТА 2023 "ЛАБОРАТОРИЯ НА БЪДЕЩЕТО"

Осемнадесетото архитектурно биенале под надслов „Лаборатория на бъдещето" се провежда от 20 май до 26 ноември 2023 г. във Венеция. На 20 май официално бе открит Българският павилион с дискусия, осъществена чрез видеовръзка едновременно в зала „Тициано", част от културния център Centro Culturale Don Orione Artigianelli, във Венеция, и на голям екран в амфитеатъра пред „Топлоцентрала" – регионален център за съвременни изкуства в София. В разискванията взеха участие с идеи и предложения арх. Елена Стойчева, арх. Божидара Вълкова, арх. Лиляна Тодорова, арх. Моника Маринова, Ива Бонева, фотографът Александър Думарей, урбанистът Виктор Муньос и общественикът Мартин Заимов. Нейна тема беше „Възраждането на изоставените региони", продиктувана от спечелилия първо място в националния конкурс кураторски проект под мотото „Образованието е придвижването от тъмнина към светлина". Конкурсът беше организиран от Министерството на културата, Камарата на архитектите и Съюза на архитектите в България. Автори на проекта са арх. Борис Тикварски и колектив: Александър Думарей, Костадин Кокаланов, арх. Мария Гяурова, арх. Божидара Вълкова-Горанова.

„Изложбата представя изключително важен проблем, който ще ни тревожи и ще настоява за решение, защото това са напуснати места, които са били пълни с живот и символ на просперитет", коментира при откриването на павилиона министърът на културата Найден Тодоров.

Делегирани на престижния форум, на който страната ни участва след прекъсване от 15 години, са представители на Камарата на архитектите в България – арх. Владимир Милков, арх. Мартин Христов, арх. Васил Василев, арх. Нина Танчева, арх. Мартин Микуш и арх. Ивайло Петков, както и проф. д-р арх. Тодор Булев, председател на журито на конкурса за кураторска концепция, доскорошен ръководител на Съюза на архитектите в България. Арх. Александър Стайнов е комисар на националното ни участие от Министерството на културата.

Сред официалните гости на събитието са зам.-министърът на културата Марина Василева, президентът на Архитектурния съвет на Европа арх. Рут Шагеман, посланикът ни в Италия Тодор Стоянов, почетният ни консул в Италия за област Венето Пиер Джовани Козмо и много други.

Шестдесет и три държави участват с национални павилиони на биеналето за архитектура 2023. Българският павилион според селекцията на най-голямата и популярна медийна платформа за култура и съвременно изкуство в Италия Artribune е класиран сред десетте най-впечатляващи експозиции. В същата класация попадат още Швейцария, Канада, Австрия, страните от Скандинавския полуостров, Словения, Чехия, Узбекистан, Латвия и Литва.

Министерството на културата е нало изложбеното пространство на зала „Тициано" и прилежащия вътрешен двор до 2025 г., което е отлична предпоставка за успешно участие на нашата страна и в следващото издание на престижния форум във Венеция.

По материал от сайта на Министерството на културата

арх. Евгения Кукушева

КАК БЪЛГАРИЯ СЕ ЗАВЪРНА НА ВЕНЕЦИАНСКОТО БИЕНАЛЕ ПО АРХИТЕКТУРА

Мартин Христов

Арх. Мартин Христов е роден в гр. Варна. През 2001 г. завършва специалност „Архитектура" в катедра "Теория и история на архитектурата" на УАСГ.

Участва в: Преддипломна практика в Сент Виктор ла Кост, Франция; дипломна специализация във Флоренция, Италия и Европейска асамблея на студентите по архитектура на о-в Маноел, Малта.

В периода 05.1996 – 09.2001 работи по проекти във фирма "Дженерал арх". От 10.2001 е главен проектант на архитектурно бюро "Е-АРХ". Проектира административни, обществени, жилищни сгради и реконструкции, интериори.

Номиниран на конкурс „Сграда на годината 2004" и награда на САБ – 05.2005 г. за комплекс "Долче Вита".

Вече е факт, че България е част от Венецианското архитектурно биенале редом с всички европейски държави и повечето страни в света. Безспорно биеналето е най-старият и престижен форум за архитектура и изкуство в света, в който нашата държава е участвала само още веднъж преди 15 години. Завръщането бе резултат преди всичко на политическата воля в Министерството на културата с министър проф. Велислав Минеков и началник на политическия кабинет доц. д-р Борис Данаилов, както и на бързата и единна реакция на КАБ и САБ. Но българският павилион на Венецианското архитектурно биенале не би бил възможен и без невидимите усилия на множество архитекти през годините.

Ретроспекция за работата през 2016 – 2020 г.

Участието на България във Венецианското биенале е кауза за КАБ още от 2016 г., когато започна мандатът на управителния съвет с председател арх. Борислав Игнатов. Следват множество срещи и интервюта в национални медии, в които се подчертава значимостта на световния форум и се аргументира необходимостта България да бъде представена там. А през **2019 г.** е направена една от най-значимите стъпки напред – **съветът на Регионалната колегия на КАБ – София област, с председател арх. Маргарита Козовска** взема безпрецедентно решение: в отговор на аргумента на Министерството на културата за липса на финанси те решават да дарят целия си годишен бюджет за участието на България в биеналето през 2020 г. След този силен и впечатляващ жест със заповед на министър Боил Банов се съставя **работна група с членове от КАБ, САБ и МК,** която да подготви участието. От страна на КАБ и САБ в групата се включват архитектите Мартин Христов, Ивайло Петков, Пламен Братков, Петър Торньов, Десислава Маринова, Иван Колев, Майя Бужашка и Истелианна Атанасова.

Групата се събира регулярно през цялата 2019 г. и изготвя основния документ, който регламентира подготовката на националния павилион – т.нар. **Статут на българското участие**. Статутът представлява система от правила, уреждащи всички етапи на участието – от обявяването на темата на биеналето до демонтажа и транспортирането на павилиона обратно

Място на нашата изложба

в България. След изготвянето му статутът е подложен на обществено обсъждане, приет е и е подписан от министъра на културата. Най-важните точки, вписани в статута, включват задължителното провеждане на **конкурс за куратор** и въвеждане на допълнителен орган към комисаря, наречен **Консултативен съвет**, който да е съставен от членове на КАБ и САБ.

Защо не успяхме да участваме през 2020?

Участието на България се провали, тъй като не бе посочен в срок т.нар. **комисар** на българския павилион. Комисарят е личност (не може да бъде организация), която единствено има правото да води официалната комуникация с фондация „Биенале", организира избора на куратор на павилиона и се грижи за логистиката и финансовия аспект на участието. Най-добрият вариант е комисарят да е служител на Министерството на културата, но може да е служител и на друга държавна организация.

Още в началото на работата ни през 2019 г. бяхме информирани от фондация „Биенале", че **КАБ и САБ не отговарят на дефиницията за държавни организации**, тъй като не са на държавна издръжка. Поради тази причина **членове на двете организации вече нямаха право да бъдат комисари**, както е било при предишното участие на България през далечната 2008 г. След отказа на Министерството на културата да посочи свой служител търсенето на комисар продължи в други държавни организации. Търсихме в МК, МРРБ, музеи, културни институти, обърнахме се дори към главния архитект на София. Последната ни надежда беше УАСГ, но докато те решаваха кого да излъчат, срокът изтече и шансът ни да участваме беше пропилян. След повече от година работа групата беше разпусната. Единственият резултат от дейността ѝ бе изработването на Статут за участие.

Предизвикателството през 2022 – само 21 дни за организация на участието и 28 дни за работа по конкурса

На 21 ноември 2022 г. получихме запитване от Министерството на културата дали е възможно да се подготви участие за Венецианското биенале през 2023 г. Крайният срок за заявяване

Крайбрежната улица пред зала "Тициан".

на намерение за участие беше след една седмица. Решението как да постъпим беше повече от трудно. От една страна, сроковете бяха изключително кратки и рискът от провал много висок, а от друга, рискувахме да пропилеем единствения реален шанс за участие и да чакаме още 15 години до следващия. След координация със САБ изразихме готовност да помогнем за участието. Два дни след потвърдителния отговор от двете организации – на **30 ноември**, в последния възможен ден България подаде **писмо за намерение за участие.**

За **комисар беше определен арх. Александър Стайнов, експерт в МК**. Със заповед на министъра на културата бе посочен и съставът на **Консултативния съвет към комисаря:** арх. Мартин Христов, арх. Мартин Микуш, арх. Ивайло Петков, арх. Иван Колев, арх. Здравко Кузманов.

Пространството за павилиона бе избрано само за 10 дни. На 13–14 декември Министерството на културата изпрати арх. Александър Стайнов и арх. Мартин Христов да разгледат на място и да заснемат общо **12 предварително набелязани локации във Венеция**. Междувременно разширена група, съставена от членове от КАБ, САБ и МК, чрез онлайн връзка разгледа и обсъди параметрите, снимковите и видеоматериали на локациите, избра три от тях и ги представи като предложения на министъра на културата.

На 16 декември министърът на културата проф. Минеков обяви решението си да приеме предложеното на първо място от работната група пространство – **зала „Тициан"**. По време на дискусиите за избор на павилион министерството промени първоначалното си намерение и вместо за една сключи договор за три години, което подсигури участието на България и на архитектурното биенале през 2025 г.

Предимствата на зала „Тициан" пред останалите разгледани пространства бяха следните:

- **Локация** на основния остров – в квартала на музеите във Венеция и в близост до спирка на водния транспорт;

- Наличие на **три различни пространства**

BULGARIA POPULATION (MILLIONS)

Моменти от откриването на българския павилион във Венеция

Момент от работата на журито на конкурса

– **покрита входна галерия, вътрешен двор и основна зала,** разположена непосредствено до двора, която може да се свърже с него чрез 7 отваряеми стъклени витрини;

• Изгодното предложение при **наем за повече години**, което позволи с бюджета, предвиден за една година, и с остатъка от участието на арт биеналето през 2022 г. да се наеме залата за 3 участия – за архитектурното биенале – през 2023 и 2025 г., както и за арт биеналето през 2024 г.

Междувременно съветът на **Регионална колегия София град** се събра извънредно и реши да финансира изработването на сайт на конкурса. В режим на спешност художникът и графичен дизайнер Димитър Трайчев и програмисът Станимира Атанасова приеха предизвикателството да изработят сайта само за няколко дни.

Благодарност дължим и за приноса на арх. Ралина Икономова, която живее и работи над 20 години във Венеция. Сънародничката ни направи про боно подробно архитектурно замерване на пространството и консултира комисаря при избора на павилион.

За конкурса за куратор бе одобрено **жури** в състав: председател проф. д-р арх. Тодор Булев – САБ, доц. д-р Борис Данаилов – Министерство на културата, арх. Веселин Серкеджиев – САБ, арх. Галина Милкова – КАБ, арх. Тодор Обрешков – КАБ, арх. Георги Кътов – КАБ, Нурхан Реджеп, урбанист – Съюз на урбанистите. Със съвещателен глас – арх. Александър Стайнов – Министерство на културата

За **трима представители на КАБ в журито** бяха поканени победителите от четирите издания на конкурса „Български архитектурни награди“. Победителят от 2022 г. отказа поканата заради намерение да участва в конкурса и бе заменен от носителя на най-много специални награди – арх. Георги Кътов.

Конкурсът беше обявен на 20 декември 2022 от Министерството на културата. Поради извънредно краткия срок КАБ стартира предварителна **медийна кампания** с цел популяризиране на новината за участието в биеналето сред архитектурната колегия още преди обявяването на самия конкурс.

Срокът за работа на участниците в конкурса за кураторски проект беше истинско предизвикателство – само 28 дни, което включваше и коледните празници. В този период почти ежедневно комисарят и консултативният съвет бяха в онлайн срещи, за да отговарят на **въпроси от участници**, получени в специално отредена за целта секция в сайта на конкурса.

На 16 януари 2023 г. бяха предадени **34 проекта** за кураторска идея, един от които беше декласиран поради закъснение. Всички проекти, по

оценка на журито, бяха на много високо ниво въпреки краткия срок за работа.

Предадените проекти първо бяха разгледани от **техническа комисия** от Министерството на културата. **Журито заседава два дни**, като в първия се запозна подробно с всички предложени концепции, а през втория ден дебатира при затворени врати. Всеки член на журито класира самостоятелно всички проекти чрез точкова система, след което селектира **петте проекта, събрали най-много точки.**

Победителят, излъчен след продължителни дебати и повторно гласуване на журито, бе проектът, озаглавен „Образованието е придвижването от тъмнина към светлина“, на арх. Борис Емилов Тикварски и колектив.

В заключение

Шансът да участваме в биеналето, даден ни след дългогодишно отсъствие, беше оползотворен благодарение на забележителната мобилизация на всички участници. Така само след 21 дни работа по организацията и 28 дни подготовка на проектите успяхме да спазим крайния срок за предаване на кураторския проект към фондация „Биенале“. Хората, дали всичко от себе си за постигане на тази мечта, са много и повечето от тях работят по темата от дълги години. От страна на Министерството на културата това бяха **комисарят арх. Александър Стайнов, доц. д-р Борис Данаилов и Екатерина Джумалиева.** Без съмнение значение за успеха имаха единните и координирани действия на двете организации на архитектите – **КАБ и САБ**, и на техните председатели **арх. Владимир Милков и проф. д-р арх. Тодор Булев.** Работните групи от КАБ и в двата мандата работиха безвъзмездно, с много ентусиазъм и мотивация. Наличието на одобрен Статут за участие, изработен от първата работна група, бе ключов фактор за успеха на организацията в неимоверно кратките срокове. Специално бих искал да спомена работата на арх. Ивайло Петков, арх. Иван Колев, арх. Десислава Маринова, арх. Мартин Микуш и арх. Здравко Кузманов, които инвестираха много от личното си време за каузата.

Важно постижение е договарянето на наетото пространство във Венеция не само за архитектурното биенале през настоящата година, а и за следващото му издание през 2025 г. Вярваме, че тогава конкурсът за куратор би могъл да се организира и проведе в далеч по-спокойна обстановка, без времето да ни притиска.

След официалното откриване на форума българският павилион бе поставен в топ 10 на най-впечатляващите национални павилиони на престижното италианско издание Artribune. Приемаме го като заслужено признание най-вече за кураторите, но също и за всички съпричастни към връщането на страната ни на световната архитектурна сцена във Венеция.

Нашата делегация

ОТ ТЪМНИНА КЪМ СВЕТЛИНА

Борис Тикварски, Лиляна Тодорова, Виктор Муньоз Санц

Арх. БОРИС ТИКВАРСКИ завършва архитектура в София (1986). Докато учи добива опит в OMA Ротердам като стажант. От 2013 до 2015 работи в JDS Брюксел. В периода от 2015 до 2019-а е част от MVRDV Ротердам. Там работи като архитект и ръководи проекти в различни етапи на проектиране във Франция, Швейцария, Индонезия и Албания. Съосновава ПОВ архитекти през 2017 г.

Арх. ЛИЛЯНА ТОДОРОВА се дипломира като архитект в УАСГ, София. Посвещава дипломната си работа на темата „Развитие на селските региони в България". Въпросът за тяхната съвременна дефиниция и потенциал е един от главните ѝ интереси. Участва в международни работилници, свързани с опазване на архитектурното наследство в Малта, Италия и България. През 2020 заедно с Боян Стоянов основават Anycolor студио в София. Работят по проекти свързани с образование, градска среда, жилищна архитектура и интериори.

Арх. ВИКТОР МУНЬОС САНЦ е доцент със специалност градски дизайн във Факултета по архитектура и застроена среда на ТУ Делфт. Работата му изследва архитектурата и урбанизма в пресечната точка на технологиите и екологията. Завършва архитектура и има докторска степен от ETSA Madrid, както и магистърска степен по архитектура в областта на градския дизайн от Харвардския университет. Докторската му дисертация получава наградата "Антъни Съткліф" за 2018 г. на Международното дружество по история на планирането.

арх. В. Санс

арх. Л. Тодорова

арх. Б. Тикварски

България на 18-ото издание на Архитектурното биенале във Венеция На 20 май 2023 г. Венеция отвори врати за 18-ото издание на Архитектурното биенале, организирано от културната институция La Biennale Di Venezia (продуцент и на събития за изкуство, кино, музика, танц и театър). Основната тема „Лаборатория на бъдещето", зададена от Лесли Локо – главен куратор, насочва вниманието на посетителите към Африка – най-бързо урбанизиращия се континент в света, който се разраства с близо 4% годишно. България имаше възможността да участва за втори път на биеналето, след отсъствие от 15 години, със спечелилия интердисциплинарен екип на POV architects (арх. Борис Тикварски, заедно с фотографа Александър Думарей, графичния дизайнер Костадин Кокаланов, арх. Мария Гяурова, арх. Божидара Вълкова-Горанова). Избраната тема „Образованието като придвижване от тъмнина към светлина" е обвързана с визията на екипа за обезлюдените региони и запустели училища в България.

Един от водещите мотиви в избора на тема на българския павилион беше желанието за равносметка, паралели и препратки към това какви са процесите, които протичат в нашата страна през годините на отсъствие от Биеналето, но и на фона на динамично нарастващото население на африканския континент.

Търсения контрапункт екипът откри в съвместната работа с фотографа Александър Думарей (роден в Белгия през 1985 г.), който е утвърден архитектурен и документален фотограф. Понастоящем живее в Гент, Белгия. Работата му се фокусира предимно върху заснемането на следите от човешко присъствие и въздействието на времето върху сгради и пространства. Увлечението му по пустеещите фабрики в родния му град го кара да започне да снима тези обекти от 2003 г. Оттогава фотографията играе все по-значима роля в живота му. От 2016 г. Думарей работи по серията си „Училище", в която документира изоставените училища в България. За 10 пътувания до страната той е заснел над 200 от тези училища. Чрез фотографиите си Думарей хвърля светлина върху изоставените и забравени пространства и сгради, които са останали в резултат на намаляващото население на България.

Не е тайна, че през последните 30 години населението на България намалява с бързи темпове. Заради обезлюдяването все по-малко деца посещават учебни занятия. Всяка година десетки училища затварят врати. Някои от сградите са ремонтирани и преустроени в жилища или хотели. Повечето от тях остават празни. За първи път в човешката история продължителен спад на населението е резултат от стареене, а не от глад, война, болести. Множество изследвания показват, че в следващите години населението на планетата ще намалее или най-малко устойчиво ще забави ръста си.

Последиците от обезлюдяването са много и могат да бъдат както положителни – подобрения в околната среда и климата, така и плашещи – сценарии, свързани с икономическа и политическа нестабилност, със социален разпад. От началото на 90-те години на XX в. до днес населението на България е намаляло с близо 38%. Само през последните десет години спадът е от над 844 хиляди души. Прогнозите сочат задълбочаване на демографската криза, като се предполага, че в следващите 30 години, населението на страната ще намалее с още 22%.

Успоредно с тези процеси, още през 50-те години на XX в., започват и процеси на засилена урбанизация. И до днес вътрешният миграционен поток продължава да бъде по-висок в посока от селата към градовете. Тези статистики намират най-явното си физическото проявление в обезлюдяването на широки територии и отпадането на много селища от картата, превръщайки пейзажа между големите населени места в демографски пустини. В момента 26,7% от населението на страната, обитава 95% от населените места.

Как да осмислим упадъка и как да продължим напред – това са някои от въпросите, които възникват с оглед на последиците от намаляването на населението и бягството от селските райони в България и които са представени в тази експозиция.

Празните училища, някога символ на политическия проект за териториално равенство, са станали олицетворение на последиците от годините на незаинтересованост и загуба на икономически възможности. В положителен план те са оставили във времето трайни образци на архитектура и урбанизъм, физическа и социална инфраструктура като страничен продукт.

Разглеждайки планираните, но и непредвидени резултати от социалните и пространствени проекти и съпоставяйки ги със съвременни проблеми за социална справедливост, устойчивост и природосъобразност, те се проявяват като вдъхновяващо доказателство за това как да се справим с повторното използване след упадъка. Въпреки че става дума за симбиотични „актове на сътрудничество" на проектанти с политически или корпоративни цели, белязани от личен интерес и краткосрочно мислене, внимателният прочит в дългосрочен план показва как в някои случаи тези аспекти са надживени от скритите социални и идеологически мотиви, заложени в проекта от неговите създатели. За повечето проектанти работата по тези училища е била стъпка към желано алтернативно бъдеще. Те са били инструменти за изграждане на ново общество.

Приемайки модел за развитие на територията, чрез който на преден план се извежда това, което вече съществува, ценно е и притежава потенциала да съществува и утре, можем да кажем, че изоставените училища и други обществени сгради могат да бъдат катализатор за развитие на обезлюдените селски региони. Тези промени обаче следва да бъдат базирани на съчетания от знания за територията и качествена архитектурна намеса и да бъдат ориентирани на първо място в полза на местните жители, а след това да привличат туристически интерес и икономическа стойност. В ерата на пост Ковид и дигитализацията на всички сфери от нашия живот можем да се осмелим да си представим, че чрез преустройство и адаптиране училищната инфраструктура може да бъде превърната в изнесена coworking среда, в туристическа база, в лятно училище или в друг вид общностен център: могат да се превърнат в инструмент за развитие и съживяване на селата.

За да бъде тази промяна качествена и устойчива във времето, заедно с привличането на нови постоянни и временни посетители функцията на адаптираните сгради трябва да бъде инклузивна и към местните жители: да стимулира развитието на хората, които са ангажирани към територията, да им създава условия за качествено образование, за групови дейности и за социална подкрепа. При появата на една качествена трансформация, съчетаваща образователно-културния аспект, стимулиращ човешкия ресурс на дадено място и икономическия, който е вследствие на туристически интерес, следващата стъпка би била в посока на това да се уверим, че създаваме условия и пътища, които да стимулират създаването на други такива примери.

И тъй като често най-очарователните места са изгубени във вътрешността, където първо обезлюдяването, а след това липсата на работа са свели до минимум възможността за социален и икономически растеж, тези отделни „нови реалности" е необходимо да работят в мрежа. Както офисът, така и училището вече не са просто сгради и не зависят от конкретното населено място. Образованието се променя и адаптира към особеностите на съвремието. Хората и в малките, и в големите населени места са много по-мобилни, а източниците на знания и умения се изменят. Смяната на досегашната парадигма както в образованието, така и в териториалното устройство е належаща в глобален мащаб, но е по-осезаема в България и в други държави от Източна Европа.

Съчетанието от качествен подход в образованието и качествена физическа среда би могло да бъде „преход от тъмнината към светлината". Необходимо е този преход да ни позволи да трансформираме ресурси като природа, качествени почви, естествени строителни материали, ръчни занаяти и изкуство в двигател за изграждане на такава среда, която да хармонизира нуждите на постмодерния човек или на дигиталния номад с екосистемата, в която живее и работи.

Входа и интериори от българския павилион

Поглед от Зала "Тициан" към двора

Българският павилион (2023) се намира извън основните локации на Венецианското биенале – Giardini и Arsenale. Избраната локация е зала „Тициан". Тя е част от конгресния културен център Centro Culturale Don Orione Artigianelli и се намира в непосредствена близост до Моста на Академията в центъра на града. Сградата е била манастир, строен през XV в. Залата е претърпяла структурно укрепване и намесата е видима.

Сценографията на проекта взема под внимание миналите намеси и се опитва да уеднакви пространството. Елементите на изложбата са групирани в 4 основни зони – Преддверие, Училище, Разговори, Градина. Преддверието е зоната, в която посетителите могат да обхванат мащаба и историята на проблема, който е илюстриран. На стената срещу входа са показани снимки от екстериорите на всички заснети училища (207 на брой). В тази зона е и връзката с външното пространство. Зона Училище е основната централна зона на изложбата. Тя е рамкирана от завеси с принтове от интериорните пространства на заснетите училища. Централно са разположени „артефакти", обекти, пренесени от училищата до Венеция. Това са чинове, маси, шкафове. Подредени са с цел да наподобяват разпределението на типична училищна стая. Фокусът са голямоформатните снимки, принтирани върху завеси, които допълнително подсилват усещането за класна стая. Зона Разговори е кулминацията или крайна точка за изложбата... в нея през целия период на биенале ще бъдат прожектирани предварително заснети интервюта с хора, които имат преки наблюдения върху процесите, довели до обезлюдяване на различни райони в страната, ползват изоставени училища, работят по обживяването на селски региони.

Интервютата са заснети в Южен парк София - и са в контраст със завесите с принт от интериорните фотографии на Александър Думарей.

Пространството, част от комплекса „Дон Орионе", предоставя много възможности. Има голяма доза гъвкавост в подреждането на елементите – те не са статично закрепени към подстени или таван. Задължително беше запазването на целостта на повърхностите. Различните зони могат лесно да бъдат реконфигурирани според целите на събитията, които се провеждат.

Чрез българския павилион във Венеция имаме рядката възможност да разгледаме реален проблем, специфичен за българския контекст, сравним като процес но уникален като мащаб, на голям международен форум. Като куратори на павилиона ние насърчаваме посетителите да изследват потенциала на районите със затихващи функции и тяхното уникално културно наследство. Изоставените училища не са само архитектурният образ на един ужасяващ процес, който продължава вече повече от 30 години. Те са ценен ресурс, който трябва да бъде преоткрит и преосмислен. Трябва да намерим начин да градим устойчиви и процъфтяващи общности, адаптирайки се към реалностите на настоящето и гледайки в бъдещето.

За период от 2 месеца над 10 000 души са посетили българския павилион на биенале във Венеция 2023. Много от посетителите са споделили своите впечатления от темата на павилиона. Сред тях се срещат както силни емоции, така и конструктивни предложения и мотивирани мнения.

Изложбата ще бъде във Венеция до 26 ноември.

КОНКУРСИ И РЕАЛИЗАЦИИ

арх. Евгения Кукушева
арх. Елисавета Георгиева
Кремена Борисова
арх. Явор Панев
д-р арх. Красимир Василев

СТУДЕНТСКИ КОНКУРС „ЦЕНТРАЛНА ЧАСТ – СЕЛО ЛОЗЕН“

Карта на с. Лозен и околностите

Сегашното село Лозен е образувано чрез обединяването на двете села Долни и Горни Лозен. Намира се на около 18 км югоизточно от центъра на столицата. Лежи в северните склонове на едноименната планина. Въпреки своя статут на „село“, то е в границите на София-град и спада административно към Район Панчарево. Има около 10 000 жители и техният брой нараства.

Общата площ на село Лозен е 91,597км^2. Неговото землище обхваща както значителни територии от планински или полупланински тип, така и големи райони, принадлежащи към Югоизточния дял на Софийското поле. На север граничи с Казичене, на изток с Нови хан, на запад с Герман, а на юг са полите на планината с най-високите стопански усвоени части. Надморската му височина е от 643 до 775 метра. Както климатът, така и сложният релеф са първостепенни природни фактори за разнообразната флора и фауна в района.

Сред най-известните забележителности на селото е подходът към планината, съчетаващ широколистни и иглолистни гори, поляни и пасища, с прекрасни условия за пикник. Умереното превишение на надморската височина предоставя възможност за предприемането на не много натоварващи излети. Маркирани са пешеходни маршрути, като по този, свързващ с. Лозен и с. Долни Пасарел, е изградена екопътека.

Урбанистичната среда според предвижданията на ОУП се характеризира с ниски устройствени показатели. Територията на централната зона има подходящо средищно положение между двете части Горни и Долни Лозен, които са застроени предимно с жилищни сгради.

Съществуващите обекти за обществено обслужване и спорт са разпръснати и нямат общ център. По-важни от тях са кметството, здравната служба, шивашка фабрика (бивш младежки дом) и др.

В покрайнините се намират манастирите „Св. Спас“, „Св. Димитър“, „Св. св. Петър и Павел“, а в самото село има три действащи църкви, сред които е и най-новата „Св. Атанасий“.

На север от бул. „Съединение“ е разположена конната база.

През селището преминават участъци от Околовръстния път на столицата (Южна и Източна тангента) и от магистрала „Тракия“, които допринасят за отличната му инфраструктурна връзка на регионално и национално ниво.

В предвидените за озеленяване и обновяване площи се намират реституираните обекти, чието частно ползване е допустимо при условие на спазване на режимите на ОУП, но застрояването в тях в повечето случаи е недоизяснено.

През последните години двете части Горни и Долни Лозен и околностите са обект на силен инвестиционен интерес. Тяхната свързаност и роля в живота на столицата нараства. В тази връзка САБ, по инициатива на ГО „Лозен“, с подкрепата на Столична община (Направление „Архитектура и градоустройство“) и УАСГ, ВСУ „Любен Каравелов“, ВСУ „Черноризец Храбър“, организираха явен студентски конкурс за проектно решение на „Централна зона – Лозен“ с площ около 70 000 м^2, затворена в обхвата на улиците „Светлина“, „Стефан Стамболов“, „Борова гора“, „Извор“, „Акация“ и горските терени под стадиона. Конкурсът имаше за цел разработването в идейна фаза на територията между Горни и Долни Лозен, предназначена по ОУП на Столична община предимно за озеленяване и частично за обществено строителство, с което да се популяризира сред обществеността и насочи вниманието на столичната общинска администрация за запазването на предназначението ѝ. Както и да бъде проектирано в перспектива изграждането на тази общодостъпна централна част на селото за отдих, култура и спорт, което да е принос за социалното сплотяване, здравословен начин на живот и културното развитие не само на местното население, но и на стотиците туристи, посещаващи ежеседмично Лозен и Лозенската планина от София и страната.

Поставено бе условие теренът да бъде разгледан както във връзка с двете части на селото, така и с Лозенската планина и нейния контекст, връзката ѝ с магистрала „Тракия“ и с организма на столичния град, тоест като паркова зона от общоградско значение. С решенията трябваше да се търсят и целят оформянето на обща, интегрирана пространствено-функционална структура и оптимално да се обърне особено внимание на връзките с прилежащото жилищно застрояване, обществени обекти и зелени площи.

Основните елементи на разработката и функционално съдържание бяха:

1. Озелененията пространства: организирани като паркова среда с алейна мрежа, места за кратковременен отдих и пикник, декоративно озеленяване, оформяне на характерни паркови кътове и водни площи.

2. Спортни обекти: футболно игрище с трибуни, съблекални за спортисти и помещения за треньори и персонал; четири тенис корта; две баскетболни (= четири волейболни) игрища; открити гимнастическа и фитнес площадки, площадка за миниголф.

3. Културни и развлекателни обекти: плажна зона с открити басейни със съблекални; летен театър, културен център (възможно беше да се заложи трансформация на бившия полицейски участък); лятна читалня, заведения за хранене, детски площадки.

4. Зона за масови събития: („Форум“), място за масови тържества, с места за временни базари и павилионна търговия; възможности за атракционни съоръжения (лунапаркове).

Изброените елементи беше препоръчително да бъдат интегрирани в парковите пространства и да ги допълват функционално и като цялост. Разполагането на обектите трябваше да съответства на посоченото в схемата обобщено функционално зониране, отговарящо на ОУП на София (2009 г.).

5. Комуникационно решение: Територията трябваше да се разработи като предимно пешеходна, с диференцирана система от велоалеи. Следваше да се предвидят паркинги за 20–30 автомобила при главния изход и 15–20 към спортното ядро, заедно с необходимото автомобилно обслужване на всички обекти.

Пешеходната и велосипедната система на парка трябваше да позволяват кръгови маршрути и да са свързани с лесопарка „Лозенска планина“, с кварталите Горни и Долни Лозен и главните входове и паркинги.

Поради съкратените срокове, в конкурса взеха участие пет колектива. Четири от УАСГ и един от ВСУ „Любен Каравелов“. След представянето на проектите жури в състав: председател – арх. Здравец Хайтов, и членове: арх. Васил Василев, арх. Иван Аврамов, арх. Боян Недев, арх. Румен Несторов, арх. Тотка Хинова, Росен Маринов, Валентин Стефанов, Цветелина Данева, ги оцени и разпредели в две групи. В първа група са работите на Катерина Койчева (УАСГ) и Дияна Горнишка (УАСГ), а във втора са класирани Станислав Устуянов (УАСГ), Даниел Личев (УАСГ) и Илияна Романова и Владислав Христов (ВСУ „Любен Каравелов“).

арх. Евгения Кукушева

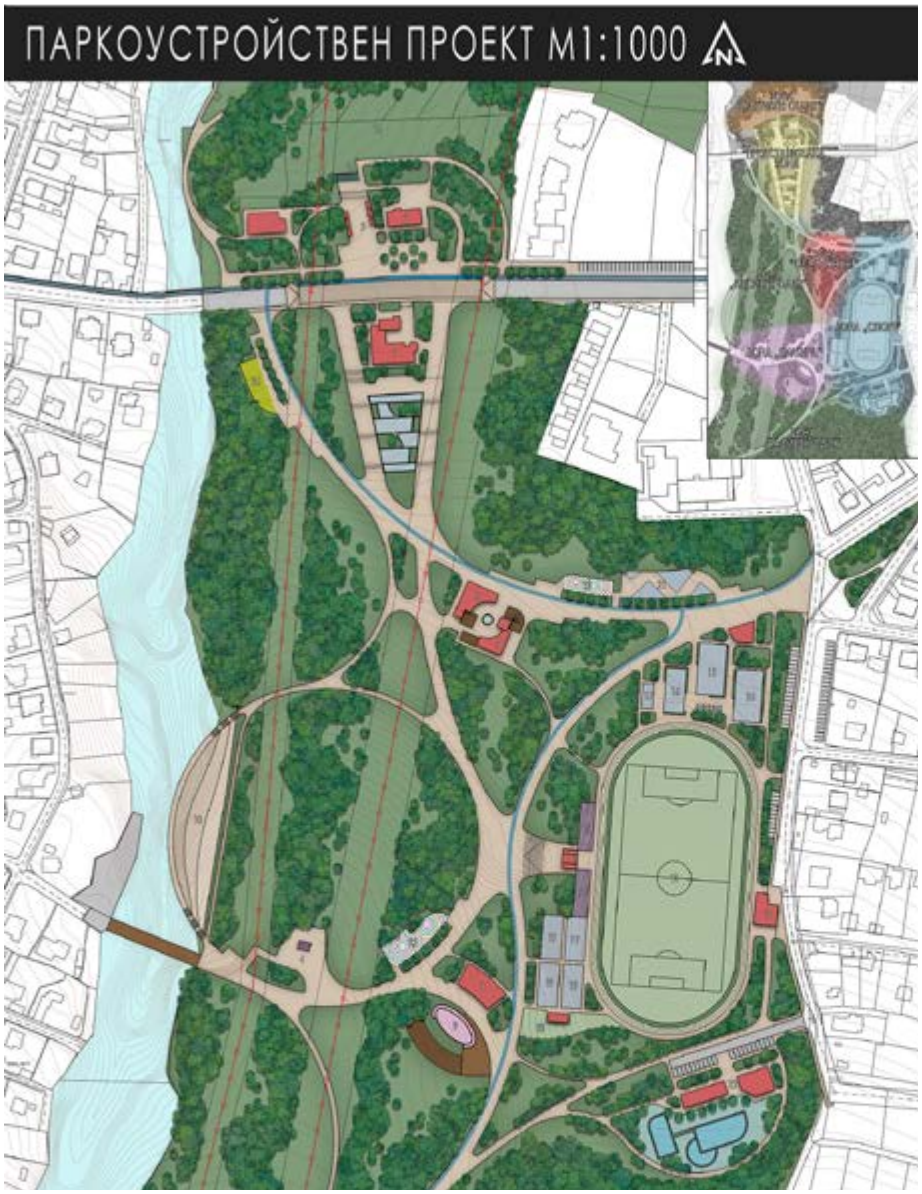

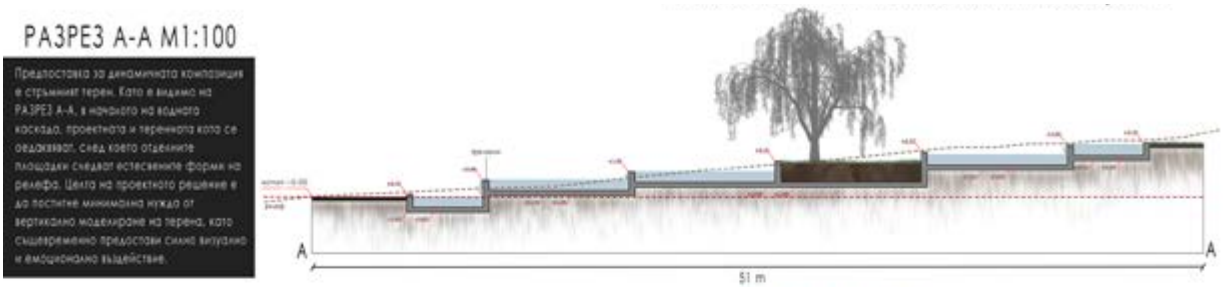
РАЗРЕЗ А-А М1:100

Предпоставка за динамичната композиция е стръмният терен. Като е видимо на РАЗРЕЗ А-А, в началото на водното каскада, проектната и теренната кота се оедакяват, след което отделните площадки следват естествените форми на релефа. Целта на проектното решение е да постигне минимална нужда от вертикално моделиране на терена, като същевременно предостави силно визуално и емоционално въздействие.

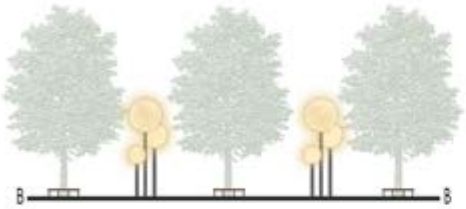

РАЗРЕЗ В-В

Представлява дъвето в настилка от вида Acer Platanoides, около чието стъбло са проектирани места за одих и престой. Композицията включва осветителни обекти със съвременен дизайн, наподобяващи формата и вида на глухарчета. Тази система е стратоген акцент и ограничава изцяло видимостта към болничното заведение.

N
1
2
3
4
5
6
M1:200
УЛИЦИ
ТРОТОАРИ
АЛЕИ
СПОДЕЛЕНИ ПРОСТРАНСТВА
ВЕЛОАЛЕИ
ТРЕВНИ ПЛОЩИ
ИГЛОЛИСТНА РАСТИТЕЛНОСТ
ШИРОКОЛИСТНА РАСТИТЕЛНОСТ
ВОДНИ ПЛОЩИ
СГРАДИ ЗА ОБЩЕСТВЕНО ОБСЛУЖВАНЕ
ДАЛЕКОПРОВОД
СЕРВИТУТ НА ДАЛЕКОПРОВОД
ВХОД /МАРШРУТ/ ЗА ЛИНЕЙКИ И АВТОМОБИЛИ КЪМ МЕД. ЦЕНТЪР
РАЗРЕЗИ
1 - КМЕТСТВО
2 - МЕДИЦИНСКИ ЦЕНТЪР
3 - ПЛОЩАД ЗА БАЗАРИ/ПАВИЛЬОНИ/ ВРЕМЕННИ АТРАКЦИОНИ
4 - СУХ ФОНТАН
5 - ВОДНА КАСКАДА
6 - ДЪРВЕТА В НАСТИЛКА С ОБОСОБЕНИ МЕСТА ЗА СЯДАНЕ ОКОЛО СТЪБЛОТО И ДЕКОРАТИВНО ЛЕД ОСВЕТЛЕНИЕ - ГЛУХАРЧЕТА

Фрагмент

План и визуализации

ДЕТАЙЛ ПЕЙКА М 1:20

Визуализации

ПАЗАР - КОЛАЖ

ЛЕГЕНДА:

ЦЕНТРАЛНА ЧАСТ - ФРАГМЕНТ М1:200

ДЕТСКА ПЛОЩАДКА - ФРАГМЕНТ М1:200

АМФИТЕАТРАЛНО ПРОСТРАНСТВО - КОЛАЖ

ПРОЕКТ НА СТАНИСЛАВ УСТУЯНОВ, УАСГ

МОСТ - КОЛАЖ

СТАДИОН- КОЛАЖ

ТАБЛО 3/3
ПРОЕКТ НА СТАНИСЛАВ УСТУЯНОВ, УАСГ

Централна зона – Горни и Долни Лозе
ХАРАКТЕРЕН РАЗРЕЗ - СИТ
с изглед към заведение за хранене и кмето
ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ДЕКОРАТИВНИ РАСТИТЕЛНИ ГРУ
АНС НА ОТКРИТИ И ЗАКРИТИ ЛАНДШАФТНИ ПРОСТРАНСТВА
открити пространства
полузакрити пространства
закрити пространства
ФРАГМЕНТ ОТ ЦЕНТРАЛНАТА ЗОНА ДО КМЕТСТВОТО
с воден ефект, декоративни растителни групи, цветни композиции и декоративна настилка
АНС НА ЗОНИ С ЕСТЕСТВЕНА МЕСТНА РАСТИТЕЛНОСТ И
И С ДОБАВЕНИ ДЕКОРАТИВНИ РАСТИТЕЛНИ ГРУПИ
зона с преобладаваща местна растителност
зона с добавена немаратерна, но подходяща декоративна растителност
характерен разрез
ХИДРОЛОГИЧЕН СЪСТАВ
ДРЕТА
ХРАСТИ
ТРЕВИСТИ ВИДОВЕ

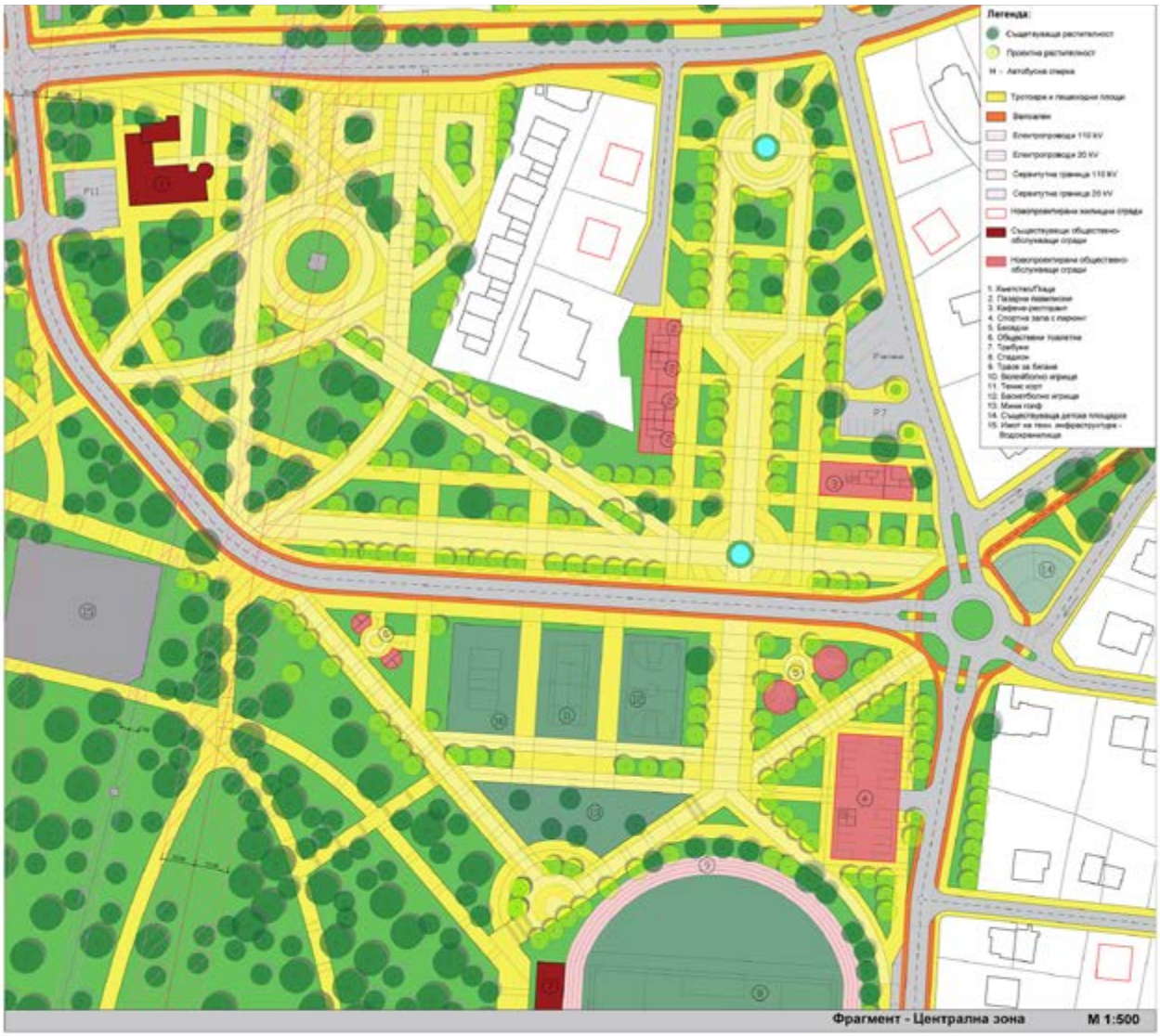

Фрагмент - център, проучване

КОНКУРС ЗА ПРЕУСТРОЯВАНЕ НА ВОДНАТА КУЛА И ПРИЛЕЖАЩИТЕ ПРОСТРАНСТВА В ДИМИТРОВГРАД

Елисавета Георгиева

ПЪРВО МЯСТО:

Конкурсен проект „По стъпалата на времето“ с автори:

арх. Изабел Атанасова Тодорова

арх. Ива Мирославова Митева

арх. Милена Георгиева Раева

ВТОРО МЯСТО:

Конкурсен проект „Водната кула“ с автори:

арх. Цветелина Кирилова Гаджелова

арх. Пламена Сашова Драганова

ТРЕТО МЯСТО:

Конкурсен проект „Всяка капка има значение“ с автор:

арх. Михаил Николаев Дянков

НАГРАДА НА ГРАЖДАНИТЕ НА ДИМИТРОВГРАД:

Конкурсен проект „Водната кула“ с автори:

арх. Цветелина Кирилова Гаджелова

арх. Пламена Сашова Драганова

Регистрирани за конкурса 43 участника. Участваха 6 идейни архитектурни проекта.

Гласуваха в сайта на конкурса 669 човека.

ЖУРИ В СЪСТАВ:

1. арх. Владимир Милков – Председател на УС на КАБ, ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ЖУРИТО

2. проф. д-р арх. Тодор Булев – Председател на УС на САБ

арх. Елисавета Георгиева – Главен архитект на Община Димитровград

3. арх. Нина Танчева – председател на РК на КАБ – гр. Хасково

4. д-р арх. Анета Василева – преподавател в УАСГ, катедра „История и теория на архитектурата“

5. д-р арх. Мила Никифорова – преподавател в УАСГ, катедра „Градоустройство“

6. инж. Снежа Янева-Жекова – председател на РК на КИИП – Хасково

7. арх. Елисавета Георгиева – главен архитект на община Димитровград

***

Проектът „По стъпалата на времето“ на авторски колектив от арх. Милена Раева, арх. Ива Митева и арх. Изабел Тодорова е проектът, отличен на първо място от журито в открития конкурс за студенти и млади архитекти за идеен проект за обновяване и преустройство на Водната кула. В присъствието на кмета на общината Иво Димов, журналисти и участници председателят на журито арх. Владимир Милков – председател на Камарата на архитектите в България, обяви отличените. Шест са подадените проектни предложения. Проектите

бяха защитени по реда на входирането им в общината, като част от представянията бяха онлайн.

Спечелилият първото място „По стъпалата на времето" разглежда Водната кула като монумент с важна роля за историята и идентичността на града. Авторският колектив, инспириран от височината и гледката ѝ към целия град, предлага отварянето на кулата за това предназначение. Предложението е и в унисон с типологичните ѝ свойства и пространствените ограничения, последващи от решението за обемно съхранение. Същевременно и в реверанс към оригиналната функция на кулата, приземният етаж се отваря архитектурно и функционално и става дом на чешма за жителите на града. Предложението за идеен проект се фокусира върху централността. Всички елементи, интериорни и екстерирони, са ориентирани около формата и обема на кулата. Съществуващата топография на терена е използвана за създаване на два независими входа за респективните функции, като визуалната връзка между всички нива е запазена непрекъсната. Външните вертикални комуникации диктуват нова конфигурация, вдъхновена от настоящата: игриви стъпала се сливат с платформи, разположени радиално на сградата от една страна, а от друга, се създава амфитеатрална зона с пейки. Всичко това е вписано в рампа, свързваща нивата и вървяща по очертанията на подпорната стена на пътя. Зеленият терен се слива с тези пешеходни площи пластично и чрез новоположен паваж, за да превърне този важен градски възел от транзитна зона в място, което е приятно за оставане и по-дълго време.

На второ място журито класира проекта, представен в конкурсната надпревара от колектив от две млади архитектки – арх. Цветелина Гаджелова и арх. Пламена Драганова. Те трансформират съществуващото пространство, разбирайки го като „място на паметта", където всички архитектурни елементи действат като обратими и променливи наслагвания във времето. Локацията и височината на кулата дават възможност за 360-градусова панорама, в унисон с това младите архитекти предлагат изграждането на наблюдателна площадка от стъкло, която да разкрива гледката към града във всичките му посоки. До наблюдателната площадка се стига по вита стълба, следваща формата на кулата. В ядрото на кулата е разположена светлинна инсталация, а дизайнът на осветителните тела по нея е решен така, че визуално да напомня вода/дъжд и да бъде метафорична препратка към оригиналното предназначение на пространството.

Третото място журито определи за проектното предложение на арх. Михаил Дянков, представено в концепцията „Всяка капка има значение". Цел на настоящия проект е интеграцията на Водната кула към пешеходните публични пространства на Димитровград и превръщането ѝ в уникален и разпознаваем символ, посрещащ посетителите на града. Идеята за намесата е вдъхновена от историческата роля на кулата – съхраняване и използване на водата за нуждите на жп инфраструктурата. Проектът предлага ефективна съвременна интерпретация на тази оригинална функция, като поставя на фокус темата за разумното и устойчиво използване на водните ресурси. Това става чрез преобразуването на сградата в отворено обществено пространство, в което посетителите могат да се информират за историята на Водната кула и ролята на водата в съвременното общество по пътя си към 360-градусовата панорама от наблюдателна площадка на покрива. Темата за устойчивото използване на водата е отразена и в архитектурната намеса чрез новоизградения резервоар за дъждовна вода в центъра на кулата, който създава въздействаща и модерна визия, но същевременно улавя духа на автентичната историческа роля на сградата.

Кметът на общината благодари на гласувалите граждани на сайта на конкурса. 669 човека са се включили с мнение за визията на кулата. Предпочитаният от тях проект е представеният в конкурсната надпревара на колектив от две млади архитектки – арх. Цветелина Гаджелова и арх. Пламена Драганова. Техният проект е предпочетен от 25.1% от гласувалите граждани.

Авторитетното жури оценяваше всички представени проекти съгласно критериите за оригиналност и приложимост на концепцията за предназначение на сградата и околните пространства; естетическите качества на обемно-пространственото решение на сградата, интериора и околните пространства; единство и последователност на направените проучвания, концепция и проектно решение и икономическа целесъобразност.

Участниците в надпреварата бяха: арх. Стоян Стоянов, вторият е на арх. Адриан Кашев, третото конкурсно предложение е на колектив от трима архитекти – арх. Милена Раева, арх. Ива Митева и арх. Изабел Тодорова, четвъртото проектно предложение отново е на авторски екип – арх. Цветелина Гаджелова и арх. Пламена Драганова, пети се представи арх. Михаил Дянков и шестото предложение е „Димитровград – градът и неговите мечти" на арх. Раня Амир Мохамд и арх. Георги Пенев Стойков.

Кремена Борисова
Част от текст от https://haskovo.info/187175/

ПО СТЪПАЛАТА НА ВРЕМЕТО

Идеен проект
Обновяване и преустройство на Водната кула и прилежащите пространства в град Димитровград

Екип:
Ива Митева
Изабел Тодорова
Милена Раева

Визуализация от двора

Водната кула в Димитровград, е монумент с важна роля за историята и идентичността на града. Главни транспортни маршрути преминават около кулата, правейки я неизменен елемент от пейзажа на града. Въпреки ключовото ѝ локация в центъра на града, в близост до местни забележителности, паркове и публични пространства, кулата в съществото си не предлагала наблюдателен пункт, за съжаление остава недостъпна за хората.

Символ на Димитровград, с високата и стегната към центъра на града, отварянето на кулата за това предназначение е логично и естествено. Предложението е в унисон с типологичните ѝ свойства и пространствените ограничения, последващи от решението за обемно съхранение. Съществуването ѝ в резонанс към оригиналната функция на кулата, проявяват стари се отвари архитектурни и функционални и стават дом на чашки за жителите на града.

Предложението ни за идеен проект се фокусира върху централността. Всички елементи интерактивни и експресивни са ориентирани около формата и обема на кулата. Съществуващата топография на терена е използвана за създаване на два независими входа за респективните функции, като визуалното връзка между всички нива е запазена напрежението. Външните вертикални комуникации диктуват нова конфигурация, вдъхновена от настоящите нужди стълбата се слива с платформи, разположени радиално на отредата от една страна, а от друга се създава амфитеатрална зона с пейки. Всички тези е описано в рамка, свързващи нивото и въвеждат по очертанията на подпорната стена на пъте. Зеленият терен се слива с тези пешеходни площи пластично и чрез новопосочени пейки, за да превърне този важен градски възел от транзитна зона в място, което е приятно за оставане и по-дълго време.

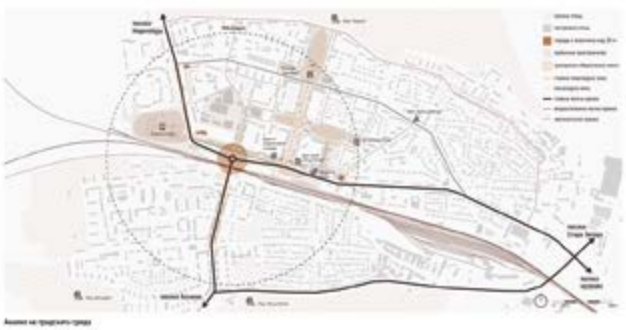

Анализ на градската среда

Ситуация

Мащаб 1:250

Разрез А-А'

Мащаб 1:250

Аксонометрия

арх. Изабел Тодорова, арх. Ива Митева, арх. Милена Раева

ПО СТЪПАЛАТА НА ВРЕМЕТО

Идеен проект
Обновяване и преустройство на Водната кула и прилещажите пространства в град Димитровград

Екип:
Ива Митева
Изабел Тодорова
Милена Раева

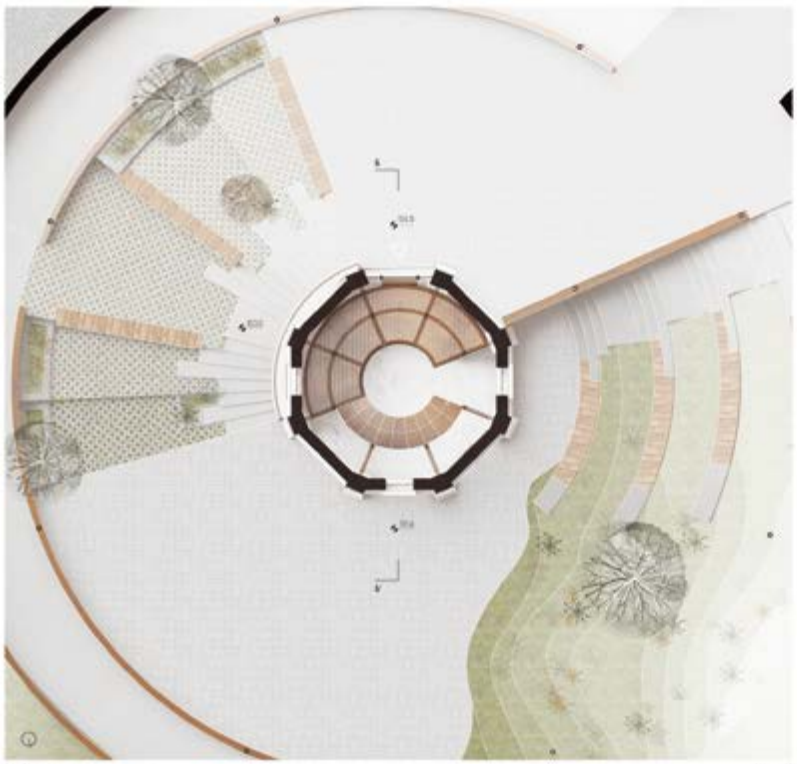

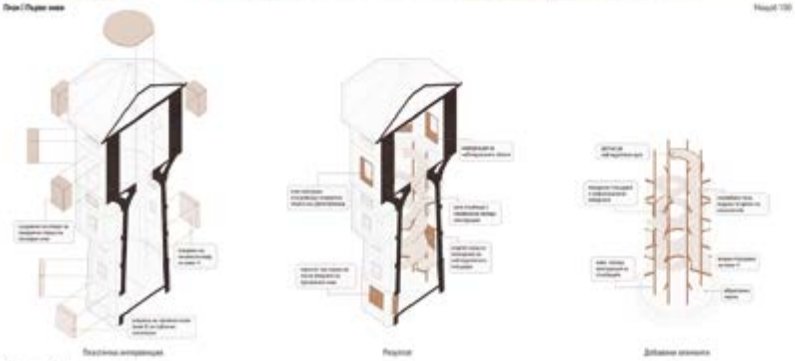

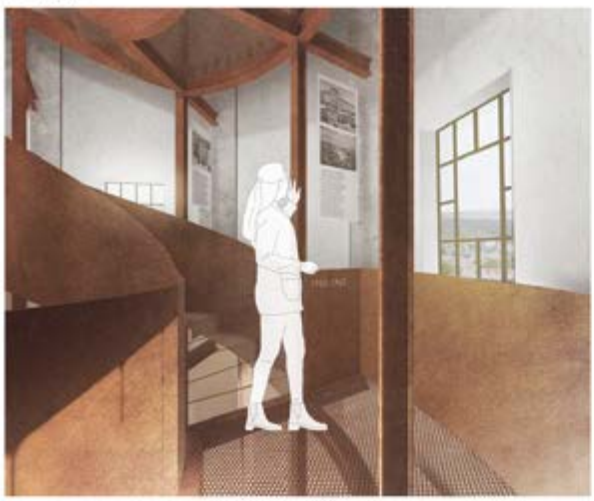

Водната кула
гр. Димитровград

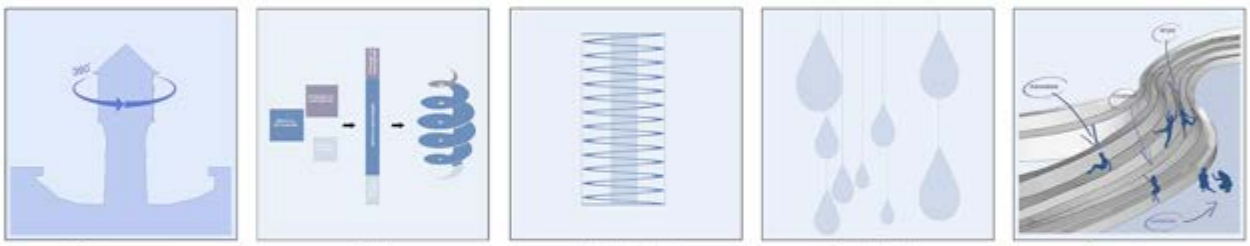

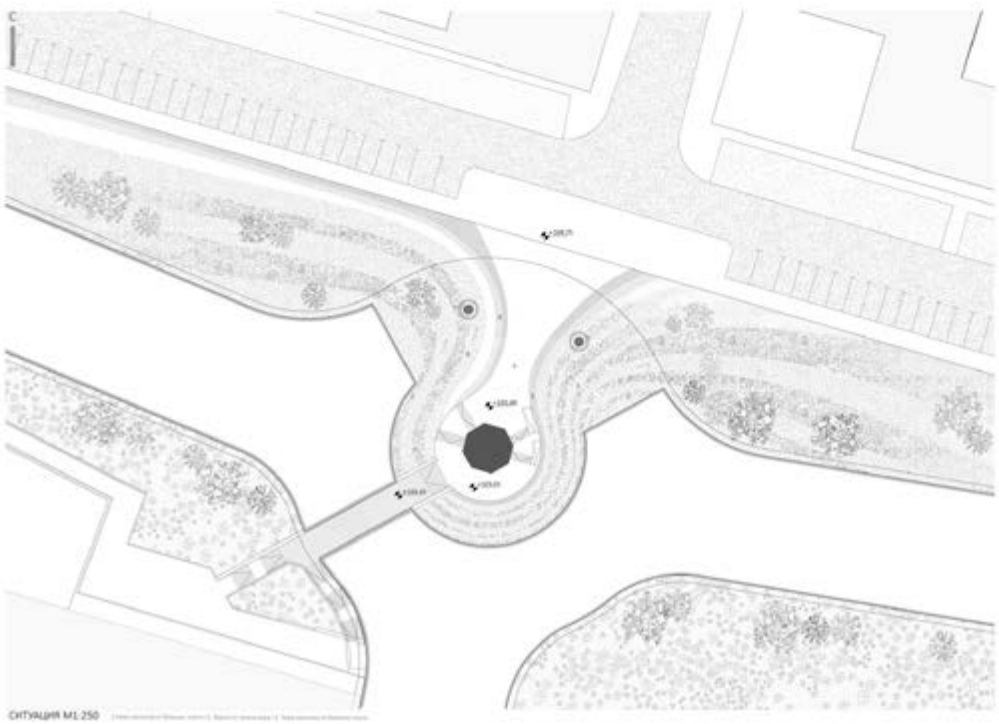
С
С
СИТУАЦИЯ М1:250

ПЛАН КОТА +0.00, М1:100

ПЛАН КОТА +8.88, М1:100

ПЛАН КОТА +18.58, М1:100

ВСЯКА КАПКА ИМА ЗНАЧЕНИЕ

ИНФОРМАЦИОННА ИЗЛОЖБА ЗА ВОДАТА ВЪВ ВОДНАТА КУЛА, ДИМИТРОВГРАД

Водната кула на Димитровград е изградена в началото на XX век, десетилетия преди появата на града, като част от инфраструктурата на ЖП линията Истанбул – София. Тя е служила за зареждане на използваните до 80-те години на XX век парни локомотиви с вода. Висока е 25.44 m и е изградена от стоманобетонова конструкция.

При решението за изграждането на Димитровград през 40-те години на XX век, ключова роля за избора на локация за новия град е близостта до ЖП линията, обслужвана от кулата. Градът е ориентиран към железопътния архал, а новопостроената гара се намира в непосредствена близост до водната кула.

С постепенното отпадане на парните локомотиви между 60-те и 80-те години на XX век, обаче, водната кула губи своята роля за железопътния транспорт. Въпреки това, сградата бива запазена и с времето се припознава от жителите на Димитровград като един от символите на града.

Днес водната кула се намира в центъра на ключов за града транспортен възел, а след преустройството на железопътната и автомобилната инфраструктура в района през 2015 г., тя е превърната в градоустройствен и композиционен акцент с изграждането на подбиването кръгово движение и пешеходен подлез около нейната ес.

Цел на настоящия проект е интеграция на водната кула към пешеходните публични пространства на Димитровград и превръщането ѝ в уникален и разпознаваем символ, посрещащ посетителите на града. Идеята за намесата е вдъхновена от историческата роля на кулата – съхраняване и използване на водата за нуждите на ЖП инфраструктурата. Проектът предлага ефектна съвременна интерпретация на тази оригинална функция, като поставя на фокус темата за разумното и устойчиво използване на водните ресурси. Това отива чрез преобразуването на сградата в отборено обществено пространство, в което посетителите могат да се информират за историята на водната кула и ролята на водата в съвременното общество по пътя си към 360-градусовата панорама от наблюдателна площадка на покрива. Темата за устойчивото използване на водата е отразена и в архитектурната намеса чрез новоизградения резервоар за дъждовна вода в центъра на кулата, който съдрава въздействаща и модерна визия, но същевременно уважа духа на автентичната историческа роля на сградата.

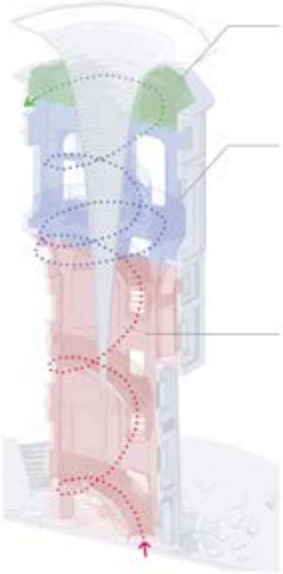

НАБЛЮДАТЕЛНА ПЛОЩАДКА

ИЗЛОЖБА "ВСЯКА КАПКА ИМА ЗНАЧЕНИЕ"

ИЗЛОЖБА "ИСТОРИЯ НА ВОДНАТА КУЛА"

ПОСЕТИТЕЛСКО ПРЕЖИВЯВАНЕ

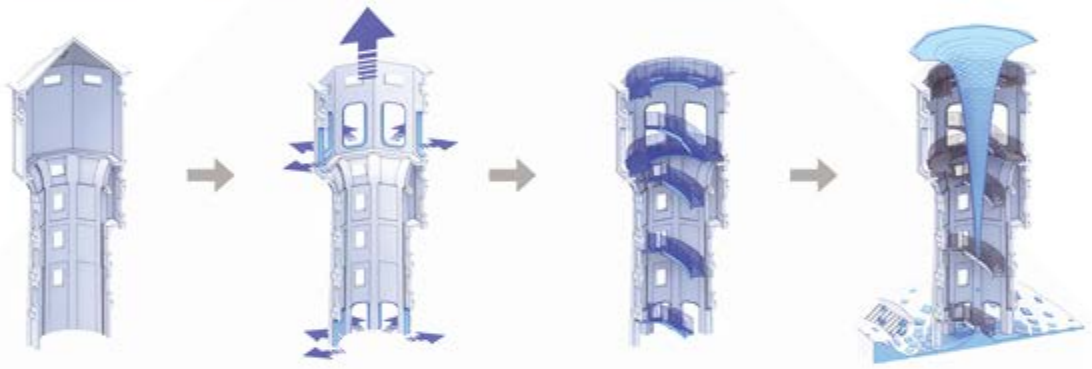

ПРЕМАХВАНЕ НА РЕЗЕРВОАРА И ДЪРВЕНАТА КОНСТРУКЦИЯ

ОТВАРЯНЕ КЪМ ГРАДА

ОСИГУРЯВАНЕ НА ДОСТЪП

ВОДАТА КАТО ОСНОВЕН АКЦЕНТ НА ТРАНФОРМАЦИЯТА

ЗА КОНКУРСИТЕ КАТО НАЧИН НА МИСЛЕНЕ, ИЛИ КАК ПОСТРОИХМЕ НОВАТА СГРАДА НА „КАРИН ДОМ“

Явор Панев

Арх. Явор Панев завършва архитектура във ВСУ „Черноризец Храбър“.

Работи в „А1 архитекти“ от 2014 досега и „Оптимистас“ от 2019 досега в град Варна. Получава допълнително обучение по „Устойчива архитектура“ в Барселона и „Устойчиви строителни материали“ в Лисабон. Дипломира се като международен консултант по системата за оценка на устойчиви проекти на сгради и квартали към Германския съвет за устойчиво строителство (DGNB) през 2014 г.

Доброволец е в организацията на Международен идеен архитектурен конкурс за нова сграда на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“, гр. Варна през 2015 г. Ментор във втори творчески маратон „Таляна“ – 2017, по „Проект за милиони – Инно Варна“. Активен доброволец във „Варна европейска младежка столица“ – 2017.

Съосновател в Сдружение „Таляна“ – 2018, което цели да насърчи развитието на историческото ядро на Варна като младежко, артистично пешеходно пространство.

Ментор на проекти и оценител.

Печели награда за проект „Стол от метли“ на Националния конкурс с международно участие POSITIVE/NEGATIVE 2010. Взема втора награда в конкурс „Визия за Варна“ за площадното пространство към Община Варна – 2014.

Фондация „Карин дом“ е създадена през 1994 г. От потомствения дипломат и филантроп Иван Станчов. Карин е негова братовчедка, родена с церебрална парализа, човек със силна любов към живота и жажда за знания. Вдъхновен от примера на Карин и световния опит, Иван Станчов привлича дарители и съмишленици, за да превърне семейната вила на рода в дома на Карин – мястото, където всички деца и техните семейства са приети, и създава алтернативен на институциите модел за услуги и грижа за деца със специални нужди и техните семейства.

Дейността на „Карин дом“ започва в някогашната вила на семейство Станчови, построена през 1908г., която е адаптирана за работата на фондацията.

26 години след своето създаване „Карин дом“ е отличен като една от петте най-значими и въздействащи граждански организации в България.

45-членен екип от специалисти, административен и помощен персонал, подкрепя годишно над 300 деца и семейства от Варна и страната и обучава над 1200 специалисти.

Организацията се развива и разраства и трудно успява да побере функциите си в семейната вила на Станчовия род.

През 2017 г. Датските фондации „Велукс“ предоставят финансиране за построяване на нова сграда на „Карин дом“.

През 2019г. Община Варна дарява на „Карин дом“ терен с цел изграждане на нова сграда.

Управителните органи на фондацията взеха решение новата сграда да бъде проектирана чрез международен архитектурен конкурс, при спазване на всички международни стандарти.

Много трудна и отговорна задача се оказа провеждането на конкурса. Опасението на екипа на „Карин дом“ беше, че процесът е свързан с много разходи и време и има риск резултатите да не оправдаят очакванията. Целият процес беше под постоянен мониторинг от страна на фондации „Велукс“.

Със задачата да организират международния архитектурен конкурс се заеха „Оптимистас“, организация, основана от арх. Явор Панев и адв. Цвета Йоцова, работещи в сферата на различни

Визуална идентичност на конкурса и поглед към конкурсната зона.
Visual conceptuality of the competition and a look at the competition area.

културни проекти, обществени проучвания и развитие на градската среда.

Подготовката на конкурса отне време за проучване на нуждите на „Карин дом", за да може да бъде написано заданието. Трудна беше задачата по удовлетворяване на желанията на екипа на фондацията. От една страна, имаше възможност терапевтите на „Карин дом" да започнат да мечтаят за новата сграда и да изразят всички свои изисквания за реализиране на работата си, а от друга страна, оставаха ограниченията от бюджетна гледна точка.

Доста време отне и предпроектната подготовка на конкурса, отделянето на парцела като самостоятелен имот, снабдяването с виза за проектиране и всички тези дребни на вид, но много съществени дейности.

Безспорно цялата процедура би отнела още повече време и ресурс, ако не получавахме съдействие от общинската администрация и лично от главния архитект на община Варна Виктор Бузев и директора на „Общинска собственост" г-н Бойновски.

Предизвикателството да се организира конкурс включва в себе си много съществени елементи.

На първо място и основно по важност е ясното и точно задание. Изчистването на концепцията и конкретните параметри на заданието водят до яснота, която неминуемо привлича участници в конкурса, които да представят адекватни и приложими проекти.

„Какъвто въпрос зададеш – такъв отговор ще получиш", от тази гледна точка е много важно да се зададат точните параметри на търсения проект.

Изчистването на концепцията отнема може би най-дълго време при цялата процедура на конкурса.

Важността на този етап не трябва да се подценява, защото това води до реални резултати.

При провеждането на конкурса следва да се спазят още няколко съществени принципа при избора на жури, които гарантират честната и правилна процедура:

- Професионализъм – членовете на журито трябва да са избрани на принципа на техния професионален капацитет. Практиката да се назначават журиращи само заради тяхната длъжностна или членствена принадлежност към някои от съсловните организации е порочна и грешна, тъй като не гарантира на участниците в конкурса безпристрастност и професионализъм. Честното и безпристрастно жури привлича качествени участници, които иначе не биха участвали, ако има съмнения за оценяването на проектите на професионално ниво.

- Свързаност – колкото по-малка е обвързаността на членовете на журито с големи организации, толкова по-голяма е гаранцията, че няма да възникне конфликт на интереси и няма участниците да се окажат в някакви трудови или служебни правоотношения с членове на журито. Поради което привличането на чуждестранни журиращи дава възможност за ограничаване на конфликтите на интереси.

- Подборът на журито е пряко свързан с потенциалните участници. Техният професионален капацитет дава насоки какви проекти търси възложителят.

Именно тези принципи бяха спазвани при избора на жури в конкурса на „Карин дом". В журито участваха освен доказани със своя професионализъм български архитекти, също и чужди архитекти от Швейцария и Италия, както и представители на екипа на „Карин дом".

Времето за разработка на идейни проекти беше 3 месеца. Създадена беше отделна страница https://competition.Karindom.Org/, като на нея имаше цялата информация за конкурса, включително и секция за въпроси и отговори.

Информацията за конкурса също беше изключително добре разпространена както от браншовите организации в България, така и от чужди организации и издания. Ясното задание, сайт с информация, бърза обратна връзка и липсата на ограничения към участниците провокира големия интерес.

На всички участници беше предоставена възможност за посещение на място на старата сграда на „Карин дом".

Каузата на „Карин дом" и нетипичната като функция сграда, съчетаваща социални, терапевтични, образователни и медицински услуги, допълнително привлече интереса на архитектите.

Още две предпоставки са от изключителна важност за множеството участници:

Ограничения

Не сложихме никакви ограничения.

Преди този конкурс възможностите за участие в архитектурни конкурси бяха с повече ограничения за млади, неопитни участници отколкото възможности.

В конкурсът за „Карин дом" не поставихме никакви изисквания за финансови, професионални способности или за доказване на опит. Единствената уговорка за участниците беше, че в случай че спечелят конкурса, следва да имат възможност да проектират технически и работен проект, както и да го внесат за разрешение за строеж. Поставяйки това изискване, участниците следваше да имат предвид, че в случай че спечелят конкурса, от тях ще се изисква да притежават пълна проектантска правоспособност. А на този първоначален етап за участие в конкурса не следваше да се представят дипломи или квалификации. Това е напълно излишно и ограничаващо изискване за разработване на идеен проект.

Подаването

Направихме лесен достъп за подаване на проектите – директно през специализирания сайт на конкурса. Съществуващата система за електронно подаване на проекти съгласно българското законодателство е напълно неприложима за провеждане на архитектурни конкурси. Наложените изисквания за подаване на документация и проекти през централизираната автоматична информационна система за „електронни обществени поръчки" (ЦАИС ЕОП), с притежаване на електронен подпис, издаден в рамките на европейския съюз, е ограничаващо и неадекватно условие, което възпрепятства провеждането на международни открити архитектурни конкурси в глобален мащаб.

Не е необходимо да се прилагат изискванията за обществени поръчки, които се опитват да гарантират тайната при продаване на ценови оферти и технически спецификации.

Специфичната процедура при провеждането на конкурсите до представянето пред журито не е обвързана с такава голяма конфиденциалност. Така или иначе след крайния срок всички проекти са предадени на възложителя. След това процедурата продължава с анонимизиране на проектите. Именно от тази гледна точка сложната процедура, чрез която се подават проектите в ЦАИС с електронен подпис, тяхното отключване и заключване, изпращане на ключа на възложителя в някакъв времеви диапазон от

Журиране -арх. Хр. Станкушев (България), арх. Ф. Япърсиди (Швейцария).
Jurying - arch. Hr. Stankushev (Bulgaria), arch. F. Yaparsidi (Switzerland).

Представяне на победителите в сградата на Община Варна / Presentation of the winners in the building of Varna Municipality

Първа копка - И. Портних , М. Донева, инж. Хр. Димитров
Groundbreaking of the building. I. Portnikh, M. Doneva , Eng. H. Dimitrov.

24 часа, който, глобално погледнато може да се разминава, да е напълно неприложим за някои краища по света. Това води до невъзможност за провеждане на архитектурни конкурси при стриктното спазване на закона. Именно поради тази причина лесният сайт за достъп и подаване на архитектурни проекти даде възможност в конкурса за нова сградата на „Карин дом“ да вземат участие 174 проектантски екипа. Като бяха стриктно спазени правилата за анонимност и на журито бяха представени конкурсните проекти единствено с отбелязани номера.

Утежняващо и ненужно е да се поставя изискване за подаване на проектите през ЦАИС с електронен подпис. Какъв е интересът на някой проектант да подаде чужд проект? Самата процедура не предполага фалшифициране на авторството или подаване на проект от несъществуваща личност, за да е нужно тази личност да бъде удостоверена с тежестта на електронен подпис.

Тази система трябва да бъде променена, за да може да организираме международни конкурси в истинския смисъл на думата.

Процедурата

От голяма важност беше да се гарантира анонимното провеждане на журирането, което организаторите „Оптимистас“ поеха лично като ангажимент и не допуснаха никой да има достъп до проектите и всеотнасянето им към авторите.

След получаване на всички конкурсни проекти се състави списък с тяхното съответствие на новите номера, поставяни на таблата. Само адвокат Цвета Йоцова имаше достъп до този списък, за да няма излишни изкушения. Това е шега, разбира се. Но действително тази процедура е една от най-важните и гаранцията за спазването ѝ е определяща за конкурса.

Всички конкурсни проекти бяха проверени и анализирани от комисия от повече от десет членове, която подпомогна журиращите по отношение на това дали всеки проект е спазил стриктно техническата програма или се е отклонил от нея. Тази информация облекчаваше журито по отношение на техническите параметри, въпреки че неспазването им не водеше до отстраняване на участниците. Считаме, че при проектиране на идеен проект биха могли да се допуснат вариации на конкурсната програма, тъй като някои конкурсни предложения могат да я надградят и обогатят.

Журирането

Журирането съвпадна с началото на пандемия-

та covid-19. Световните новини бяха драматични и на никого не бяха известни новите правила, които щяха да бъдат приложени. Единият от журиращите трябваше да пристигне от Италия, държавата, в която имаше най-много смъртни случаи и затвори първа границите си – проф. арх. Оскар Белини. За съжаление, той реши да не поема този риск и да не присъства лично по време на журирането. Въпреки това участва през цялото време, чрез конферентна връзка онлайн. Удивително е как приложихме за пръв път тогава хибридно провеждане на събитие, което сега, три години по-късно, ни се струва даже нормално. В този смисъл може да се каже, че конкурсът за „Карин дом" беше първият конкурс, за който журирането беше направено, използвайки всички възможности на дигиталния свят.

За системата на журиране

Към всеки журиращ имаше асистент, който му помагаше и водеше бележки за дейността им.

Първия ден всички журиращи самостоятелно прегледаха и оцениха всички проекти. Въз основа на тази оценка се направи широка селекция от 100 проекта, които бяха разгледани съвместно от членовете на журито на следващия ден.

След което се селектираха 19, получили най-висока оценка проекти и в продължение на цял заседателен ден се обсъдиха всички плюсове и минуси. В резултат на проведената дискусия журито направи класиране и обяви победителите в конкурса. До този момент все още никой не знаеше кой стои зад номера 1278 на победилия проект.

Отварянето на плика се извърши на публично заседание в присъствието на журналисти и изпълнителния директор на „Карин дом" – Мая Донева обяви името на победителя.

Победителите Студио UNAS (арх. Биляна Асенова и арх. Саша Чабати)

Новата сграда на фондация „Карин дом":

Https://building.Karindom.Org/

• Определя ясен, ефективен и компактен строителен обем, за да се запази максималното количество естествено биоразнообразие (около 70% от съществуващите дървета) и да се гарантира ефективност на разходите и устойчивост.

• Създава ясно разпознаваемо входно антре, отдалечено от пътя, разположено на малък площад, за да позволи на учениците да влизат и излизат от училището и да чакат родителите си в условия на пълна безопасност.

Изглед от детска площадка към сградата на Карин дом
View from the playground to the building of Karin Dom

Изглед към двора на Карин дом
View of the courtyard of Karin dom

Вход откъм градината на Карин дом
Back entrance from the garden of Karin dom

Приемна Карин дом. Атриумно пространство.
Reception Karin Dom. Atrium Space.

Рехабилитационен басейн в сградата на Карин дом.
Rehabilitation pool in the Karin Dom building.

Кухненски бокс
Kitchen area

• Определя голям зелен двор, ориентиран на юг, който насърчава дейности на открито. Чрез запазване на много от съществуващите дървета дворът може да се използва както в горещо, така и в по-хладно време, поради което учебните часове и времето за игра често могат да се провеждат навън.

• Има функционална организация, която постига иновативна и качествена учебна среда, докато се потапя сред природата.

• Трансформира зоните за циркулация в комуникационни пространства за взаимодействие между учители, ученици и родители, с много естествена светлина и възможности за сядане, лежане, почивка, обсъждане и учене заедно. Конкурсът за нова сграда на „Карин дом" от 2020 г. Успя да положи основите на едно по-светло, широко скроено и оптимистично бъдеще за архитектурните конкурси.

Обратната връзка

На участниците предоставихме обратна връзка.

Журито даде оценка и анализ за всеки проект, който дава обратна връзка за участниците и надгражда. Това е една от ползите при участието в конкурси. А именно възможността да усъвършенстваш себе си и да сравниш развитието си с другите в професионалната сфера.

Проектиране

Следващата стъпка, която направихме, беше възлагането на технически и работен проект за спечелилия екип. Договорът беше тежък, но условията бяха предварително обявени. Включително и цената за възлагане на проектирането. Това също е част от предварително обявените условия при провеждане на конкурса. Проектирането продължи четири месеца, като тук отново принудени от пандемичната обстановка в света и факта, че победителите живееха в Берлин, процесът протече в голямата си част дистанционно.

Строителство

След одобряване на работния проект фондация „Карин дом" проведе конкурс за избор на строител. Учудващо, но тези преговори с девет строителни фирми, които изявиха желание да построят новата сграда, бяха тежки и продължителни. Задачата да построи новата сграда пое фирма „Планекс". Точността на представените оферти беше от изключителна важност, за да може да се гарантира на възложителя „Карин дом", че в офертната цена са включени всички разходи по изграждането на сградата. Представянето на оферта въз основа на работен проект предполага максимална точност на предложените цени. Идеята ни беше, че когато строителят може с максимална точност да предвиди обема както на материалите, така и на труда, не би следвало да променя цените си и да претендира за заплащане на непредвидими разходи. Това гарантира на инвеститора в максимална степен точност и предвиждане на разходите по строителството. „Планекс" отговориха на всички тези очаквания, които имахме, като независимо от всички динамични промени на пазара удържаха и изпълниха сградата в предварително заложените строителни стойности.

Би трябвало всяко проектиране да бъде на фаза работен проект. Това е най-сигурният начин за гарантиране на точността и предвидимостта на строителната стойност. Отделно от това ангажира отговорността на всички участници в строителството. От една страна, проектантът трябва да предвиди всеки елемент от своя проект. Както и да защити проектното си решение, от друга страна, строителят е улеснен от точните указания от проектанта. Би следвало единствено да се фокусира в качеството и доброто изпълнение.

Това разпределение на ролите е основно в полза на инвеститора (възложителя), за които всички тези участници в строителството рабо-

Стая за кафе-паузи към конферента зала
Chill room to the conference hall

Учебна стая в Карин дом
Karin Dom classroom

тят. Основно място трябва да се даде и на авторския надзор, който проектантите трябва да изпълняват реално и с голямо внимание към детайла, предвиден в техните проекти. Такава беше концепцията при изграждането на новата сграда на „Карин дом".

Проектиран беше работен проект, офертата на строителя беше фиксирана върху този работен проект, беше сключен твърд договор за строителство и сградата беше построена с минимални отклонения.

Така успяхме да се вместим в предварително определения бюджет и построихме новия „Карин дом". Считаме, че при правилно спазване на процеса и на всички правила за провеждане на архитектурни конкурси резултатът не може да бъде лош.

Архитектурният конкурс е начин да активираш максимален обем от хора да търсят решение.

Чрез архитектурните конкурси се избира проект, а не проектант. Няма по-честен начин да се определи качеството на архитектурата чрез възможността да се оцени проектът, без това да бъде повлияно от субективния фактор – известността на проектанта.

Архитектурните конкурси са опозицията на инженеринга. С провеждането им започва конструирането на правилния процес на създаване на градската среда, която ни заобикаля и оформя. Архитектурният конкурс отделя процеса на проектирането от процеса на строителството и по един категоричен начин поставя основата за правилен начин за провеждане на всички процедури.

Правилните процеси винаги водят до добър резултат.

Наше задължение е да се отнасяме с изключително внимание и отговорност към начина и процеса на създаване и изграждане на средата, в която живеем.

Заобикалящата ни среда възпитава, образова, създава цялостната естетика и моделира живота ни ежедневно.

Отношението ни към архитектурата трябва да е пречупено през призмата на нейната дълготрайност, дълговечност.

Конкурсите предоставят възможност на млади и неутвърдени творци за изява, да станат видими, да спечелят възлагането на поръчки, които обикновено се дават на доайените в бранша, създават среда за развитие – стремеж към подобряване, към лично усъвършенстване.

Една от ползите на участието в конкурса е възможността да дадеш пълна свобода на въображението си, без да бъдеш направляван от възложител. Няма друга форма на проектиране, която да ти даде тази възможност.

От друга страна, конкурсите ограничават възможността за прилагане на корупционни схеми и прилагане на лоши практики по възлагане на обществени поръчки, директните възлагания на определени лица; едноличното и субективно налагане на избора на проектанти.

За определени прогресивни индивиди конкурсите са това средство, което би могло да обърне посоката и да коригира практиките за създаване на по-добра заобикаляща ни градска и културна среда.

Конкурсите са най-добрият и лесен начин да предизвикаш творческата енергия на много хора да дадат предложения. Конкурсите са демократичният начин, по който да се осигури висококачествен резултат. Те са средство за прозрачност, публичност и отворена врата за достъп до голямата сцена на млади и никому неизвестни творци.

ABOUT COMPETITIONS AS A WAY OF THINKING

OR HOW WE BUILT KARIN DOM NEW BUILDING

arch. Yavor Panev

The Karin Dom Foundation was set up in 1994. By the hereditary diplomat and philanthropist Ivan Stanshov. Karin was her cousin, born with cerebral palsy, someone with a great love of life and a thirst for knowledge. In 2017. The Danish Velux foundations provided funding to build a new building for Karin's home. In 2019.

The municipality of Varna donates land to Karin Dom in order to build a new building.

The foundation's board of directors decided that the new building will be designed through an international architectural competition in compliance with all international standards.

The task of organizing the international architectural competition was taken on by Optimistas http://optimistas.bg/ working in the fields of various cultural projects, public studies and urban development. The challenge of organizing a competition involves many essential elements.

First and foremost is a clear and precise brief. Clarity of the concept and the specific parameters of the submission lead to clarity, which inevitably prompts participants to present suitable and feasible projects. From this point of view, it is very important to specify the exact parameters of the project sought. An architectural competition is a way to activate a maximum volume of people to look for a solution.

Through architectural competitions, a project is chosen, not a designer. There is no fairer way to determine the quality of architecture, by being able to evaluate the project without being influenced by the subjective factor of the designer's celebrity.

The competitions provide an opportunity for young and unestablished artists to become visible, to win commissions that are usually given to the doyens in the industry, they create an environment for development - striving for improvement, for personal improvement.

Competitions are the best and easiest way to spark the creative energy of many people to give proposals. Competitions are the democratic way to ensure a high quality outcome. They are a means of transparency, publicity and an open door for young and unknown artists to access the big stage

Стая за игри в Карин дом / Karin Dom - games room

ФАБРИКА ЗА ОТДИХ СПОРТНО-РЕКРЕАЦИОННИЯТ КОМПЛЕКС „ЧЪРЧИЛОВИ ЛИВАДИ“, МИСИСАГА, КАНАДА

Красимир Василев

Д-р арх. Красимир Василев завършва Архитектурния факултет на ВИАС през 1981, а през 1992 защитава докторска дисертация в Московския архитектурен институт в областта на планирането и архитектурата на яхтените комплекси в контекста на Черноморската рекреационна система. Работил е в направление “Пристанища” на “Транспроект”. През 1994 открива свое архитектурно студио в София. От 2000 живее в Торонто, Канада, където работи с някои от най-утвърдените канадски архитектурни и градоустройствени фирми, както и самостоятелно. Работил е по проекти в Канада, България, САЩ, Русия, Китай, Южна Америка и Африка като редица от тях са отличени с престижни архитектурни награди. През 2015 Красимир Василев получи наградата за български архитект, работещ в чужбина на Юбилейната изложба по повод 50-годишнината на Съюза на архитектите в България. Има редица публикации посветени на архитектурния език в контекста на мултикултурното общество, както и на морската архитектура и характеристиките на крайбрежната зона.

Архитект: MJMA, Торонто, Канада

Проектантски колектив: Дейвид Милър, Тед Уотсън, Тимоти Беланжер, Тайлър Уолкър, Крис Бърбидж, Тариша Долинюк, Обина Огунедо, Лиланд Дадсън, Дарлин Монтгомъри, Кейли Маккелър, Джеръми Кембъл, Кейлъб Цуи, Красимир Василев

Снимки: Скот Норсуорти

В типологията на обществените сгради в Канада съществено място заемат т.нар. „community“ (къмюнити) центрове. В тази категория е и комплексът „Чърчилови ливади“, в работата на който имах удоволствието и честта да участвам. В превод от английски „community“ означава „общност“ и именно този общностен елемент най-пълно характеризира този тип комплекси. Общността не предполага очертаване на някакви граници, напротив – тя е отворена както за живеещите в непосредствена близост до комплекса, така и за целия 800-хилядeн град Мисисага, а и за целия регион с център Торонто (който е на около 30 минути с кола). Специално предназначен обществен транспорт осигурява достъпа до спортно-рекреационния комплекс.

Разположен на 20 ха площ, комплексът включва обширен парк за отдих, както и поредица от закрити и открити спортно-рекреационни съоръжения. В основната сграда са разположени два басейна – един 25-метров плувен и един развлекателен, многофункционален спортен салон с възможност за игра на баскетбол, волейбол, бадминтон и др., фитнес студио, съблекални и други спомагателни помещения. Комплексът включва още две футболни игрища (едното с надуваема покривна конструкция за целогодишно ползване), открита баскетболна площадка, която през зимния сезон се трансформира в хокейна, специално съоръжение за скейтборд, детска площадка, съоръжения за фитнес, алеи за разходки с обозначени разстояния и опознавателни маршрути и др. Предстои изграждане в следваща фаза на съоръжения за крикет и тенис.

Сградата център на комплекса е проектира-

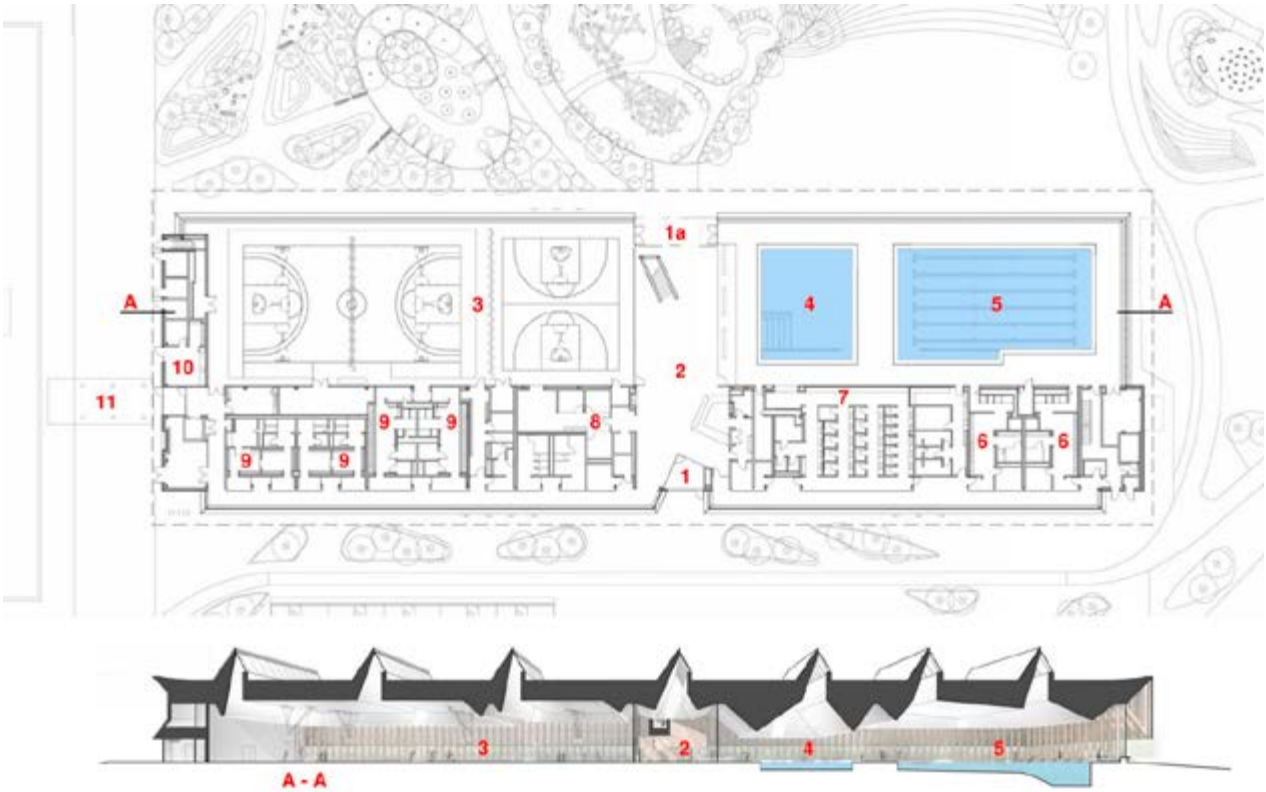

Разпределение и разрез
1. главен вход, 1а. вход откъм парка, 2. вестибюл, 3. спортен салон, 4. басейн, 5. плувен басейн, 6. съблекални, 7. душове, 8. администрация, 9. съблекални салон, 10. обслужване на парка, 11. покрита връзка с футболното игрище за целогодишно ползване
Plan and section
1. main entry, 1a. entry from the park, 2. lobby, 3. gymnasium, 4. pool, 5. lap pool, 6. changing rooms, 7. showers, 8. administration, 9. changing rooms gym, 10. parks operation, 11. covered link to the soccer field with air-supported fabric structure

на като павилион в паркова среда. Композицията е ясна и четлива: изцяло остъклен разпределителен коридор от страната на паркинга и главния подход към сградата води към съблекални, офиси и други обслужващи помещения и оттам към разположените в линия басейни и спортен салон. Обширен вестибюл на две нива разделя и в същото време обединява визуално пространствата на басейните (със специални изисквания към микроклимата) и на спортния салон. Стълбата от масивно дърво във вестибюла, наред с функционалното си предназначение, въздейства като монументална пластика – център на композицията. Динамичният контур на окачените тавани с извисено горно осветление, ориентирано на север и осигуряващо мека дифузна светлина в интериора, черпи вдъхновение от архитектурата на Йорн Утсон и неговите „извити" тавани.

Въпреки значителните размери на сградата-павилион (застроена площ от 4750 кв.м и разгъната площ от 7000 кв.м), архитектурата въздейства с лекота и елегантност. По-затворената скулптурна източна фасада с метална обшивка преминава в изцяло остъклена фасада, отворена към парка и спортните площадки на запад. Тук колонадата от масивно дърво продължава в покрита веранда с удобни места за сядане по цялата дължина на фасадата. Алуминиевата скулптурна решетка, обвиваща носещата дървена конструкция, придава монументалност и единство на фасадата, като едновременно допринася за уюта на верандата. Това междинно пространство, в което се преливат интериор и екстериор, е любимо място за социално общуване. През деня алуминиевата решетка предпазва интериорите от западното слънце. Вечер осветлението на сградата прониква през решетката, подчертавайки ритъма на колонадата и по този начин действа като светещ ориентир в парка.

Проектиран от същия колектив, ландшафтният дизайн е напълно интегриран с архитектурата и интериора. На места релефът

Източна фасада / East facade

е преобразуван с изкуствени хълмове, за които са използвани земни маси от изкопните и подравнителни работи на обекта. Специална екологична защита е осигурена за съществуващия заблатен терен. Проектирана е и изкуствена водна площ, която спомага за регулиране и ползване на дъждовните води. Тези елементи на проекта, наред с вече споменатите архитектурни похвати като използването на дървена конструкция, слънцезащитна решетка и др., допринесоха за получения LEED™ сертификат за устойчива архитектура.

Проектът осигурява достъпна и универсална среда за хора със специфични физически нужди, а също така отчита изискванията на различни групи ползватели. Така например залата за водни спортове е оборудвана с механизирани щори, които служат за визуална преграда при ползването на басейните от определени религиозни общности.

Строителството на този за 37 милиона щатски долара комплекс съвпадна с периода на пандемията и това, разбира се, изискваше преодоляване на редица допълнителни предизвикателства най-вече от страна на изпълнителя, в т.ч. нарушено снабдяване с някои строителни елементи, временно спиране на работата, ежедневен контрол върху състоянието на работещите на обекта и т.н. В резултат на координираните усилия между строители, проектанти и възложител комплексът беше завършен през 2022.

Този изключително успешен проект вече получи редица отличия и архитектурни награди в Канада и САЩ. Най-голямото признание обаче е огромният и все по-нарастващ интерес към комплекса от редовите ползватели, които в момента са от порядъка на 1200 до 1500 на ден. Осигуряването на възможности за всекидневен отдих на широки социални групи и насърчаването на здравословен начин на живот (както физически, така и социален) на хиляди обикновени хора, превръща този комплекс в една съвременна „фабрика" за отдих и рекреация, съответстваща на потребностите на XXI век.

Поглед към сградата от парка с баскетболното игрище и съоръженинто за скейтборд на преден план
View to the building from the park with basketball court and skate park in foreground

CHURCHILL MEADOWS COMMUNITY CENTRE

Mississauga, Canada

arch. Krassimir (Kris) Vassilev, PhD

Architect: MJMA, Toronto, Canada
Project Team: David Miller, Ted Watson, Timothy Belanger, Tyler Walker, Chris Burbidge, Tarisha Dolyniuk, Obinna Ogunedo, Leland Dadson, Darlene Montgomery, Caileigh MacKellar, Jeremy Campbell, Caleb Tsui, Krassimir (Kris) Vassilev

Photography: Scott Norsworthy

Located on a 20-hectares residual site in Mississauga, Canada, Churchill Meadows Community Centre comprises a large park and an array of indoor and outdoor recreational facilities. The main building, envisioned as a glimmering pavilion in the park, has a clear and readable composition: a fully glazed corridor to the east connected at its length to a bar of changing rooms and showers and, through them, to an aquatic hall with a 25m-lap pool and a leisure pool, and a triple gymnasium open towards the park to the west. A double-height lobby separates the aquatic hall and the gymnasium while connecting them visually. The building's focal point is a grand stair in the lobby made of cross-laminated mass timber, which leads to the second floor amenities while acting as a monumental sculpture with elevated viewing platforms.

Despite the large 4,750 m2 footprint of the building, the architectural expression is light and elegant. The more enclosed and sculptured metal skin east facade opens to a floor-to-ceiling clear glass curtain wall to the west, supported by glue-laminated mass timber columns. The colonnade provides also structural supports to a sheltered "porch " facing the park, wrapped with a three-dimensional expanded aluminum mesh. This space in-between interior and exterior with benches running along the entire length of the building is a hospitable place for social interaction. During the day the aluminum mesh provides sun protection and shading; at night, the illumination of the building filters through the mesh, highlighting the rhythm of the colonnade and transforming the building into a marker in the park. On the interior side, triangular skylights are incorporated into the dynamic contour of the ceilings to bring natural light to the pool, the gym and the lobby, and thus contributing to the lightness of the architecture.

The outdoor facilities include two soccer fields (one with air-supported fabric structure), a basketball court, which becomes a hockey rink in the winter, a playground, a skate park and others. Designed by the same firm, the landscape is fully integrated with the architecture and the interiors. The project meets the requirements for LEED™ Silver certification for sustainable design.

The site and the building are accessible and inclusive, with 1200 to 1500 users currently per day. This increasingly popular facility, which provides opportunities for everyday sport and recreation, and encourages healthy living for thousands of regular people and diverse community groups, is an example of a new type recreational "factory", which corresponds to the needs of the 21 century.

Плувният басейн с горното осветление / The lap pool with skylights

Спортният салон / Gymnasium

Вестибюлът с монументалната стълба и поглед към парка; отдясно са разположени басейните а отляво - спортният салон / The lobby with the grand stair - view to the park; pools to the right and gymnasium to the left

Главният разпределителен коридор към съблекалните / Main corridor to changing rooms

КРИТИКА

д-р арх. Добрина Желева-Мартинс
арх. Евгения Кукушева

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ И РЕИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА АРХИТЕКТУРНИТЕ ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА В ТЪРСЕНЕ НА НЕПРЕХОДНИТЕ ЦЕННОСТИ

Добрина Желева-Мартинс

Добрина Желева-Мартинс Виана завършва архитектура в УАСГ, София. Работи като проектант в Районна Проектантска организация - Хасково. Най-значимата ѝ реализация е Единно училище за 1200 ученици в гр. Ташкент, Узбекистан. Защитила е дисертация в Московския архитектурен институт, катедра Теория и История на съвременната архитектура. Като учен в ИТИГА БАН публикува 10 монографии, между които двутомна „История на българското градоустройство XIX-XX в.", 2009 и 2017 г., в съавторство с Ю. Фърков; "Биография на София. Исторически студии" София, 2006 г., "Градоустройствени паралели. България и светът. Хроника", 2004 г., "Тектониката като теория на формата и формообразуването", 2000 г. и други Преподавала е „Теория на композицията", „Формообразуване", „Въведение в дизайна на градската среда" и „Културен туризъм" в ЛТУ – София. Понастоящем – на свободна практика.

Наблюденията ни върху българската практика в областта на реставрацията на архитектурни паметници на културата показват, че архитектите, които се занимават с консервация, реставрация, реконструкция, адаптация или иновация на архитектурните обекти, много често подхождат интуитивно и прагматично към съхраняването на паметниците на културата, без да се стараят да проучат и разчетат изначалните им стилови характеристики. За съжаление, те не се запознават и с мотивацията, поради която тези обекти са оценени от експертите като недвижими културни ценности, като пристъпват към работа, без да са вникнали и усвоили уникалните им специфики и непреходни ценности, които всъщност и преди всичко би трябвало да се съхраняват.

Целта ни е да покажем как този процес води до обезличаване, банализиране и загуба на идентичност на обектите на културното ни наследство, а оттук и на образа и на пейзажа на селищата ни като цяло. Целим също така да докажем, че сърцевината на всяка интерпретация и реинтерпретация, която гарантира автентичност, устойчивост и непреходност при опазването на културните ценности, се крие в правилното разчитане, оценяване и съблюдаване преди всичко на стила, в който те са замислени и реализирани, ведно с оригиналните и специфични характеристики на конкретния обект. Това е така, защото именно чрез стила се съхранява духът на времето, идентичността и непреходната ценност на паметника на културата, а и на културно-историческата памет на нашите селища.

Методиката, която възприемаме, е тази на примерния казус, на конкретните ситуации (case-study). Подбраните казуси, конкретни случаи от практиката в опазването на архитектурното наследство у нас, ще бъдат подложени на критически анализ, ще бъдат дискутирани възприетите концепции и подходи на интерпретация, както и извлечени съответните обобщения, изводи и поуки в полза на образованието, теорията и практиката в това направление.

ПЪРВИЯ КАЗУС НАРИЧАМЕ ФРАГМЕНТАРНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ. Това е надстрояване на категоризирани и обявени за защита паметници на културата, което се извършва след разрушаването им и построяването на тяхно място на нови сгради, в растер от алуминий и стъкло,

в чиито фасади се апликират интерпретирани фрагменти от историческите сгради. Впоследствие, вече компрометирани, загубили качествата си, сградите са свалени от списъците на защитеното културно наследство.

Най-напред този акт се случи през 1990 г., когато бе взривена и напълно разрушена сградата на бившата Столична библиотека (на ъгъла на ул. „Гурко" № 1 и ул. „Дякон Игнатий").

Всъщност някога тук е било настанено първото кметство на София. Сградата е била построена около 1880 г., впоследствие е достроена и преустроена през 1931 г. Решена в духа на класицизма, със спокойни фасади, квадратна ъглова кула с тераса на покрива, тя се е водила на отчет в списъците на културното наследство на Централна градска част, като исторически и архитектурен паметник на културата, с категория „национално значение" (ДВ, бр. 40/1978 г.).

На мястото на паметника на културата през 2003 г. е построен и открит петзвездният Гранд хотел „София". Концепцията, заявена от проектантите, е била „вписване" на паметника на културата в стъкления обем на новата сграда. Парадоксалното е, че дълго време след влизане в експлоатация новата сграда продължава не само да се води, но и да се рекламира като паметник на културата.

Дори беглото сравнение на фасадите на старата и нейната вградена в новата сграда имитация показва пълно отсъствие на каквито и да било прилики. Абсолютно всичко е подменено – третиране на етажите, използвани материали, детайл и декорации на отворите, пропорции, дори броят на прозоречните отвори е различен... За съхранение на стила изобщо не може и да става дума. Паметникът на културата не само не е запазен или интерпретиран, той просто завинаги е изгубен, а новата сграда, с безличните си стъклени фасади и елементарен геометричен обем, само паразитира върху неговия образ.

След този прецедент следват поредица от разрушавания на паметници на културата, тяхното преизграждане, надстрояване и вграждане обикновено в стъкления растер на интерпретирани фасади, цитирани фрагменти от фасади, с алюзии и реминисценции на унищожените сгради паметници на културата.

Такъв е случаят с **Административната сграда на стария хотел „България"** на бул. „Цар Освободител" № 2. Построена около 1880-1890 г., категоризирана като архитектурен и художествен паметник на културата, тази сграда е също съборена, отново изградена, надстроена и достроена и преустроена през 2001 г. в Банка Париба.

Друг конкретен случай на надстрояване след пълно разрушаване на паметник на културата е **Къщата на професор Иван Георгов**, намираща се на ъгъла на ул. „Шипка" № 14 и ул. „Кракра". Построена около 1882-1883 г., по проект на първия столичен архитект Вацлав Колар, тя е обявена за индивидуален архитектурно-строителен паметник на културата и същевременно елемент от групов паметник на културата – ансамбъл по улица "Шипка". През 2002 г. на мястото ѝ е изграден хотел „Кристал Палас". Отново е приложен познатият похват – в стъкления растер на новопостро-

Сградата на Първото Софийско кметство / Столична библиотека
The building of the First Sofia City Hall / Metropolitan Library

Гранд хотел „София"
Sofia Grand Hotel

Къщата на Никола Мушанов в автентичния ѝ вид
Nikola Mushanov's house in its authentic form

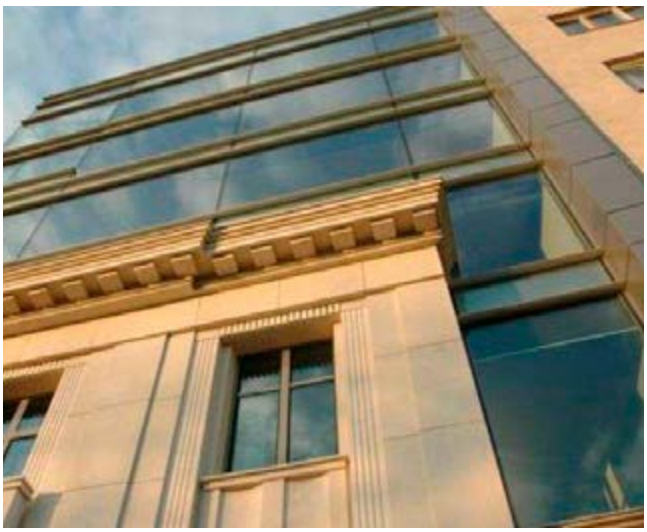

Новата 6-етажна офис сграда
The new 6-story office building

Новата 6-етажна офис сграда, заменила паметника на културата
The new 6-story office building that replaced the original building

ения луксозен хотел са вградени имитации на фрагменти от фасадите на бившия паметник на културата.

Към казуса фрагментарна фасадна интерпретация и „надстрояване" на паметник на културата е и **Къщата на Никола Мушанов**, на ул. „Московска" № 47, построена около 1925 г. в стил ар деко, по проект на архитект Станчо Белковски. Домът на политика Никола Мушанов, участвал активно в обществения живот на страната (бил е министър и министър-председател), е „архитектурен и художествен паметник на културата от местно значение".

След реституция през 1998 г. къщата става собственост на фирмата „М 2002" ООД, която инвестира на нейно място строителство на нова сграда. Тя е проектирана от архитектите Иво Пантелеев, Радомира Методиева и Искрен Галев, „АДА" ООД. Проектът е определен като „преустройство и реконструкция" на съществуващата сграда в апартаментен хотел, като според изискванията на НИПК[1] фасадата е трябвало „да се запази изцяло, без да се променят параметрите и видът ѝ".

Обаче в края на май 2005 г. в общественото пространство се появява **некролог, известяващ смъртта на паметника на културата**.

И тук на практика става дума за ново строителство, за фрагментарна фасадна интерпретация, а не за реставрация или за запазване на автентичния вид, на параметрите на фасадата на паметника на културата. И тук образът на новата сграда паразитира върху този на паметника на културата. Достатъчно е бегло сравнение, за да се констатира, че при „интерпретираните", „цитирани", „апликирани" или „вградени", отново в стъклен растер фрагменти от бившата фасада на паметника на културата няма и следа от характеристиките на стила ар деко. Те са някакви бледи, опростени и жалки имитации, наподобявания, смътен намек за някогашната сграда!

Парадоксалното е, че сякаш напълно по законов път, под маската на „реконструкция", се строи изцяло нов обект, който си присвоява званието „паметник на културата" и дълго време продължава да се води като такъв, при положение че всъщност става дума за унищожаване на същинския паметник!

При всички разгледани конкретни ситуации на първия казус – ФРАГМЕНТАРНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ, става дума за проектиране и реализация

[1] *НИПК – Национален институт за паметниците на културата.*

Хотел „България" – изглед от бул."Цар Освободител"
Bulgaria Hotel - view from Tsar Osvoboditel Blvd.

Проект за превръщането на к-с „България"
в търговски комплекс
Project for the conversion of the complex "Bulgaria"
into a commercial complex

на ново строителство, хитро промъкващо се през пролуките на законодателството по опазване на културното наследство като реконструкция. Това става под предлог, че намесата в опазването на паметниците на културата, особено на тези от категория „местно значение" или „за сведение", е напълно правомерна, модерна, възприета и дори популярна в Европа по своята методология и практика. Изтъква се, че в името на запазването на паметниците на културата се прилага „цитирането", „фасадизмът" и „интерпретацията" на техния „исторически" образ.

Обаче на практика за всички става очевидна фалшификацията на този акт – резултатът и в трите случая е унищожаване на паметника, подмяната му с паразитиращи „ерзац-паметници" чрез навличане върху стъкления растер на една и съща фалшива, „псевдоисторическа" маска, без оглед на съблюдаване на автентичния стил, параметри, детайли и характеристики на погубения паметник.

ВТОРИЯ КАЗУС, ПРЕДМЕТ НА КРИТИЧЕСКИ АНАЛИЗ, НАРИЧАМЕ ФАСАДНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ при надстрояване или пристрояване на обявени за защита паметници на културата, под формата на реконструкция.

Първият пример на този казус ще бъде нереализираният проект за реконструкция на **Комплекс „България" на бул. „Цар Освободител" в София.**

Комплексът „Хотел, ресторант, сладкарница и зала „България" е построен през 1934-1936 г. по проект на арх. Станчо Белковски и арх. Иван Данчов. Оценката за културно-историческата стойност на комплекса се определя като архитектурен шедьовър на модерното движение в България[2]. Като една от емблематичните сгради на модернизма, той е с категория **„паметник на културата от национално значение".**

Във всичките си съставни елементи Комплекс „България" носи характеристиките на един от най-чистите образци на модернизма – що се отнася до функционално решение, конструкция, технологични нововъведения, възприета естетическа концепция, отношение към пространството, композиционни и стилови похвати, силно открояващи се специфики на образа, включително майсторска разработка на фасадите[3]. Стиловите характеристики на комплекс „България" като представител на Модерното движение, са общоприети и много добре описани от експертите[4]. Изведени са и ценностите в ансамбъл „България" като „автентичен представител на софийския модернизъм от началото на века"[5].

В края на октомври 2007 г. в медиите се огласява инвестиционното намерение на „Би Ти Девелопмънт Сървисиз", което цели компле-

---

2 *Върбанова, Валентина, д-р арх., главен експерт в ОП „Стара София" със Софийски исторически музей", Казусът около паметника на културата Комплекс „България" на бул. „Цар Освободител", Разговор с арх. Милена Михайлова. – Арх-Арт Борса, 15-22 ноември 2007, с. 6–7.*

3 *Желева-Мартинс, Добрина, Професор архитект Станчо Белковски: Щрихи за уникалния комплекс „България". – Homo Sciens, издание на Съюза на учените в България, бр. 8, 2014, посветен на 145-годишнината от създаването на Българското книжовно дружество, преназнало в Българска академия на науките и 70-годишнината на СУБ, с. 18; ISSN 1312 8884.*

4 *Виж например Стоилова, Любинка, д-р арх., Малко история за комплекс „България", представена през погледа на един изследовател на модерната архитектура. – София за нас: https://sofiazanas.blogspot.com/2007/11/blog-post_4102.htm*

5 *Виж участието на проф. Тодор Кръстев в „Културна рулетка" – разговор за комплекс „България" – част 3 – неделя, 6 януари 2008: https://sofiazanas.blogspot.com/2008/01/2.html*

ксът да бъде превърнат в 10-етажен търговски комплекс с луксозна апартаментна част.

Проект за превръщането на к-с „България" в търговски комплекс

Инвестиционното намерение е онагледено с проект от арх. Павел Иванов, който на въпроса какъв е архитектурния стил на проекта отговаря – „съвременен класицизъм", като подчертава, че за проектантския екип е било предизвикателство – „да интерпретират в модерен стил класиката". „Идеята ни бе да развием символичната за София сграда така, че тя да запази своята естетика, като същевременно се модернизира и адаптира към стила на съвременния град". Интервюто с арх. Иванов е озаглавено „Връщаме класика в модерен вариант"[6].

Ясно се вижда, че арх. Иванов „разчита" стила на хотел „България" като класика, а не като модернизъм, както е определен от експертите. Недоразумението се засилва при запознаването и с други текстове, описващи бъдещата реконструкция: „С нов облик ще е фасадата на сградата. „Запазваме класическата архитектура на съседната сграда на ДЗИ. Търсили сме приемственост в дизайна. Едната входна кула откъм бул. „Цар Освободител" е увенчана с купол и е отклик на кулата на ДЗИ" – обяснява архитектът на проекта Павел Иванов. Елементи на съседната сграда, като главния корниз, йонийските колони на входа, ще преливат и в „Гранд хотел България". „Целта ни е да запазим духа на мястото като създадем съвременна сграда с класически облик", обяснява Иванов.

Можем да заключим, че тук става дума не само за надстрояване, но за изцяло погрешна концепция на „интерпретация" на вече категоризиран и законово защитен паметник на културата. Концепция, която води отново до унищожаване, а не охрана на културното наследство. И независимо че проектът срещна отпора на архитектурната колегия и обществеността и бе спрян за реализация, опасността от загуба на паметника на културата е все още налице – хотелът от комплекс „България" от години е затворен и чака своята поредна реставрация.

Вторият пример на този казус е **старият „Гранд хотел България", на ул. „Дякон Левски" 1 в София.**

Сградата е построена през 1880-1881 г. по проект на първия главен архитект на София Вацлав Колар и е първият представителен столичен хотел. „Архитектурата му е решена в духа на неокласицизма, с богато разнообразие на класически и барокови архитектурни детайли и орнаменти. Тя действа представително и тържествено и е стилово свързана с архитектурния ансамбъл."[7] Сградата е обявена за архитектурен и художествен паметник на културата и е част от групов паметник (ДВ, бр. 40/1978 г.).

През 2013 г. настанената в сградата Българска банка за развитие започва нейната реконструкция. Архитектурният проект е на проектантско бюро „Тилев архитекти"[8].

За възприетата концепция проектантите заявяват, че се „запазва напълно облика на автентичната фасада, зад която обаче ще бъде изградена изцяло нова сграда. Тя ще е с три етажа по-висока от старото здание"[9].

Според авторите на реконструкцията: „В концепцията за общото фасадно решение са заложени следните качества:

- единно пропорционално, растерно и мащабно въздействие. Надстройката е различна, нова, но израства естествено от логиката на класическата фасада и се възприема като нейно развитие и продължение;

- отказ от прилагането на крайно контрастно противопоставяне между ново и старо, от банализираната вече практика на стъклените надстройки;

- надстрояването не използва класически мотиви и форми като фронтони, дъги, кули и др. подобни, а принципи: членение, мащаб, пропорции;

- надстрояването – ново, но органично вписано в общата композиция, не се противопоставя, а активира класическата фасада;

- наред с това придава на общата нова фасада характеристика и въздействие, отговарящи на функцията на сградата банка: представителност, деловитост, умерена монументалност"[10].

---

6 *Пак там, в. „24 часа", с. 3.*

7 *По така наречената „Синя книга": „Предложение за обявяване на архитектурните паметници на културата от периода 1878-1944 година в София централна градска част". Ръководител арх. Стефан Матеев, София и СГНС. 98. „Старият хотел България", с. 124.*

8 *http://wikimapia.org/12363495/Bulgarian-Development-Bank#/photo/758993*

9 *„Българската банка за развитие вдъхва нов живот на стария хотел „България": https://gradat.bg/news/2015/03/09/2487326_bulgarskata_banka_za_razvitie_vduhva_nov_jivot_na*

10, 11, 12 *Пак там.*

Категорично е отречена „банализираната вече практика на стъклените надстройки“ и „контрастното противопоставяне между ново и старо“ – т.е. тази от първия казус, който разгледахме. Обаче не е възприет и другият възможен подход – хармонизация на старата част с надстроената на базата на стила – в случая неокласицизъм – „надстрояването не използва класически мотиви и форми като фронтони, дъги, кули и др. подобни“[11]. С други думи, новото е откровено изявено като стил и то определено е в стил модернизъм. Хармонизацията между старо и ново се осигурява според авторите чрез съблюдаване на *пропорциите, мащаба и членението*.

За да може надстройката да се впише в контекста на съседните сгради, тя е разчленена на три стъпаловидно отдръпнати обема, като горните два са покрити с цинкова ламарина и е търсена визуална връзка по материал, цвят и силует с покривите на Двореца и остъклените покривни етажи на БНП „Париба“. Авторите смятат, че трите обема на надстрояването действат обединено и единно благодарение на общия растер, мащабност и пропорции[12].

За съжаление, някои от така изтъкнатите от авторите „качества“ на фасадното решение са твърде субективно отчетени като такива. Защото новото надграждане от три етажа – три етажа е и самата стара сграда, не само че не е „органично вписано в общата композиция“ и не „активира класическата фасада“, но дори в много отношения „се противопоставя“ на старото.

Членението на фасадата на новите етажи е твърде схематично и сухо; *пропорциите* на отворите също са различни, а не аналогични на тези в старата фасада; новата фасада съобразно стила си е лаконична, лишена от *детайл*, от *релеф* и *светлосянка*, горните два етажа рязко се открояват с тъмния си *цвят, материал* и *форма* и доминират като *зрителна маса*, като съответно променят *относителния мащаб* на сградата.

Особено дразнещ окото със своята суха геометрия и без всякакъв вътрешен смислов заряд е така наречения от авторите „деликатен централен мотив“, явяващ се нещо като завършек на върха на самата надстройка.

Повод за включването на този мотив в надстройката според авторите е наличието на подчертана ос на симетрия в оригиналната

Старият Гранд хотел „България“
The old "Grand Hotel "Bulgaria"

Сградата на х-л „България“, с настанената ББР
The building of the “Bulgaria" hotel, with the BBR housed there

Подчертаване оста на симетрия чрез „централен мотив“
Emphasizing the axis of symmetry through a "central motif"

Банка „Парибас“ и „Българска банка за развитие“ в единен обем
Paribas Bank and Bulgarian Development Bank in a single volume

фасада на стария хотел „България“. Обаче не се взема предвид важният исторически факт – централната ос на симетрия при старата сграда е продиктувана от водещата към главния вход на хотела улица, която минавала между дворцовата и градската градина и водела от улица „Търговска“ и площад „Александър I“ право към хотела. Самият вход на най-представителния и отбелязван като европейски „Гранд хотел България“ е откроен с тържествена арка.

Днес обаче тази улица не съществува, сградата е в сключено застрояване и единен фронт на улица „Дякон Игнатий“, обвързана е в едно с Банка Париба и подчертаването на оста на симетрия се е обезсмислило напълно[13].

Що се отнася до целия групов паметник на културата „Комплекс „България“, изводът е, че при подобни ситуации – необходимост от реставрация, реконструкция и адаптация на групови паметници на културата, е наложително съгласуването още на най-ранен етап на заданията за проектиране. Необходимо е очертаването на нормативните връзки и единения по отношение на стиловата характеристика, както и на основните параметри на съставните сгради и елементи с оглед на превантивно заложената им хармонизация.

Третия казус наричаме ПРАГМАТИЧНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ при надстрояване или адаптация на обявени за защита паметници на културата под формата на реконструкция. Това е интерпретация, при която архитектите са съсредоточили вниманието си най-вече върху практическата, утилитарна (функционална, техническа, конструктивна, технологична и пр.) адаптация на сградите паметници на културата. Те отразяват нови функционални програми, нови нормативни изисквания, внасят иновации съобразно съвременния стандарт на живот. Интерпретацията и на фасадите се диктува от същите изисквания и съображения.

Към този казус отнасяме Реконструкцията на сградата на някогашния **Алианс Франсез за нуждите на Френския културен институт**. Сградата се намира на площад „Славейков“ № 3, завършена е и открита на 14 юли 1925 г.[14] Пострадала от бомбардировките, тя е надстроена през 1945-1946 г. по проект отново на нейния автор – арх. Станчо Белковски. „Характерно е оформянето на входа с висок троен мотив и полукръгли оберлихти. Забележителна е концертната зала с касетиран гипсов таван“[15]. През 1957 г. функционира като Център за изучаване на чужди езици, Концертна зала „Славейков“, Държавен ансамбъл за народни песни и танци. Категоризирана е като „архитектурен паметник на културата от местно значение“ (ДВ, бр. 40/1978 г.).

Сградата на „Алианс Франсез“ е проектирана в стил ар деко, появил се в изкуствата и архитектурата на Европа точно по това време – през 20-те години на миналия век. Необходимо е да спомена няколко важни обстоятелства, имащи отношение към конкретния случай.

• Родината на ар деко е Франция. Първата сграда в този стил е Театър Шанз-Елизе (Théâtre des Champs-Élysées), построена през 1913 г. в Париж. Дело на братята Огюст и Гюстав Пере, по проект на Анри ван де Велде, тя е от стоманобетон, в изчистени геометрични форми. Фасадата е с подчертани прави линии, украсена с висок релеф, налице са основните характеристики на стила ар деко.

• Арх. Белковски започва архитектурната си практика през 1921 г. със самостоятелно проектиране на няколко частни жилищни сгради. Една от тях – на Никола Мушанов, също в стил ар деко, бе предмет на анализ при първия казус.

• В книга, посветена на архитектурната му дейност, описва значението на „силно развитите технически средства“ и „влиянието им върху живота“ и върху архитектурата. „Дълго след войната се говори за „конструктивизъм“ и „целесъобразност“ и къщата се отъждествява с някаква „машина за живеене“, и всичко се изчерпваше със съдържанието на тия понятия... И ние бяхме под това чуждо влияние, макар и по-слабо.“[16]

Това откровение на арх. Белковски обяснява донякъде защо при реконструкцията и надстрояването на сградата на Алианс Франсез след Втората световна война Белковски не е възстановил напълно фасадата ù отпреди войната. Липсват декорациите – гербът, фронтоните над крайните прозорци, а маските са заменени с осветителни тела, което „се е отразило неблагоприятно“[17] на нейния образ. Другата причина, разбира се, е крещящата необходимост от възстановяването на разрушените обществени сгради в София от крайно обедняла ни държава след войната. Поради недостиг на средства някои от сградите са загубили завинаги достолепната си декорация – куполи, скулптури, релефи и други декоративни детайли.

И така след войната сградата функционира като Център за изучаване на чужди езици и като Концертна зала „Славейков“.

През януари 2014 г., след няколко години на рекон-

---

[13] *В пандемията ББР си купи имотно бижу. Държавната банка стана собственик и на сградата на БНП Париба на „Цар Освободител“, в съседство с централата ù, срещу 21.5 млн. лева: https://www.capital.bg/biznes/imoti/2021/01/08/4160895_v_pandemiiata_bbr_si_kupi_imotno_biju/*

[14] *Вече 115 години Алианс Франсез разпространява френската култура у нас: https://impressio.dir.bg/nostalgiya/veche-115-godini-alians-fransez-razprostranyava-frenskata-kultura-u-nas., 14 юли, 2019*

[15] *В така наречената „Синя книга“, Предложение за обявяване на архитектурните паметници на културата от периода 1878-1944 година в София централна градска част. „Алиианс Франсез“, с. 158.*

[16] *Белковски, Станчо. Архитектурна дейност 1922-1942, Пловдив: Хр. Г. Данов, 1943, с. 8.*

[17] *Виж Предложение за обявяване на архитектурните паметници на културата от периода 1878-1944 година в София централна градска част. „Алиианс Франсез“, с. 158.*

струкция, Френският институт в България се завръща окончателно в своя дом. Проектант на извършената реконструкция е архитектурно бюро „Стефан Добрев архитектура и дизайн". В началото на своята работа архитектите проектанти пишат, че занемарената през годините сграда след мащабната реконструкция ще се превърне в най-представителната сграда на френския културен институт в Източна Европа.[18] Сградата е „реставрирана с мащабни строителни работи и е напълно обновена и преустроена" – заявява арх. Добрев.[19]

Проектантите съзнават, че сградата е културно-историческа ценност, но изобщо не обсъждат въпроса защо е обявена за такава и в какво точно, в архитектурен, а не само в общоисторически и културен смисъл, се състои тази ценност. Никъде не се коментира стилът, характеристиките му, проявени в тази сграда, нито пък личният почерк и предпочитания на легендарния за архитектурната колегия автор на сградата.[20]

По отношение на стила, който следват, архитектите заявяват следното:

„Ние сме привърженици на **по-модерния дизайн** и ще се опитаме да намерим интересен **контраст** на интериора на медиатеката с **общия класически стил**", коментира арх. Добрев.[21]

„Вътрешният дизайн отговаря на критериите за качество и трайност, като **модерният стил** е в хармония със съществуващата историческа сграда" – това е коментар на арх. Добрев[22].

В статия на арх. Добрев се представят ред технологични подробности, нововъведения, иновации, например относно обработка на облицовката на фасадата, вида на топлоизолацията, на рампата за инвалиди, характеристиките на асансьора, шумоизолацията и прочее скъпи екстри, показващи високите прагматични качества на извършената реконструкция на сградата. Но за съжаление, няма никакви обяснения относно естетическия образ, няма отговор на въпроса защо не е реставрирана първоначалната оригинална и стилна фасада на Алианс Франсез.

И докато концертната зала, забележителна както с акустиката си, така и с касетирания си гипсов таван, е реставрирана в пълния си блясък, при фасадата на сградата впечатлението е съвсем друго.

Театър „Шанз- Елизе" (Théâtre des Champs-Élysées) в Париж
Champs-Elysees Theater in Paris

Сградата на „Център за изучаване на чужди езици" след 1957 г.
The building of the Center for the Study of Foreign Languages after 1957

Френски културен център след реконструкцията / фото 2014г.
French Cultural Center after the reconstruction / photo 2014

---

[18] *Алиансът става представителната сграда на Франция в София: https://gradat.bg/bgprojects/2012/11/05/1939675_aliansut_stava_predstavitelnata_sgrada_na_franciia_v*

[19] *Добрев, Стефан, Френски културен институт – София. – Архитектура, 2020, № 5-6, с. 90–93.*

[20] *Професор, чл.-кор на БАН Ст. Белковски е един от бележитите архитекти на страната, а приложената му биография е повърхностна и дори съдържа фактологични грешки – виж с. 93.*

[21] *Алиансът става...*

[22] *Добрев, Френски културен институт..., с. 91.*

Високият троен мотив и полукръглите оберлихти са подменени с една банална и безлична козирка. Нищо че тя е също в утилитарно отношение най-доброто, което може да се постигне към момента, както разбираме от представянето на арх. Добрева: „Новата козирка е с метална конструкция с ALPOLàC и матирани стъкла, осветени от светодиоди от най-висок клас“[23].

Неглижирането на стила ар деко, в който сградата на Алианс Франсез е била замислена и реализирана, непознаването на основните му характеристики, ярко отразени в разработката на оригиналната фасада на паметника и подчертани в мотивировката за обявяването на сградата за паметник на културата, непознаването на семантиката и вложените значения в декора, както и на творчеството на автора на сградата – архитект Белковски, на паралелните му проекти в същия стил по това време, на тънката смислова връзка на стила със самата сграда – като медиатор на френската култура – всичко това сума сумарум е довело до обезличаването на паметника на културата, до загубата на частица от паметта и характера на мястото, на историята на архитектурата и на града.

Обобщение

В изложението се целеше да се направи критична оценка на интерпретацията и реинтерпретацията на такива паметници на културата, които са подложени на реконструкция, пристрояване, надстрояване и адаптация към други функции, както и да се проследи пътят, по който се стига до тяхното обезличаване, банализиране и загуба на идентичност. За постигане на тези цели бе възприета методиката на конкретните ситуации и бяха анализирани **три основни казуса:**

• **Първи казус – Фрагментарна интерпретация** – при него категоризирани и обявени за защита в „Държавен вестник“ паметници на културата се разрушават, след което на тяхно място се строят нови сгради, в чиито фасади, решени в растер от алуминий и стъкло, се апликират интерпретирани фрагменти от разрушените сгради.

По този казус са анализирани следните конкретни случаи: Първото софийско кметство / Столична библиотека, реконструирано в Гранд хотел „София“; Административната сграда на стария хотел „България“ – реконструирана в Банка Париба; Къщата на професор Иван Георгов – реконструирана в хотел „Кристал Палас“; Къщата на Никола Мушанов, реконструирана в 6-етажна офис сграда.

При всичките случаи апликираните фасадни фрагменти са бледи реплики на оригиналните фасади, дори фалшификати и за никаква автентичност не може да се говори. Впоследствие, вече компрометирани, загубили качествата си, заради които са оценени като паметници на културата, под напора на общественото мнение те биват свалени от списъците на защитено културно наследство. Така всъщност се унищожават не само самите паметници на културата, но се обезличават и улиците, и градският пейзаж, особено в централната градска част на столицата, където са разположени.

• **Втори казус – Фасадната интерпретация.** По този казус са анализирани: Проект за реконструкция на Комплекса „Хотел, ресторант, сладкарница и зала „България“ и превръщането му в 10-етажен търговски комплекс с луксозна апартаментна част; Старият „Гранд хотел България“ – съответно в Българска банка за развитие; Проект за реконструкция на кафене „България“ - в Апартаментен хотел с обществена функция на първия етаж.

И тук паметниците на културата се разрушават, но се запазва укрепена уличната фасада. Зад временно укрепената и впоследствие реставрирана или интерпретирана фасада се строи изцяло нова сграда, която, в сравнение с историческата, е достроена и надстроена с още етажи. Фасадата на новата сграда, при всичките три случая, не интерпретира стила на историческата сграда – категоризиран паметник на културата, напротив, в много отношения новата част се противопоставя на старата! При това, както може да се предположи, новата част надделява по обем, зрителна маса, относителен мащаб и прочее образни характеристики над историческата, която всъщност би трябвало да се опазва и изтъква като наследена културна ценност.

Така подмяната на автентичния стил с друг, определен от възприетата концепция и зависим от вкусовете и предпочитанията на проектантите, води отново до загуба на ценностната уникална стилистика и качества на реконструирания паметник на културата.

• **Трети казус – Прагматична интерпретация.** По него е анализирана една конкретна ситуация – Алианс Франсез, реконструиран като Френски културен институт. Към този казус могат да се анализират редица други подобни ситуации, при които архитектите даже не се интересуват от стила на паметника на културата, предвид заданието което им е дадено – да използват максимално прагматично утилитарните дадености на историческите сгради и ги адаптират към нуждите на новата функционална програма. Това се отнася с пълна сила особено за все още неприобщените към списъците с недвижимо културно наследство обекти, като тези от периода на социалистическия реализъм или следвоенния модернизъм.

Изводи и заключение

Днес, когато решаването на глобалните екологични проблеми налага преосмисляне и пестеливо използване на всички материални ресурси чрез въвеждането на кръговата икономика, рециклирането, включително и на самата архитектура, става ясно, че сградите ще търпят непрестанна преработка, реконструкция и адаптация. Когато този процес засяга културното наследство – сградите, категоризирани като паметници на културата, той трябва да бъде строго регламентиран.

---

[23] *Алиансът“ става...*

И трите вида интерпретации, които анализирахме – фрагментарна, фасадна и прагматична, имат своето резонно място в съвременната архитектурна и градоустройствена практика. Въпросът опира до критериите и границите за тяхното приложение при сградите паметници на културата.

Констатирахме, че фрагментарната и фасадната интерпретация са неприемливи за паметници на културата въобще. Те водят до безвъзвратна загуба на ценно културно наследство. Неслучайно прилагането на така наречения „фасадизъм (фасадомия)" си е спечелил най-лошата слава в света, наричан е садизъм. Критиците определят тази практика в постмодерната архитектура като архитектурна измама. Твърдят, че води до превръщане на паметника на културата във фарс, а новите хибридни сгради се свързват с прозвището за масови убийци - Leatherface, което означава *носещи лицата на своите жертви.*[24] Изтъкват също, че фасадизмът противоречи на хартите на ICOMOS.[25]

Изводът е ясен – съществува необходимост от нормативно регламентиране на границите на допустимост за фрагментарната и фасадната интерпретация при архитектурната реконструкция на различните категории паметници на културата.

Констатирахме още, че до Прагматична интерпретация се стига заради непознаването или неглижирането на архитектурния стил на оригинала – паметник на архитектурата, обект на реконструкция; незачитане на мотивите и основанията за категоризацията му като такъв; непознаване и липса на проучвания за стила на работа на автора на творбата.

Изводът е: При всяка интерпретация на паметниците на културата трябва да се започва с проучване на стила, защото именно стилът на архитектурната творба е този, който я свързва с духа на времето. Благодарение на стила творбата се идентифицира с времевия ѝ контекст, както и със съответния пространствен контекст на мястото, т.е. със своята околна среда. Стилът се изразява чрез цялостната композиция на пространството и образа, както и чрез използваните композиционни средства, характерни за този стил – т.е. чрез членения, пропорциите, симетрията, ритъма, чрез детайла, орнамента, чрез цвета, скулптурната и декоративна украса и т.н. Именно стилът е носител на автентичността и непреходните ценности на един паметник на културата.

В заключение ще подчертаем, че това изследване, неговите резултати и ползи са адресирани най-вече към сферите на архитектурното образование и практика в областта на опазването на културното наследство. Надяваме се, че допринасяме за осъществяване на вътрешнопрофесионалната ни саморефлексия и оттук – за подобряване на ориентацията, развитието и политиката на управление на цялостния ни архитектурно-градоустройствен процес.

---

[24] *The Facades Of Spitalfields, July 6, 2019 by the gentle author: https://spitalfieldslife.com/2019/07/06/the-facades-of-spitalfields/ - An extract from The Creeping Plague Of Ghastly Facadism Hardcover – 31 Oct. 2019 by The Gentle Author (Author)*

[25] *Тази практика нарушава частично или напълно чл. 5, 6, 7 и 8 от Венецианската харта.*

IN SEARCH OF INTRANSIENT VALUES IN INTERPRETATION
AND REINTERPRETATION OF THE ARCHITECTURAL MONUMENTS OF CULTURE

arch. Dobrina Zheleva-Martins, PhD

Our observations on the Bulgarian practice in the field of restoration of architectural monuments of culture show that architects-restorers most often approach the restoration of cultural monuments intuitively and pragmatically, without trying to study and analyze their original stylistic characteristics. This leads to the depersonalization and loss of identity of the objects of our cultural heritage.

The purpose of our research is to prove that the core of any interpretation and reinterpretation, guaranteeing authenticity, sustainability and intransience in the preservation of cultural values lies in reading and observing above all the style in which they were conceived and realized. It is through the style that the spirit of the time, the identity and the eternal value of the cultural monument are preserved.

The methodology we adopt is - the study of different cases from our practice, comparison with the relevant style samples and discussion.

The expected results are oriented towards both future practice and education in the field of

architectural heritage conservation.

ЗА МЕМОРИАЛА НА ПЪРВИ СОФИЙСКИ И ШЕСТИ ТЪРНОВСКИ ПОЛК

Евгения Кукушева

Завършва „Опазване на архитектурното наследство“, специалност „Архитектура" в УАСГ.

Специализира „Реставрация, методи за намеса и социализация на сгради – паметници на архитектурата" във Франция и Испания и „Алтернативни източници на енергия и използването им" в Испания.

Работи като проектант в „Транспроект" и „Арх и Арт".

Експерт в Направление „Архитектура и градоустройство" на Столична община в отдел Градски дизайн, реклама и публични пространства. Член на комисии и експертни съвети.

В „Билборд" е проектант и координатор на проекти.

Сега е проектант на свободна практика.

Създател на дружество „Архитектурно наследство" към САБ.

Прави разработки за „Културни маршрути на територията на Балканския полуостров" към ИКОМОС, „Социологическо проучване за архитектурата на постсоциалистическото общество" към Института по социология на БАН, презентации по теми за архитектурното наследство. Пише статии за архитектурата и изкуството.

След освобождението от османско робство през 1879 г. е решено да бъдат изградени казарми за военните подразделения на младата българска войска. Според плана на София от 1879-1881 г. пехотинските казарми се намират спрямо града, извън опасващия ров (хендека), в посока към планината Витоша. В тях се разполагат създадените с указ на княз Александър I през 1884 г. Първи пехотен Софийски и Шести пехотен Търновски полк. Тези подразделения участват в Сръбско-българската война, 1885 г., в състава на Първа софийска желязна дивизия в Балканската и Междусъюзническата война, 1912-1913 г. и в Първата световна война, 1915-1918 г. Водят боеве при Сливница, Гургулят, Брезник, Люлебургас, Гечкенли, Чаталджа, Тутракан и др, в които губят над 3000 души.

В плана на столицата от 1927 г. е отразена вече обгръщащата от изток и запад територията на казармите градска структура и пълното преустройство на сградите на пехотинците и на жп дружината. Между булевардите „Витоша“, „Патриарх Евтимий“ и „Фритьоф Нансен“ (тогава улица „Ангел Кънчев“) е оформена зелена градинска площ с граница улица „Гургулят“.

През 1934 г. мястото става средищно, с подходи от централните улици.

В памет на падналите на бойното поле за национално обединение на 28 октомври 1934 г. цар Борис III открива Мемориала на Първи софийски и Шести търновски полк от Първа пехотна софийска дивизия, наричана „Желязната“ или „Шопската“. Той е позициониран в правоъгълното пространство, ориентирано в направление север – юг, с приблизителни размери 40.00/20.00 m, между три Т-образно разположени сгради на Витошките казарми. Калканните им стени служат за негов гръб в източна, южна и западна посока. Най-тясната от трите фасади е широка 9,08 m и висока 10,68 m, а двете взаимно срещуположни са съответно: източната – 19,62 m, западната – 19,68 m широки и са високи 9,68 m. На тях са изписани имената на над 3000-те загинали от двата полка. Между стените е засадена градина с обиколна алея. В южната ѝ част е поставена върху пиедестал скулптурна фигура на лъв, който държи щит с инкрустирана карта на Санстефанска България. Подходът към Мемориала се осъществява от север – от ул. „Патриарх Евтимий“.

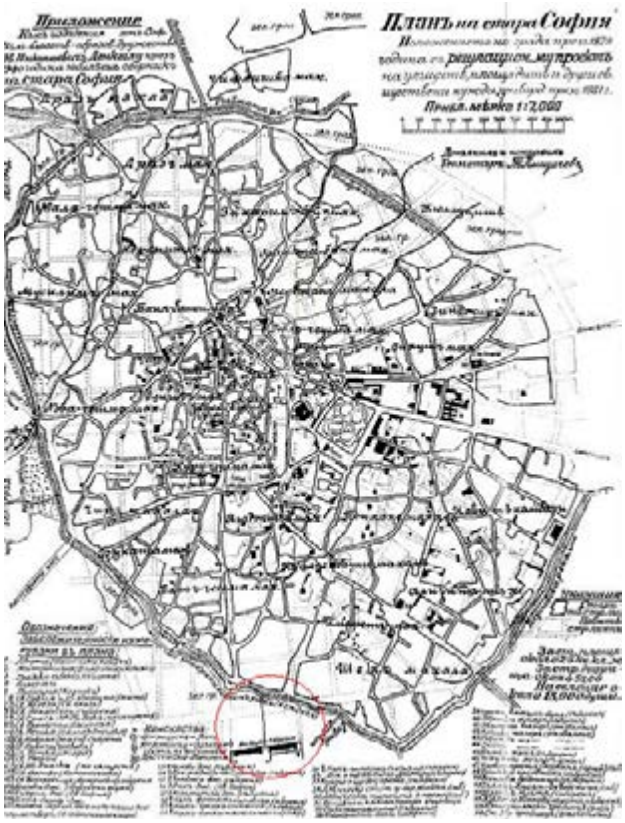

План на София с „хендека" 1881 г. /
/ Plan of Sofia with the "enclosing moat" 1881

План на София 1927 г. / Plan of Sofia 1927

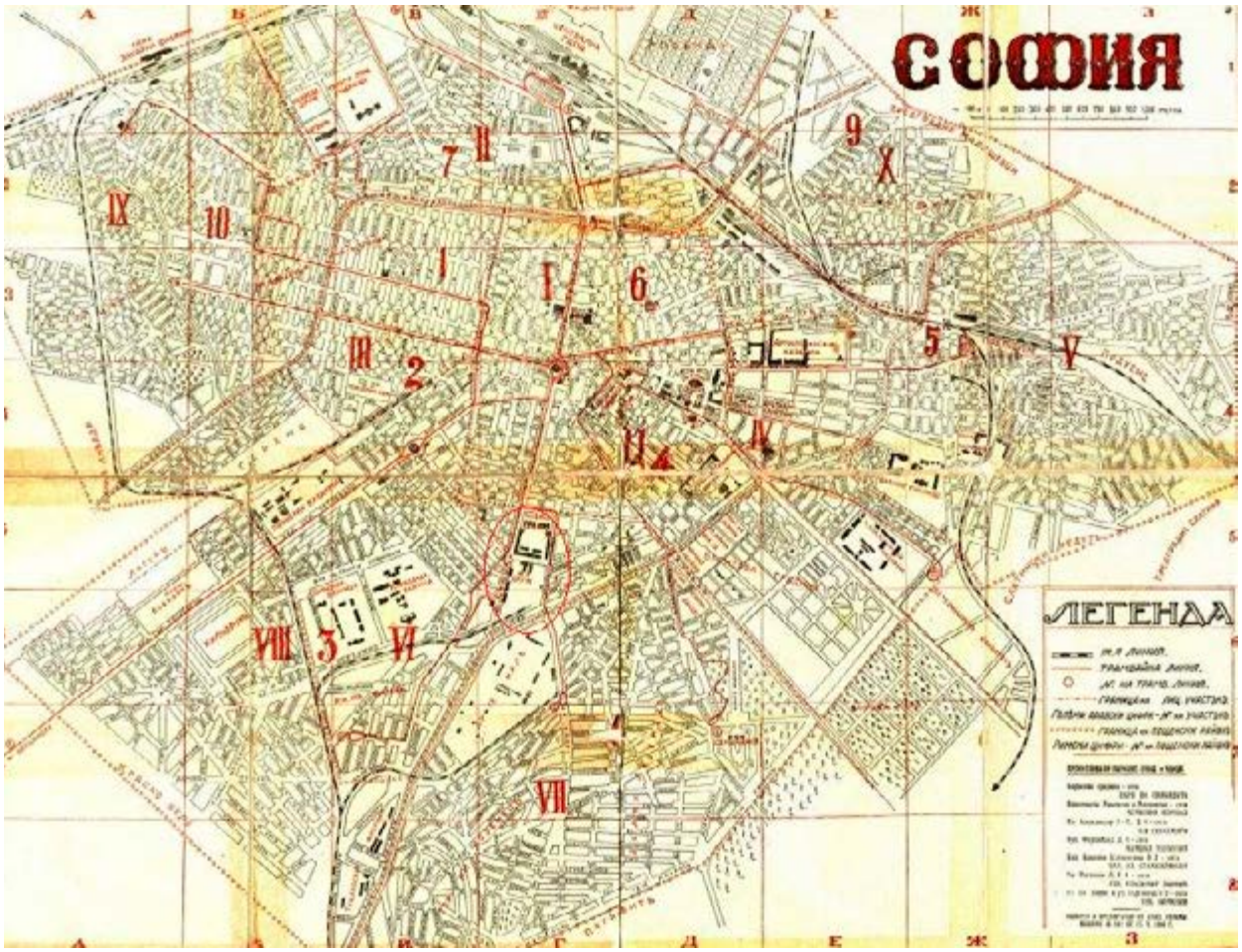

План на София 1946г. / Plan of Sofia 1946

Въздушна снимка 1946 г. / Aerial photo 1946

Изглед към Мемориала 1934 г. / View of the Memorial 1934

Поклонение пред Мемориала / Adoration before the Memorial

Независимо че е прилепен до сградите, паметникът е бил изграден като самостоятелна конструкция от бетон. Стените са от тухлена зидария с мазилка в сив цвят. Изтеглени с варопясъчен разтвор, кръгли колони поддържат главен корниз. Боядисани в светло бордо, те рамкират върху всяка повърхност три полета. В тях са монтирани лети метални плочи с имената на загиналите войни. В средното широко поле е офицерският състав, а в страничните – войниците. Отгоре има надпис „Благословени бъдете от майката родина – вечна ви памет". Военни символи – кръстове за храброст, венци и жертвеници в най високата точка в средата на стелите оформят общото въздействие на монумента. Жертвеници в по-малък размер има и около скулптурната фигура на лъва. Тя е дело на скулптора Михаил Михайлов. Архитектурният проект е на арх. Александър Обретенов. Плочите са изработени от художника Петър Ламбрев, който тогава е бил собственик на първата българска емайл-керамична фабрика.

До Втората световна война паметникът е пантеон, пред който се провеждат тържествени церемонии, военни чествания, паради, помени, посрещат се високопоставени чуждестранни гости, извършва се клетва на млади войници.

По време на бомбардировките на 10 януари 1944 г. над София е разрушена централната казармена сграда и стена. Преместването на военните обекти е неминуемо и с времето се случва. В началото на 1960 г. те са само два: Комендантството на Софийския гарнизон, обхващащо ъгъла на ул. „Фритьоф Нансен" и ул. „Скобелев" ("Толбухин") на югоизток и достигащо до гърба на южната стена на Мемориала на северозапад. От другата страна е спортна рота „Чавдар". От този район днес съществуват две сгради: музеят „Земята и хората", бивша печатница „Георги Димитров" (заедно с техникума по фотография) и Музеят за съвременно изкуство. Старите казарми служат за ведомствени жилища на подофицерски семейства. Голяма част от територията на някогашната жп дружина е превърната в спортни съоръжения – незатревено футболно игрище, кортове и маси за тенис, част от спортна база „Спартак" и стадион „Раковски". Впоследствие казармената сграда откъм ул. „Фритьоф Нансен" е съборена. Няколко години по-късно същата участ спохожда и другата, в посока бул. „Витоша". Паметните плочи са демонтирани. Част от тях са съхранени в Националния военноисторически музей.

Още преди това на изток, между двете стени, има детска площадка с люлки и пързалки. Изградената през втората половина на 60-те години модна къща „Лада" с паркинг с автомобилен излаз към булевард „Витоша" е единствената нова постройка. След 1970 г. алеите в градината са асфалтирани. Територията се превръща в емблематична притегателна точка за околните махали.

Идеята за построяване на това място на голяма обществена сграда датира от 1975 г., когато е проведен международен конкурс за проект на нова Софийска опера, резултатът от който не се реализира. Първата копка на Народния дворец на културата – многофункционален културен център от световен мащаб, е направена на 25 май 1978 г. След 1979 г. е извършено огромно строителство. Дворецът официално е открит за 1300-годишнината на българската държава в края на март 1981 г.

В североизточната част на прилежащото парково пространство с водни каскади и фонтани, с многоцветни алеи, скулптурни и декоративни елементи е издигнат изпълнен със символика и обобщено идейно съдържание паметник „1300 години България".

Архитектурният проект на основната сграда е дело на колектив с ръководител арх. Александър Баров, а оформянето на околното пространство е изградено по идея на колектив начело с арх. Атанас Агура. Главен проектант на парка е инж. Валентина Атанасова. Автор на монумента „1300 година България" е скулпторът Валентин Старчев.

Комплексът НДК и паметникът са замислени като единен балансиран архитектурен ансамбъл. Създават хармонична емоционална атмосфера на приповдигнатост, на гордост и национално самочувствие, на усещане за устойчиво във времето вековно развитие на един възроден народ и държавност. Всички елементи работят в подкрепа на основната идея, създават среда за тържество, оживление и радост, за пъстрота и веселие, за удоволствие от живота, изкуството и културата. Двете скулптури, посветени на азбуката, до входа на парка откъм ул. „Фритьоф Нансен", са част от цялото.

След промените през 1989 г., в близост до тях, по решение на Столичния общински съвет, през 1999 г. е открит скромен архитектурно-скулптурен ансамбъл Мемориал на жертвите на комунизма в България. Негови автори са колектив от арх. Атанас Тодоров, арх. Димитър Кръстев, инженер-озеленител Цветан Иванов, художниците Иван Смолянов, Кирил Николчев и Асен Гицов. С това неуместно съчетаване на мемориални функции, с присъщата им скръбна атмосфера на поклонение и уединение, се слага началото на разполагането на разнородни по внушение паметници, несъвместимо с функциите на един съвършено друг като емоции и настроение ансамбъл. Следват сегмент от Берлинската стена, открит на 19 юни 2006 г., с автор арх. Бойко Кадинов, и паметник на Симеон Радев, открит на 21 ноември 2019 г., с автори арх. Петър Стряскоv и Янко Бонев – скулптор.

Дворецът на културата с парка и паметника „1300 години България" 1982 г. / The Palace of Culture with the park and the monument „1300 years Bulgaria"

Поради историческата ценност на Мемориала на Първи и Шести пехотен полк, благодарение на усилията на множество политици, са правени няколко опита за възстановяването му. Столичната община отстъпва терен в Южен парк II част, край хотел „Хилтън", там където са били казармите на Школата за запасни офицери. Архитект Атанас Агура, арх. Станислав Константинов и скулпторът Борис Гондов през 1988 г. изготвят грандиозен проект с 12-метрови стени в кръг с център факла-жертвеник. Инициативата е преустановена през 2009 г. с решението пантеонът да бъде възстановен там, където е бил при създаването му.

Вследствие на решение на Столичния общински съвет № 842/18.12.2014 г. паметникът „1300 години България" е премахнат и през 2017 г. е проведен нов конкурс за изначалното място на Мемориала, който завършва без да бъде избран печеливш проект. На място върху постамент от плочи от светъл гранит временно е поставена автентичната скулптурна фигура на лъва, заобиколена със зацветена с рози шкарпа с ниска лека метална ограда и обходни алеи.

Днес дискусията продължава. Изготвено е задание, имащо за цел да анализира и постави основните параметри за възстановяване на мемориалната експозиция там, където е била, „при хармонично обвързване с градската среда на столицата".

И тук възниква въпросът – възможно ли е това? Първата причина е, че не може да се говори за възстановяване, при липсващи елементи от структурата. А за ново изграждане. Не са запазени пълноценни данни за надписите по фасадната стена на централната сграда, включително не е налична достатъчна информация за имената на загиналите, вградени в нея. Запазени са образци от един капител, една база на колона, един венец, един жертвеник и част от корниза (според архив на НИНКН).

Доброто възприемане и въздействие на Мемориала, предвид размерите и площта му, свързаните с него ритуали и събрано множество посетители, още при създаването му е изисквало отдръпване от ул. „Патриарх Евтимий" навътре в парцела.

Така се стига до втората, много по-съществена причина – мястото с годините е изгубило някогашната си смислова функция и се е сдобило с друга. То е било част от територия, наситена с военни обекти и военна общност. Падналите герои в името на обединена България са били сред строените редици на своите живи другари, които са им засвидетелствали почитта си. Самата пластична структура на стените и скулптурата на лъва е подчинена на тази идея. Чуждестранните делегации са се прекланяли пред фронтовите успехи на нашата армия, което е било стимул за възпитание и гордост за

Преглед на войсковия строй пред Мемориала 1935 г. / Review of the military formation in front of the Memorial 1935

Проект за нов Мемориал 1988 г. / Project for a new Memorial 1988

Възстановената скулптура на лъва 2017 г. / The restored lion sculpture 2017

Щитът с карта на Санстефанска България / Shield with a map of San Stefano Bulgaria

войници и офицери. Човек от фамилията на почти всеки гражданин повече или по-малко е бил свързан с бойните действия и е разказвал спомени за тях.

Сега, 42 години след официалното откриване на НДК като многофункционален културен център, цялата площ на Южен парк I част с лятното кино, детския кът, обществените и паркови обекти, метростанцията, преливането им в Южен парк II част с музея „Земята и хората", Музея за съвременно изкуство и регионалния център за съвременни изкуства „Топлоцентрала", концертите и всички масови прояви, които се провеждат на откритите пространства там и в Южен парк III част, прославящи живота и мирното съществуване на хората, не предполагат функциите и ритуалите, които са се извършвали край някогашния Мемориал, който е преди всичко военен паметник.

Това не значи, че трябва да забравим. Но също така не значи, че трябва тесногръдо да се втренчваме в историята и непременно да възстановяваме миналото, защото не сме си определили параметрите на настоящето и нямаме визия за бъдещето. Паметта и уважението към предците се възпитава още в детска възраст в семейството и училището. С помощта на съвременните дигитални средства можем да постигнем много повече в тази посока.

Администрацията на Столична община е изключително необходимо и належащо, на базата на задълбочено проучване и обединяващ идеен фактор, да изготви карта на паметните обекти в София. Тя трябва да включва и местата за изграждане на бъдещи такива, за да не може организации, сдружения или художествени комисии да задръстват площади, паркове и градини „на парче" с натоварени с разнородна символика и съмнителни естетически качества възпоменателни знаци. Днешното място на пантеона на падналите за Отечеството военнослужещи е на територията на Военната академия. Един паметник живее, когато е част от общественото съзнание и когато е в постоянна употреба.

Източници:

https://publish8/ves_veselinov/memorialyt/memorialyt.htm

https://zheleva-martins.com/2015/01/07

http://www.sofiacouncil.bg/content/docs/c_f33813.pdf

https://zheleva-martins.com/2015/02/04

https://nag.sofia.bg/Pages/SinglePublication/lcVXBgWmu4g%3D

https://artstudies.bg/platforma/

FOR THE MEMORIAL OF THE FIRST SOFIA AND SIXTH TURNOVO REGIMENTS

arch. Evgenia Kukusheva

In memory of those who fell on the battlefield for national unification on October 28, 1934, Tsar Boris III opened in Sofia a Memorial to those who died in the Balkan, Inter-Allied and First World Wars from the First Sofia and Sixth Turnovo Regiments from the First Sofia Infantry Division, called the "Iron" .

Until the Second World War, the monument was a pantheon in front of which solemn ceremonies, military celebrations, parades, commemorations were held, it was visited by high-ranking foreign guests, and young soldiers were sworn in.

It is made up of three walls, on which are inscribed the names of the more than 3,000 who fell on the battlefield from the two regiments.

During the bombing on January 10, 1944. above Sofia, its central wall was destroyed. Subsequently, the other two were demolished. The memory plates have been dismantled.

Some of them are stored in the National Military History Museum.

Today, the discussion about the restoration of the Memorial continues.

ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИЯ

д-р арх. Васил Кашукеев
дипл. инж. арх. Стоян Тодоров

ИНОВАТИВНА УЧЕБНА ПРОГРАМА ЗА ПРЕПОДАВАНЕ НА АРХИТЕКТУРНО ПРОЕКТИРАНЕ

Васил Кашукеев

Арх. Васил Кашукеев се дипломира през 1990 г. в УАСГ, катедра „Обществени сгради". Прави първите си стъпки в НИПК, ателие „Сердика", под ръководството на арх. Васил Китов. През 1993 г. печели конкурс за асистент в Архитектурен факултет на УАСГ, катедра „Обществени сгради". Асистира на проф. арх. Стефан Попов в ПАУС до неговото закриване. Защитава докторска степен на тема „Съвременни тенденции в управлението на проектирането и строителството на училищни сгради в България". Понастоящем преподава архитектурно проектиране във ВСУ „Л. Каравелов". Има проектни реализации във всички сфери на архитектурното проектиране, научни разработки в областта на библиотечните университетски комплекси и новости в преподаването на архитектурно проектиране у нас, както и множество публикации по проблемите на архитектурното проектиране във всичките му аспекти. През 2007 г. е удостоен с приза „Архитект на годината". .

Където има страх, ще донесем кураж,
където има униние, ще донесем вяра,
където има отчаяние, ще донесем надежда !!!
Св. Франциск

ЦЯЛОСТЕН ЖИЗНЕН ЦИКЪЛ

В тази наша разработка бихме искали да предложим цялостна, нова програма за следването в Архитектурен факултет във ВСУ „Л. Каравелов". *Трябва да признаем, че в началото на новия век моментът за реформи сякаш още не е много окуражаващ*. Нашето образование по архитектура още не може да приеме напълно промените, които произтичат от тоталното настъпление на електрониката в нашия живот. И макар че в реалното проектиране тези промени отдавна са настъпили и са довели до качествени новости в архитектурното проектиране, в университетските общности още съществуват известни задръжки. Все още се залага на благотворното, мистично въздействие на ръчното чертане *(с туш и опънат по специален начин линеал)* върху професионалните умения на студентите, вместо да се наблегне на създаване на проектантски умения още в по-долните курсове.

Общо взето традиционалистите обичат да казват, че *компютърът е просто един по-различен молив* и веднага след това да забравят казаното.

РЕСТАРТ ИЛИ ОБРАТНО БРОЕНЕ

Въпреки всички пречки ние сме оптимисти и смеем да твърдим, че моментът може да се окаже съдбовен, в добрия смисъл на думата, за нашето архитектурно образование. Вярваме, че въпреки бъркотията, която създава сблъсъкът между аналоговите консерватори и дигиталните оптимисти, резултатът ще бъде добър за творческите ареали на нашата професия.

Както казва големият шахматист Гари Каспаров: „Ние хората на идеите, творчеството и свободната мисъл не трябва да се страхуваме от намесата на компютрите в нашия живот,

защото тези машини, които наистина могат много, не могат едно важно нещо – те не могат да мечтаят!!!"

ИНОВАТИВНА ПРОГРАМА ЗА АРХИТЕКТУРЕН ФАКУЛТЕТ ВСУ, ОСНОВНИ ПРИОРИТЕТИ

Предлагаме на вашето внимание нашата разработка за нова програма на Архитектурен факултет, ВСУ.

НАМАЛЯВАНЕ НА ОБЩАТА НАТОВАРЕНОСТ НА СТУДЕНТИТЕ ПО АРХИТЕКТУРА

Уважаеми колеги, нашето образование по архитектура, такова каквото го познаваме от няколкото университета с преподаване на архитектура в България, има множество качества и един голям недостатък. Може би от времето на *войнстващия функционализъм* у нас е избрана образователна система, която няма аналог другаде по света. Някога навярно е взето решение, че е най-добре да се преподава архитектурно проектиране по типологичен принцип, а именно чрез запознаване на студентите с максимален брой типологични образци от различни сфери на архитектурата. Колкото повече, толкова по-добре. За съжаление, типовете сгради, даже и по най-повърхностна класификация са не по-малко от сто, а при по-подробен преглед се оказват повече от петстотин. Това означава, че за да ги обхванем макар и бегло, ни е необходимо архитектурно образование от поне двайсет години. Задачата е невъзможна, но въпреки това ние продължаваме да опитваме, разбира се с най-добри намерения *(фиг. 1)*. И така, стараейки се да увеличим обхвата на разглежданите сгради, получаваме един всъщност предизвестен резултат, по който сякаш всички ние, които сме заети с преподаване, споделяме общо мнение – **програмата на Архитектурния факултет се оказва претоварена.** Това е констатирано многократно. Това е мнението на всички акредитационни организации, национални или международни, които са се произнасяли по проблема. Това са се опитвали да преодолеят всички наши колеги, които са се опитвали да реформират образователните програми за архитектура и резултатът неизменно е бил един и същи – програмите са се усложнявали допълнително, естествено с най-добри намерения, в полза на студентите и в името на доброто образование. Естественият резултат, разбира се, е прекомерна натовареност, често тя е над 30 часа седмично, голям брой проекти на семестър, често повече от 3-4 проекта и пълна неспособност на студентите да се справят с учебния материал. Това, разбира се, е крайно демотивиращо и най-нормалната реакция на нашите млади колеги е, че започват да провеждат своя собствена образователна реформа – спират да посещават занятия и накрая изобщо не предават проектите си. Това занижава общото образователно ниво и представлява крайно лоша реклама за нашето образование.

Затова по наше скромно мнение моментът за решителни действия най-сетне е настъпил.

Нашата концепция за иновации в архитектурното образование сме нарекли:

„Рестарт или обратно броене"

фиг.1 За съжаление видовете сгради, дори според най-повърхностна класификация, са повече от сто. Ако се анализират допълнително, те се оказват повече от петстотин. Това означава, че за да ги обхванем дори и бегло, имаме нужда от архитектурно образование най-малко от 20 години. Задачата е невъзможна, но въпреки това ние продължаваме да се опитваме разбира се, с най-добри намерения. / Unfortunately the types of buildings, even according to basic classification, are more than one hundred. If analyzed further they turn out to be more than five hundred. This means that in order to make even a vague observation, we need an architectural education of at least 20 years. This is challenging, nonetheless we keep trying, of course, with our best intentions.

ДОБЛИЖАВАНЕ НА ПРОГРАМИТЕ ПО АРХИТЕКТУРА С ДРУГИ ЕВРОПЕЙСКИ И СВЕТОВНИ УНИВЕРСИТЕТИ

Несъизмеримата ангажираност на нашите студенти лесно се забелязва при всички форми на международен академичен обмен. Съвсем логично е, че **многото проекти**, разработени в рамките на един семестър олекват като относителна тежест при кредитиране в сравнение с **един проект**, разработен в произволен европейски университет по архитектура. В резултат новоизградените специалисти имат значителни проблеми както в международния академичен обмен, така и в професионалната си реализация в новия много динамичен и променлив свят.

СЪЗДАВАНЕ НА ЕТАЛОН ЗА НАЦИОНАЛНА ИНОВАТИВНА СТРАТЕГИЯ ЗА АРХИТЕКТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ У НАС

Надяваме се, че предложените в нашата стратегия стъпки ще ни отведат лесно и бързо в желаната посока.

Проблемите с образованието по архитектура са напълно сходни във всички български университети, които преподават тази материя и считаме, че ВСУ поради специфичната си големина, локация и традиции във взаимодействието на архитектурна и инженерна материя е най-подходящ за стартиране на такава инициатива.

Надяваме се, че иновативният проект за учебна програма може да се превърне в еталон за решаване на общо взето подобните проблеми на всички архитектурни факултети в България. Вярваме, че резултатите многократно ще надминат очакванията и освен че ще възвърне старата си слава, ВСУ има всички шансове да стане флагман на една бъдеща реформа за академично обновление в национален мащаб.

АКТУАЛНА ПРОГРАМА НА АРХИТЕКТУРЕН ФАКУЛТЕТ *(фиг. 2)*

Когато разгледаме по-внимателно програмата на практика на всички архитектурни факултети у нас, по която дълги години, след множество поправки и подобрения, се води учебният процес, забелязваме, че няма ясна логика и принцип, по който е съставена тази програма, освен може би удобство за преподавателите и комбиниране на лекции и упражнения. По наше скромно мнение в нея не са спазени основни дидактически принципи и не са намерили адекватно място промените, които неизбежно настъпват заради технологичните новости и навлизането на компютрите в архитектурното проектиране.

N	ЗИМЕН СЕМЕСТЪР	ЛЕТЕН СЕМЕСТЪР
1	МОДЕЛИРАНЕ I 45 ч.	ВАП 45 ч
	ОСНОВИ НА АБСТРАКТНАТА КОМПОЗИЦИЯ 60 ч	МОДЕЛИРАНЕ II 45 Ч
	РИСУВАНЕ I 45 ч	ОСНОВИ НА АРХИТЕКТУРНАТА КОМПОЗИЦИЯ 75 ч
		РИСУВАНЕ II 45 ч
		СГРАДОСТРОИТЕЛСТВО I 30 ч
		ГЕОДЕЗИЯ 30 ч
2	2D КОМПЮТЪРНО ПРОЕКТИРАНЕ 30 ч	АП I ВАКАНЦИОННО СЕЛИЩЕ 75 ч
	СГРАДОСТРОИТЕЛСТВО II 60 ч	КОМПЮТЪРНО ПРОЕКТИРАНЕ 30 ч
	СТРОИТЕЛНА ФИЗИКА 15 ч	ЕНЕРГОЕФЕКТИВНА АРХИТЕКТУРА 30 ч
	СТРОИТЕЛНА МЕХАНИКА 30 ч	
	ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН 30 ч	
3	СГРАДОСТРОИТЕЛСТВО III 30 ч	АП IV ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ I 75 ч
	АП II ЕДНОФАМИЛНА ЖИЛИЩНА СГРАДА 75 ч	АП III ИНТЕРИОР I 90 ч
	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ I 60 ч	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ II 60 ч
	КОМПЮТЪРНИ РАСТЕРНИ ИЗОБРАЖЕНИЯ 30 ч	КОМПЮТЪРНИ 3D ВИЗУАЛИЗАЦИИ 15 ч
	СТОМАНОБЕТОННИ КОНСТРУКЦИИ 30 ч	
4	АП VI ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ II 75 ч	АП IX МНОГОФАМИЛНА ЖИЛИЩНА СГРАДА 75 ч
	АП VII АГРАРНИ СГРАДИ И КОМПЛЕКСИ 75 ч	АП X ПРОИЗВОДСТВЕНИ СГРАДИ 75 ч
	АП V ИНТЕРИОР II 90 ч	АП VIII ГРАДОУСТРОЙСТВО I 90 ч
		ОПАЗВАНЕ НА АРХИТЕКТУРНОТО НАСЛЕДСТВО 15 ч
5	АП XI ГРАДОУСТРОЙСТВО II 90 ч	АП XIV ГРАДОУСТРОЙСТВО И ЛАНДШАФТ 90 ч
	АП XII КОМПЛЕКСНО ПРОЕКТИРАНЕ Смф ЗОНИ 90 ч	АП XV ПРЕДДИПЛОМЕН ПРОЕКТ 135 ч
	АП XIII СГРАДА В ИСТОРИЧЕСКИ КОНТЕКСТ 105 ч	ТЕРИТОРИАЛНО УСТРОЙСТВО 30 ч
6	ДИПЛОМЕН ПРОЕКТ 450 ч	

Фиг. 2. Актуална програма на Архитектурен факултет / Actual curriculum for faculty of architecture.

Не се забелязва никаква или почти никаква взаимовръзка между отделните дисциплини, както и някакъв опит за образователен континуитет през годините на следването. Това директно довежда до „парцелиране" на архитектурната материя и от отделните предмети и до нейното раздуване от всеки предмет поотделно. Въпреки доказано социалния и екипен характер на професията архитектура, не се откриват никакви опити за групова работа при атакуване на различни проблеми в процеса на проектиране по време на следването. Не се правят опити за интердисциплинарни занимания между катедрите или между различните факултети. Естествено, от всичко това страда качеството на учебния процес и разбира се, пълноценната връзка с архитектурната и строителната практика.

Отчитайки всички тези и много други слабости, се опитахме да направим някои предложения за промени в следващата „Концепция за нова учебна програма на Архитектурен факултет, ВСУ" .

КОНЦЕПЦИЯ ЗА НОВА УЧЕБНА ПРОГРАМА. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ПРИЛОЖЕНИЕ

Опитали сме се да предложим иновативна концепция, която по същество не променя нищо от хорариума и нагрузката на преподавателите от отделните дисциплини. Предлагаме само разместване и прегрупиране на различните предмети през годините на следването с цел по-добро интердисциплинарно взаимодействие и постигане на несравнимо по-добър образователен резултат. Оценявайки сложността на ситуацията, неминуемата враждебна реакция към всичко ново, по принцип, сме се опитали да се придържаме изцяло в рамките на максимата: „бързай бавно!".

В началото трябва да направим една много важна уговорка. Предлагаме на вашето внимание един много схематичен и условен вид на програмата на архитектурен факултет. Представени са най-важните по наше мнение предмети, свързани най-тясно с процеса на навлизане в архитектурното проектиране. Основните принципи, на които се базира нашата концепция, са директно извлечени от основните слабости и проблеми, които констатирахме при анализа на съществуващата настояща учебна програма на Архитектурен факултет ВСУ. Бихме искали да ги разгледаме по-подробно.

ПЪРВИ ПРИНЦИП – ПЕТ ПРОЕКТА ЕДНА ТЕМА *(фиг. 3)*

Както споменахме по-горе, в момента архитектурната наука е „парцелирана" от отделните

НОВА УЧЕБНА ПРОГРАМА, ВСУ, АРХИТЕКТУРА

ГОДИНА	ЗИМЕН СЕМЕСТЪР	ЛЕТЕН СЕМЕСТЪР
01	ИЗОБРАЗИТЕЛНИ СРЕДСТВА	ИЗОБРАЗИТЕЛНИ СРЕДСТВА
	АБСТРАКТНА КОМПОЗИЦИЯ	АБСТРАКТНА КОМПОЗИЦИЯ
	РИСУВАНЕ	РИСУВАНЕ
	МОДЕЛИРАНЕ	МОДЕЛИРАНЕ
	ИНФОРМАТИКА - PHOTOSHOP	ДЕСКРИПТИВНА ГЕОМЕТРИЯ
02	ЖИЛИЩНИ СГРАДИ I	ИНТЕРИОР
	ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ I	СГРАДОСТРОЙТЕЛСТВО
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	СТРОИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ
	ЛАНДШАФТ	СТРОИТЕЛНА МЕХАНИКА
	ИНФОРМАТИКА - ARCHICAD	ГЕОДЕЗИЯ
		ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН
03	ЖИЛИЩНИ СГРАДИ II	ИНТЕРИОР
	ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ I	СГРАДОСТРОЙТЕЛСТВО
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	СТРОИТЕЛНА ФИЗИКА
	ГРАДОУСТРОЙСТВО I	СТОМАНОБЕТОН
	АГРАРНИ СГРАДИ	РАСТЕРНИ ИЗОБРАЖЕНИЯ
04	ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ II	ИНТЕРИОР
	ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ II	ГРАДСКИ ДИЗАЙН
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ
	ГРАДОУСТРОЙСТВО II	СТОМАНЕНИ И ДЪРВЕНИ КОНСТРУКЦИИ
	ИНФОРМАТИКА - 3Д ВИЗУАЛИЗАЦИИ И АНИМАЦИИ	
05	ПРЕДДИПЛОМЕН ПРОЕКТ I	ПРЕДДИПЛОМЕН ПРОЕКТ II
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ
	ИНФОРМАТИКА REVIT	
06	ДИПЛОМЕН ПРОЕКТ	

разработват се проекти по отделните дисциплини, като част от една по-обширна тема

Фиг. 3. Пет проекта – една тема / five projects one topic.

концепция

технология

НОВА УЧЕБНА ПРОГРАМА, ВСУ, АРХИТЕКТУРА

ГОДИНА	ЗИМЕН СЕМЕСТЪР	ЛЕТЕН СЕМЕСТЪР
01	ИЗОБРАЗИТЕЛНИ СРЕДСТВА	ИЗОБРАЗИТЕЛНИ СРЕДСТВА
	АБСТРАКТНА КОМПОЗИЦИЯ	АБСТРАКТНА КОМПОЗИЦИЯ
	РИСУВАНЕ	РИСУВАНЕ
	МОДЕЛИРАНЕ	МОДЕЛИРАНЕ
	ИНФОРМАТИКА - PHOTOSHOP	ДЕСКРИПТИВНА ГЕОМЕТРИЯ
02	ЖИЛИЩНИ СГРАДИ I	ИНТЕРИОР
	ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ I	СГРАДОСТРОИТЕЛСТВО
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	СТРОИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ
	ЛАНДШАФТ	СТРОИТЕЛНА МЕХАНИКА
	ИНФОРМАТИКА - ARCHICAD	ГЕОДЕЗИЯ
		ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН
03	ЖИЛИЩНИ СГРАДИ II	ИНТЕРИОР
	ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ I	СГРАДОСТРОИТЕЛСТВО
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	СТРОИТЕЛНА ФИЗИКА
	ГРАДОУСТРОЙСТВО I	СТОМАНОБЕТОН
	АГРАРНИ СГРАДИ	РАСТЕРНИ ИЗОБРАЖЕНИЯ
04	ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ II	ИНТЕРИОР
	ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ II	ГРАДСКИ ДИЗАЙН
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ
	ГРАДОУСТРОЙСТВО II	СТОМАНЕНИ И ДЪРВЕНИ КОНСТРУКЦИИ
	ИНФОРМАТИКА - ЗД ВИЗУАЛИЗАЦИИ И АНИМАЦИИ	
05	ПРЕДДИПЛОМЕН ПРОЕКТ I	ПРЕДДИПЛОМЕН ПРОЕКТ II
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ
	ИНФОРМАТИКА REVIT	
06	ДИПЛОМЕН ПРОЕКТ	

Фиг. 4. Първо концепция, после технология / first the concept, then the technology.

катедри и учебни предмети, които разработват по няколко отделни, с нищо несвързани проекта всеки семестър. Това, разбира се, увеличава часовата натовареност, намалява мотивацията за работа на студентите и накрая влошава качеството на учебния процес.

Нашето предложение е така да групираме часовете на упражненията на проектантските дисциплини, че студентите да разработват различните си проекти **по една и съща тема.** Това първо дава възможност за екипна работа на студентите с всички преподаватели по отделните предмети едновременно. Така студентът получава корекции не от един, а от екип преподаватели. Освен това така се дава възможност за проектиране не на няколко, а на една хибридна сграда. Различните аспекти на проектирането по различните предмети ще се припокриват и ще се създадат много полезни взаимовръзки, осветляващи цялостния проектантски процес.

Така например, ако вземем дисциплините от първи семестър на втори курс, Архитектурен факултет, ще видим едно многообразие от проекти по жилищни сгради, обществени сгради, опазване на архитектурно наследство и ландшафт. Тези четири отделни проекта могат да се обединят в една тема, а именно – жилищна сграда на скулптор (**жилищни сгради**), с ателие и малка изложбена зала (**обществени сгради**), в историческия контекст на град Созопол (**опазване на архитектурното наследство**), с разработка на крайморска алея и плажна ивица (**ландшафт**). По този начин, работейки по разумно подбрана и обмислена тема, с екип от преподаватели, които третират проекта от своите специфични, типологични и функционално-технологични гледни точки и разбира се, представяйки финалния резултат пред една смесена професионална комисия, студентите ще могат да навлязат в дълбочина в сложната архитектурна проблематика. Това би спестило време и усилия в количествено измерение и би придало значителна стойност в качествен аспект.

ВТОРИ ПРИНЦИП – ПЪРВО КОНЦЕПЦИЯ, ПОСЛЕ ТЕХНОЛОГИЯ *(фиг. 4)*

Продължавайки по темата за прегрупирането на проектите с цел получаване на качествено различни резултати, достигаме до един принцип, който е не само ръководещ, но и единствено възможен и в дидактиката, и в проектантската практика. Това е принципът, от просто към сложно, от идея към реализация, от концепция към технология. Вярваме, че ако групираме отделните предмети така, че всяка година в **първи семестър** да се намират предметите, в които се генерират концепции, тоест измислят се сгради и комплекси, а във **втори семестър** се доразвиват същите проекти в инженерно-технологична дълбочина, ще постигнем

НОВА УЧЕБНА ПРОГРАМА, ВСУ, АРХИТЕКТУРА

ГОДИНА	ЗИМЕН СЕМЕСТЪР	ЛЕТЕН СЕМЕСТЪР
01	ИЗОБРАЗИТЕЛНИ СРЕДСТВА	ИЗОБРАЗИТЕЛНИ СРЕДСТВА
	АБСТРАКТНА КОМПОЗИЦИЯ	АБСТРАКТНА КОМПОЗИЦИЯ
	РИСУВАНЕ	РИСУВАНЕ
	МОДЕЛИРАНЕ	МОДЕЛИРАНЕ
	ИНФОРМАТИКА - PHOTOSHOP	ДЕСКРИПТИВНА ГЕОМЕТРИЯ
02	ЖИЛИЩНИ СГРАДИ I	ИНТЕРИОР
	ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ I	СГРАДОСТРОЙТЕЛСТВО
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	СТРОИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ
	ЛАНДШАФТ	СТРОИТЕЛНА МЕХАНИКА
	ИНФОРМАТИКА - ARCHICAD	ГЕОДЕЗИЯ
		ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН
03	ЖИЛИЩНИ СГРАДИ II	ИНТЕРИОР
	ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ I	СГРАДОСТРОЙТЕЛСТВО
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	СТРОИТЕЛНА ФИЗИКА
	ГРАДОУСТРОЙСТВО I	СТОМАНОБЕТОН
	АГРАРНИ СГРАДИ	РАСТЕРНИ ИЗОБРАЖЕНИЯ
04	ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ II	ИНТЕРИОР
	ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ II	ГРАДСКИ ДИЗАЙН
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ
	ГРАДОУСТРОЙСТВО II	СТОМАНЕНИ И ДЪРВЕНИ КОНСТРУКЦИИ
	ИНФОРМАТИКА - ЗД ВИЗУАЛИЗАЦИИ И АНИМАЦИИ	
05	ПРЕДДИПЛОМЕН ПРОЕКТ I	ПРЕДДИПЛОМЕН ПРОЕКТ II
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ
	ИНФОРМАТИКА REVIT	
06	ДИПЛОМЕН ПРОЕКТ	

индивидуални умения

екипна работа

Фиг. 5. Индивидуални умения / individual skills, teamwork

задълбочаване на знанията на студентите във всички проектантски аспекти на нашата сложна професия и освен това ще включим още по-пълноценно всички изучавани дисциплини в проектантския процес.

Освен всички други положителни ефекти на тази интервенция, считаме, че ще получим и още един позитивен ефект. Студентите ще разработват в дълбочина свои собствени проекти от предишния семестър, а няма да работят механично върху готови подложки, или още по-лошо – да разработват нови проекти, което отнема повече от половината време на семестъра. Така например, ако имаме готовата „Жилищна сграда с ателие и галерия, на скулптор, в Созопол, с част от плажна ивица и крайбрежна алея", през втори семестър на втори курс, архитектура, бихме могли да разработим: вътрешно оформление на приемни части на жилище и галерия на скулптор (**интериор**), архитектурни конструкции на дървен, скатен покрив на жилищна сграда, ателие и изложбена галерия (**сградостроителство**), архитектурно оформление на сграда в исторически контекст, при морски климат (**строителни материали**), конструктивни елементи на същата сграда (**строителна механика**), вертикална планировка при наклонен терен (**геодезия**). По наше скромно мнение така вече се получава не случаен набор от дисциплини, разхвърляни по време на следването, а истински задълбочен проектантски процес. Освен това наличието на различни инженерни специалисти в проектантския екип дава възможност за истински професионални консултации още по времето на изготвяне на концептуалните проекти в първи семестър. Това вече много прилича на работата в ателие по реален проект в проектантската практика, което наистина е много търсен и безспорен успех.

ТРЕТИ ПРИНЦИП – ИНДИВИДУАЛНИ УМЕНИЯ, ЕКИПНА РАБОТА *(фиг. 5)*

Както споменахме по-горе, въпреки абсолютната яснота относно социалния и екипен характер на архитектурната професия, груповата работа по време на следването по архитектура е, меко казано, неглижирана, а ако бъдем по-точни, е направо нежелана. Груповата работа по някакъв проблем се счита за трудна за организиране и невъзможна за оценяване. Акцентира се на опасността по-слаби студенти да се крият зад успехите на по-напредналите. Вероятно във всичко това има някакъв резон, но ние бихме искали да наблегнем на един друг аспект на екипната работа.

Всички народи с изявени индивидуалистични качества неизменно се удивляват на успехите на други народи с не толкова блестяща индивидуалност, но с множество възпитани навици и

катедрено ниво

факултетно ниво

университетско ниво

НОВА УЧЕБНА ПРОГРАМА, ВСУ, АРХИТЕКТУРА

ГОДИНА	ЗИМЕН СЕМЕСТЪР	ЛЕТЕН СЕМЕСТЪР
01	ИЗОБРАЗИТЕЛНИ СРЕДСТВА	ИЗОБРАЗИТЕЛНИ СРЕДСТВА
	АБСТРАКТНА КОМПОЗИЦИЯ	АБСТРАКТНА КОМПОЗИЦИЯ
	РИСУВАНЕ	РИСУВАНЕ
	МОДЕЛИРАНЕ	МОДЕЛИРАНЕ
	ИНФОРМАТИКА - PHOTOSHOP	ДЕСКРИПТИВНА ГЕОМЕТРИЯ
02	ЖИЛИЩНИ СГРАДИ I	ИНТЕРИОР
	ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ I	СГРАДОСТРОИТЕЛСТВО
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	СТРОИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ
	ЛАНДШАФТ	СТРОИТЕЛНА МЕХАНИКА
	ИНФОРМАТИКА - ARCHICAD	ГЕОДЕЗИЯ
		ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН
03	ЖИЛИЩНИ СГРАДИ II	ИНТЕРИОР
	ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ I	СГРАДОСТРОИТЕЛСТВО
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	СТРОИТЕЛНА ФИЗИКА
	ГРАДОУСТРОЙСТВО I	СТОМАНОБЕТОН
	АГРАРНИ СГРАДИ	РАСТЕРНИ ИЗОБРАЖЕНИЯ
04	ОБЩЕСТВЕНИ СГРАДИ II	ИНТЕРИОР
	ПРОМИШЛЕНИ СГРАДИ II	ГРАДСКИ ДИЗАЙН
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ
	ГРАДОУСТРОЙСТВО II	СТОМАНЕНИ И ДЪРВЕНИ КОНСТРУКЦИИ
	ИНФОРМАТИКА - 3Д ВИЗУАЛИЗАЦИИ И АНИМАЦИИ	
05	ПРЕДДИПЛОМЕН ПРОЕКТ I	ПРЕДДИПЛОМЕН ПРОЕКТ II
	ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ	АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ
	ИНФОРМАТИКА REVIT	
06	ДИПЛОМЕН ПРОЕКТ	

Фиг. 6. Интердисциплинарни занимания на катедрено, факултетно и университетско ниво / interdisciplinary activitties at department, faculty and university level.

умения за колективно взаимодействие. А това не е чак толкова голяма загадка. Обикновено при много сложни и мащабни начинания са необходими разностранни умения и единодействие на множество различни индивиди. В такива случаи даже и най-блестящите индивидуалности отстъпват на множеството.

Считаме, че архитектурната професия е една такава необятна област, която най-добре се поддава на екипни усилия. Освен това в дългия, сложен и многостранен проектантски процес е много важно да се възпитават качества за *лидерство, сътрудничество, отстояване и разбира се, компромис*. Без такива качества никаква екипна работа не е възможна. За съжаление, това са все категории, които е невъзможно да се научат или усвоят, те просто се придобиват във времето след дълъг опит в екипната работа.

Освен това работейки в екипи от двама, но не повече от трима, студентите могат да разработват по-обемни и сложни задачи, което повишава образователния ефект. Разбира се, индивидуалната работа има своето запазено място в следването по архитектура. Считаме, че първи курс и дипломната работа са запазената територия за индивидуална работа. В първи курс студентите получават базовите умения за чертане, макетиране и проектиране, а те са строго индивидуални. По време на дипломния проект всеки бъдещ архитект показва най-доброто, което е научил през следването и бива финално оценен, което отново е индивидуален акт. Затова вярваме, че тук екипният принцип не е приложим.

ЧЕТВЪРТИ ПРИНЦИП – ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ЗАНИМАНИЯ НА КАТЕДРЕНО, ФАКУЛТЕТНО И УНИВЕРСИТЕТСКО НИВО *(фиг. 6)*

Съвременната наука се развива с нечувани темпове и всяка отделна научна област, от една страна, се специализира, но от друга, до такава степен разширява обхвата си, че неминуемо започва да си взаимодейства и да се припокрива с други, съседни научни области. Така се появяват хибридните науки физико-химия, астрофизика, квантова биология, синтетична биология, когнитивна икономика и много други. Този ефект е много интересен и предлага изключителни възможности в такива по принцип многостранни и отворени области като архитектурата. Що се отнася до интердисциплинарните занимания в сферата на преподаването, през Втората световна война в Лондон се наблюдава много интересно явление. Разстроеният от непрекъснати бомбардировки учебен процес се е провеждал в импровизирани общи пространства на бомбоубежища и всевъзможни укрития, където деца от различни класове и възрасти са слушали всевъзможни, разнородни уроци и често са взимали

участие в занимания, които на пръв поглед не са били предназначени за техните знания и умения. Специалистите са били много притеснени, защото са се страхували, че всичките военни години ще се окажат загубени за обучението на децата при тези условия и може би ще се наложи класовете да се повторят. Можем да си представим каква е била изненадата на всички педагози, когато английските деца, обучавани при тези изключително лоши и непригодни от дидактична гледна точка условия, се представят блестящо на следвоенните тестове. Явно учебен процес, базиран на отворени, интердисциплинарни занимания, със смесване на теми, предмети и подходи, дава априори добри резултати, защото се основава на възбуждането на детското любопитство и естествен интерес. Така на практика интердисциплинарният подход си пробива път и набира сила още в следвоенните години. Знам за този интересен епизод от проф. Стефан Попов, който много обичаше да го разказва и разбира се, да прилага интердисциплинарния принцип в своята работа.

Хибридният подход е отдавна познат и в нашата професия. Още с появата на композитния материал стоманобетон, се изследват изключителните структурни възможности, които предлагат разнородните качества на двата материала, стомана и бетон. В нашата професия се срещат множество най-различни области на науката и технологиите и затова считаме, че е напълно естествено в образованието по архитектура да се приложи хибридният, интердисциплинарен подход. В нашата концепция за иновативна учебна програма сме изследвали няколко възможности за интердисциплинарни занимания през различни периоди на следването. В първи курс считаме, че би могло да се осъществи много полезно взаимодействие между предметите *Въведение в архитектурното проектиране, основи на абстрактната композиция, рисуване и моделиране*. Всички тези предмети понастоящем създават много полезни умения у студентите, като например:

- ръчни скици и графика на човешка ергономия;

- ръчни скици на природни обекти;

- ръчни скици на елементи на градската среда;

- ръчни чертежи в мащаб на планове, разрези и фасади;

- построяване на ръка на перспективни и аксонометрични изображения с отражения и сенки и с представяне на различни материали;

- ръчно макетиране на сгради и интериори с различни материали и техники;

- графични изследвания на ръка на шрифтове, надписи и финално оформление на чертежи и табла;

- рисуване с различни техники, графика, темперна боя, акварел;

- геометрични изследвания и трансформации в обем;

- обемни изследвания, пробиви, срезове и разместванията в обем.

Тези упражнения, които са от огромна полза за нашите студенти като отделно взети умения, по никакъв начин не взаимодействат помежду си, не се свързват тематично и в крайна сметка нямат никакво пряко отношение към създаването на проектантски умения в начална фаза. Затова считаме, че би могло да се поработи върху подбора на темите на всички тези дисциплини и чрез общи действия, включително чрез обмен на преподаватели да се постигне успех в една сфера, която винаги е била приоритет и гордост за българското образование по архитектура – това е неговата ясна **проектантска насоченост.**

Що се отнася до останалата част от следването, бихме повторили това, което беше споменато в предишните точки. А именно, така да групираме часовете на упражненията на проектантските дисциплини, че студентите да разработват различните си проекти **по една и съща тема.** Това първо дава възможност за екипна работа на студентите с всички преподаватели по отделните предмети едновременно. Така студентът получава корекции не от един, а от екип преподаватели. Освен това така се дава възможност за проектиране не на няколко, а на една хибридна сграда. Различните аспекти на проектирането по различните предмети ще се припокриват и ще се създадат много полезни интердисциплинарни взаимовръзки, осветляващи под различен ъгъл цялостния проектантски процес.

Когато става дума за дипломната работа, нашето предложение е следното. Да се постигне взаимодействие с други инженерни специалности, на университетско ниво, за работа по едни и същи теми. Това би създало възможност за създаване на достатъчно завършен и професионално защитен продукт, което ще бъде много близо до условията в реалното проектиране. Като към всичко това добавим организирането на общи защити на дипломантите от различни специалности, вярвам, че ще можем да се похвалим със значителен успех.

Фиг. 7. Акцентът винаги е в началото и в края / the accent is always in the beginning and in the end.

ПЕТИ ПРИНЦИП – АКЦЕНТЪТ ВНАГИ Е В НАЧАЛОТО И В КРАЯ *(фиг. 7)*

Началото и краят на следването са съдбоносни моменти от дидактическа и академична гледна точка. Както знаем, принципът за осветяване на автомобилни пътища, разположени в тунели гласи, че най-ярка и силна трябва да бъде светлината винаги в началото и края на тунела, за да се преодолее контрастът между тъмното пространство и силната дневна светлина. Нещо подобно се наблюдава и в следването по архитектура. **Най-голям се оказва шокът при навлизане в архитектурното образование и веднага след дипломирането, при навлизане в проектантската практика.** В тези моменти „контрастът в осветлението сякаш заслепява най-силно".

Затова бихме искали да обърнем специално внимание на тези деликатни моменти. Общо взето, по наше скромно мнение подходът в началото и в края трябва да бъде решителен, но доста различен. Считаме, че в първи курс трябва да се положат всички усилия **за бързо навлизане на начинаещите проектанти в езика на архитектурното проектиране.** Както може да забележите, използваме термина „архитектурно проектиране", а не *изчертаване на готови, чужди архитектурни чертежи на ръка, с туш, скициране и построяване на триизмерни обеми със средствата на дескриптивната геометрия на ръка, макетиране на математически зададени геометрични обеми, рисуване на натюрморти с акварел или изработване на орнаменти и декоративни елементи в релеф.* Всички тези упражнения имат в основата си подчертано не креативен, а механичен, изпълнителски характер, сякаш нашите студенти тренират за бъдещи чертожници, изпълнители на чужди проекти. Такъв подход няма аналог в академичната практика в цивилизования свят. Анализът на световния опит, както и на мненията на анкетираните студенти жалонират ясна посока на евентуални бъдещи намеси. Изключително важно е да подберем правилно темата на тази първа, въвеждаща дисциплина. Тя трябва да бъде интересна, провокираща и разбира се, близка до нашите студенти. Тези първи занимания не бива да са демотивиращи, а трябва да действат стимулиращо, да повишат интереса към професията и да заредят студентите с енергия за следващите дисциплини. Освен това, разбира се, трябва да се спази дидактическият принцип, че винаги се започва с нещо просто, еднозначно и максимално лесно за овладяване и постепенно се върви към усложняване на проблематиката. По наше скромно мнение архитектурната материя е достатъчно сложна, многопластова и многокомпонентна, за да се налага да я усложняваме допълнително. Този подход сме илюстрирали подробно в частта за „осъвременяване на предмета *Въведение в архитектурното проектиране"*.

Що се отнася до дипломната работа, подходът трябва да бъде по-различен. Считаме, че тук трябва да положим усилия за по-задълбочено и по-продължително изследване на тази най-важна, финална материя. Нашето предложение е да обединим двата преддипломни проекта и дипломната работа в общ генерален блок с една и съща тема. Това би могло да разшири обхвата на разработката и да даде възможност и за много полезните интердисциплинарни взаимодействия, които споменахме в предишната точка.

През първи семестър на пети курс можем да започнем с предпроектните проучвания и анализи на

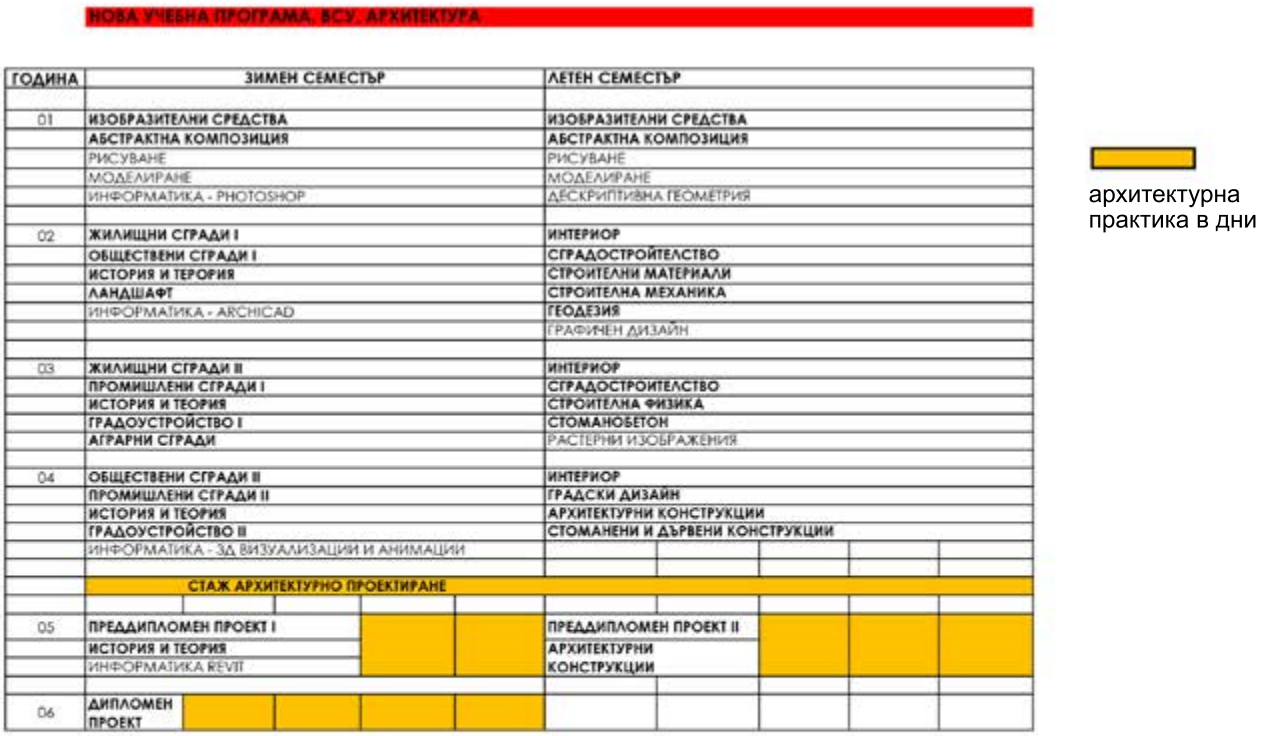

Фиг. 8. Образование и архитектурна практика / Edicational and architectural practice.

бъдещата дипломна работа. През този семестър се разработва и уточнява заданието за проекта, избира се мястото за разработката и се извършват всички предварителни урбанистични и обемно-градоустройствени проучвания. Анализират се всички природни и архитектурни дадености от гледна точка на опазване на архитектурното наследство. На този етап се правят всички технологични и функционални анализи и обосновки, засягащи бъдещата сграда.

По време на втори семестър, пети курс изготвяме цялостна концепция за бъдещата сграда. Това е моментът за създаване на оригинална и знакова архитектурна идея, която стъпва на анализите и разработките от предишния семестър. Проектантският процес се консултира от инженерни специалисти и се анализира заедно с дипломантите от инженерните дисциплини, които работят по същата тема в този интердисциплинарен процес. При тези обстоятелства дипломантът е много по-уверен и професионално убеден, тъй като стъпва върху добре обоснован предишен опит.

Накрая, през последния семестър на дипломната работа, се изготвя пълноценен идеен проект, с много технически подробности и технологични детайли. Провежда се публична защита на всички дипломанти, архитекти и инженери, които са работили по тази тема.

Вярваме, че този подход, който е толкова близък до работата в проектантските организации, освен огромна полза за студентите, ще възвърне възможността нашият университет да заработи като истински проектантски и изследователски център.

ШЕСТИ ПРИНЦИП – ОБРАЗОВАНИЕ И АРХИТЕКТУРНА ПРАКТИКА *(фиг. 8)*

Връзката на академичното образоване с проектантската практика е многократно заявявана и много трудно достижима цел. Това е проблем не само на нашия университет, а и на всички университети, преподаващи архитектура навсякъде по света. На всички нас, занимаващи се с преподаване на архитектурно проектиране, е ясно, че нашите студенти работят, за да се издържат, даже и по време на учебната година. Така те често пропускат учебни занятия и от това страда качеството на учебния процес и разбира се, тяхната бъдеща професионална квалификация. Осъзнавайки изключително вредното въздействие на тази порочна практика, предлагаме следната инициатива в нашата концепция. След заверяване на лятната професионална практика след четвърти курс предлагаме следната учебно-професионална схема през време на изготвяне на двата преддипломни проекта и на дипломната работа. Университетът сключва договор с конкретни проектантски бюра за почасова професионална архитектурна работа със студенти при следния график. През първи семестър на пети курс – два дни в седмицата, през втори семестър на пети курс – три дни в седмицата, през време на дипломната работа – четири дни в седмицата. Считаме, че подобна инициатива би помогнала на студентите да се занимават с работа, близка до бъдещата им професия, а не с несвойствени и нискоквалифицирани ангажименти. Това би помогнало на тяхната учебна работа с придобиване на опит в реални проектантски условия. И накрая това би подобрило професионално-академичния обмен на кадри и идеи за решаване на най-разнообразни реални проектантски задачи.

ВМЕСТО ЕПИЛОГ

Материята на дидактиката или науката за преподаването на знания изглежда достатъчно сложна и започва да прилича на „мисията невъзможна". Затова точно тук се сещам за една много полезна и вярна максима, която научих от моя учител проф. Стефан Попов:

Не се страхувайте от сложните въпроси, защото най-сложните проблеми често раждат най-ясните и категорични решения.

В основата на нашата концепция за създаване на нова учебна програма сме се ръководили от принципа, че архитектурните новости винаги съдържат социални, културни и технологични феномени в своята база. Добрата архитектура не измисля обществени необходимости, тя просто откликва на тях по най-красивия и тектоничен начин. Придържайки се изцяло към този принцип, анализирахме социалните процеси от последните години, набелязахме тенденции на развитие и предложихме решения. Вярваме, че посоката е правилна, тъй като в нея има нещо от вечното противостоене и взаимодействие на *формата и съдържанието,* а нали това са двете най-важни категории на всеки творчески процес.

За финал бих искал да припомня едно забележително интервю на известния български архитект Богдан Томалевски, изрезка от което баща ми пазеше от много години. Ще го цитирам по памет.

Баба ми [разказва арх. Б. Томалевски] *беше забележителна жена. Нейното семейство участва във всички фази на борбите за освобождението на Македония и тя изпраща поколения мъже на бой, а после цял живот ги чака да се завърнат от бойното поле, от турските зандани или от дълго заточение. На края на дългия ѝ и бурен живот, когато целият род се бяхме събрали около смъртния ѝ одър, тя се обърна към мен и каза: „Чедо, ке ми дадеш ли малко винце?" Веднага станах и сипах чаша вино. Когато ѝ я подадох, тя ме погледна и рече: „Чедо, защо у тая чаша??" Каза го и умря...Едва тогава осъзнах, че в бързината съм ѝ сипал вино в чаена чаша. И до днес не мога да си го простя. Оттогава, когато застана пред чертожната дъска в ателието или пред фасадата на някоя моя сграда, винаги чувам думите на баба ми:*

„Защо от тая чаша, Богдане?!?"

INNOVATIVE CURRICULUM FOR TEACHING ARCHITECTURAL DESIGN

arch. Vasil Kashukeev, PhD

Our team has set itself the ambitious task of offering a complete, new program for studying at the Faculty of Architecture at VSU "L. Karavelov". We have established a concept for a new approach to teaching architectural design in our country, based on reducing the overall workload during the course of studying architecture, with the aim of bringing our architectural education closer to world standards. The approach consists of several leading principles:

- **FIVE PROJECTS ONE TOPIC**. Our proposal is to group the exercise classes of the design disciplines in such a manner that the students can develop their various projects **on the same topic.** Firstly, this provides the students with the opportunity for joint work with all of the teachers, on separate subject at the same time. This way the student receives feedback not from one, but from a team of teachers.

- **FIRST THE CONCEPT, THEN THE TECHNOLOGY.** This is the principal- from simple to complex, from idea to realization, from concept to technology. We believe, that if we group the different subjects in such a way that every year during the first semester there are subjects in which concepts are generated, that is, buildings and complexes are being thought of. In the second semester, further develop the same projects in engineering-technological depth. As a result, we will achieve deepening of students' knowledge in all design aspects of our complex profession. We will also better incorporate all studied disciplines into the design process.

- **INDIVIDUAL SKILLS, TEAMWORK.** We consider that the vast architectural profession is best practiced in a team effort. In addition, in the long, complicated and multifaceted design process it is imperative to cultivate qualities of leaderships, cooperation, and assertiveness and of course compromise. Teamwork is not possible without such qualities. Unfortunately, these traits cannot be taught, they are simple acquired over time with experience and teamwork.

- **INTERDISCIPLINARY ACTIVITTIES AT DEPARTMENT, FACULTY AND UNIVERSITY LEVEL.** In our innovative curriculum concept, we have explored several possibilities for interdisciplinary activities over the study period.

- **THE ACCENT IS ALWAYS IN THE BEGINNING AND IN THE END.** The start and the conclusion of the program are fateful moments from a didactic and academic point of view. The biggest turmoil is when entering the architectural education and immediately after graduation, when getting to know the design practice.

- **EDICATIONA AND ARCHITECTURAL PRACTICE.** The link between the academic education and design practice is a well-known difficult achievable goal. We believe that such an initiative would help students engage in work that is close to their future professions, rather than low qualified and alien activities. This would help their academic work by gaining experience in real, design settings.

АРХИТЕКТЪТ В БЪЛГАРИЯ – АРХИТЕКТ-ГЕНЕРАЛИСТ ИЛИ АРХИТЕКТ-ПРОЕКТАНТ?

Стоян Тодоров

Следвал е архитектура в Техническия университет в Мюнхен (TUM) и Университета в Щутгарт, Германия.

Основател и собственик на ST Architekten GmbH, Германия и „Т-План" ЕООД, България. Основател и Председател на УС на сдружение „Алианс за висока строителна култура", България. Основател и изпълнителен директор на фондация „Борущица", България.

Разработил е множество архитектурни проекти на жилищни сгради, офис сгради и сгради за настаняване в България и Германия. Изпълнил е повече от 200 проекта за 3D лазерно сканиране в автомобилната и военната индустрия, в енергетиката, в транспорта и в областта на културното наследство в Европа, Северна Америка, Азия и Африка. Реализирал е и няколко национални и международни проекта за научни изследвания, трансфер на знания и иновации.

Бил е консултант на Камарата на архитектите в България по въпроси, свързани с изработката на Концепция за ново законодателство в областта на устройственото планиране и на инвестиционното проектиране.

Притежава патент от Патентното ведомство на Република България за изобретение със заглавие: „Система и метод за дигитално отразяване на обекти и факти, свързани с разследвани събития".

Има научни интереси към високата строителна култура, висококачествената архитектура и дигиталните трансформации в архитектурата.

Членства в САБ, КАБ, Баварската камара на архитектите, Асоциацията на немските инженери, Асоциацията на архитектите на свободна практика в Германия. Индивидуален партньор е в общността към Декларация от Давос 2018 г.

.

Повод за споделяне на размишленията ми по-долу е откликът на няколкостотин български архитекти на серия мои лекции пред тях относно упражняването на **професията архитект** в Германия.

Законодателство, практика и последици

Съгласно Закона за Баварската камара на архитектите и за Баварската камара на инженерите в строителството **архитектите отговарят както за**

а) художественото планиране;
б) техническото планиране;
в) икономическото планиране;
г) екологичното планиране и
д) социалното планиране
на строителни обекти, **така и за**
е) консултирането;
ж) съдействието;
з) представляването
на частни или публични възложители по въпроси, свързани с планирането, изпълнението и управлението на строителни начинания;
и) надзор на строителството и
й) управление на строителното начинание.

Това означава, че те са **архитекти-генералисти**. Те **имат правото** да осъществяват всички основни и допълнителни дейности, разписани в деветте Фази на спектъра от дейности на HOAI[1] „Създаване на сгради и вътрешни пространства", както следва:
Набавяне на изходни данни и консултиране
Предпроектно планиране / Vorplanung[2]
Идейно планиране/ Entwurfsplanung

---

[1] *Наредба за хонорарите на архитекти и инженери (Honorarordnung für Architekten und Ingenieure (HOAI))*

[2] *Трябва да се отбележи, че немският холистичен термин „Bauplanung" (планиране на строително начинание) означава процеса от визираните девет фази, при който се разработва и формира мисловно (Вкл. под формата на архитектурни и строителни чертежи) едно строително начинание. Аналогии с нормативни актове от България, които не описват процеси, а само резултати, каквато напр. е Наредба 4 за обхвата и съдържанието на инвестиционните проекти, водят до объркания и затова не се препоръчват.*

Участие в процедура за разрешаване на строителство / Genehmigungsplanung

Планиране на изпълнението на строителството/Ausfü̈hrungsplanung.

Подготвяне на възлагането

Оказване на съдействие при възлагането

Надзираване и документиране на строителството

Оказване на съдействие при гаранционното обслужване.

Тези обхват, съдържание и структура на цялостната работата на един архитект в едно строително начинание, т. е. **професионалният профил на архитекта**, са построени по логиката на цялостния технологичен процес, по който de facto възниква стойностната верига на един строеж.

По отношение на едно строително начинание отделните основни и допълнителни дейности са най-малките съставни части, които се групират в изброените девет фази на изпълнение. В своята цялост дейностите съставят регулираното поле на професионална работа на един архитект.[3] Основните дейности трябва да се извършват систематично по реда на деветте фази, да водят към **крайната цел – построения без дефекти обект.**

В зависимост от волята на Възложителя от визираните структурни единици се съставя специфична за конкретно строително начинание **конфигурация от дейности**, респ. фази на изпълнение, които могат да бъдат възлагани на един или на множество архитекти според техните знания, умения, опит, капацитет и т.н.

Както е видно от приложената по-долу таблица, HOAI предвижда различни спектри от дейности в зависимост от това, какъв е предметът на планирането, като ги разделя в три основни групи: планиране на територии, планиране на обекти и специализирано планиране. Архитектите осъществяват основно спектъра от дейности, наречен **„Сгради и вътрешни пространства"**. По аналогичен начин обектите открити пространства се работят най-често от ландшафтни архитекти, инженерните обекти – от съответните инженери, а обектите пътни съоръжения – от пътни инженери.

HOAI предвижда и два вида **специализирано планиране**, които сами по себе си не се отнасят до цялостен обект, както при „Сгради и вътрешни пространства", „Открити пространства", „Инженерни съоръжения" и „Пътни съоръжения". При специализираното планиране се касае за обособени части от обекти, подлежащи на отделно планиране под ръководството на Главния проектант на съответния обект. Това са носещите конструкции и техническото оборудване, вкл. електрическо, ВиК, ОВК и т.н.

Планирането на обекти е ориентирано към **крайния резултат: построения без дефекти обект.** В България при аналогични строителни начинания пред архитекта, респ. инженера, е поставена една съвсем друга крайна цел: **получаването на Разрешение за строеж.**

Строителното начинание относно сграда с нейните вътрешни пространства например се разглежда като един **цялостен проект** и има един Главен проектант, в който е концентрирана цялата отговорност за него. По преценка на Главния проектант могат да бъдат привличани и други проектанти от различни специалности, които да осъществяват визираното специализирано планиране под негово ръководство.

Аналогично при осъществяване на самото строителството на сграда с нейните вътрешни пространства (Фаза на изпълнение 8) Ръководителят на строителството може да привлича други **Специализирани ръководители на строителството**, които да осъществяват съответното надзираване и документиране на строителството под негово ръководство. *(Фиг. 1)*

В Германия разрешение за строеж на обект се получава въз основа на набор от документи, вкл. чертежи, а за обекти с повишен риск за живота на гражданите и на база на технически доклади за съответствие, подготвени от Главен проектант или от определен от него специалист. Тези документи са предназначени да докажат, че при възнамеряваното строително начинание **обществения интерес** е защитен. На тяхна база се прави работното проектиране (Фаза на изпълнение 5) и така нататък продължава постъпателното осъществяване на Фази на изпълнение 6, 7, 8 и 9.

В българския Закон за камарите на архитектите и инженерите в инвестиционното проектиране (ЗКАИИП) изобщо **липсва дефиниция на професионалните задачи на архитектите**, както това е изброено във визираните по-горе точки от а) до й) от аналогичния германски закон. В ЗКАИИП се говори само за проектанти и за проектантски услуги, а за останалите архитектурни дейности, които нямат проектант-

[3] *Не бива да забравяме, че това не е застинала система. В ерата на дигиталните трансформации в сектор строителство, например, се появяват нови дейности, за които архитектът е единственият квалифициран изпълнител, и така с тях се обогатява неговият професионален профил.*

Вид планиране	*Резултат / процес*	*Спектър от дейности*
Планиране на територии	Устройствено планиране	Спектър от дейности „Общ устройствен план“
		Спектър от дейности „Подробен или Работен устройствен план“
	Ландшафтно планиране	Спектър от дейности „Общ ландшафтен план“
		Спектър от дейности „План за озеленяване към ПУП / РУП“
		Спектър от дейности „Регионален ландшафтен план“
		Спектър от дейности „План за паркоустройство и благоустройство“
		Спектър от дейности „План за управление на биотопите в защитени зони“
Планиране на обекти	**Сгради и вътрешни пространства**	**Спектър от дейности „Сгради и вътрешни пространства“**
	Открити пространства	Спектър от дейности „Открити пространства“
	Инженерни съоръжения	Спектър от дейности „Инженерни съоръжения“
	Пътни съоръжения	Спектър от дейности „Пътни съоръжения“
Специализирано планиране	Планиране на носещи конструкции	Спектър от дейности „Носещи конструкции“
	Техническо оборудване	Спектър от дейности „Техническо оборудване“

Фиг. 1. Структура на видовете планиране, резултати/процеси и дейности на архитектите/ инженерите в строителството за постигане на тези резултати съгласно HOAI

ски характер, посочени в точки от е) до й) от аналогичния баварски закон, **изобщо не става дума**.

Това de facto означава, че в България архитектите в общия случай осъществяват само части от фази на изпълнение 3, 4 и евентуално 5. Отреждайки им само тази оскъдна част от профила на немските им колеги, в България законът ги нарича **архитекти-проектанти**.[4]

Съпоставката между философиите на баварския и българския закон, които регулират професионалната дейност на архитектите в двете държави ясно показва фундаменталното различие в разбиранията на съответните законодатели относно процесите, които трябва да кодифицират. В едната страна се говори за **планиране в строителството**, като се има предвид целият процес на едно строително начинание до готовия обект. В другата страна се говори за **инвестиционно проектиране**, като се има предвид само подготвителната част от цялостния процес.

Практиката показва, че около 2/3 от работата, която в Германия се върши от архитекти, в България се върши от хора с други професии. **Последиците** от участието/неучастието на архитектите в основни процеси по създаване на застроената среда са материализирани в

[4] *Трябва да се отбележи още, че немският холистичен термин „Bauprojekt“ (строителен проект като цяло) е синоним на термина „Bauvorhaben“ (строително начинание като цяло).*

Фиг. 2. Илюстрация на връзката между архитекта и неговото творение (Източник: Булев Т., „Естетика на архитектурата"; стр. 26; София, 2022)

качествата на архитектурите и в нивата на строителните култури на двете страни.

Закономерности

Горните обстоятелства свидетелстват за това, че съществува определена **закономерност** в развитието на националните архитектури и строителни култури. Тази закономерност се изразява в това, че определени съотношения между **обществени и частни интереси** в сектор строителство се реализират в определени национални законодателства и практика. Тази закономерност е свързана с **друга закономерност**, която се изразява в това, че **колкото повече** архитектът е въвлечен в едно строително начинание, **в толкова по-голяма степен** архитектурата би отговаряла на критериите за висококачествена архитектура[5] и висока строителна култура (управление, функционалност, околна среда, икономика, многообразие, контекст, дух на мястото и красота)[6], защото само той е професионално компетентен по тази проблематика. *(Фиг. 2.)*

Генезис на упадъка на професията архитект в България

Обсъждането на визираната проблематика с множество български архитекти, работили при различни регулаторни режими от 1944 г. до днес, ме води към размишлението за причините, довели до това **„осакатяване" на професионалния профил** на архитекта в България и превръщането на професионалиста от архитект-генералист в проектант. И по времето на Кольо Фичето, и по времето на царска България строителният процес е доминиран от човека, създаващ архитектурата на строителния обект. В Бавария това е така и до днес, а в България очевидно не е. Със забраната на частните практики на архитектите и превръщането им в редови служители на държавните проектантски организации настъпва процес на упадък на професията. От създатели на архитектурни обекти **архитектите са превърнати в създатели на части от проекти,** а обектите, произлезли от труда им, вече не се идентифицират с техните имена.

Настъпило е и нещо много по-значимо. **Мисията на архитекта** да бъде доверено лице на възло-

[5] *Towards a Shared Culture of Architecture. Report of the EU Member State Expert Group, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021.*

[6] *Davos Qualitgtssystem für Baukultur. Acht Kriterien für eine hohe Baukultur, Davos Declaration 2018, Schweizer Bundesamt für Kultur, 2018.*

жителя, както това винаги е било и е в Германия, е била заличена. Управлението на строителното начинание от името и в интерес на възложителя, което днес представлява най-обемната част от работата на един германски архитект, в България се прехвърля на лица с други професии, респ. квалификации. **Скъсването на връзката** на българския архитект с реалния процес на строителството води до падане на качеството на архитектурата и на нивото на строителната култура като цяло.

Независимо от скъсването с тоталитарния режим след 1989 г. българската Конституция демонстрира **принципно различие** от философията на правото на германската Конституция по отношение на ключовия за сектор строителство феномен – собствеността.

При сравняване на текстове от двете конституции ясно проличава съвършено различното отношение на двете общества към собствеността. След като гарантира правото на собственост и дефинира две нейни форми – публична и частна, **българската Конституция** прокламира **частната собственост** като **неприкосновена**. След като гарантира собствеността, **германската Конституция** прокламира, че **собствеността задължава** и че нейното използване трябва да служи същевременно на **благото на обществото**. Авторите на германския основен закон очевидно са търсили **равновесие** между частните и обществените интереси по отношение на собствеността, докато в българската Конституция тази тема изобщо липсва.

Цялата правна материя, регулираща процесите по планиране, изграждане, използване, обновяване и премахване на строежи трябва да е основана на този **фундаментален принцип** на равновесието. Строителството трябва не само да е пълноценно правно регулирано съобразно този принцип, но и в технологичен план строителните процеси трябва да отчитат конкретните **съотношения** на частните и обществените интереси във всеки отделен случай.

Трудно е след осем десетилетия на лъкатушене из дебрите на тоталитаризма и демокрацията да се намира **равновесие** между частните и обществените интереси, за да става висококачествената архитектура осезаема за обитателите на населените места в България.

Назрялото завръщане към автентичността

След разпада на държавните проектантски организации и връщането на частната практика, професионалният профил на архитекта в България не възвръща автентичния си обем и съдържание. Архитектът-генералист с неговите цялостни умения да създава сгради и вътрешни пространства **не се възражда**. Посредствената роля на архитект-проектант, натоварен с предимно формални и фрагментарни отговорности на чертожник, продължава да се отрежда на българския архитект и до днес.

Борбата на интереси в строителния бизнес и усвояването на огромни обществени средства през последните десетилетия доведе до добавяне на **нови участници** към т. нар. инвестиционен процес в строителството, които поеха част от функциите на архитекта-генералист, а дори и част от функциите на държавата.

През последните две десетилетия неимоверно се увеличи **административната намеса** до получаване на Разрешение за строеж и се снижи ефективният контрол по време на самото строителство. В целия сектор строителство трайно се установиха **корупционни практики** и усещане за безнаказаност.

В моите лекции, по примера най-вече на Бавария, се опитах да покажа, че **архитектът-генералист е по-полезен на обществото от архитекта-проектант**, защото е гарант за създаването на качествена архитектура и на висока строителна култура. Вдъхновяващ е откликът на това усилие, изразяващ се в узряващия у болшинството мои слушатели възглед, че е необходимо завръщане към автентичната мисия на архитекта и към пълнотата на неговия професионален профил.

Да се идентифицира **архитектурният труд** с една папка сред множество други папки, наречени проектни части, е нещо много различно от общоприетото разбиране в Германия – резултатът от труда на архитекта да е **построената без дефекти сграда**. Крайно време е в България да се прецизира употребата на термина „проект“ пък бил той и „инвестиционен проект в строителството“[7]. Под проект трябва да се разбира цялото начинание от разработването на идеята до изтичане на давностните срокове на обекта. В германските правни регулации в сектор строителство при осъществяването на едно строително начинание за администрацията се изготвят само онези документи (текстове, чертежи, изчисления и т.н.), които трябва да докажат на администрацията, че е защитен **общественият интерес**. Границите на обществения интерес са ясно дефинирани в правни регулации. За строителството се изготвят други документи, които еднозначно определят качествата на обекта.

---

[7] *DIN 69901 дефинира един проект като „начинание, което по своята същност се характеризира с уникалност на условията в тяхната цялост, като например набелязана цел, времеви, финансови, персонални и други ограничения, както и разграничения спрямо други начинания и специфична за проекта организация“.*

THE ARCHITECT IN BULGARIA – A GENERALIST OR A DESIGNER IN ARCHITECTURE?

Dipl.-Ing. (TUM) Stoyan Todorov, Architekt

According to the Act on the Bavarian Chamber of Architects and the Bavarian Chamber of Civil Engineers, **architects are responsible both for** the artistic, technical, economic, ecological, and social planning of structures, **as well as for** consulting, supporting, and representing private/public principals in matters related to the planning, implementation, and management of construction projects.

This means that they are **generalists in architecture**. They have **the right to** carry out all the main and additional activities positioned in the nine Service Phases according to the German HOAI.

In the Bulgarian Law on Chambers of Architects and Engineers in Construction Planning, there is no definition of the professional tasks of architects at all. Just planners and planning services are treated there, without mentioning the aspects of planning referred to above. This means that in Bulgaria the architects, who in practice perform only the design service phases, are **designers in architecture**.

The fundamental difference in the respective legislators' understandings of the processes they are supposed to codify is obvious. In the first country the **construction planning** is considered as the whole process of a construction undertaking. In the second one it is all about **design in architecture**, considering only part of the process.

The consequences of the participation/non-participation of architects in basic processes of creating the built environment are materialised in the qualities of the architectures and in the levels of the building cultures of both countries.

There is a certain **regularity** in the development of national architectures and building cultures. Certain correlations between public and private interests in the construction sector are realised in specific national legislation and practice. This regularity is related to **another regularity**. The more the architect is involved in a construction project, the more the architecture would meet the criteria for high-quality architecture and high construction culture (governance, functionality, environment, economy, diversity, context, genius loci, and beauty) because only the architect is professionally competent on this issue.

After the WW II, with the banning of the private practices of the Bulgarian architects and their transformation into employees of the state planning bureaus, a process of **degradation of the profession** occurs. From creators of architectural structures, **architects** have been transformed into **creators of blueprints**, and the buildings they have designed are no longer identified with their names.

Something far more significant has also occurred. **The mission of the architect** to be the principal's confidant, as it has always been and is nowadays in Germany, has been obliterated. The preparation and management of a construction project, which today constitute the largest part of the work of a German architect, is transferred in Bulgaria to persons with other professions, resp. qualifications. The disconnection of the Bulgarian architect with the real construction process leads to reduction in the quality of architecture and in the level of construction culture.

I advocate the principle that **an architect is more useful to society as a generalist than as a designer in architecture**, because he/she is the guarantor of high-quality architecture and building culture. IIt is high time to return to the authentic mission of the architect and to the fullness of his professional profile.

ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА АВТЕНТИЧНИЯ ПРОФЕСИОНАЛЕН ПРОФИЛ НА АРХИТЕКТА В БЪЛГАРИЯ

Стоян Тодоров

В моята статия „Архитектът в България – архитект-генералист или архитект-проектант?“ споделих заключението си, че в България „е необходимо **завръщане** към автентичната мисия на архитекта и към пълнотата на неговия професионален профил“.

Тук бих искал да представя идеите си как можем да извършим назрялата промяна, така че чрез **възраждане** на професията архитект в България да осъществяваме пълноценен принос към създаването на висококачествена архитектура и висока строителна култура. От множеството аспекти на необходимите изменения аз фокусирам вниманието си сега върху **връзката** между действителните процеси в строителството и квалифицираните субекти, които могат да осъществяват пълноценно дейността си в тези процеси.

Когато се проследяват регулациите в сектор строителство, се установява, че те отразяват определени **отношения и зависимости** между активните в този сектор субекти. Тези отношения и зависимости като цяло са кодифицирани в **общи** за сектора **регулации**. По тази причина тъкмо от общите регулации е необходимо да започне процесът на възстановяване на автентичния професионален профил на архитекта в България. *(Фиг. 1.)*

Наложителни промени в общите регулации на сектор строителство

За да се постига оптимално съотношение на обществените и частните интереси при строителните начинания, е необходимо използването на ефективен **регулаторен инструментариум**. В тематизирания тук **контекст** като начало е наложително наличието на няколко ключови инструмента:

1. За да се постигне прозрачност на бизнес средата в сектор строителство, трябва да се изгради надеждна, независима и обновяваща се **информационна система за разходите в строителството**, вкл. относно архитектурни, инженерни и строителни дейности[1].

2. За да може качеството на строителството да бъде дефинирано по еднозначен начин, трябва да се въведат **стандарти** за възлагане, изпълнение и отчитане на строителни дейности. За обектите с обществено финансиране, както и за обектите, където възложителят е свързан със строителя, трябва да не са възможни изклю-

[1] *Примери от Германия: Das Baukosteninformationszentrum Deutscher Architektenkammern (BKI) (Информационен център на германските камари на архитектите за строителните разходи) и Стандарт за структурата на строителните разходи DIN276).*

Фиг. 1. Отношения и зависимости в сектор строителство

чения от тези стандарти[2].

3. За да се регламентират правата, задълженията и отговорностите на участниците в строителството, трябва да се въведе **стандартизиран договор** между възложител и изпълнител на строителни дейности, който да бъде задължителен при обектите с обществено финансиране[3]. Проектите за строителство и стандартите за изпълнение на тези проекти трябва еднозначно да дефинират качеството на изпълнението на строителните дейности, а възлагането на строителството да става по единични цени за мерни единици. Отчитането трябва да става на база реално изпълнените и приети строителни дейности с определени качествени и количествени измерители.

4. За да е възможно отчитането на спецификите на сектор строителство при процедирането на **обществени поръчки за строителни дейности**, трябва да се създаде специална регулация[4], различна от регулациите относно другите обществени поръчки.

5. За всички обекти над определена строителна стойност трябва да се провеждат **архитектурни конкурси** по ясен регламент, в който на преден план е изведено качеството на архитектурните идеи, а не цените и/или сроковете за изработка[5]. Необходимо е създаването на орган за контрол върху провеждането на тези конкурси, който да гарантира, че резултатите от тях водят до висококачествена архитектура и висока строителна култура. Поне фазите на изпълнение 1–4 задължително да се възлагат или на спечелилия конкурса, или на спечелилия процедура по договаряне с авторите на премираните архитектурни идеи. *(Фиг. 2.)*

Наложителни промени в регулации на устройственото планиране

Като се има предвид, че чрез **устройственото планиране** трябва да се дефинират пространствени и технически условия за мисловното разработване и практическата реализация на строителни начинания по критериите за висококачествена архитектура и висока строител-

[2] *Пример от Германия: VOB Vergabe- und Vertragsordnung für Bauleistungen – Teil C: Allgemeine Technische Vertragsbedingungen für Bauleistungen (ATV) – Allgemeine Regelungen für Bauarbeiten jeder Art (Наредба за възлагане и сключване на договори за строителни дейности –Част „В“: Общи технически условия за сключване на договори за строителни дейности).*

[3] *Пример от Германия: VOB Vergabe- und Vertragsordnung für Bauleistungen - Teil B: Allgemeine Vertragsbedingungen für die Ausfьhrung von Bauleistungen (Наредба за възлагане и сключване на договори за строителни дейности –Част „Б“: Общи договорни условия за изпълнение на строителни дейности).*

[4] *Пример от Германия: VOB Vergabe – und Vertragsordnung für Bauleistungen – Teil A: Allgemeine Bestimmungen für die Vergabe von Bauleistungen (Наредба за възлагане и сключване на договори за строителни дейности – Част „А“: Общи условия за възлагане на строителни дейности).*

[5] *Пример от Гермния: Richtlinie für Planungswettbewerbe – RPW 2013 (Указания за конкурси за планиране).*

Фиг. 2. Наложителни промени в общите регулации на сектор строителство

на култура, в България е наложителна радикална смяна на подхода към начина, по който се предопределя жизнената среда в едно селище в дългосрочен план.

6. След методичен анализ на местните природни и антропогенни дадености и при отчитане на селищните стратегии за развитие жителите трябва да имат правото да приемат с пряко участие **местни наредби**, регламентиращи облика на тяхната жизнена среда. Тези наредби във всички селища с обитаемост над определен праг трябва да регламентират специфични правила за постигане на висококачествена архитектура и висока строителна култура.

7. За да се реализира на практика волята на жителите на селището за определена жизнена среда, е необходимо на базата на влезли в сила селищни наредби по инициатива на собственици или на заинтересовани граждански сдружения всяка община да изготви за всяко свое селище с обитаемост над определен праг **Работни устройствени планове**, съдържащи изчерпателни текстови и графични елементи,

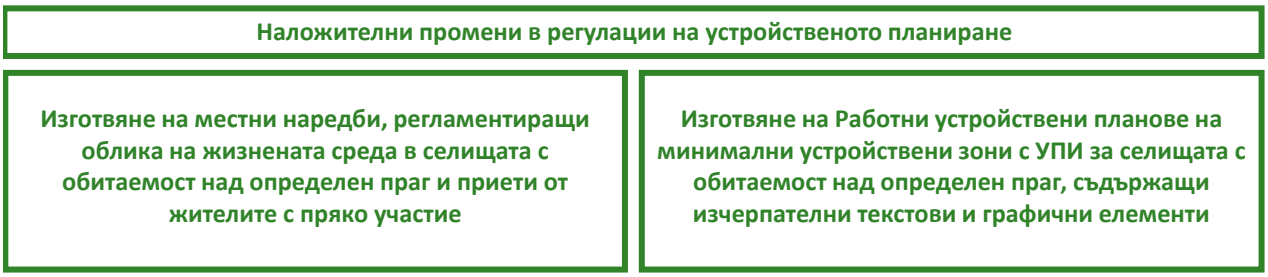

Фиг. 3. Наложителни промени в регулации на устройственото планиране.

за минимални устройствени зони с УПИ[6], така че обхватът на всеки от тези планове да може да дефинира силуета и визията на поне тази минимална част от селищния пейзаж. Това означава, че трябва да се прекрати практиката по издаване на Подробен устройствен план за отделен УПИ. *(Фиг. 3.)*

Наложителни промени в регулациите на ролите на участниците в строителния процес

8. За да се гарантира **определено качество** на осъществяването на дейностите във Фази на изпълнение 1-9, е необходимо те да се извършват от квалифицирани лица (архитекти/инженери) с правоспособност, предоставяна от съответните камари. Качеството на изпълнението на дейностите трябва да е стандартизирано. Отговорността за изпълнението трябва да е само персонална. Обхватът, съдържанието и структурата на цялостната работа на архитектите/инженерите в сектор строителство трябва да се регламентира в закон.

9. Участниците в строителния процес са: Възложител, Главен проектант (Фази на изпълнение 1–6), Ръководител на строителството (Фази на изпълнение 7–9) и Изпълнители на строителните дейности. В тях се концентрират **правата, задълженията и отговорностите** по осъществяването на едно строително начинание. Главният проектант и Ръководителят на строителството могат да прехвърлят права, задължения и отговорности съответно на Специализирани проектанти и Специализирани ръководители на строителството.

Главният проектант, респ. Специализираните проектанти, Ръководителят на строителството, респ. Специализираните ръководители на строителството и Изпълнителите на строителни дейности трябва да са задължени да допринасят за преодоляване на **информационната асиметрия** в договорните им отношения, т.е. на състоянието, при което всеки от тях разполага с повече информация за процесите в строителство от Възложителя.

10. За да се осигури плавен преход от досегашния фрагментарен начин на работа към представения холистичен модел, професионалните камари трябва да организират **продължаващи обучения** по всички Фази на изпълнение. Сертификатите от тези обучения трябва да служат за удостоверяване на умения по отделните Фази на изпълнение пред Възложителите.

11. За да могат Главният проектант, респ. Специализираните проектанти, Ръководителят на строителството, респ. Специализираните ръководители на строителството, и Изпълнителите на строителни дейности да понесат финансовите отговорности, които произтичат от тяхната професионална дейност, без да бъде застрашена тяхната екзистенциална сигурност, трябва да се гарантира **ефективна застрахователна защита** на нива, които да бъдат адекватни на възможните рискове от неблагоприятни последици от тяхната работа. *(Фиг. 4.)*

[6] *Под минимална устройствена зона се разбира съвкупност от УПИ, оградена от улици и непресичана от улици.*

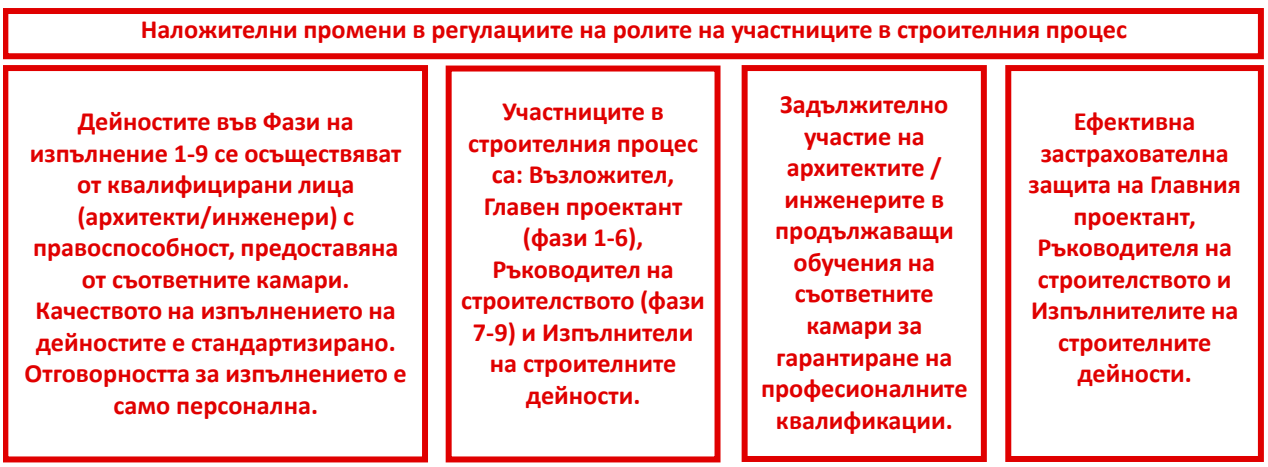

Фиг. 4. Наложителни промени в регулациите на ролите на участниците в строителния процес

12. За подготвянето, надзиравето и изпълнението на строително начинание, което изисква одобрение или съгласуване, както и за премахването на строежи **Възложителят трябва да определи** подходящо квалифицирани Главен проектант, Ръководител на строителството и Изпълнители на строителството, освен ако самият той не е подходящо квалифициран да изпълни техните задължения. Възложителят също така **носи отговорност** за заявленията и уведомленията, изисквани съгласно публичното право. Преди започване на строителството той трябва да уведоми писмено органа за строителен надзор за името на Ръководителя на строителството и за всяка промяна на това лице по време на строителството.[7] *(Фиг. 5.)*

С ясно дефинирани права, задължения и отговорности **Главният проектант** трябва да се превърне във водещата фигура при планирането на едно строително начинание.

13. Главният проектант трябва да е способен да подготви строителното начинание, основавайки се на своята експертиза и опит. Той **персонално е отговорен** за пълнотата и пригодността на своето проектиране. Неговият **правен статут** може да е или на физическо лице, упражняващо свободна професия, или на юридическо лице – проектантско бюро, но с уставни ограничения наложени от професионалната камара.[8]

[7] *Пример от Германия: § 53 от германската Примерна строителна наредба (Musterbauordnung (MBO).*

[8] *Пример от Германия: Gesetz über die Bayerische Architektenkammer und die Bayerische Ingenieurekammer-Bau (Baukammerngesetz – BauKaG).*

Главният проектант трябва да **гарантира**, че отделните чертежи, индивидуалните изчисления и инструкциите, необходими за строителството, отговарят на публично-правните разпоредби. Ако Главният проектант няма необходимите експертни познания и опит в отделни специализирани области, той трябва да поиска от Възложителя да бъдат привлечени подходящите **Специализирани проектанти**. Те персонално са отговорни за изготвяните от тях документи, които те трябва да подпишат. Главният проектант остава персонално отговорен за надлежното съгласуване на работата на всички Специализирани проектанти. 4. Авторското право върху проекта принадлежи на Главния проектант, осъществил идейното планиране (Фаза на изпълнение 3) и не е обвързано с административен акт. **Доказателствената тежест** е при автора. Възлагането на други Фази на изпълнение от едно строително начинание и възлагането на Фази на изпълнение в следващи строителни начинания в жизнения цикъл на същия строеж на други лица не нарушават авторското право, стига да не се променя идеята на автора, документирана във Фаза на изпълнение 3. *(Фиг. 6.)*

Наложително въвеждане на Ръководител на строителството като един от участниците в строителството

15. Ръководителят на строителството трябва да гарантира, че строителните работи се извършват в съответствие с изискванията на **публично-правните норми** и да издава необходимите за това инструкции. Той трябва да осигури безопасната експлоатация на строителната площадка, вкл. съгласуването на безопасната

Наложителни промени в правата и задълженията на Възложителя

За подготвянето, надзиравето и изпълнението на строително начинание, което изисква одобрение или съгласуване, както и за премахването на строежи Възложителят трябва да определи подходящо квалифицирани Главен проектант, Ръководител на строителството и Изпълнители на строителството. Той подава заявления и уведомления съгласно публичното право.

Фиг. 5. Наложителни промени в правата, задълженията и отговорностите на Възложителя

Наложително въвеждане на Главен проектант като един от участниците в строителството

- **Главният проектант трябва да е способен да подготви строителното начинание.**
- **Ако той няма необходимите експертни познания и опит в отделни специализирани области, той трябва да поиска от възложителя да бъдат привлечени подходящите Специализирани проектанти.**
- **Той остава отговорен за съгласуването на работата на Специализираните проектанти.**

- **Авторското право за проекта принадлежи на Главния проектант, осъществил идейното планиране във Фаза на изпълнение 3.**
- **Възлагането на други Фази на изпълнение на други лица не нарушава авторското право, стига да не се променя идеята на Главния проектант, осъществил идейното планиране във Фаза на изпълнение 3.**

Фиг. 6. Наложително въвеждане на Главен проектант като един от участниците в строителството

работа на Изпълнителите на строителни дейности. **Отговорността** на Изпълнителите на строителни дейности остава незасегната.

Ръководителят на строителството трябва да притежава експертните знания и опит, необходими за изпълнение на неговата задача. Ако той не разполага с тях в отделни подобласти, трябва да се привлекат подходящи **Специализирани ръководители на строителството**. В тези подобласти те заемат мястото на Ръководителя на строителството. Ръководителят на строителството трябва да координира работата на Специализираните ръководители на строителството със собствената си дейност.[9]

16. Ръководителят на строителството действа в качеството на **пълномощник на Възложителя** и е отговорен пред него за постигане на договорените проектни цели. За да не се допуска зависимост от трети лица, неговият правен статут може да е само на физическо лице, упражняващо свободна професия.

17. За да се гарантира възможността на Ръководителя на строителството на практика да налага ръководната си роля над останалите участници в изпълнението на строителството и така той да може да поеме отговорността за постигане на проектните цели, той трябва да разполага с адекватен **управленски инструментариум**. Такъв инструментариум е финансовият. Ако участник в изпълнението на строителството не изпълни нареждане на Ръководителя на проекта, последният е длъжен да информира за това Възложителя и надзорния орган – Строителната полиция.

18. Ръководителят на строителството регулярно документира в специално създадено от строителната полиция **електронно досие на обекта** информации от графичен, снимков, текстови, аудио-визуален и др. характер по определени според категорията на сградата протоколи. Строителната полиция предоставя тази информация на всички заинтересовани лица при поискване за преглед. *(Фиг. 7.)*

Наложителни промени в правата, задълженията и отговорностите на изпълнителите на строителни дейности

19. Всеки Изпълнител на строителни дейности отговаря за съответствието на осъществяваните от него строителни работи с **публично-правните разпоредби** и в тази връзка за надлежното устройство и за безопасната експлоатация на строителната площадка.

Той трябва да осигури необходимите доказателства за приложимостта на използваните строителни продукти и строителни технологии и да съхранява тези доказателства на разположение на строителната площадка. По искане на органите на строителния надзор всеки Изпълнител на строителни дейности **трябва да докаже** относно строителни работи, при които сигурността на строежа зависи в изключителна степен от специалните експертиза и опит на изпълнителя или от оборудването на Изпълнителя с особени устройства, че е годен за тези работи и че разполага с необходимите устройства.[10]

20. Задължение на Изпълнителя на строителни дейности е да проверява планирането на изпълнението на строителството за **съответствие с нормативната уредба**, а при установяване на отклонение да прави писмено изявление за това пред Възложителя и да иска нареждане как да продължи.

[9] *Пример от Германия: § 56 от германската Примерна строителна наредба (Musterbauordnung (MBO).*

[10] *Пример от Германия: § 55 от германската Примерна строителна наредба (Musterbauordnung (MBO).*

Наложително въвеждане на Ръководител на строителството като един от участниците в строителството

- Ръководителят на строителството гарантира, че строителните работи се извършват в съответствие с изискванията на публично-правните норми и издава необходимите за това инструкции.
- Ако той няма необходимите знания и опит в отделни подобласти, трябва да се привлекат подходящи Специализирани ръководители на строителството.
- Той остава отговорен за координирането на тяхната работа.

Ръководителят на строителството действа в качеството на пълномощник на Възложителя и е физическо лице, упражняващо свободна професия.

Ръководителят на строителството трябва да разполага с адекватен управленски инструментариум. Ако участник в изпълнението на строителството не изпълни нареждане на Ръководителя на проекта, последният е длъжен да информира за това надзорния орган.

Ръководителят на строителството регулярно документира информации за строежа в специално създадено от Строителната полиция електронно досие.

Фиг. 7. Наложително въвеждане на Ръководител на строителството като един от участниците в строителството

Наложителни промени в правата, задълженията и отговорностите на изпълнителите на строителни дейности

- **Всеки Изпълнител на строителни дейности отговаря за съответствието на осъществяваните от него строителни работи с публично-правните разпоредби.**
- **Той осигурява доказателства за приложимостта на използваните строителни продукти и доказва опит и оборудване, когато извършва рискови работи.**

- **Задължение на изпълнителя на строителните дейности е да проверява работния проект за съответствие с нормативната уредба.**
- **При отклонение от стандарт (само при строежи с частно финансиране) да даде възможност на Възложителя да направи информиран избор.**

Фиг. 8. Наложителни промени в правата, задълженията и отговорностите на изпълнителите на строителни дейности

Ако Изпълнител на строителни дейности докаже пропуснати ползи за времето на изчакване на нареждането, той има право на обезщетение от Възложителя. В случай че изчакването се дължи на **проектантска грешка**, отговорността за нея се поема от виновния проектант, респективно от неговия застраховател.

Само при **обекти с частно финансиране**, по изрична воля на възложителя след вземане на информирано решение от него е възможно отклонение от стандарт, стига той да не е въведен като задължителен с нормативен документ (напр. за достъпна среда, пожарна безопасност, еврокодове за конструкции и т.н.) *(Фиг. 8)*.

Наложителни промени в правата, задълженията и отговорностите на органите за разрешаване и контрол на строителството

21. Разрешаването и контролът на строителството се поема от **Строителна полиция** с нейните поделения в страната. При нейната дейност важи общият **принцип на мълчаливото съгласие** след изтичане на определен срок по процедура за издаване на разрешение за строителство. Удължаване на срока е възможно само за обекти с висок обществен риск и трябва да бъде конкретно аргументирано от администрацията.

22. В хода на процедура за разрешаване на строителство Строителната полиция изисква **становища** от всички институции, за които тя прецени, че имат отношение към строителното намерение (община, НИНКН, РИОСВ и др.). При липса на достатъчен експертен капацитет тя може да възлага **експертизи** и на сертифицирани вещи лица, които се избират на случаен принцип и получават заплащането си от нея.

23. Сгради от категории с нисък обществен риск, които се намират в обхвата на Работен устройствен план и напълно съответстват с всички негови определения, могат да се строят освен на разрешителен и на **уведомителен режим**.

Изборът на втория режим прехвърля голяма част от отговорностите на администрацията върху Възложителя и ангажираните от него участници в строителния процес. Заниженият контрол на съответствието с нормативната уредба при подготовката на строителството **(ex-ante)** се компенсира с контрола при строителството и експлоатацията **(ex-post)**. В случай на избор на уведомителен режим регистрацията на проектите (Фаза на изпълнение 4) става в общините, които ги препращат към Строителната полиция, за да поеме тя последващия контрол.

Ако общините имат **съмнения** за съответствието на проектите с нормативната уредба, те могат с аргументирано становище да поискат от Строителната полиция да ги пренасочи по реда на уведомителния режим.

24. **Общинските архитекти** отговарят за съгласуваността на процедурите по устройствено планиране със заинтересованите страни, проверяват осигуреността на свързаност до имотите, информират заинтересованите лица за постъпилите заявления за строеж, изразяват становища по постъпилите заявления за строеж и ги препращат към Строителната полиция.

25. Разрешаването на строителството трябва да става след Фаза на изпълнение 4 в обем и съдържание, които гарантират само задължителен минимум **защита на обществения интерес** и спазване само на тези основни изисквания към строежите, от които пряко зависи животът на гражданите.

26. **Актовете по време на строителството** се свеждат до три: 1) започване на строителството, 2) завършване на груб строеж и 3) приключване на строителството. Тези актове изискват задължителен надзор на място от Строителна полиция.

27. Строителната полиция осигурява администрирането на **електронното досие на строежа**. *(Фиг. 9)*

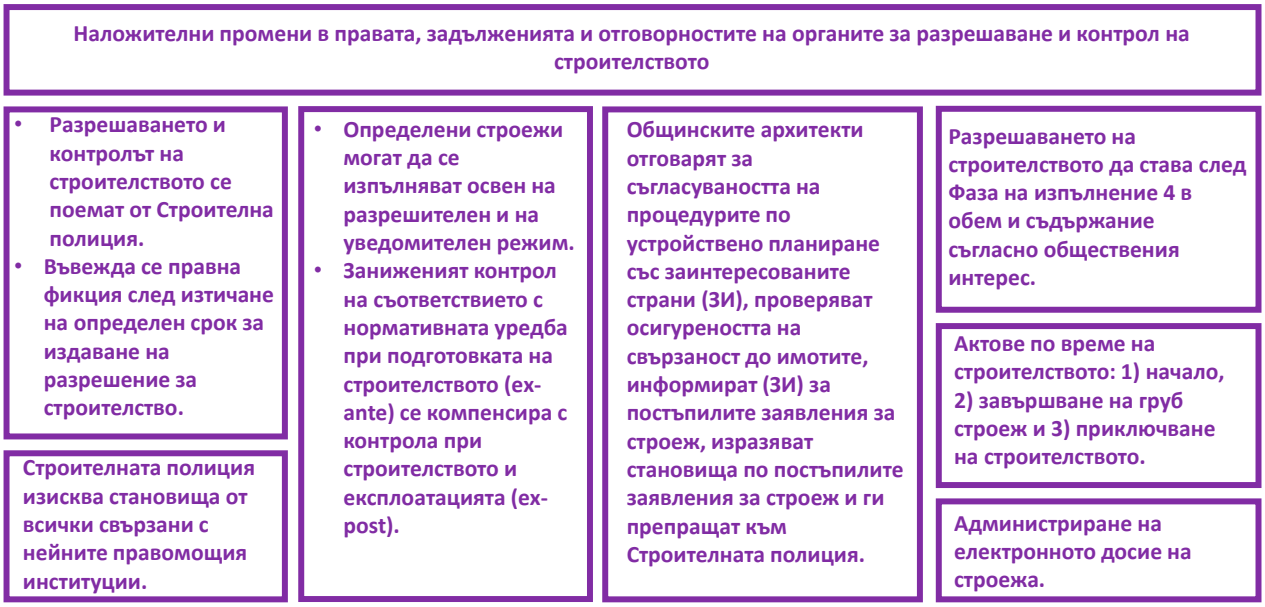

Фиг. 9. Наложителни промени в правата, задълженията и отговорностите на органите за разрешаване и контрол на строителството

A REVIVAL OF THE AUTHENTIC PROFESSIONAL PROFILE OF THE ARCHITECT IN BULGARIA

Dipl.-Ing. (TUM) Stoyan Todorov, Architekt

When following the regulations in the construction sector, you can find that they reflect certain **relationships and dependencies** between the actors active in that sector. An optimal balance of public and private interests in construction undertakings in Bulgaria can only be achieved through the use of an effective regulatory toolkit.

1. In order to secure transparency of the business environment in the construction sector, a reliable, independent and constantly updated **information system for construction costs** should be built,

2. In order to define quality of construction in an unambiguous way, **standards** for the assignment, execution and reporting of construction activities should be introduced.

3. In order to regulate the rights, the obligations, and the responsibilities of construction participants, a **standardised contract** between the principal and the agent of construction activities should be introduced.

4. In order to take into account the distinctiveness of the construction sector in the process of **public procurement for construction activities**, a special regulation, different from the regulations of other public procurements, must be created.

5. For objects above a certain threshold of construction value, **architectural competitions** should be held according to a specific regulation, where the quality of the architectural ideas is prioritised, not the prices and/or the deadlines.

6. After a systematic analysis of local natural and anthropogenic conditions and taking into account the development strategies of the built areas, residents must have the right to legitimise by means of a plebiscite **local ordinances** regulating the appearance of their living environment.

7. In order to fulfil the will of the residents of a built area concerning a specific living environment, an appropriate **urban land-use plan** should be developed.

8. In order to secure a **certain quality** of the architectural services, they should be performed qualified persons (architects/engineers) with legal capacity provided by the relevant chambers.

9. The participants in the construction process are: the principal, the chief building designer, the construction manager, and the performers of construction activities. They are subjects to **rights, obligations and responsibilities** concerning the implementation of a construction project.

10. In order to secure a smooth transition from the current fragmented way of working to the presented holistic model, professional chambers should organise **ongoing trainings** on all implementation phases of construction undertakings.

11. An **effective insurance protection** should be provided, so that all contractors of the principal in a construction undertaking could bear the financial responsibilities arising from their professional activities, without jeopardizing their existential security.

12. For the preparation, the supervision and the execution of a construction undertaking that requires approval or coordination, as well as for the removal of works, **the principal must appoint** suitably qualified chief designer, construction manager, and performers of construction activities.

13. The chief designer should be able to prepare the construction undertaking based on his expertise and experience. He is **personally responsible** for the completeness and suitability of his design.

14. The copyright on the project belongs to the chief designer who has carried out the conceptual planning and is not bound by an administrative act. **The burden of proof** rests with the author.

15. The construction manager should ensure that construction works are carried out in accordance with the **requirements of public legal norms** and issue the necessary instructions.

16. The construction manager acts as an agent of **the principal** and is responsible to him for achieving the agreed project goals.

17. In order to secure the ability of the construction manager to impose his leadership role over the other participants in the construction so that he could take responsibility for achieving the project goals, an adequate **management toolkit** should be provided. Such a toolkit is the financial one.

18. The construction manager should regularly process in a **data base**, created by the Construction Police, digital building information collected via protocols relevant to the category of the building.

19. Each performer of construction activities is responsible for the **compliance** of his construction works **with the public law provisions** and for the proper arrangement and safe operation of the construction site.

20. It is an obligation of the performer of construction activities to check the planning of the construction for **compliance with the regulations**, and in the event of a deviation, to make a written statement about this to the principal and to request an order on how to proceed.

21. The permission and the control of construction is undertaken by the **Construction Police**. In their activity, **the general principle of tacit consent** applies after the expiration of a certain period under the procedure for construction permit issue.

22. In the course of a construction permit procedure, the Construction Police requests **opinions** from all institutions that it deems relevant to the construction intention.

23. Buildings of categories with low public risk, which are within the scope of the **urban land-use plan** and fully comply with all its definitions, can be built either under authorisation or notification scheme. The understated control over compliance with the regulatory framework during construction preparation **(ex-ante)** is compensated by control during construction and operation **(ex-post)**.

24. **The municipal architects** are responsible for the consistency of the structural planning procedures with the interested parties, check the provision of local public infrastructure to the properties, inform the interested parties about the received construction applications, express opinions on the received construction applications, and forward them to the Construction Police.

25. Construction permits must be issued in terms of volume and content, which guarantee only a mandatory minimum **protection of the public interest** and compliance with only those basic requirements for construction, on which the lives of citizens directly depend.

26. **Statements during construction** are reduced to three: 1) statement on start of construction, 2) statement on completion of carcass work, and 3) statement on completion of construction. These statements require mandatory on-site supervision by the Construction Police.

27. The Construction Police ensures the administration of **the data base of the construction**.

ПРИЛОЖНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

арх. Радослав Вълков
арх. Игнат Тодоров
д-р изк. арх. Иван Лапатов
ланд. арх. Димо Петров

ОСОБЕНОСТИ НА ЗАКОНОВИЯ РЕГЛАМЕНТ ЗА ВИСОКО ЗАСТРОЯВАНЕ В ЯПОНИЯ

Радослав Вълков

Арх. Радослав Маринов Вълков е роден в град Пловдив на 10.06.1990г. Завършил е Националния учебен комплекс по култура с изучаване на италиански език през 2009г. и се дипломира като архитект в катедра „Градоустройство" към УАСГ през 2015г. През 2016г. завършва двойна магистърска програма по Архитектура в Политехническите университети в Милано и Торино с пълна стипендия, предоставена (отпусната) от Висшия политехнически университет в Милано. От 2016г. до 2018г. работи в архитектурна фирма „ВАМОС" ООД по проекти за курортни сгради и жилищни комплекси. През 2018г. записва докторантура в катедра „Градоустройство" към УАСГ и от 2019г. до 2020г. специализира в Токио, Япония. Практикуващ архитект и член на КАБ, понастоящем работи в Токийския отдел на фирма „Ясуи архитекти и инженери" АД като проектант в областта на високото застрояване.

Япония е страна с богат опит в областта на планирането на територии с високо застрояване, както по отношение на устройствено зониране, така и по отношение на градоустройствени параметри и отстояния. Прилагането на японските законови норми оказва специфично влияние върху позиционирането на високите сгради в рамките на имотните граници и тяхното обемно-пространствено решение и пропорция. Това дава сериозно отражение върху градския силует и разположението, характера и начина на застрояването.

В Япония регионалното планиране се извършва в съответствие с Националния закон за пространственото планиране (НЗПП) от 1950 г., последно обновен през 2022 г. Подобно на българския Закон за регионално развитие (ЗРР) територията на страната се разделя административно на префектури и законът рамкира стратегическото развитие на всяка една от тях [1],[5]. В допълнение на НЗПП се явява Националният закон за териториалното предназначение (НЗТП) от 1974 г., последно обновен през 2022 г., съгласно който се дефинира основното предназначение на урбанизираните територии в зависимост от предвиждането стратегическо развитие [2]. Следващото ниво в нормативната йерархия на японското териториално планиране се явява Законът за градско планиране (ЗГП) от 1968 г., последно обновен през 2022 г. Този закон регулира степента на развитие на урбанизираните територии и няма директен аналог в българското законодателство. Съгласно ЗГП териториите в Япония се разделят на „квазиградски" и градски [3]. „Квазиградските" територии обхващат малките населени места и техните землища, разположени в близост до градските територии, докато градските територии се диференцират на две отделни зони: зона за насърчаване на урбанизацията и зона за контрол на урбанизационните процеси. По този начин се регулира прекомерната урбанизация и появата на урбанизирани клъстери, непропорционални по мащаб на съответните територии. В зоната за насърчаване на урбанизацията устройствените зони се регламентират от основния закон в Япония, а именно Закона за строителните стандарти (ЗСС) от 1950 г., последно обновен през 2022 г., който регламентира категориите по предназначение [4]. Според него основните категории са тринадесет. Предназ-

Предназначение на сградите	Категория „I“ изключителна нискоетажна жилищна зона	Категория „II“ изключителна нискоетажна жилищна зона	Категория „I“ изключителна средно и високоетажна жилищна зона	Категория „II“ изключителна средно и високоетажна жилищна зона	Категория „I“ жилищна зона	Категория „II“ жилищна зона	Категория „квази“ жилищна зона	Категория квартална търговска зона	Категория търговска зона	Категория „квази“ индустриална зона	Категория индустриална зона	Категория изключително (единствено и само за) индустриална зона	Категория зона без обозначено предназначение
Еднофамилни къщи, Къщи със смесени функции (магазин, офис)													
Детски градини, Училища (за основно, средно, гимназиално образование)													
Светилища, Храмове, Църкви, Клиники													
Болници, Университети													
Магазини (основно за продажба на млечни продукти) / Ресторанти на първия или втория етаж с максимална РЗП от 150 кв.м												Г	
Магазини / Ресторанти на първия или втория етаж с максимална РЗП от 500 кв.м												Г	
Магазини / Ресторанти, които не са посочени по-горе				А	Б								
Офиси и други функции, които не са посочени по-горе				А	Б								
Хотели, Мотели					Б								
Караоке стаи													
Театри, Киносалони							В						
Театри, Киносалони, Магазини, Ресторанти, Увеселителни заведения, Съоръжения и други подобни с РЗП повече от 10 000 кв.м													
Обществени бани със самостоятелни стаи													
Самостоятелни гаражи на първия или втория етаж с максимална РЗП от 300 кв.м													
Складове на логистични компании, Самостоятелни гаражи, различни от посочените по-горе													
Автосервизи					Д	Д	Е	Ж	Ж				
Фабрики с известна възможност от опасност или риск за влошаване на околната среда													
Фабрики с висока възможност от опасност или риск за влошаване на околната среда													

ЗАБЕЛЕЖКИ:

А. Не може да се строи на трети или по-високо разположен етаж в сградата и не може да се надвишава застроена етажна площ от 1 500 кв.м

Б. Не може да се надвишава застроена етажна площ от 3 000 кв.м

В. Подовата площ на местата за сядане, отредени за публиката не може да надвишава застроена етажна площ от 200 кв.м

Г. Неможе да се изграждат магазини и ресторанти

Д. Не може да се надвишава застроена етажна площ от 50 кв.м

Е. Не може да се надвишава застроена етажна площ от 150 кв.м

Ж. Не може да се надвишава застроена етажна площ от 300 кв.м

МОЖЕ да се строи

НЕ МОЖЕ да се строи

Таблица 1. Дефиниране на предназначението на сградите, в зависимост от устройственото зониране, съставена от Министерството на земята, инфраструктурата и транспорта в Япония. Източник: авторски превод

Table 1. Functional designation of buildings according to urban planning zoning, compiled by the Ministry of Land, Infrastructure and Transport in Japan. Source: author's translation

Таблица 2. Дефиниране на градоустройствените параметри плътност и Кинт, в зависимост от устройственото зониране, съставена от Министерството на земята, инфраструктурата и транспорта в Япония. Източник: авторски превод

Table 2. Designation of urban density and intensity parameters according to urban planning zoning, compiled by the Ministry of Land, Infrastructure and Transport in Japan. Source: author's translation

Устройствена зона	Интензивност (Кинт), %	Плътност, %
Категория „I“ изключителна нискоетажна жилищна зона	50/ 60/ 80/ 100/ 150/ 200	30/ 40/ 50/ 60
Категория „II“ изключителна нискоетажна жилищна зона	50/ 60/ 80/ 100/ 150/ 200	30/ 40/ 50/ 60
Категория „I“ изключителна средно и високоетажна жилищна зона	100/ 150/ 200/ 300/ 400/ 500	30/ 40/ 50/ 60
Категория „II“ изключителна средно и високоетажна жилищна зона	100/ 150/ 200/ 300/ 400/ 500	30/ 40/ 50/ 60
Категория „I“ жилищна зона	100/ 150/ 200/ 300/ 400/ 500	50/ 60/ 80
Категория „II“ жилищна зона	100/ 150/ 200/ 300/ 400/ 500	50/ 60/ 80
Категория „квази“ жилищна зона	100/ 150/ 200/ 300/ 400/ 500	50/ 60/ 80
Категория квартална търговска зона	100/ 150/ 200/ 300/ 400/ 500	60/ 80
Категория търговска зона	200/ 300/ 400/ 500/ 600/ 700/ 800/ 900/ 1000/ 1100/ 1200/ 1300	80
Категория „квази“ индустриална зона	100/ 150/ 200/ 300/ 400/ 500	50/ 60/ 80
Категория индустриална зона	100/ 150/ 200/ 300/ 400	50/ 60
Категория изключително (единствено и само за) индустриална зона	100/ 150/ 200/ 300/ 400	30/ 40/ 50/ 60

начението на сградите в устройствените зони също се регламентира посредством таблици, придружаващи категоризацията, в които са подробно отбелязани допустимите функции за всяка зона (таблица 1).

Подобно на българския Закон за устройство и застрояване на Столичната Община (ЗУЗСО) параметрите за плътност и интензивност на застрояването са специфични за всяка от устройствените зони (таблица 2). За определени устройствени зони височината на застрояването (кота корниз) се посочва заедно с другите параметри на зоната, подобно на българския ЗУЗСО [7]. В останалите случаи се формулира ограничение за височината на застрояване в зависимост дали функцията на устройствената зона е жилищна или нежилищна. Тези ограничения са сходни на българските регламенти за отстояния на сградите от регулационни линии, съгласно ЗУТ и отстоянията при комплексно застрояване, съгласно Наредба №7 [6],[8]. В допълнение към тях в Япония се прилагат и норми за максимално допустимо засенчване, както и норми за максимална интензивност на застрояване в зависимост от ширината на контактната улична мрежа [4].

Отстояния и ограничителни плоскости / равнини

При категории „I“ и „II“, които са изключително нискоетажни жилищни зони, се ограничава допустимата височина на застрояване. Съгласно ЗСС максималната кота корниз е съответно 10 метра и 12 метра [4]. При останалите устройствени категории височината на застрояването не се ограничава и следователно кота корниз се получава като функция от нормативните отстояния от регулационни линии, съседното застрояване, нормативното засенчване, максимално допустимия Кинт и ширината на контактната улична мрежа. Принципът на тези норми е еднакъв за всички категории, но параметрите, които задава, се различават според функционалното предназначение на зоните – жилищно или нежилищно. В някои частни случаи местните райони и общини може да имат допълнителни ограничения към височината на застрояването.

Ограничителни равнини към срещуположната улична регулация

Важно е да се отбележи, че линиите на застрояване могат да съвпадат изцяло с регулационните линии на урегулирания поземлен имот (УПИ), стига те да отговарят на съответните норми. По този начин често се наблюдава контурът на застроителното петно да граничи с регулационната линия на контактната улица. Следователно нормата за отстояние от улична регулация третира срещулежащата улична регулационна

Фиг. 1. Отстояния към улична регулация при жилищни и нежилищни устройствени зони, съставена от Министерството на земята, инфраструктурата и транспорта в Япония. Източник: авторска редакция / Fig. 1. Setbacks to street regulation lines in residential and non-residential development zones, compiled by the Ministry of Land, Infrastructure and Transport in Japan. Source: author's translation

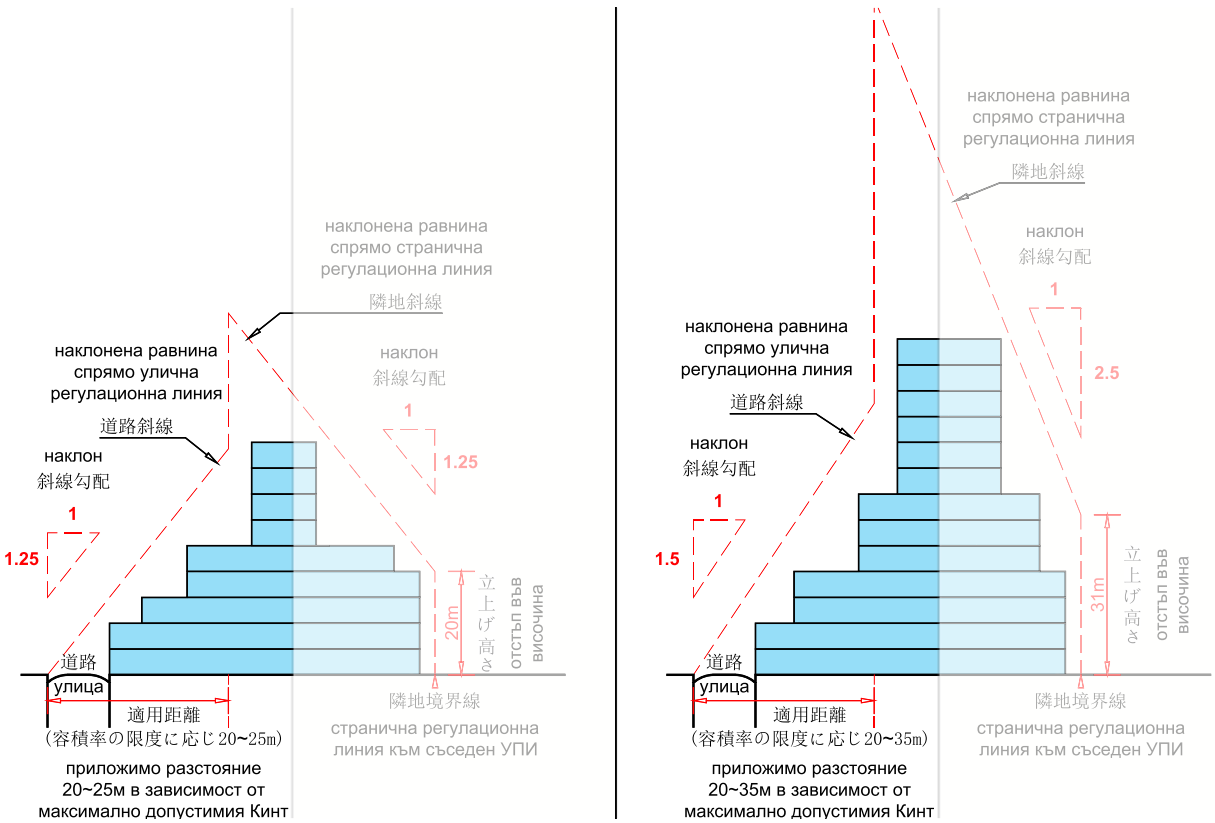

Фиг. 2. Офис сграда „Киой Тауър“, разположена в търговска устройствена зона, Община Чийода, Токио, Япония. Източник: https://archello.com/project/tokyo-garden-terrace
Fig. 2. „Kyoi Tower" office building located in a commercial development area, Chiyoda Municipality, Tokyo, Japan. Source: https://archello.com/project/tokyo-garden-terrace

Фиг. 3. Жилищна сграда и офис сграда, разположени в търговска устройствена зона, Община Чийода, Токио, Япония. Източник: авторска фотография
Fig. 3. Residential building and office building located in a commercial development area, Chiyoda Municipality, Tokyo, Japan. Source: author's photography

линия на УПИ. Спрямо нея се прокарва мислена наклонена равнина, чийто наклон при жилищните устройствени зони е в съотношение 1:1.25, а при нежилищните – 1:1.5. В зависимост от максимално допустимия Кинт, на отстояние от 20 до 35 метра от уличната регулационна линия, наклонената равнина става вертикална. Застрояването в УПИ трябва да попада в получения мислен обем [3],[4] (фиг. 1).

Следователно при формиране на допустимия обем на застрояване важна роля има класът на улицата. Също така, поради наклонената повърхност, ясно се разграничават два обема на ниска и висока зона на застрояване. Това позволява застрояването да има композиционна оригиналност и висок(и) обеми, вместо изцяло да изпълва във височина петното за застрояване в УПИ (фиг. 2).

При постигане на максимално допустимия Кинт тази норма води до получаване на динамичен и изразителен силует на застрояването в зависимост от това дали проектантът е успял да овладее Кинта чрез изпълване на максимално допустимата плътност за УПИ или е избрал да развие сградата във височина, постигайки стройно обемно-пространствено решение (фиг. 3).

Ограничителни равнини към странична регулация и дъно на УПИ

Тази норма определя ограничителните повърхнини на застрояване към регулация на съседни УПИ. В Япония страничната регулация и тази към дъното на УПИ се третират по еднакъв начин. Застрояването към странична регулация може да бъде свързано или свободно. Интересен е фактът, че за разлика от българските законови изисквания, при свободно застрояване, отстоянието от съседното застрояване не се регламентира [4]. За сметка на това се прекарва мислена вертикална равнина, чиято съставна права се явява страничната регулационна линия на УПИ и на определена височина „счупва“ под наклон навътре към УПИ. За жилищни устройствени зони тази височина е 20 метра, а наклонът на равнината е в съотношение 1:1.25. Докато за нежилищни устройствени зони тези параметри са 31 метра и наклон в съотношение 1:2.5. Тази норма позволява компактно застрояване на кварталните пространства в дълбочина, съответно до 20 или 31 метра по височина, а след това принуждава застрояването рязко да се от-

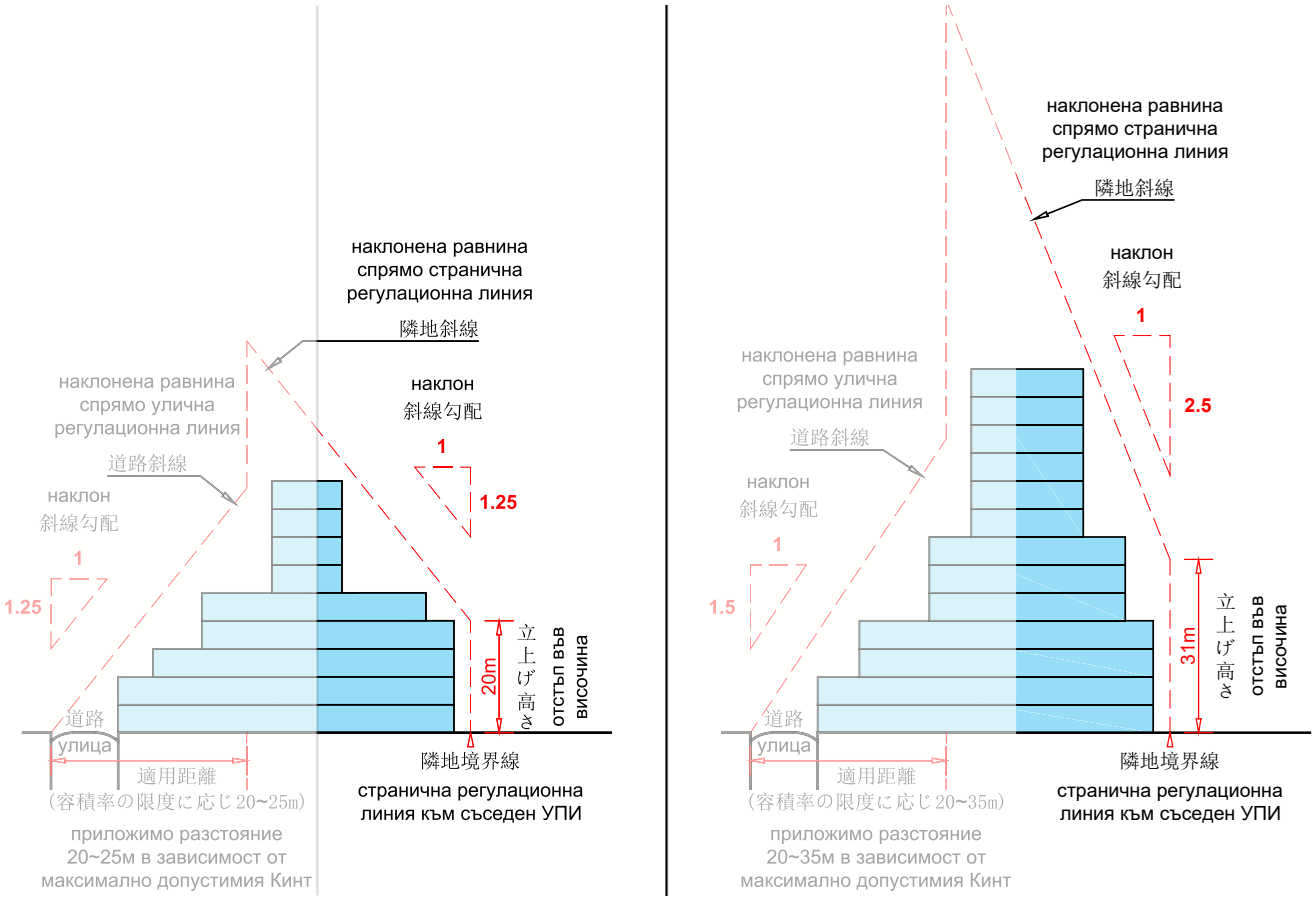

Фиг. 4. Отстояния към странична регулация и дъно при жилищни и нежилищни устройствени зони, съставена от Министерството на земята, инфраструктурата и транспорта в Япония. Източник: авторска редакция

Fig. 4. Setbacks to lateral regulation lines in residential and non-residential development zones, compiled by the Ministry of Land, Infrastructure and Transport in Japan. Source: author's translation

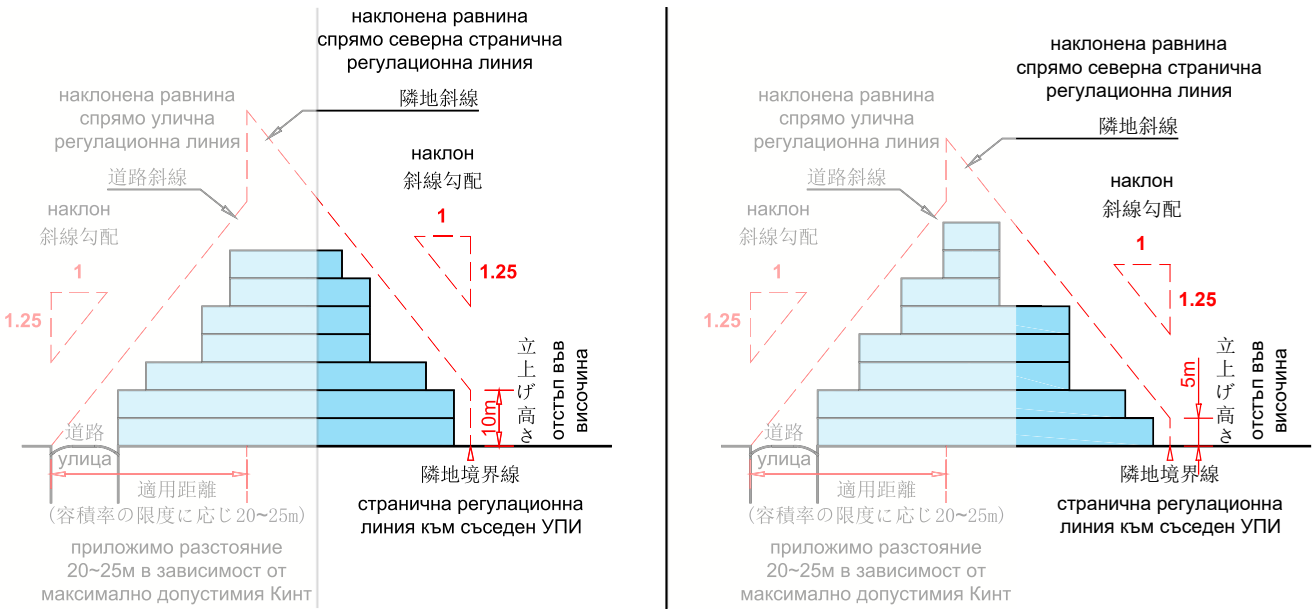

Фиг. 5. Отстояния към странична регулация със северно изложение при някои устройствени зони, съставена от Министерството на земята, инфраструктурата и транспорта в Япония. Източник: авторска редакция

Fig. 5. Setbacks to north-facing regulation lines for some development zones, compiled by the Ministry of Land, Infrastructure and Transport in Japan. Source: author's translation

дръпва с цел осигуряване на необходимо проветряване и ослънчаване. Вж. фиг. 4.

Ограничителни равнини към северна странична регулация на УПИ

Тази норма определя ограничителните повърхнини на застрояване към регулация на съседни УПИ със северно изложение. Тя е в сила само за устройствени категории „I" и „II" – изключително нискоетажни жилищни зони и категории „I" и „II" – средно и високоетажни жилищни зони. Нормата гарантира проветряването и ослънчаването на южните фасади на съседното застрояване. Ограничителните повърхнини се образуват, като се прекара мислена вертикална равнина, чиято съставна права се явява страничната регулационна линия на УПИ и на определена височина „счупва" под наклон в съотношение 1:1.25 навътре към УПИ [4]. За устройствените категории „I" и „II" – изключително нискоетажни жилищни зони, тази височина е 5 метра, а за категории „I" и „II" – средно и високоетажни жилищни зони, височината е 10 метра (фиг. 5).

Ограничение на максимално допустимия Кинт в зависимост от ширината на улицата в контакт с лицето на УПИ

В случаите, когато ширината на улицата, измерена между двете регулационни линии в контактната зона с лицето на УПИ, е по-малка от 12 метра, максимално допустимата интензивност на застрояване се определя чрез формула. Вместо да се използва параметърът, зададен от устройствената зона, се извършва умножение на ширината на улицата в метри по редукционен коефициент и получената стойност се умножава по 100, за да се постигне резултат в %. Редукционният коефициент варира в зависимост от предназначението на устройствената зона: за жилищни зони е равен на 0.4, а за нежилищни 0.6 [4]. Това позволява в квартални пространства с нисък клас улична мрежа да се избягват едроразмерни сгради, несъответстващи на заобикалящия ги мащаб.

Засенчване и минимална дневна осветеност

Последната норма, регулираща височината и разполагането на застрояването в УПИ, разглежда максимално допустимото засенчване на съседното застрояване в жилищни устройствени зони. Това се прави с цел осигуряване на необходимо ослънчаване (препоръчителен минимум часове слънчево греене) на съседното застрояване. Тази норма се прилага в устройствените категории „I" и „II" – изключително нискоетажни жилищни зони, когато стрехите на застрояването надхвърлят 7 метра височина или сградата разполага с три надземни етажа, и когато застрояването надхвърля 10 метра височина в устройствените категории „I" и „II" – средно и високоетажни жилищни зони, устройствените категории „I" и „II" – жилищни зони, устройствените категории квартална търговска зона и „квазииндустриална" зона [4]. Тази законова норма няма съществуващ аналог в българското законодателство, но се явява изключително полезна в случаите на жилищно застрояване в средно и високоетажни жилищни устройствени зони, където може да се срещнат ниски и високи сгради.

Заключение

В обобщение, японският модел за регулиране на височината на високото застрояване и като цяло на застрояването в отделните устройствени зони се основава до голяма степен на същите принципи като българските законови и нормативни изисквания, но го регламентира по различен начин. Това дава свобода за композиционно развитие във височина и същевременно стриктно регулира допустимия обем на застрояване. Комбинацията от параметрите на интензивност и плътност и ограничителните повърхности на застрояване не позволяват изграждането на високи сгради с голямо застроително петно или на площни сгради с голяма височина. При застрояване, което постига максимално допустимата разгъната застроена площ (РЗП) чрез значителна височина, се получава като следствие ниска плътност на застрояване и стройно обемно-пространствено решение. Обратното твърдение също е в сила – при застрояване, което постига максимална плътност и РЗП, се наблюдава ниска височина и масивна, мащабна обемна композиция. При проектиране на много високи сгради се налага разполагане на застрояването в самостоятелно квартално пространство, като поне една от улиците, заключващи пространството, е от по-висок клас.

Интересни аспекти от японската нормативна уредба, които могат да бъдат взаимствани или приспособени и внедрени в българското законодателство, са: обвързване на височината на застрояването с функцията на застрояването и пропорционалното ѝ съотношение с класа и мащаба на уличната мрежа и размера на кварталните пространства. Също така нормата за максимално допустимо засенчване на съседното застрояване в жилищни устройствени зони е възможен способ за регулиране на застрояването в жилищните комплекси.

Литература

1. NSPA 205/1950. 2022, Национален закон за пространствено планиране.

2. NLUPA 92/1974. 2022, Национален закон за териториално предназначение.

3. CPA 100/1968. 2022, Закон за градско планиране.

4. BDS 201/1950. 2022, Закон за строителните стандарти.

5. ЗРР ДВ50/2008. 2022, Закон за регионално развитие.

6. ЗУТ ДВ1/2001. 2021, Закон за устройство на територията.

7. ЗУЗСО ДВ106/2006. 2022, Закон за устройство и застрояване на Столичната Община.

8. Наредба №7 ДВ3/2004. 2022, Наредба за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони.

DISTINGUISHING CHARACTERISTICS OF LEGISLATIVE REGULATION OF HIGH-RISE CONSTRUCTION IN JAPAN ABSTRACT

arch. Radoslav Valkov

The main objective is to assess the current legislation in Japan in the field of high-rise territories planning, in terms of both urban planning zoning, urban planning parameters and building setbacks. The focus is on the application of specific legal norms governing high-rise construction and how this affects the positioning of tall buildings within the property boundaries and their spatial design and proportion.

This paper summarizes research related to my activities as a full-time Ph.D. student in the Department of Urban Planning of the Architectural Faculty of the University of Architecture Civil Engineering and Geodesy with dissertation topic "Localization of Tall Buildings" and my professional experience in the design of tall buildings in Japan. After successfully completing the „VULCANUS" specialization program, I had the opportunity to stay in Tokyo and continue working at one of the largest Japanese design firms, where I was able to gain an in-depth understanding of Japanese legislation in the field of high-rise planning and the particularities of high-rise building design. This article briefly examines how it affects the urban skyline and the localization, character and manner of development.

The methodological approach of qualitative analysis has been applied in the preparation of the article. This approach was chosen due to the type of materials considered, namely: normative texts, development plans and graphic images. The findings of the study should be taken as recommendation, since each country regulates its regulations according to the specificity of its territory, the needs of its population and the historical establishment of its laws. The assessment of the Japanese legislative regulation in the field of planning of high-rise territories, in particular high-rise buildings, should give the reader a general impression of the regulatory setting and a good understanding of the influence of zoning, functional use, permissible setbacks and shading in the positioning of high-rise buildings within the property boundaries and the creation of their volumetric and spatial design.

АРХИТЕКТУРНОТО НАСЛЕДСТВО В СИСТЕМАТА НА ТИЙЛ

Игнат Тодоров

Завършва архитектура в УАСГ през 2017 г. в катедра "Обществени сгради".

От 2019г. до момента е асистент в катедра "Обществени сгради" /УАСГ.

През 2022г. записва докторантура в същата катедра.

Съосновател е на GINN Studio през 2017г., където работи и досега.

В състава е на NIO architecten от 2017г.

В книгата „Нула до едно..."[1] Питър Тийл описва възможните прогнози за бъдещето като координатна система, чиито комбинации (квадранти) изобразяват настоящи прояви на тези прогнози (Фиг. 1). Архитектурата като професия, която се занимава почти ексклузивно с бъдещето, е пряко следствие на възможните комбинации на описаната координатна система.

Настоящият текст изследва съответствието на системата спрямо архитектурата както чрез сегашната ѝ проява, така и чрез вече случилото се наследство по времето на българския модернизъм, тъй като позицията на този период е ясна спрямо системата на Тийл. Ако архитектурната практика, по принцип реализираща се в бъдещето, е проява на тази система, как кореспондира на системата единственият аспект на архитектурата, който на пръв поглед не се занимава с бъдещето – опазването на архитектурното наследство?

Системата

Координата системата на Тийл (*фиг. 1*) класифицира очакванията за бъдещето според степента на дефинитивност (ос x) и степента на оптимизъм (ос y). Дефинитивната представа за бъдещето спрямо модела на Тийл е ситуация, в която обществото има достатъчно ниво на сигурност за вероятното развитие на бъдещето. Това създава възможност да се прогнозира и да се действа с убеждение, което от своя страна предполага фокусиране и експертиза в едно определено нещо.

В недефинитивното бъдеще обществото няма приемлива сигурност какво ще се случи, следователно не може да се планира. Това съответно не позволява съсредоточаване в една конкретна сфера за дълго време, тъй като е силно вероятно тази сфера да не бъде актуална или финансово обезпечена. В този случай културата промотира диверсификация независимо дали става въпрос за финанси, експертиза или архитектура. Колкото по-дефинитивно е бъдещето, толкова повече се увеличават фокусът и инвестициите в сингулярности, и колкото по-недефинитивно е бъдещето, толкова повече са разсеяни усилията.

Оптимизъм и песимизъм по начина, по който са използвани в системата, се проявяват като визия, в която бъдещето се очаква да се подобри

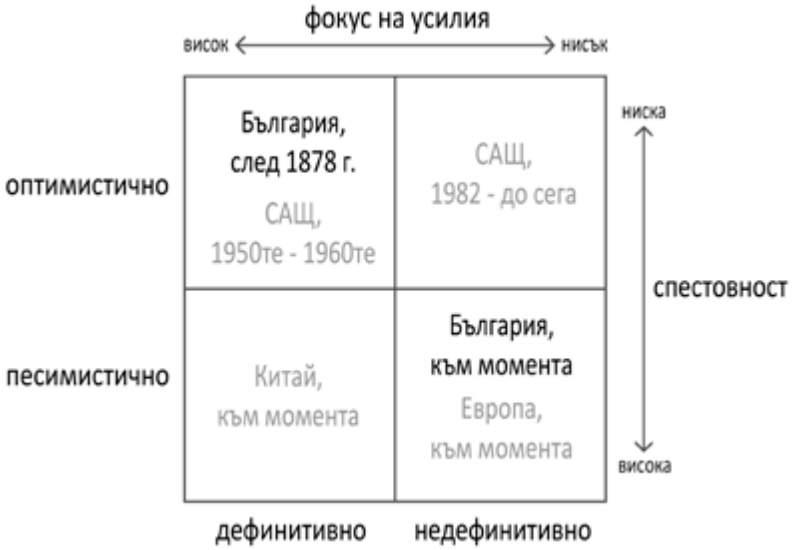

Фиг. 1. Координатна система, класифицираща прогнози за бъдещето, изградена на база на книгата „Нула до едно..."

или да се вложи. Оптимистичната представа съответства на ниско ниво на спестовност, а песимистичната – на високо ниво на спестовност (1).

Настоящият недефинитивен и песимистичен квадрант

Според Тийл към момента Европа и съответно България се намират в *недефинитивния* и *песимистичен* квадрант, което означава ниско ниво на фокусирани усилия и високо ниво на спестявания – резултатът е „портфолио" подход и *диверсификация* – инвестира се в многообразие от стоки, бондове, фондове, фондове на фондове, анюитети и т.н.

Архитектурата към момента също съответства на този квадрант – сигурна *диверсификация* и *спестовност*. *Диверсификацията* се проявява в архитектурата като множество, но не множество от крайно различни състояния, а множество от хомогенни установени модели. Например в съвременното жилищно или офис строителство предприемачите предпочитат сгради с голямо количество продаваеми единици с установена типология, която прилича на типологията на всички останали жилища или офиси. При неустановени типологии или малки количества жилищни или офис единици има повече финансов риск, ако обектът не се продаде. Колкото и естествен да изглежда този модел в момента, не винаги е бил актуален.

В период, когато бъдещето е сравнително планирано, архитектурата не е *диверсифицирана*, а е фокусирана към типологични прототипи и експерименти. Такъв е примерът с офис сградата на площад „Македония" 1 (сградата на КНСБ), която е една от малкото сгради в света, строени с технологията на „пакетно повдигани плочи" (*Фиг.* 2). Този експеримент е бил възможен и рентабилен, тъй като сградата е реализирана през 1978 г. – време на много по-централизирано управление, което неминуемо дава възможност да се прогнозира бъдещето с известна сигурност. В жилищната архитектура в България експериментално за времето си е едропанелното строителство *(Фиг. 3)*, започнало през 1958 г. – отново в период на централизирано управление, даващо предвидимост на бъдещето. Така панелната архитектура има възможност да отговори с типологии и мащаб, които са коренно различни от присъщите на времето жилища.

Множеството на *диверсификация* в обществените сгради се проявява като мултифункционалност. Пример за това е зала „Арена София", построена през 2011 г., съответно в *недефинитивен* период спрямо системата на Тийл. В тази връзка залата е мултифункционална, за да може да отговори на несигурността на типа събития, които се провеждат в нея. Заради променящата се актуалност на различните видове събития, мултифункционалността на залата гарантира по-голяма заетост.

От друга страна, проява на *дефинитивност* в обществената архитектура е концертната зала „България" *(Фиг. 4)*. Сградата е реализира през 1937 г. – период, който е позволявал да се прогнозира бъдещето. Това е причината предназначението на залата да е конкретно – за симфонична музика. Въпреки че и в мултифункционалната зала се провеждат концерти, тя

Фиг. 2. Сградата на КНСБ (1978) по време на строежа, проектанти: Лозан Лозанов, Богдан Томалевски; източник: imgur

Фиг. 3. Панелно строителство; източник: facebook

Фиг. 4. Зала „България" (1937), проектанти: Станчо Белковски; Иван Данчов; източник: unsplash

Фиг. 5. Периоди в опазването на архитектурното наследство, наложени върху координатна система на Тийл от книгата „Нула до едно..." (1)

не може да постигне акустичните качества на концертна зала, но може да се предполага, че би била по-често заета. Контрааргументът е, че дори да се използва по-рядко, качеството на изпълненията в концертната зала е по-ценно. Основната разлика при избора между монофункционална и мултифункционална архитектура е рискът, който *недефинитивността* винаги избягва.

Песимистичната визия за бъдещето, в която се намираме според Тийл, се характеризира с високо ниво на *спестовност*. Затова всичко възможно се възприема като стока, което означава, че към момента архитектурата се възпроизвежда главно като финансова инвестиция, която трябва да си „избие" вложените средства. Свидетелство за това е изследване, според което към 2021 г. 39% от жилищата в София са празни, като количеството на новите жилища продължава да се увеличава, а населението на града – да намалява.

При *оптимистичната* представа за бъдещето *спестовността* е ниска и следователно архитектурата не се възприема като финансов инструмент, а се използва нейната функционалност. Пример за това отново е зала „България", чиято реализация съвпада с оптимистичен период спрямо системата на Тийл, при който целта не е била залата да осъществи финансова печалба, а да си „избие" инвестицията чрез разпространение на култура.

В контекста на възпроизвеждането на архитектурата като *диверсификация* и *спестовност* нищо радикално и ново не може да се случи. Това е причината в тази ситуация много архитекти да се насочват към алтернативната страна на *спестовността* – опазването на архитектурното наследство.

Генезис на „опазването"

„Опазването" днес изглежда като единствената моралистична позиция, съответстваща на *диверсификацията* и *спестовността* в архитектурата – ако иновацията и вълнуващото бъдеще са малко вероятни, поне може да се опази ценността на миналото.

Кога се е случила тази трансформация от проектиране на бъдещето към „опазване" на миналото? Съпоставяйки историческото развитие на „опазването" с координатната система на Тийл, си проличава специфична зависимост. Времето на възникване на първия закон за „опазване" – през 1790 г.– попада в квадранта на Тийл, в който бъдещето е *дефинитивно* и *оптимистично (Фиг. 5)*. „Опазването" възниква при високо ниво на сигурност в бъдещето и при ниско ниво на спестовност. Квадрантът се проявява в архитектурата на тогавашната идеология като фокус на усилията в нови типологии и концентрация върху тяхната утилитарна и идеологическа функция.

Това означава, че позицията на „опазването"

в неговия генезис е била контрапозиция спрямо духа на времето. В момент, в който всичко се променя, е много логично да се избира какво да се запази. Тази теза е подкрепена от Рем Коолхас в книгата „Опазването ни изпреварва": „Първият дефиниран закон за „опазване" е през 1790 г., само няколко години след Френската революция... Това вече е интересна идея, че в момента във Франция, когато миналото основно се подготвя за сметището, за първи път се повдига въпросът за опазване на паметниците. Друг също толкова важен момент е в 1877 г., когато във викторианска Англия в най-напрегнатия момент на цивилизацията се появява второто предложение за „опазване". Ако се разгледат изобретенията, които се случват между тези два момента – цимент, въртяща се рамка, стетоскоп, анестезия, фотография... изведнъж се разбира, че „опазването" не е враг на модерността, а всъщност едно от нейните изобретения"(3).

Какво се случва тогава в сегашната ситуация, в която *недефинитивното* и *песимистичното* очакване за бъдещето води до липса на иновации, еднакви типологии и мултиплициране на тези типологии под формата на архитектурна *спестовност*? „Опазването" не се променя, а се задълбочава в същата посока: „Размерът на обектите под защита се увеличава – от антични и сакрални монументи до концентрационни лагери, универсални магазини, фабрики, увеселителни паркове, цели пейзажи. „Опазването ни изпреварва" обяснява „изпреварването" чрез анализ на възрастта на защитените обекти – през 1818 г. възрастта е 2000 години, през 1960-те възрастта е 20 години и продължавайки в тази посока, се очаква да се стигне до момент, в който се решава кой обект да се „опази" още преди да бъде реализиран" (3).

Ако по време на радикална промяна е имало нужда от консервативен подход на „опазване", тогава сега по време на архитектурна *спестовност и диверсификация*, хомогенизиращи градската среда, адекватната контрафункция на „опазването" не е ли да стимулира градската хетерогенност и хетеротипиите? Ако сега архитектурата е консервативна – всичко се уеднаквява, всяка на пръв поглед „лоша" среда се променя и на нейно място се мултиплицира установена жилищната типология – логичната функция на „опазването" не е ли да се измести към експерименталност и да се трансформира в инструмент за иновация, за да запази контрапозицията си спрямо преобладаващата идеология?

Експерименти в „опазването"

Това би могло да означава дистанциране от критериите, спрямо които се възпроизвежда „опазването", и защита на обекти без ясна стойност спрямо тях. На пръв поглед звучи нелепо, но проектът на OMA за „Опазване на Пекин" доказва потенциала на тази посока: „Опазването" е доминирано от лобито на автентичността, древността и красотата, но това, разбира се, е много ограничена концепция за „опазване". Започнахме да си представяме, че може да се наложи върху целия център на Пекин един вид баркод и да се заяви, че лентите в баркода могат или да бъдат запазени завинаги, или систематично да бъдат изстъргвани (*Фиг. 6*). В такъв случай ще бъде сигурно, че всичко е опазено по много демократичен, безпристрастен начин – магистрали, китайски паметници, лоши неща, добри неща, грозни неща, посредствени неща – и следователно наистина се поддържа автентично състояние. Също така може да се започне планиране на града по отношение на етапността. Във всички градове, които сега са почти задушаващо стабилни в центъра и тревожно нестабилни в периферията, би могло да се въведе ново условие на поетапно действие..." (3).

Близка локална реализация до експеримента на OMA е „Къща Морияма" (*Фиг. 7*), проектирана от Руе Нишазава. „Къщата" включваща 6 къщи, фрагментирани на 10 обема по начин, по който

Фиг. 6. „Опазване на Пекин" (2003), проучване: OMA; източник: OMA

Фиг. 7. „Къща Морияма" (2005), проектант: Руе Нишизава; източник: arquitecturaviva

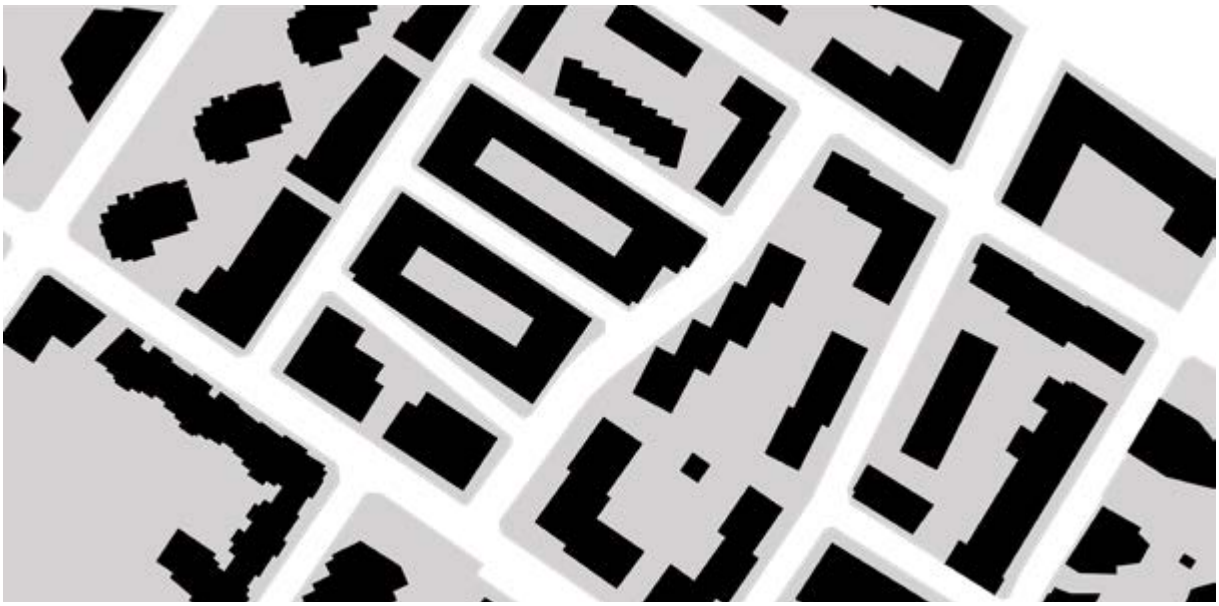

Фиг. 8. Зона от застроителен план на кв. „Манастирски ливади“ – застроена площ (черно) частна площ (сиво), обществена площ (бяло); частна площ / обществена площ = 3.53; застроена площ / свободна площ = 0.46

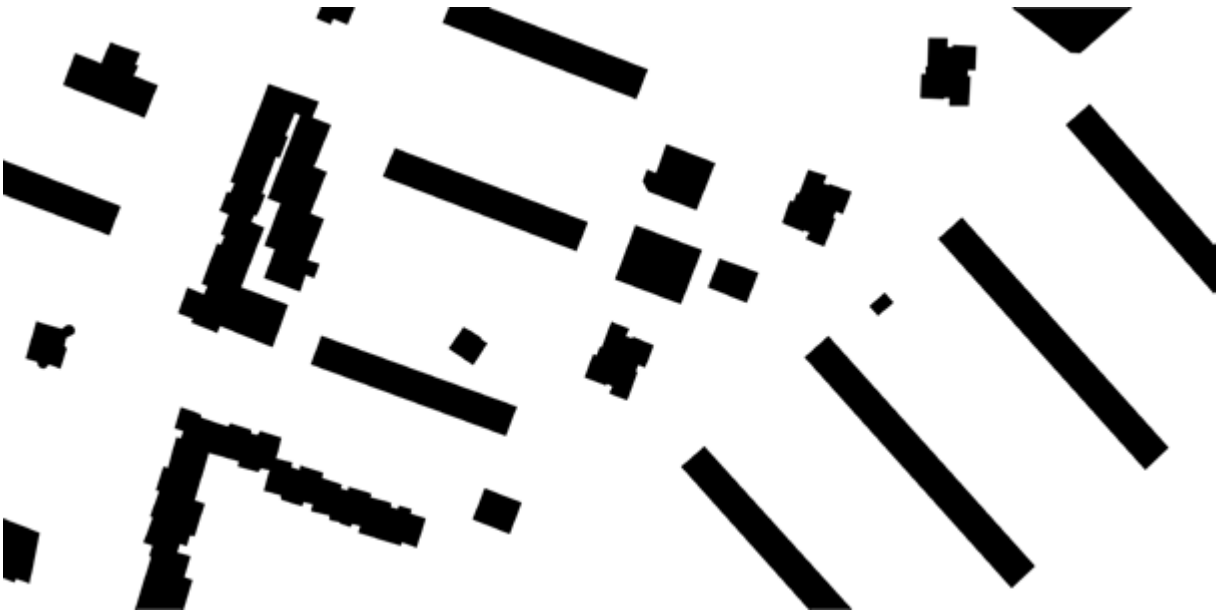

Фиг. 9. Зона от застроителен план на жк „Красно село“ – застроена площ (черно), частна площ (черно), обществена площ (бяло); частна площ / обществена площ = 0.18; застроена площ / свободна площ = 0.18

се „опазват“ присъщите на Токио хетеротопии – „специфичните алеи („рожи“) и „сатояма“ ландшафта“ (4). Запазените хетеротопии определят поведението на хората – „къщата видимо привлича подкрепата на местните жители, които не само оценяват модела на живеене, който не поставя обитателите в изолация, но също се чувстват насърчени да пазят уединението и сигурността на привидно крехката структура“ (4). За разлика от проекта за Пекин, „Къща Морияма“ не „замразява“ съществуващото състояние на града, а се опитва да материализира наново това състояние като „невинна“, бяла форма, изчистена от негативните конотации, типични за „опазените“ пространства, което я прави донякъде изкуствена и стерилна. В тази връзка Руе Нишизава, анализирайки проекта, твърди, че къщата не е била напълно успешна в създаването на типичната интимност, присъща за старите квартали (4).

В подкрепа на експерименталния проект на OMA освен тангенциални за архитектурата аргументи като социалното поведение в старите квартали на Токио, могат да бъдат посочени и обективни за архитектурата предимства. Типичен пример за архитектурна проява на *диверсифика-*

цията и *спестовността* е новоразвиващият се в периферията на София квартал „Манастирски ливади". Постоянната критика към квартала е липсата на обществени пространства, което е резултат от свръхвъзпроизвежданата сходна жилищна типология. Според изследвана част от застроителния план на квартала на фигура 8 частната площ е приблизително 3,5 пъти повече от обществената площ, а застроената площ е приблизително половината от цялата незастроена площ. За сравнение, в изследвана част от застроителния план на жилищния комплекс „Красно село" на фугира 9, прилежащ на „Манастирски ливади", обществените пространства надхвърлят повече от пет пъти застроената площ. В случая на „Манастирски ливади" прилагането на случайната баркод схема на „опазване" преди развитието на квартала придобива обективно предимство – гъсто застроеното пространство от средноетажни и високоетажни сгради с минимални обществени зони би било облекчено от предшестващото го доста по-щедро пространство.

Опазването на архитектурното наследство е вкарано в усмирителната риза на старите си принципи. Би могло да се твърди, че „опазването" е загубило модерността си и подривната си функция, като не се е променило, а напротив, задълбочило се е в същата посока – „опазват" се все по-големи и все по-нови обекти. Да, „опазването ни изпреварва" хронологично, както твърди Рем Колхаас, но то е в услуга на архитектурната *спестовност* и *диверсификация*. В тази връзка спрямо функцията на „опазването" да бъде в контрапозиция към съвремието си може да се твърди, че „опазването" всъщност изостава.

Източници:

1. Thiel, P. (2014). „Zero to One: Notes on Startups, or How to Build the Future". Currency. ISBN: 9780804139298

2. https://www.homeheed.com/blog/%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b7%d0%bd%d0%b8%d1%82%d0%b5-%d0%b6%d0%b8%d0%bb%d0%b8%d1%89%d0%b0-d0%bc%d0%be%d0%b3%d0%b0%d1%82-%d0%bb%d0%b8-%d0%b4%d0%b0-%d0%bd%d0%b0%d0%bc%d0%b0%d0%bb%d1%8f%d1%82-%d1%86%d0%b5/?fbclid=IwAR1ync62gYEqGBaUYVKZOcHoXoXlmcM3qcU8HY6qrD4nnqXL-PUoHEJNVro

3. Koolhaas, R. (2014). „Опазването ни превзема". Columbia Books on Architecture and the City. ISBN: 9781883584740

4. Ilieva, I.; Okabe, A. (2014). The Gonjiro Project – An Environmental and Social Ecosystem as a Model for Sustainable Housing Community. Uğur Yayin Ьretim A.Ş. Bahзeşehir University press. ISBN:9786055461676

5. https://i.imgur.com/DO5lgTq.jpg; снимката е редактирана от автора на статията

6. https://www.facebook.com/sovietvisuals/photos/a.1161108403955402/3417025321697021/?type=3

7. https://unsplash.com/photos/p60mNTW5gII

8. https://www.oma.com/projects/beijing-preservation

9. https://arquitecturaviva.com/works/casa-moriyama-tokio-3#lg=1&slide=5

ARCHITECTURAL HERITAGE IN THE SYSTEM OF PETER THIEL

arch Ignat Todorov

Peter Thiel's coordinate system describes possible expectations for the future, classifying them by determinism and optimism. Since it is realized in the future, architecture is a direct manifestation of the possible combinations (quadrants) of the system. The certainty of the definite future focuses architectural efforts in singularities and leads to innovation in a specific sphere, while the uncertainty of the indefinite future leads to a culture of diversification in architecture – the reproduction of multiple homogeneous typologies as well as multifunctionality.

In the gradation from an optimistic to a pessimistic forecast for the future, savings increase. In this case, architecture also becomes a form of saving and financial investment. At the moment, Europe and Bulgaria belong to the non-definitive and pessimistic quadrant (almost nothing new happens in architecture, and architecture itself is reduced to a financial instrument). Therefore, the focus of many architects is shifting to the moral side of diversification and saving - the preservation of architectural heritage.

Comparing the period in which the first law of preservation of architecture was defined with Thiel's system reveals that the genesis of "preservation" falls into an optimistic and definitive quadrant , i.e., a period characteried by a radical change in which it is logical to consider what to keep. In this regard, "preservation" is negatively defined in relation to Thiel's system – the function of preservation is to oppose the expectations of the future. But at the moment, the expectations for the future are in the opposite quadrant to the period in which "preservation" arose. And, instead of preservation being transformed, it has deepened in its original direction and lost its subversive function.

ВКУСЪТ – ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ЕСТЕТИЧЕСКА ПРЕЦЕНКА

Иван Лапатов

1988, архитект, ВИАС, България
1989, Награда на София за архитектура
1991, Награда на САБ за принос в архитектурата
2017, доктор, професионално направление „Изобразително изкуство"
2022, магистърска степен архитект, Република Гърция

Естетическата идея е принос към неизвестното, повеля на дълга към недостъпното, която укрепва вярата в принадлежността ни към трите чисти идеи на Разума – Бог, Свобода и Безсмъртие.

Иван Лапатов

Дали нещо Красиво се харесва на всички, е въпрос на всеобща съобщимост на способността за естетическа преценка или Вкус. Красивото и Грозното са релативни не само в различни култури, но и в различни епохи. Определящият фактор за категориите е културен, но XVIII век въвежда комерсиални условия, налага пазарните правила и взима своето, като променя обхвата за красиво от произведенията на изкуството към консумативните предмети на масовото производство. Всеобщата и индивидуалната представа почти се припокриват и не оставят място за художествена критика, появяват се нови понятия като авангард и кич.

Имануел Кант описва нагледа като отделен от разсъдъка. Връзката между тях е способността за въображение. В преценката на Вкуса именно чрез способността за въображение се поставя под понятието нагледа или към нагледа съответно понятие. Нагледът е способност за представа на предмети, а разсъдъкът е способност за понятия за тях. Способността за въображение дава или естетическа идея, или форма в нагледа на собствената продуктивна или репродуктивна способност. Чрез способността за въображение се мисли повече, отколкото понятието може за изрази, когато има естетическа идея или предметът се представя без той да съществува.

Да се изолира въображението, това означава пряка връзка между разсъдък и сетивност, конкретно понятие да се свърже с конкретен наглед във възможност и действителност, като изолира от представите в нагледа всички без един предмети и това нарушава синтетичното единство на апърцепцията, на чувството за самоопределеност. Единството в многообразие от представи е ограничено, редуцирано до краен брой формални схеми. Връзката с предмета остава единствено конкретната представа за него чрез единично усещане като материал и форма. Тук разсъдъкът не прави разлика между възможност и действителност и приема само действителност-сега.

Лесното естетическо преживяване означава точно това – изолиране на въображението

като връзка между нагледите и разсъдъка, премахване в представата на всички останали без една, тази на предмета, отнася към понятие на разсъдъка само действителните неща чрез усещането с последваща склонност към желание. Именно недостиг от представи на емпиричния опит в нагледа, премахване на способност за въображение, дефицит на способност на разсъдъка за понятия правят възможни лесното удоволствие от възприемането на Кич, като в ограничен обхват на способността за познание на духа го наочва единствено към предмета и желанието за него.

Така организирано субективното съзнание е некултивиран разум, различен от развития разум в способността за преценка или Вкус. С изолирането на способността за принципи или Разума, харесването на Кич е свързано с практическо възприемане на предмета чрез усещането и вяра за естетическо преживяване. Ако предметът е произведение на развитата култура, свързана с въображение и система от понятия, ценителят на Кич изпитва затруднения в рефлективността и свързаното с това неудоволствие и съответно задава въпрос „...това ли е Изкуство, какво е това, какво означава...". Познанието за възможното чрез нас съдържа два вида произведения – за развития Вкус и за редуцирания Вкус. Изкуство за втория е насочено към резултата, към обекта чрез усещането и създава емоционален опит, афективно и без рефлективност, но с последващ стимул за желание. Изящното изкуство, напротив, чрез съзерцанието и представата на предмата в-себе-си, предизвиква състояние на удоволствие в свободната игра между наглед и разсъдък чрез способността за въображение и свързаното с тях субективно познание.

Този материал има цел да приложи категории от познавателните способности на духа според Имануел Кант като сравнителен модел, към който се отнасят понятия за формите на Грозното – Кич и Камп, появили се столетие по-късно. Има два вида способност за преценка – преценка за красивото чрез съзерцанието и удоволствието от представата за обекта в-себе-си и преценка за приятно чрез усещането с последващо желание за предмета. Кичът е ограничено приятно. Тези два вида вкус, заедно с доброто от понятието на разсъдъка, са необходимост за всеобщата субективна преценка за висока култура чрез способността за въображение и съответно ниска култура с ограничен наглед, без въображение и единични понятия. Вкус за Красиво в развита преценка чрез удоволствие и вкус за Кич с ограничена преценка чрез задоволство и склонност към желание.

Развитият вкус преценява кича като кич. Ограниченият вкус не отрича предмета на Красивото, напротив определя предмета на кича като подобен на този за Красиво, без съзнанието за

Небостъргач Сейлсфорс Тауър, Лондон
Salesforce Tower, London

Милениум център, София
Millennium Center, Sofia

Жилищен комплекс ХАБИТАТ, Citè du Havre, Квебек / HABITAT, housing complex at Citè du Havre, Quebec

Жилищна сграда ЖАКЛИН, София
Residential building JAKLIN, Sofia

Горе - Льо Мулен дьо ла Галет / Le Moulin de la Galette; Долу - Бал в Мулен дьо ла Галет, Пиер-Огюст Реноар, 1876 г. / Bal du Moulin de la Galette, Pierre-Auguste Renoir, 1876.

Хотелски комплекс „Мелницата“, Несебър
Hotel complex "Melnitsa", Nessebar

могъща духовна способност и сила на способността за въображение, което при него е изолирано, заедно с множество други възможни предмети от нагледа и възможни естетически идеи на разума. Следва да се мисли за ограничение на разсъдъка чрез краен брой понятия. Изолирането на способността за въображение не реализира духовна сила с продуктивността за нагледи и естетически идеи, което е определително за изразните средства на кич – репродуктивността и висока технологичност в множествеността на бързия емоционален опит и разширяване на пространствения обхват на приложение в масовата култура.

Докато вкусът за Кич търси бърза и лесна форма на емоционално преживяване, също се твърди, че това облагородява, но какво се облагородява без чувство за-себе-си (апърцепция), без въображение и ограничена сетивност. Само онзи неразвит за познавателна способност дух може да бъде облагороден в ограничен обхват на производство на предмети в условията на консумативна среда, където Красиво е онова, което е най-скъпо и продаваемо с една-единствена комерсиална цел, насочена към социална среда с дефицит на избор.

Ако за култура се мисли като способност за свободен избор на цели, то кичът е принудителен избор, макар и в многообразие от произведения. Невъзможност за свободен избор е ограничена култура, а отсъствие на свобода за цели е липса на култура, израз на което е формалното многообразие на кича. Лишен от възможността да произвежда обекти чрез въображение, кичът намира нови произведениия от вече действителния опит на Академизма. Академизмът е най-надеждното познание във време на разпад на едно общество, което не е в състояние да обясни своите специфични форми и разпад на приетите понятия, от които художници, архитекти и дизайнери трябва да зависят в голяма степен за комуникация с аудиторията си. В стремежа си да отиде след Академизма западното общесво създава авангардната култура и масовата култура – кича.

Авангардът е художествена форма на социална критика, която историческата критика прави възможна и това е друга тема, но е възможен и следният извод, че истинската и най-важната функция на авангарда не е да „експериментира“, а да намери път, по който би било възможно да се запази културата при нейното движение в среда на социално обърквaне. Понятията „изкуство за самото изкуство“ и „чиста поезия“ се появяват, за да изтрият понятията за тема и съдържание от апърцепцията. Пикасо, Брак, Мондриан, Миро, Кандински, Бранкузи, дори Клее, Матис и Сезан, извличат своето главно вдъхновение от изразното средство, в което

1926г. Жилища в Ню Йорк (Снимка от Topical Press Agency/Getty Images) / 1926y.: Housing in New York (Photo by Topical Press Agency/Getty Images)

Горе - Вила „Савой" (1929-1931) / Villa Savoy (1929-1931); Долу - Едуардо Чилида / Eduardo Chillida

Кооп Химелблау Coop Himmelblau

работят. Във време на рационализъм Академизмът обаче остава недокоснат и като развива до максимум изразните средства, темите остават същите в многообразието на действителността си.

Но когато има авангард на Академизма, има и ариергард – Кичът, популярно, търговско изкуство. Кич е продукт на индустриална революция, която урбанизира маса от хора в Западна Европа и Америка и установява това, което се нарича универсална грамотност. Кичът е превърнат в неразделна част от нашата продуктивна система по начин, по който истинска култура никога не би могла. Тя капитализира огромна инвестиция, която трябва да покаже, съизмерима възвръщаемост.

Кичът репродуцира темите, а авангардът изразните средства на формата в-себе-си, като опитва да премине онзи максимум на действителността на Академизма. Кичът и авангардът имат общи корени – Академизмът като обект на относителност, от една страна, а от друга, неговите категории за художествен резултат с развитата му способност за естетическа преценка и средствата за достигане на този резултат. Резултът е обект на кича, а изразните средствата, които правят възможен резултата, са обект на авангарда. Кичът превръща възприемането, емоционалния афект в своя цел като програмно стимулиране на удоволствие с последващо желание към сладострастни одалиски, екстравагантни възпоменателни повествования и образи. Изкуството на масовата култура и елитарното изкуство имат една цел – консумативността без коментар и критика. Те нямат претенции да искат нищо от своята публика с изключение на парите им – дори не времето им.

Има и друга форма на съществуване на Грозното – Камп. Неговите произведения са не само галерийни експонати, но и скъпо продадени предмети на богати колекционери. Кампът е също доказателство за това, че онова, което вчера е грозно, утре е красиво, и както винаги елитарното изкуство и авангардът възприемат произведенията на масовата култура. Камп-културата е най-добре анализирана от Сюзан Зонтаг. Продуктивната способност за въображение на Камп реверсира нормалното и вместо трансформация на несериезното в сериозно превръща сериозното в лекомислено и незначително. Възникнала от градския интелектуален елит, Камп е толкова уверена в своя интелекуален вкус култура, че съзнателно приема за възможна програмната действителност на грозното, неестественото и преувеличеното.

Камп е омаловажаване на сериозните неща, а какво по-сериозно от архитектура! Сградите

Hearst Tower (Манхатън), Ню Йорк /
Hearst Tower (Manhattan), New York City

Информационен център на Европейския съюз, София
The European Commission in Bulgaria, Sofia

на Камп-културата приемат необичайни форми за маркетингови цели или просто за привличане на внимание. Те могат да имитират предмети или други сгради, но без да искат да постигнат достоверност. По-скоро те са просто сгради, които имитират други неща. Тази странна архитектура може да е Камп заради преувеличението и най-вече заради хумора си, дори и да не е в духа на архитекта, който ги е проектирал.

Камп е представяне на нещата в състояние обратно на това, което са.

Камп е съвременен дендизъм с екстравагантност, преувеличение и неуместна ирония.

Стилът на Камп е стилът на другите.

Камп е максимализъм и екстремизъм срещу нормалното и общоприетото, естественото и природата.

Камп е любов към ексцентричното.

Капм е неодекаданс в състояние на снобизъм и елитарен вкус.

Камп не е просто добър вкус, според Сюзан Зонтаг той е добър вкус за лошия вкус, забавление, но не е съждение.

Грозното, като стон за изкуство, ни напомня за някакво неумолимо и печално зло в нашия свят, както казва Умберто Еко.

Модалност на красивото

Чувството за красиво винаги е свързано с удоволствие, но с удоволствие се свързват и доброто и приятното. Много неща, които харесваме като красиви, са и добри, или приятни, но добрите неща не само се харесват, ние ги харесваме за себе си. Красиво е всичко, което се харесва, добро е всичко, което се цени с одобрение, а приятно онова, което ни удовлетворява. Приятното и доброто си приличат по желанието за предмети, където е практическо и стимулативно удоволствие, а двете заедно се различават от красивото, което е представа в-себе-си, без съществуването на предмета. Модалността обяснява основанията за възможност, действителност и необходимост на Красивото, разглежда връзката между формите на естетическото съждение и представя Таблица на чувствата на удоволствие като способност на духа, заедно с познавателната способност и способността за желание.

Когато схващането на формата на един предмет на нагледа, без отношение към същото нещо под едно понятие с цел познание, е свързано с удоволствие, тогава представата се отнася не към обекта, а към субекта в-себе-си, а удоволствието не може да изразява нищо друго

освен съответствие на обекта със способностите за познание, които действат в рефлектиращата способност за съждение и доколкото са в нея, изразяват една субективна формална целесъобразност. Съответствието е сравнение чрез способността на въображението да обхване многообразието на нагледите с нагледа на обекта, и към понятия.

Ако в това сравнение способността за въображение намери непреднамерено съгласуване със способността на ръзсъдъка посредством дадена представа, и така предизвика чувство на удоволствие, то тогава предметът е целесъобразен за рефлектиращата способност за съждение. Тази връзка не се основава на никакво понятие и не доставя никакво понятие. Тази форма на предмета се разглежда само в рефлексията върху нея, като основание за едно удоволствие от предствавата за такъв предмет – и това удоволствие се смята за необходимо свързано не само за субекта, но и за всеки, който иска съждение изобщо. Предметът тогава се нарича красив, а способността да съдим чрез едно такова удоволствие се нарича вкус.

Качественият анализ на възможността за преценка има цел да идентифицира възможните форми на съждението на Вкуса. За да се прецени дали нещо е красиво или не, отнасяме представата към субекта в-себе-си – не към обекта, към неговото въображение чрез съзерцанието – не чрез понятие или усещане, чрез чувството за удоволствие и неудоволствие. „... Всяко отношение на представите, дори това на усещанията, може да бъде обективно само не това към чувстото за удоволствие и неудоволствие, чрез което не са отбелязва нищо в обекта, а в което субектът чувства в самия себе си, както бива афициран от представата...“ (Кант, 1993).

Представата е насочена изцяло към субекта в-себе-си, което дава основата за преценка и способност за различаване, която с нищо не допринася за познанието, а само съпоставя дадената представа от обекта към цялата способност на субекта духовно да съзнава в чувството на своето състояние. Удоволствието от чувството на съзнание в-себе-си не определя и не е основание на последваща склонност към желание за притежаване на обекта, воля за неговото познаване или удоволствие от неговото съществуване, което Кант дефинира като липса на интерес. Удоволствието или неудоволствието от субективното чувство за красиво чрез съзерцанието не е свързано с интерес, което не е така при чувството с последваща склонност за желание и реализиране на воля.

Удоволствието от приятното е свързано с интерес (Кант, 1993). Отнасянето на представата към сетивата чрез усещането – не към въоб-

“Cubo Vazado“ (Празен куб), 1953, Франц Вайсман / The sculpture “Cubo Vazado“(Emptied cube),1953, Franz Weissmann

Централата на CCTV, Пекин, Китай, 2008 г., Рем Колхаас / CCTV Headquarters, Beijing, China, 2008, Rem Koolhaas

Луксор, Египет, 1400 г. пр.н.е. The Luxor Temple, Egypt, 1400 BCE

Партенонът, Атина, Гърция, 432 г. пр.н.е. The Parthenon, Athens, Greece, 432 BC

Императорските форуми, Рим, между 46 г. пр.н.е. и 113 г. / The Imperial Fora, Rome, between 46 BC and 113 AD

Круизен кораб / Cruise ship

Мост Йоресунд между Дания и Швеция, 2000 г. Wresund Bridge between Denmark and Sweden, 2000

Розетският камък, 196 г. пр.н.е. The Rosetta Stone, 196 BC

ражението чрез съцерцанието към обекта – не към субекта, и неговото чуство за удоволствие от приятно – не за удоволствие за красиво е свързано с интерес, но чувството за удоволствие – не за познавателното съждение, е определително основание за естетическо съждение въпреки че е простигнато от сетивата чрез усещането. Удоволствието от приятността принадлежи към субективното усещане, чрез което не се представя никакъв предмет и той е обект на удоволствието, което не е никакво познание за него. Усещането за приятно от предмета поражда желание или склонност за други такива предмети, което добавя към единичното съждение върху него и условието за неговото съществуване, доколкото това се афицира чрез предмета. В резулат на съждението предметът не само се харесва и забавлява, защото е приятен, но се създава и желание, склонност, намерение в субекта и тази склонност е само естетическа. Всяко сетивно естетическо съждение предполага тенденция без да отразява последващо познание.

Удоволствието от доброто е свързано с интерес (Кант, 1993). Отнасянето на представата към разсъдъка чрез понятия - не към въображението чрез съзерцанието и не към сетивата чрез усещането към обекта – не към субекта, и неговото чуство за удоволствие от добро е свързано с интерес, но чувството за удоволствие е определително основание за естетическо съждение, въпреки че е простигнато чрез разсъдъка. Удоволствието от доброто принадлежи към субективното усещане. Усещането за добро от предмета поражда потенциал за възможна воля за друга такава цел или активност, което добавя към единичното съждение върху него и условието за неговото съществуване, доколкото това се афицира чрез предмета. В резулат на съждението предметът не само се одобрява от разсъдъка, защото е одобрен, но се създава и желание, склонност, намерение в субекта и тази склонност е само естетическа. Всяко естетическо съждение чрез разсъдъка предполага тенденция без да отразява последващо познание.

Доброто се приема само като средство и винаги съдържа потенциал за някаква цел, отнася разума към възможна воля, следователно към съществуването на един обект или активност, т.е. някакъв интерес. Удоволствието от красивото не зависи от съждението върху обекта чрез понятия и се различава също и от приятното с неговото съждение чрез усещането.

Приятното е еднакво с доброто чрез насочените съждения върху обекта, чрез удоволствието или неудоволствието, както и чрез последващата способност за желание – стимулативно при приятното и практическо при доброто. Воля-

та е една определена чрез разум способност за желание. Двете заедно се различават от съждението за вкуса чрез друга форма – съзерцанието, която не поражда последваща способност за желание. Съзерцанието е безразлично по отношение съществуването на обекта и се свързва само с чувството на удоволствие или неудоволствие. Съзерцанието не е насочено към понятието, защото не е познавателно, не е насочено и към усещането, защото не е сетивно. Приятното, доброто и красивото са три различни отношения към чувството за удоволствие и неудоволствие и затова различаваме едни от други предметите и видовете представи. Удоволствието е свободно, когато нито сетивата нито разумът налагат граница на одобрение. Удоволствието е принудително, когато поставя или поражда потребност, която създава ограничения на одобрението. Съждението за вкуса е способността за преценка на предмет или действие чрез свободно удоволствие или неудоволствие без последваща склонност към желание или воля.

Приятното, доброто и красивото имат общи признаци и първият от тях е субектът, към когото и в когото е насочена представата. Вторият общ признак е, че и трите форми на съждението не генерират резултат и само приятното и доброто достигат до състоянието на потенциално средство за разкриване, т.е. определят склонност или интерес, като красивото е само-в-себе-си. Това дава основание да следва възможността трите различни форми на съждение да съществуват едновременно, понякога и поотделно, в удоволствието или неудоволствието в зависимост от афикцията на обекта и тази относителна самоопределеност на съждението да е определително основание за кохерентност на възможността за преценка или напротив, да диференцира различните форми на съждение.

Възвишено е това чувство от мисълта за недостъпност на способността на природата за изобразяването на идеи. Когато субективно мислим природата в нейната материална тоталност, като изображение на свръхсетивна идея, разумът се присединява чрез духа да предостави принципи, на които свръхсетивната идея принадлежи. Установява се, че в природата липсва безусловност, която е природа от явления, като самата природа в-себе-си, чрез пространството и времето. Идеята за свръхсетивно не може да приеме природата като нейно изражение, а я дава в представата като предмет, който напряга до максимум способността за въображение, до границата му с моралното чуство на разума. Удоволствието от възвишеното е негативно, защото ограничава способнотта за въображение, или по-скоро я изпълва докрай, в нейната свобода да прилага

Жилищна сграда DeWitt-Chestnut, Чикаго, 1963 г., Фазлур Рахман Хан - конструктор / DeWitt - Chestnut Apartment Building, Chicago, 1963, Fazlur Rahman Khan - structural engineer

Международна космическа станция / International space station

Ара Пачис, 9 г. пр.н.е., Рим
Ara Pachis, 9 BC, Rome

Крайслер Билдинг, 1930, арх. Уилям ван Елен, Ню Йорк. Chrysler Building, 1930, arch. William van Ellen, New York

Голямата джамия в Джене, Мали, построена 13. в. модифицирана през 1907 / Great Mosque of Djenné, Maliq built in the 13th century , modified in 1907

Руините на Ерidу, Ирак / The ruins of Eridu, Iraq

Мегалитите на Баалбек, Ливан / The Megaliths of Baalbek, Lebanon

Музеят „Гугенхайм", Билбао, Испания (1997), арх. Франк Гери / The Guggenheim Museum, Bilbao, Spain (1997), Arch. Frank Gehry,

Пирамидите, Гиза, Египет / The Pyramids, Giza, Egypt

емпиричните закони на Разсъдъка. „... нравственият закон няма никаква друга познавателна способност, която да посредничи в неговото приложение върху природата, освен разсъдъка (не способността за въображение) ..."

Отсъствието на понятия е субективно основание за преценка за съгласуване формата на предмета с познавателните способност на субекта, в схващането му без понятие за него, чрез удоволствие и неудоволствие. Това представя субективната целесъобразност на формата в нагледа.

Обективното основание съгласува възможността за съгласуване на формата на самото нещо според понятие за него, което предхожда и съдържа основанието за тази форма. Това представя обективната целесъобразност на формата в нагледа. Обективната целесъобразност може да бъде вътрешна, когато целта е в предмета, крайна цел или външна, когато целта е извън предмета, а той е само средство за друго средство или цел.

Цел е предметът на едно понятие, което съдържа основанието за възможността на този предмет. Цел също е и понятието като причина за възможността на даден предмет. Идеята на тези дефиниции е, че понятието винаги предхожда предмета и е негова причина в казуалната телеологична връзка.

Приносен момент в третата Критика на Кант е понятието целесъобразност, свързана със Способността за съждение в рефлектиращата способност да се мисли особеното чрез търсенето на общото. Целесъобразност е съгласуването на едно нещо с онова устройство на нещата, възможно само според цели или казуалността на едно понятие към неговия предмет или обект.

Материална целесъобразност имаме единствено в нагледа, ако идеята за предмета е условие за възможност на казуалната връзка на понятието към този предмет.

Така понятията за формална и материална целесъобразност се отнасят към субективното и обективното съгласуване чрез понятие и цел за даден предмет, в следната спецификация като спонтанност на разсъдъка да търси под всеки вид, който срещаме, подвидове, и към всяко различие – по-малки различия.

Таблица на чувствата на удоволствие като способност на духа

Библиография

Eco, U. (2007). On Uglyness. London: MacLehos.

Sontag, S. (1964). Notes of „Camp".

Кант, И. (1993). Критика на практическия разум. София: БАН.

Кант, И. (1993). Критика на способността за съждение (второ фототипно издание изд.). (прев. проф. д-р. Цеко Торбов) София: БАН.

Кант, И. (2013). Критика на чистия разум. София: АИ „Проф. Марин Дринов".

TASTE - AN OPPORTUNITY FOR AESTHETIC JUDGMENT

arch. Ivan Lapatov, PhD

Whether something Beautiful pleases everyone is a matter of the universal communicability of the faculty of aesthetic judgment or Taste. The beautiful and the ugly are relative not only in different cultures but also in different eras. The determining factor for categories is cultural, but the 18th century introduced commercial conditions, imposed market rules, and took its toll, changing the scope of the beautiful from works of art to consumable objects of mass production. Universal and individual ideas almost overlap and leave no room for artistic criticism, new concepts such as avant-garde and kitsch appear.

This material aims to apply categories of the cognitive abilities of the spirit as a comparative model to which concepts of the forms of the Ugly - Kitsch and Camp, which appeared a century later - are related. A reduction of representations of empirical experience into intuition, an elimination of the faculty of imagination, a deficiency of the faculty of reason for concepts, make possible the easy aesthetic pleasure of Kitsch's perception. Camp's productive capacity for imagination reverses the normal and instead of transforming the frivolous into the serious, turns the serious into the frivolous and insignificant.

The feeling of beauty is always connected with pleasure, but with pleasure are connected both the good and the agreeable. Everything that is liked is beautiful, everything that is valued with approval is good, and agreeable is what satisfies us. Modality explains the reason of possibility, reality, and necessity of the Beautiful, examines the relationship between forms of aesthetic judgment, and presents a Table of the feelings of pleasure as a faculty of the mind, along with cognition and the faculty of desire. Sublime we call this feeling from the thought of the inaccessibility of nature's faculty for the representation of ideas.

ГЕНЕЗИС НА МУТРОБАРОКА

Димо Петров

Образование: Висше - Ландшафтна архитектура
Професионален статус:
1969 - 1973 проектант в РПО Варна – клон Добрич. 1973-1978 р-тел група в „Благоустройствено проектиране" на КНИПИБКС – София. 1978-1989 старши проектант първа степен и ръководител на група в дирекция „Градоустройство" на КНИПИТУГА – София. 1981г. – зачислен е на свободна докторантура. 1990-1991 специалист в НЦ ТСУ-София. 1992-1993 специалист в КЕС на НЦТРЖП-София. 1993-привлечен е като проектант-сътрудник към ИТЕРПРОЕКТ на МЕЖДУНАРОДНАТА АКАДЕМИЯ НА АРХИТЕКТУРАТА – София. от 1994 управител на проектантско бюро ПАРКАРХПРОЕКТ – София.
Професионална дейност:
ПРОЕКТИ ЗА ПАРКОУСТРОЙСТВО И БЛАГОУСТРОЙСТВО НА ГРАДСКИ ЦЕНТРОВЕ, СТРУКТУРИ И СГРАДИ. ПЛАНОВЕ ЗА ГОЛЕМИ ПАРКОВЕ И ЗЕЛЕНИ СИСТЕМИ КЪМ ТУП, ОУП
РАЗРАБОТКИ С НАУЧНОПРИЛОЖЕН ХАРАКТЕР: градоустройствени показатели, правила, нормативи, указания, рецензии, публикации, разработва докторат в областта на градоустройствените показатели и нормативи, изследва, защитава и регистрира в НИКП паметници на културата на градинско-парковото изкуство.
КОНКУРСИ И ОТЛИЧИЯ: градоустройствени и паркоустройствени конкурси като водещ Швейцария 1984, Варшава 1990, Белорусия 1988, Международно биенале на архитектурата 1983 – отличен с плакет. ИНТЕРАРХ 1997 – награден със сребърен медал.

В световната архитектура и градоустройство мафиотският барок (Mafia Baroque) е познат като мутробарок, в Сърбия като турбобарок, в Румъния като ромабарок. Той заема важно и специфично място в българския демократичен преход, характеризиращ се с бурно и мащабно развитие. За това допринесе и „общото западане на бившите интектуални елити и специфичният упадък на архитектите – проектанти и дизайнери, отстранени като арбитри на добрия вкус и естетика" (Макс Холеран). За разлика от исторически развилите се стилове от векове, българският мутробарок набързо си формира свой генезис и етапи на развитие: **протомутробарок – автентичен (1995-2005), постмутробарок – корпоративен (2005-2010), неомутробарок – креативен" (2010-2020)** (*фиг. 1*).

ПРОТОМУТРОБАРОК (АВТЕНТИЧЕН) 1995-2005

СЪЩНОСТ

През 90-те години в курортни и вилни зони силовите момчета сътвориха сгради и дворни градини в стил мутробарок – прекрасен декор за нахлуващата с пълна сила чалга култура. Собственикът, в ролята на „проектант", силово прилага откровена мутроеклектика. Комбинира (струпва) много стилове и елементи на едно място. Игнорира всякакви експертни мнения и брутално налага абсурдните си виждания. Целта на „творчеството му" е внушение на сила и власт с елементи на героизъм. Обичайните елементи в къщите им са: емпоре, помпозни стълбища, балюстради, колонади, фитнес зали, кули. Любимите им интериорни декорации са рисувани стени, скулптури, барелефи с героична тематика. Дворните им градини в стил „Версай" или „ Санкт Петербург" често са препълнени с „антични" скулптури, оградени са с триметрови охранителни огради а ла „Алказар".

ЕВОЛЮЦИЯ

От този период са и заведения със странни интериори в стил „рицари", „крал Артур", „Екскалибур" и казина със „сфинксове" и „асиро-вавилонски" фасади.

ПОСТМУТРОБАРОК (КОРПОРАТИВЕН) 2005-2010

СЪЩНОСТ

Това е времето на набързо забогателите новобизнесмени (корпоративната ни олигархия). Главен проектант обикновено е бизнес съпругата. Ходи в чужбина, следи модни тенденции, налага

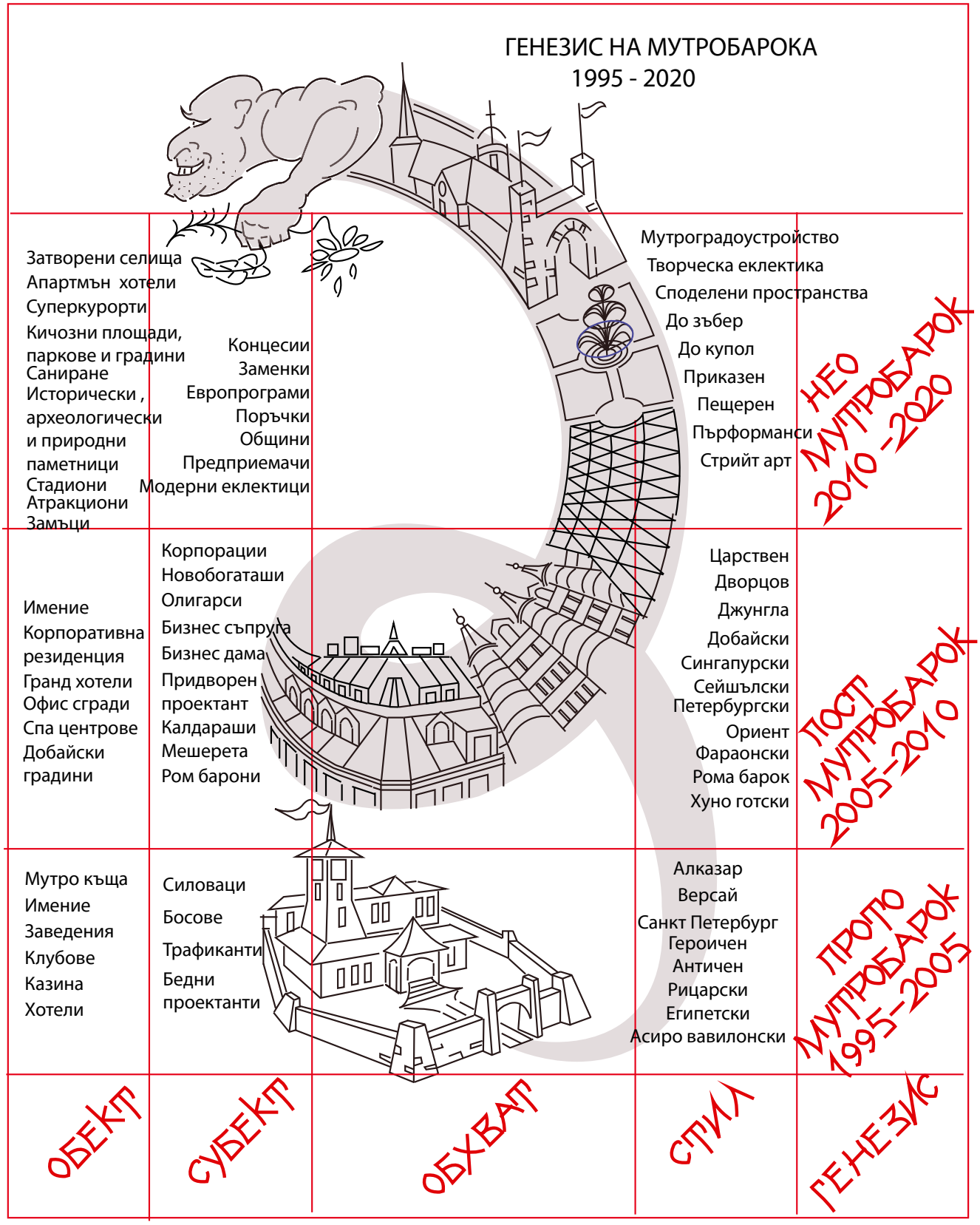

Фиг. 1 Генезис на мутробарока / fig.1 Genesis of moutro baroque

вкусове. Наема дизайнери и архитекти, но винаги си приписва авторство за нови странни стилове: „Царствен“ на Елвира, „Джунгла“ на Баневи, „Дворцов“ на Арабаджиеви. Постмутробарокът се стреми вече да се придържа към един стил. Решенията са по-обрани, но все още помпозни, кичозни, бутафорни, където водещо е демонстрацията на лукс и богатство: в частните къщи се предвиждат нови привнесени зони като кинозали, спа зали, парти зали, приемни, кабинети, изложбени зали, зимни градини и др. Интериорите са препълнени със скъпи предмети, пренасяни от чужбина. Обзавеждането е разточително, с тежки, едроразмерни мебели в стил класик, барок, рустик или ориент. Любимите им стайни растения са редки екзоти и палми. Дворните градини много често са претъпкани с вносни декоративни елементи, „дубайски“ басейни, каскади, екзотични скулптирани растения. Вместо високите плътни огради вече се предпочитат предекорирани ковани метални решетки в стил „Санкт Петербург“ и зелени стени от кипариси в стил „Гробищен парк“.

ЕВОЛЮЦИЯ

През периода на постмутробарока частната мутрокъща еволюира в „имение“, а по-късно и в „корпоративна резиденция“. Постмутробарокът надхвърли границите на частните имения и се разпростарани териториално в публичните пространства – в ресторанти, кафета, клубове, фитнес, спа центрове, бизнес офис сгради и атракциони в стил мутробарок. Интерес представлява появата на нова и специфична категория в постмутробарока, добре позната и в съседна Румъния: ромския мутробарок или „ромабарок“, характерен със стила за обзавеждане: „цигански барон“ на Цар Киро, „хуно-готския стил“ на Дон Цеци и др. Тези къщи са на кардараши, мешерета, забогателите цигани и ромски лидери (барони) със супер кичозни имитации на мутрашките къщи. Специфичен раздел от „ромабарока“ е луксозната ромската гробница на „бетоновите фараони“, изградена от мрамор и гранит. Наричат ги пирамиди заради железобетоновата камера под тях и „фараонския“ погребален ритуал.

НЕОМУТРОБАРОК (КРЕАТИВЕН) 2010-2020

СЪЩНОСТ

Това е периодът на концесиите, заменките, общинските апорти, търговете, обществените поръчки и европейските програми. При тези инвестиционни схеми мутробарокът започна да се институализира с нова публична физиономия. Обектите му стават все по-мащабни, публични и комплексни, чужди на околните пространства и агресивни към природната среда. Неомутробарокът излезе от авторската анонимност на постмутробарока и стана творчески легитимен – КРЕАТИВЕН. Много от младите „модерни творци“ – архитекти и дизайнери, интерпретираха и наукообразно доразвиха постмутробарока в нови стилистични форми. Характерните им методи са компилация и еклектика с преобладаващи бутафорни и кичозни елементи. Така „творческият неомутробарок“ драстично нахлу в новите и старите жилищни квартали, във вилнте зони, курортните селища и супер курортите.

ЕВОЛЮЦИЯ

Неомутробарокът генетически наследи от предшествениците си стремежа към показност и грандомания и на общинско ниво. В публичните пространства се зароди и „мутроградоустройството“, изразено в нароилите се кичозни площади, булеварди, паркове и градини. Тази агресивна „естетика“ не подмина и културното ни историческо наследство. Парадоксалното е, че много от природно-историческите ни паметници бяха опошлени официозно и „експертно“ с финансиране от европейски програми и бюджета на съответните общини. С приемане на ЗУЕСот 2009 г. (Закона за управление на етажната собственост) за първи път в България бяха уредени ЖКЗТ (Жилищните комплекси от затворен тип). Набързо възникнаха множество „затворени селища“, „квартали на богатите“, „затворени комплекси“ и „апартмън-хотели“, без да се предвидят усложненията, възникнали от управлението, поддръжката и охраната им. Мутрашкият подход към това изобретение на неомутробарока доведе и до драстично вмешателство в традиционно формирани селищни ансамбли и до нарушен ландшафт. Със средства по европейски програми често се извършва ужасно саниране на автентични сгради.

УРБОМУТРОСТАНДАРТИЗАЦИЯ 2020-202*

СЪЩНОСТ

Бурната еволюция на „мутро (хаос) градоустройството“ по време на неомутробарока и липсата на териториално-устройствена основа породи интересна демократизирана стандартизация при урбанистичните процеси: появи се СТАНДАРТИЗИРАНИЯТ УРБОМУТРОБАРОК, основан на следните принципи:

А. ПОРЪЧКОВА БИЗНЕС СТАНДАРТИЗАЦИЯ. Стандартът е следният: новобизнесменът безапелационно поръчва обема, функцията и съдържанието, а жената до него – формата, стила и дизайна. На бедния проектант единствено остава голата професионална съвест.

Б. СТАНДАРТ ЗА МУТРОАРХИТЕКТУРАТА. Повече легла и маси. Повече интериорен лукс. Повече лъскави фасади. Задължителен „дубайски басейн“. Шарени настилки. Дизайнерски и екзотични растения. Геометроландшафт. Плътни високи ограждения.

В. СТАНДАРТ ЗА МУТРИЗИРАНО ГРАДОУСТРОЙСТВО. Максимално преуплътняване. Сградна мутрономенклатура. Основен устройствен принцип: View Apartments „на първа линия“. Задължителни „кич атракциони“. Липса на зелена и алейна система. Незачитане на ландшафтни ценности. Игнориране на идентичност, историчност, традиция. Процедурен принцип: „ЗУТ-о е врата у голо поле“. Стандартни схеми: „рес-

МОДЕЛ НА БЪЛГАРСКИ МОРСКИ СУПЕР КУРОРТ

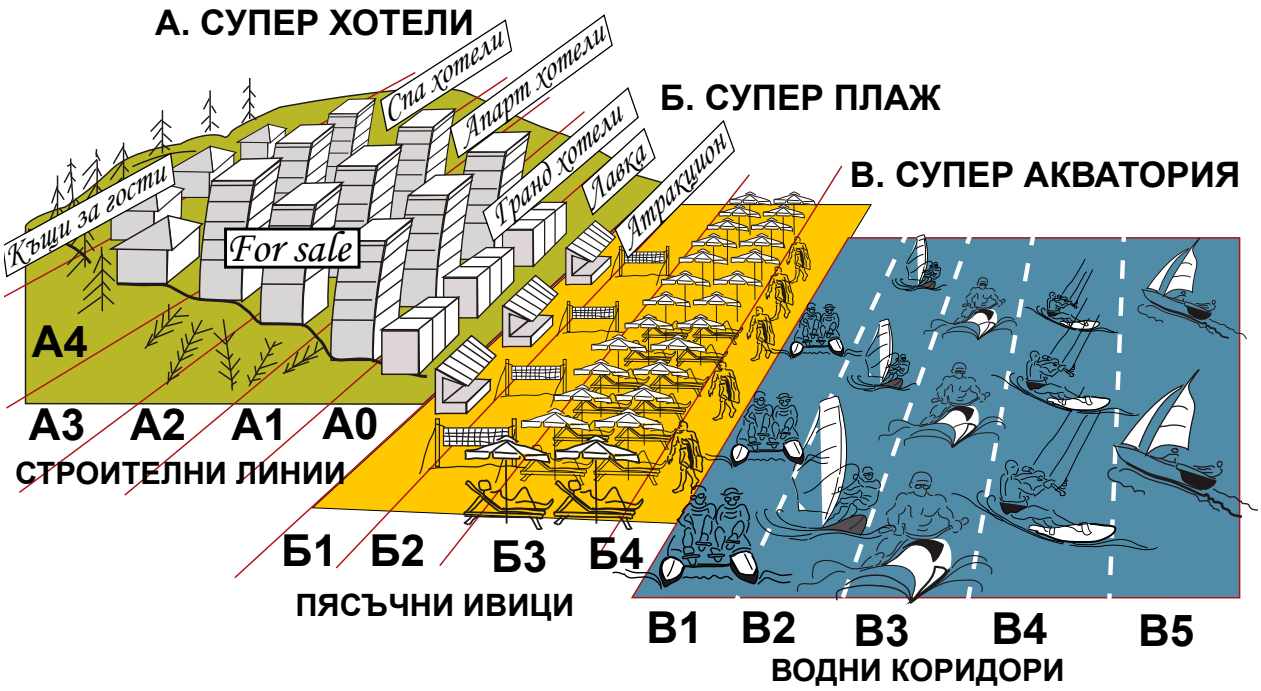

Фиг. 2 Модел на български морски супер курорт / fig.2 Model of bulgarian sea super resort

СТРУКТУРНА СХЕМА СЪОБРАЗНО ЗАКОНА ЗА УСТРОЙСТВО НА ЧЕРНОМОРСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ

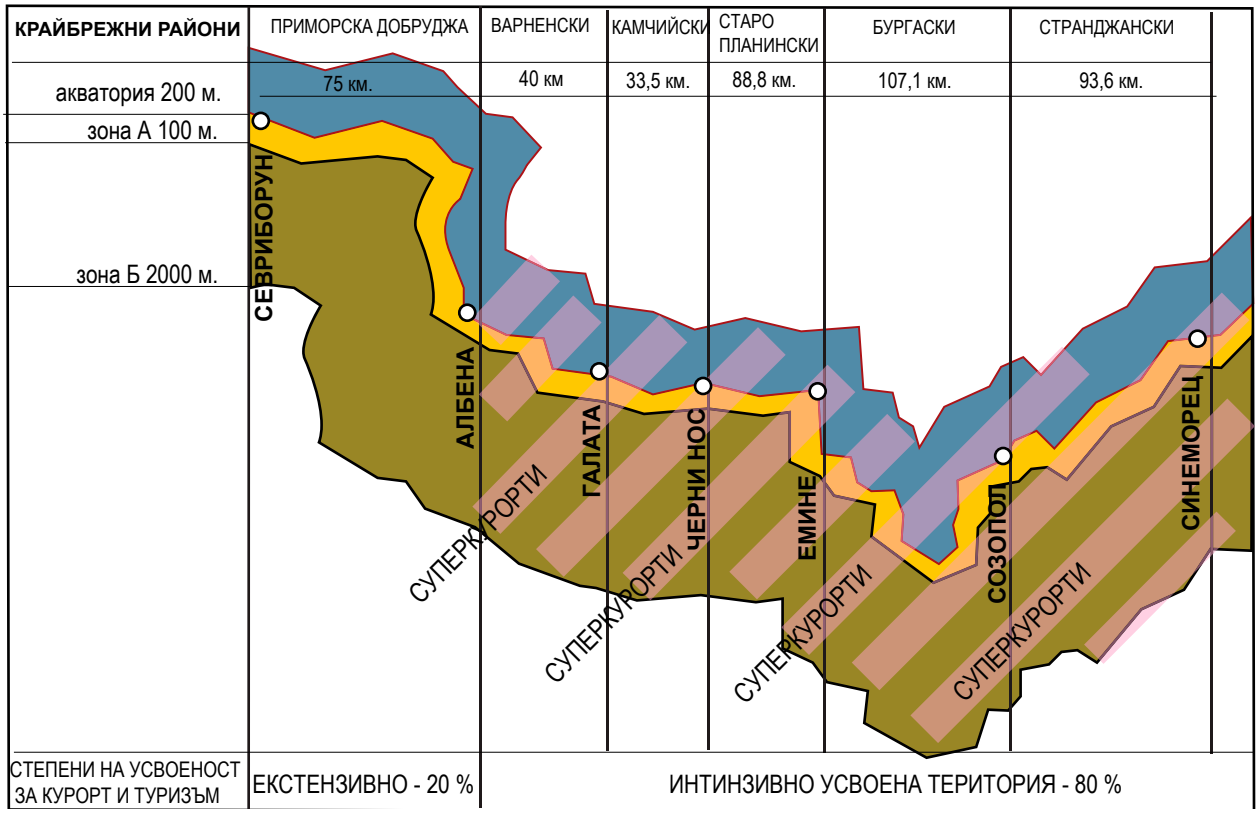

Фиг. 3 Структурна схема съобразно закона за устройство на черноморското крайбрежие
Fig.3 Ctructure diagram of the law on development of the Black sea coast

тиция-препродажби-заменки-инвестинтереси-презастрояване".

Г. НОРМАТИВНА БИЗНЕС СТАНДАРТИЗАЦИЯ. През десетилетията на демократичния преход постепенно си проби път КОНТРАСЪОТВЕТСТВИЕТО в нормативната устройствена уредба – привеждане на устройствени норми в съответствие с частни бизнес интереси и в ущърб на обществените интереси. Надявам се, след внимателен анализ, този подход да не се приложи в Концепцията за Новия ЗУТ.

ЕВОЛЮЦИЯ

- През 90-те – 2000-те години в курортни и вилни зони силовите момчета сътвориха сгради, дворни градини и квартали в стил мутробарок и „Алказар" – прекрасен декор за нахлуващата чалга култура.

- През 10-те години на този век явлението прорасна и в градските структури във вид на центрове, ядра, вериги. Зароди се и мутроградоустройство.
- През 15-те години по Черноморието разцъфтя комплексната мутроархитектурата като хотелски камплекси и суперкурорти, а след това и като планински супер курорти. В регионален аспект СУПЕР КУРОРТИТЕ могат да бъдат: СЪСЕДНИ на съществуващи селища или САМОСТОЯТЕЛНИ структури в природна среда. Първите поглъщат селищата, а вторите – природата. В географски аспект суперкурортите са КРАЙМОРСКИ И ПЛАНИНСКИ.

- През 20-те години започна ускорена стандартизация при устройственото планиране , проектиране, инвестиране и реализиране според гореизброените същностни принципи.

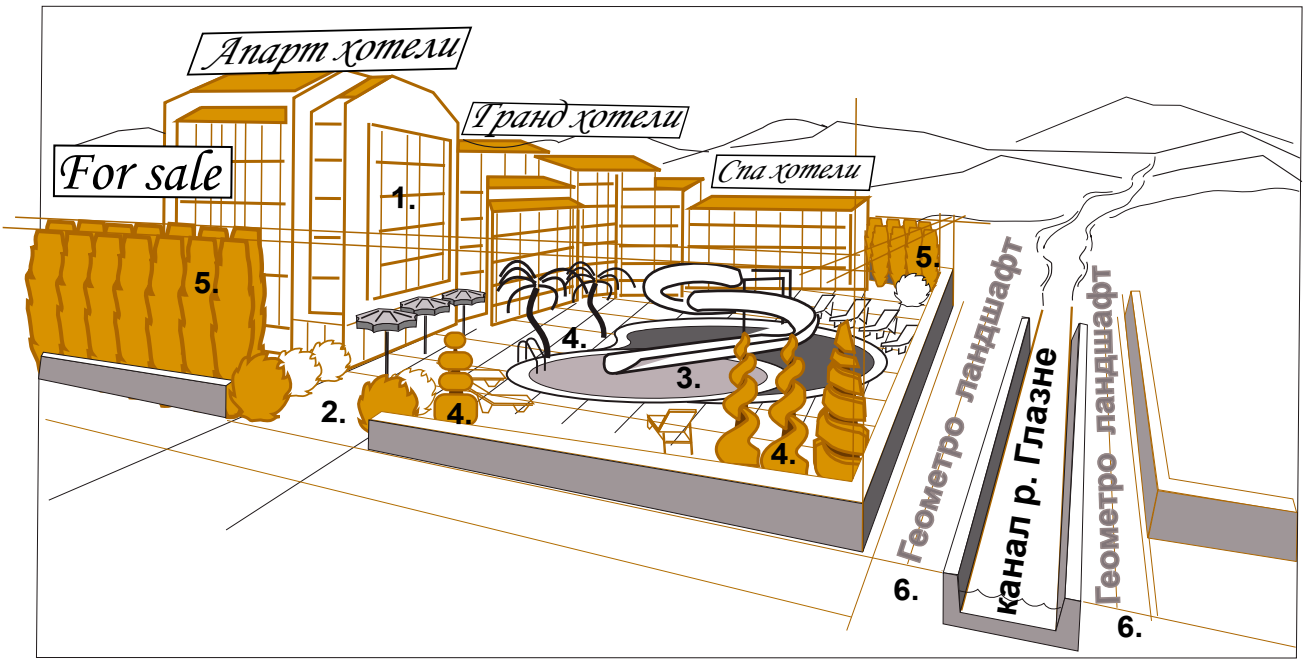

Фиг. 4 Модел на супер хотелски комплекс / fig.4 Model of super hotel complex

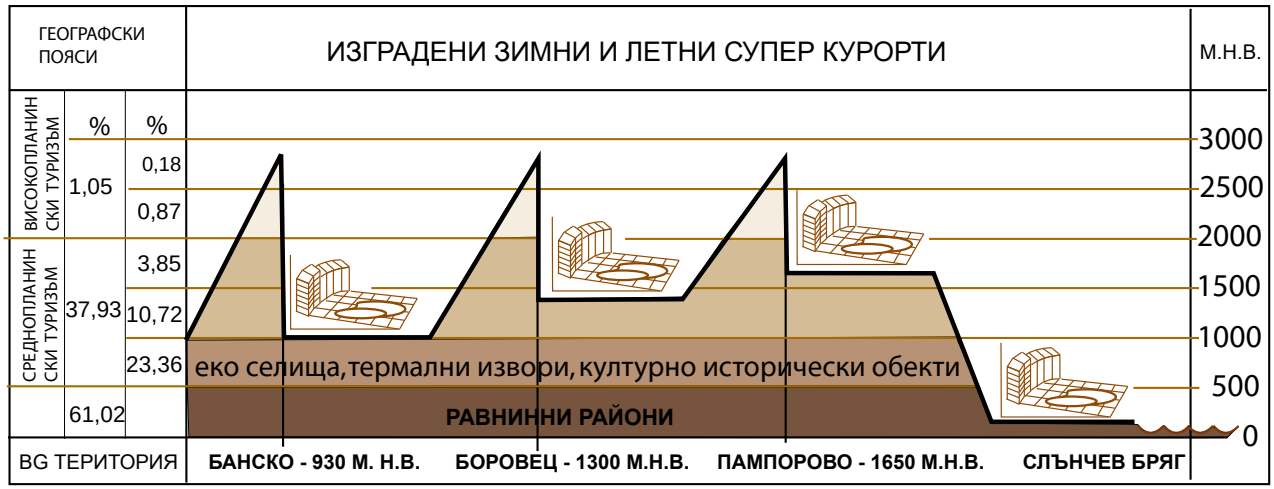

Фиг. 8 Структурна диаграма на планинските курортно туристически ресурси
Fig.8 Structure diagram of the mountain resort tourist resources

ВИДОВЕ

Така се оформиха няколко големи **урбомутростандартизирани групи**:

- курортно-туристически комплекси (КТК): **крайморски** - Модел 1 и **планински** - Модел 2

- културно-историческото наследство (КИН): **на съществуващи обекти -** Модел 3 и **на новосъздадени бутафории** - Модел 4.

- публични градски пространства: **площади, улици, булеварди, градини и паркове** - Модел 5.

МОДЕЛИ

Основават се на следните устройствени принципи: повече легла и маси. Повече интериорен лукс. Повече лъскави фасади. Задължителен „добайски басейн". Шарени настилки. Дизайнерски и екзотични растения. Геометроландшафт. Плътни високи ограждения. Този стандарт наложи два основни природо-регионални модела: **морски и планински:**

1. МОДЕЛ ЗА КРАЙМОРСКИ СУПЕР КУРОРТИ (МСК) *- Фиг. 2.*

По ландшафтно градоустройствени критерии МСК се състоят от следните лентъчни зони: **а/ Супер хотели; б/ Супер плаж; в/ Супер акватория**.

А. Зона на СУПЕР ХОТЕЛИТЕ. – За морските супер хотели се наложи мутро номенклатурата на гранд, спа, апарт, комерс хотели, ресторанти и къщи за гости. Единственият градоустройствен принцип е надпреварата за подреждането им по строителни линии: А1, А2, А3. Първа, втора и трета конкурентни линии на строителство. А4. Съществуващо селище и къщи за гости. А0. Мутропавилиони, лавка павилиони, ориент сергии, кич атракциони и др.

Б. СУПЕР ПЛАЖ.

Зоната се организира според виждането на концесионера (наемателя) и се композира на ивици:

Б1. Ивица на пясъчните барчета

Б2. Ивица на спортните съоръжения, площадки и лодки под наем

Б3. Платена ивица за лежанки и чадъри

Б4. Ивица за плажуващия с хавлия

В. СУПЕР АКВАТОРИЯ.

Зоната е без общоприети правила за ползване и се дели на условни водни коридори:

В1. Коридор за водни колела

В2. Коридор за уиндсърф

В3. Коридор за джет, водни ски, банан

В4. Коридор за кайт сърф, водни ски

В5. Коридор за яхтинг

СТРУКТУРНА СХЕМА ПО ЗАКОНА ЗА УСТРОЙСТВО НА ЧЕРНОМОРСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ (ЗУЧК) - Фиг. 3

Този закон урежда устройствения режима на 3 меридиални зони и 6 паралелни района с обща дължина 354 км и площ 743.4 кв.км. Тук се намират 64% от цялата площ на защитените зони и територии по ЗВР в България. За жалост, 80% от тях са силно компрометирани от интезивното усвояване и презастрояване на 5 от 6-те района по черноморското крайбрежие. Само 20% - районът на Крайморска Добруджа – все още е екстензивно усвоен за курортно-туристически цели. Регионът включва уникален морско-степен ландшафт, съчетаващ отвесни скални брегове, широки пясъчни плажове и дюни, живописни заливи, разнообразен подводен релеф. Богато историческо минало, значимо културно-историческо наследство и уникални паметници на културата. Този район е последният ни шанс да развием по-интересен, по-различен, алтернативен курорт и туризъм с друго качество, различно от това на супер курортите.

2. МОДЕЛ ЗА ПЛАНИНСКИ СУПЕР КУРОРТИ (ПСК)

Основните елементи на ПСК са: **а/Супер хотелските комплекси (СХК) и б/ Супер ски писти (ССП):**

А. СУПЕР ХОТЕЛСКИТЕ КОМПЛЕКСИ (СХК) - В планинските супер хотелски комплекси се привнесе черноморската мутрономенклатура на гранд, спа, апарт, комерс хотели и ресторанти, урбанистичните схеми и агресията към природата. Наложи се монополът и ниската култура на консумативния туризъм. 1. Лъскави фасади. 2. Шарени настилки. 3. Дубайски басейн. 4. Дизайнерски и екзотични растения. 5. Плътни високи ограждения. 6. Геометризиран ландшафт. - Фиг. 4.

СПИРАЛАТА БАНСКО

Няма да коментирам нашумелите теми за лифтове, писти, Алпи, Пирин, вековни гори, ЮНЕСКО, План за управление, КТ локализация, ОВОС, концесии, природозащита, ерозия, свлачища, изкуствен сняг, химическо замърсяване, горски порои, селищни наводнения. Ще се спра само на селището Банско. Старо Банско се е формирало с възрожденска мяра за хармония и равновесие с природата. То се нареждаше до перлите на националната ни памет. През демократичния ни преход бе обхванато от строителната спирала на инвестиционни интереси. Това изврати и разруши автентичния му образ и съдържание и Пирин остана без перла. Според схемата на спиралата Банско това ще продължава безкрайно до саморазрушение (фиг. 5).

Оказа се, че спиралата Банско поражда мултипликационен ефект върху столицата. Витоша умишлено се затваря и занемарява с цел насочване на поток от скиори и туристи към Банско. Постепенно в т.нар. супер ски курорт се вмъква синдромът на Слънчев бряг (фиг. 6). Не е далеч времето, когато нощувката в девствена природа ще струва много повече от пет-звезден хотел!

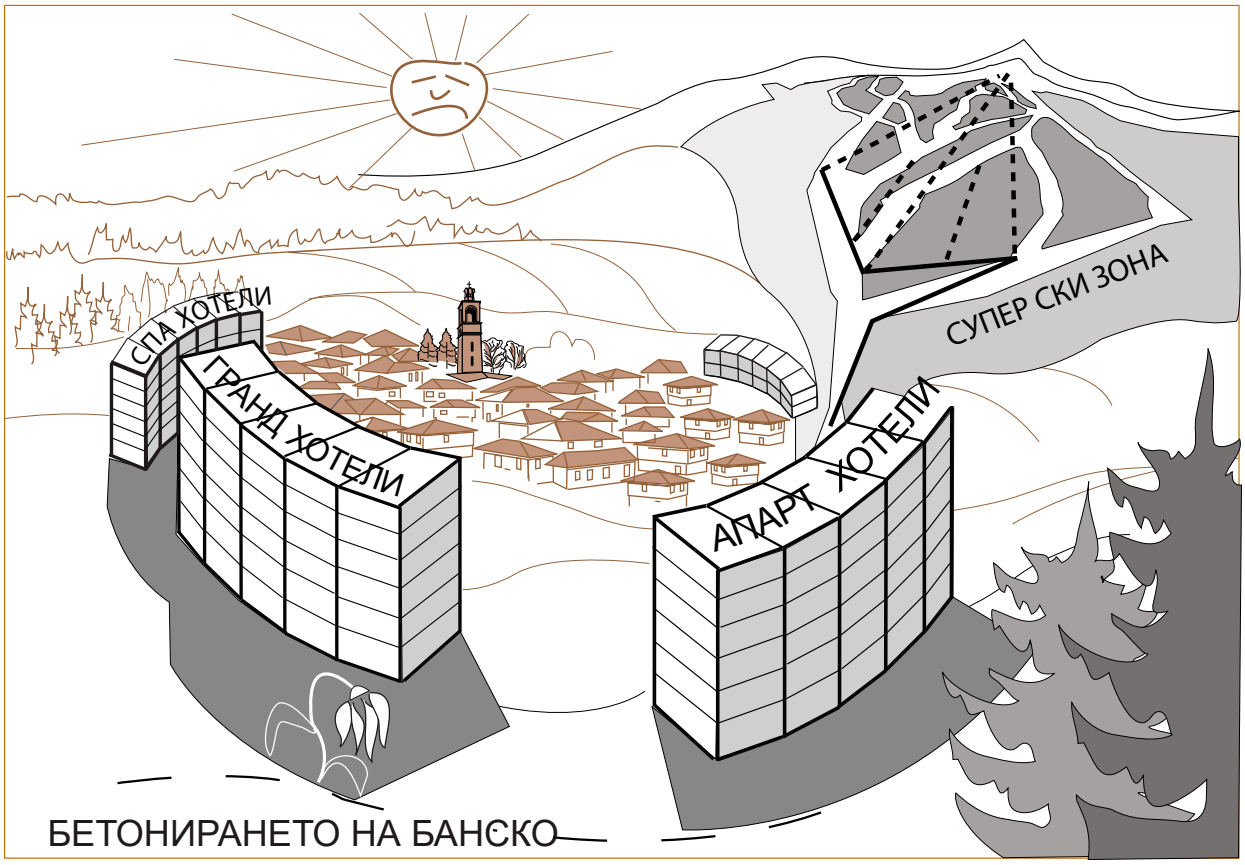

Фиг. 5 Спиралата Банско / Fig.5 The spiral of Bansko

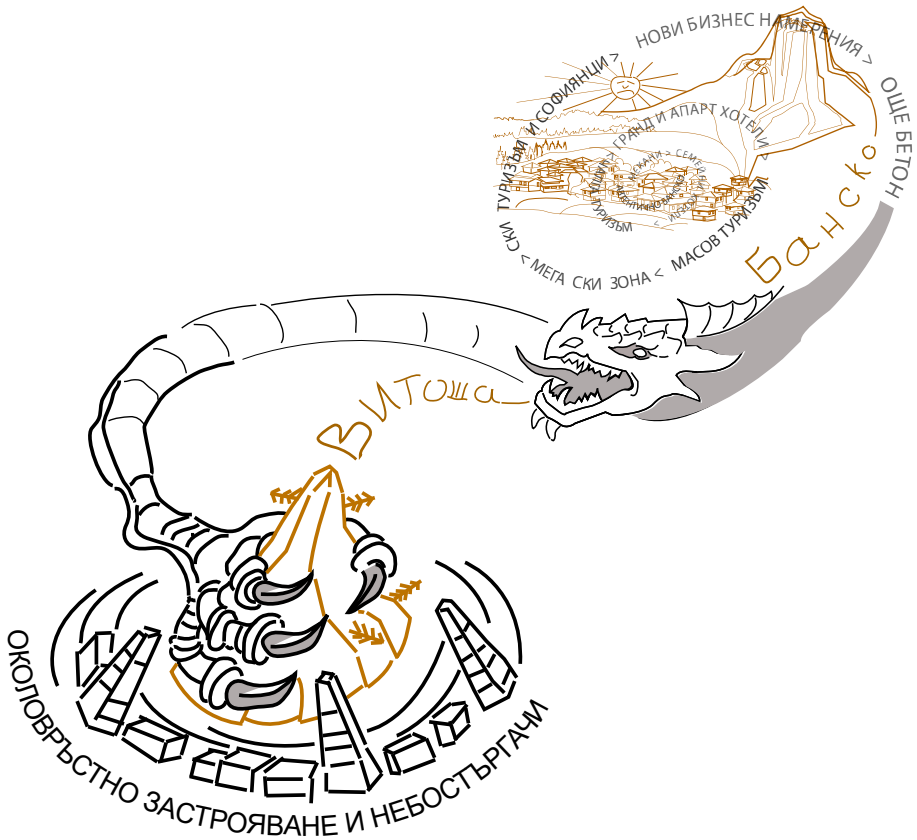

Фиг. 6 Спиралата Витоша / Fig.6 The spiral Vitosha

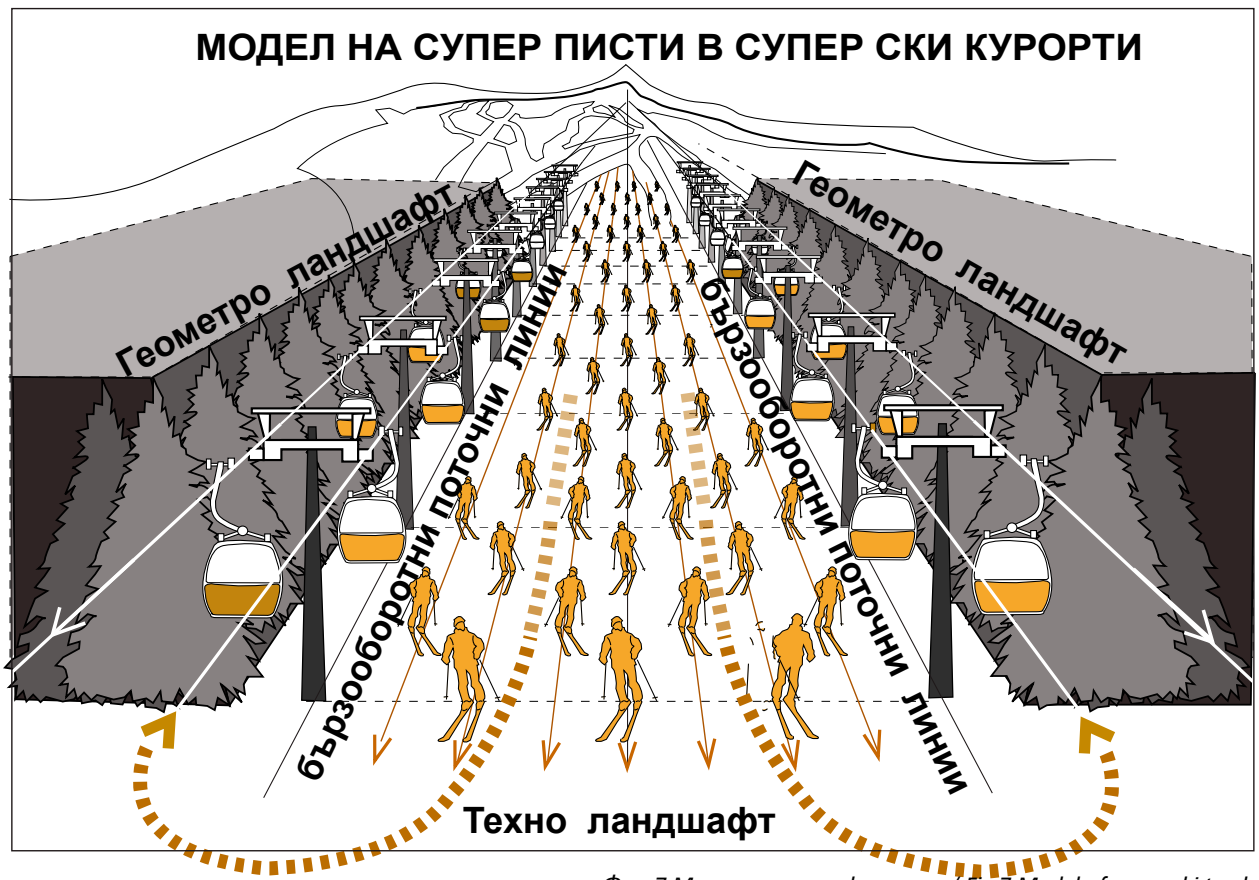

Фиг. 7 Модел на супер ски писти / Fig.7 Model of super ski tracks

ГОЛФ КОМПЛЕКСИТЕ ПО СЕВЕРНО ЧЕРНОМОРИЕ

- МОДУЛНА СИСТЕМА НА РАЗПОЛАГАНЕ-10 км2
-
-ИЗОХРОНИ НА ОБСЛУЖВАНЕ- 5-8 км2
-ГЪСТОТА НА РАЗПОЛАГАНЕ-1:100 км2

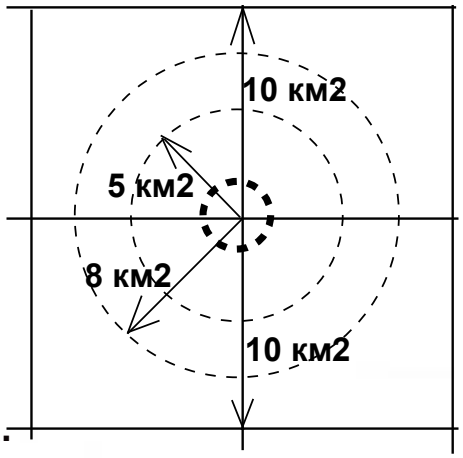

РЕАЛИЗИРАНИ

1. **"Lighthouse Golf Resort& SPA" - 1100 дка.**
2. **"Блек Сий Рама" - 1070 дка.**
3. **"Трейшън клифс голф и спа ризорт"- 700 дка.**

ПЛАНИРАНИ

4. **“Албена голф” – 2220дка.**
5. **“Momchil Golf & Spa Resort- Балчик” -1500дка**
6. **“Ваклино голф”-1600дка.**
7. **“Езерец голф” – 1000 дка.**
8. **“Шабла-Тюленово голф”-1200 дка.**

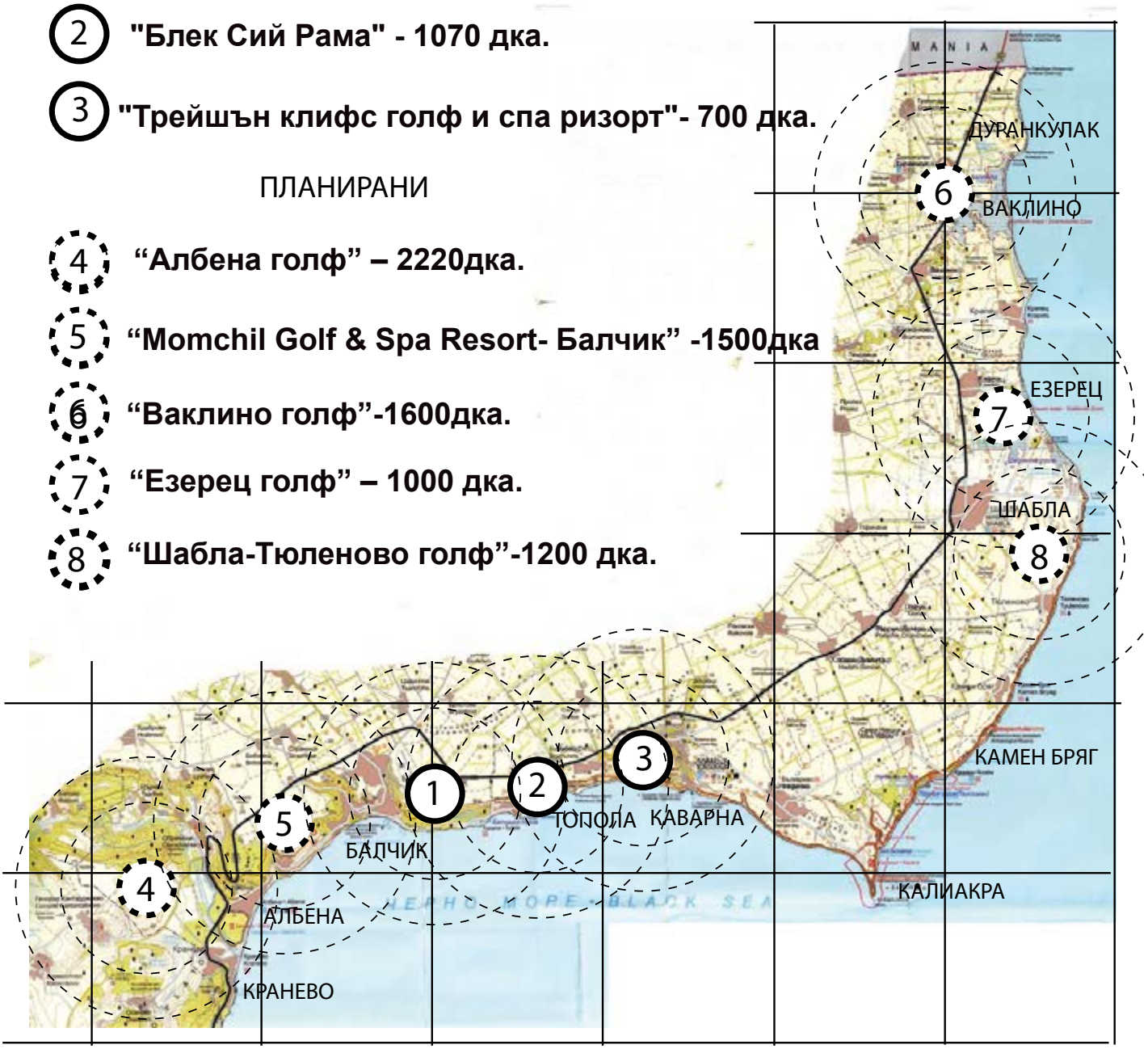

Фиг. 10 Схема на голф комплексите по Северното черно море / Fig.10 Scheme of the golf complexes along the Northern black sea

Б. СУПЕР СКИ ПИСТИ (ССП). В надпреварата за капацитет, оборот и печалби ССП все повече завишават техническата съоръженост, а подобно на градските молове и вериги стандартизират функции, комуникации и архитектура. Супер ски пистите работят на принципа на линиите за бързо хранене и „Макдоналдс" като БЪРЗООБОРОТНИ поточни линии за все повече спускания. Този процес се фиксира в ТЕХНИЗИРАНА И ГЕОМЕТРИЗИРАНА ландшафтна естетика, която повече стресира, а не релаксира. Всичко това компрометира планинския рекреационен ефект и обезсмисля стратегията за супер ски пистите като място за пълноценен отдих (фиг. 7).

СТРУКТУРНА СХЕМА НА ПЛАНИНСКИТЕ КУРОРТНО-ТУРИСТИЧЕСКИ РЕСУРСИ - Фиг. 8

Поради глобалното затопляне ски курортите под 1500 м н.в. ще станат ненадеждни през следващите 30-50 години. В това отношение българските планини са с ограничени условия за супер ски зони. Само 1,05 % от територията ни е над 2000 м н.в. От тях 50 % (0,52 %) са със северни склонове. От тях 50 % (0,26 %) са с оптимален за ски наклон от 5 до 35 градуса. Ако 30 % от тях са ограничени от защитена природа, ние ще разполагаме едва с 0,18 % от територията на страната за пълноценен тримесечен ски туризъм - алпийски тип. Равнинните райони до 500 м н.в. заемат 61,02 % от територията ни. Ниско и среднопланинските райони, от 500 до 2000 м н.в. заемат 37,93 % или 211 пъти повече от високопланинските (алпийски) територии за елитен ски туризъм (37,93 : 0,18 = 211). Природният им потенциал многократно се увеличава от голямото насищане на този височинен пояс от културно-исторически обекти и уникални екологически селища.

Условията на среднопланинския ни ландшафт за алтернативни форми на сезонен екотуризъм са многократно по-големи от тези за високопланински ски туризъм. В цивилизования свят възникват нови тенденции за отдих и туризъм. Съвременният пренаситен човек отхвърля все повече налагния комерсиален, масов и лъскав туризъм и се насочва към истинските неща на алтернативния туризъм. Акцентира върху съхранена природна среда, автентична атмосфера и запазена.

АЛТЕРНАТИВАТА

Поради глобалното затопляне българските планини ще са с ограничени условия за високопланински супер ски зони. Ниско и среднопланинските райони, от 500 до 2000 м н.в., са с 211 пъти повече територия от високопланинските (алпийски) територии за елитен ски туризъм (фиг. 8). Природният потенциал на този височинен пояс многократно се увеличава от голямото насищане с културно-исторически обекти и уникални екологични селища. Условията на среднопланинския ни ландшафт за АЛТЕРНАТИВНИ ФОРМИ НА СЕЗОНЕН ЕКОТУРИЗЪМ са многократно по-големи от тези за ски туризъм, но този огромен ресурс се използва прекалено малко. Пример за това е занемареният Национален парк „Витоша". Институции като МЗХГ, ММС, МОСВ и МРРБ са в дълг за тази алтернатива. Налице е голяма диспропорция: цялата частна и държавна инвестиционна енергия е съсредоточена към Банско, Боровец и Пампорово. От години насам около 20 проектни предложения за ски зони в други планини не се придвижват.

3. МОДЕЛИ НА БУТАФОРНА РЕСТАВРАЦИЯ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НИ НАСЛЕДСТВО (КИН)

В много историко-археологически обекти се практикува урбомутростандартен метод с бутафорна реставрация като „надстрояване до зъбер, до купол, до керемида".

При раставрация, реновация, адаптация на значими исторически обекти с европейски и общински средства се проектира и изгражда странен творчески неомутробарок:

- За полимеро-железобетоновата бутафория за средновековната крепост „Кракра Пернишки" в стил неомутробарок са усвоени 3,7 млн. лв. от еврофондове.

- Подобен обект за 2 млн. лв. е и бутафорната Самуилова крепост в Община Петрич.

- Непосредствено до най-стария на Балканите фар Шабла, с антично пристанище и уникален ландшафт, е издигната бутафорна неразбираема композиция от египитски пирамиди, гръцки колони, космичиски знаци и масонски символи.

- Обезобразен е автентичният облик и дух на природно-историческия резерват Яйлата, състоящ се от скален пещерен град, уникална природа, исихастки скални манастири и римска крепост, чрез творчески приложена неомутробарокова бутафория за 2,2 млн. лв.

- Уникалната пещера Леденика се руши физически и естетически от творчески прилаган неомутробарок. Непосредствено пред нея е изграден кичозен бутафорен развлекателен парк, препълнен със стиропорови рицари, феи, великани, принцеси, динозаври, охлюви, Баба Яга, бръмбари и др. за 5,1 млн. лв. Вътре действа кичозно светлинно шоу обявено като пещерен атракцион.

4. МОДЕЛИ ЗА НЕОМУТРОБАРОКОВИ АТРАКЦИОНИ.

Налагат се урбомутростандарти за новоизградени неомутробарокови атракциони. Замъкът и аквапаркът в Равадиново на Тумпалови е в непосредствена близост до големия природно-исторически паметник „Бойното поле на Ахелойската битка". Този атракцион в Равадиново е гротескна мутроготика, мутроромантика и мутрорококо събрани в едно. Създателят му, „архитект" Тумпалов, определя стила като „приказен" (фиг. 9). Абсурдът е, че този откровен кич е институализиран от Министерството на туризма в една класация с Уиндзор и е награден от министър Ангелкова. Парадоксът е, че мястото на най-значимата за България и за Европа Ахелойска битка по това време не е обозначено с никакъв знак. Бедата е, че за подобни пошли бутафорни замъци, крепости, станове, селища се хвърлят огромни инвестиции, а истински паметници на културата престъпно се рушат.

5. МОДЕЛИ НА ОБЩЕСГВЕНИ ПРОСТРАНСТВА

Урбомутростандартът навлезе активно и в обществените пространства. Със средствата на европейски програми стандартно се изграждат премащабирани стадиони, спортни зони и площадки в малки селски общини (Шабла). Изграждат се помпозни пешеходни пространства с кичозен дизайн, пеещи „дубайски" фонтани (Полски Тръмбеш), арт инсталации с пърформанс и дендросинтетика. Прилагат се неразбираеми и сбъркани концепции за „споделени пространства (ремонтът на Графа). Традиционни градски градини и градини-паметници на парковото изкуство се трансформират в категория пешеходни пространства („Седмочисленици", „Кристал"). Разпространиха се грозни типови детски площадки, стандартно обзаведени. Стари общоградски паркове се реконструираха (ремонтираха) с атракционна шарения с панаирен привкус, с много бетон и липса на автентичност и пейзажистика (Добрич). От години София се тресе от градоустройствени скандали: несполучливи градоустройствени конкурси. Неудачно решени кръстовища, възли, булеварди, пешеходни зони и велоалеи. Унищожени зелени площи. Разрушени пометници на културата. Транспортни неуредици. Влошена градска екология и т.н. На фона на всичко това упорито се задейства нова урбомутростандартна тенденция за строежи на небостъргачи в София. Според арх. П. Павлов: „Работната среда на небостъргача е антихуманна, нормите за паркоместа не могат да бъдат удовлетворени". „Инсталациите са много сложни и разнообразни", „Небостъргачите са чудовища, които поглъщат огромни количества енергия", „Технологическите преустройства и реконструкции са практически навъзможни" и т.н. В момента друг урбомутрашки стандарт се разпространява в обществените пространства на българските градове: поголовна сеч на зеленото богатство от пълноценни дървета по тротоари, пешеходни зони и паркове в Добрич, Варна, Пловдив, София и др. Премахването на адаптирани и типични (традиционни) за региона растителни видове и замяната им със стандартни селектирани, дизайнерски вариатети и екзоти с по-малка жизненост и кратък живот е нецелесъобразно и води до загуба на мащаб и градска историчност. Средно и нискорастящите дървета имат по-малка биологична маса с по-нисък екоефект.

6. МОДЕЛИ НА НА УРБОМУТРОСТАНДАРТ В ПРИРОДНА СРЕДА

Наложилите се „модерни" стандарти в териториалното и ландшафтно устройство доведе до следното.

Многобройни „екопътеки", често пъти несполучливо ситуиране извън контекста, ландшафтно неоформени, стандартно обзаведени с пейки, заслони, мостчета и пластмасови инфотабла.

На уникални природни местности като Рупите трайно е увредено въздействието на магията и мистиката на ландшафта чрез непрофесионално вмешателство на сгради, огради, драстични символи и кичозен парк.

Типичен пример зе урбомутростандартизация е развихрилата се мода за диво къмпиране. Въз основа на контра съответни нормативи се определиха зони за биваци, каравайнги и кемпери в екологично нараними крайбрежни места (дюни, скали, плажове, горички). Парадоксът е, че мутростандартът ги допусна в съседство до големи, прекрасно устроени къмпинги в миналото. Сега занемарени, ограбени и пустеещи: Балчик, Каварна, Шабла, Крапец, Дуранкулак.

Стандартите за териториалното планиране и нормиране на голф системата в България са според инструкциите на голфъра Гари Плеър, визионерството на областните управители, грандоманията на кметове, инвестиционните бизнес интереси и творческите изблици на урбанисти. Ярък пример за това е системата от голф игрища по Североизточното Черноморие (фиг. 10). По протежение на 75 км върху 800 кв. км са предвидени или реализирани 8 бр. модули през 10 км с изохрон на обслужване 5-8 км. Такава плътност 1/100 кв. км няма даже в родините на голфа Шотландия и Англия!

GENESIS OF MOUTRO BAROQUE

land. arch. Dimo Petrov

The socio-economic prerequisites for the emergence of the Bulgarian Mutrobarok are indicated in the article. The following development stages are defined:

1. PROTO MUTROBAROQUE / AUTHENTIC/ 1995-2005; 2. POST MUTRO BAROQUE / CORPORATE / 2005-2010; 3. NEO MUTROBAROQUE /CREATIVE/ 2010-2020; 4. URBO MUTROBAROK /STANDARDIZED/ 2020-20**.

The material examines in detail the rapid evolution of our resort tourist complexes and their transformation into SUPER SEASIDE and SUPER MOUNTAIN RESORTS. The drastic intervention of the Urbo-Mutrobaroque in the cultural and historical heritage and in the public urban spaces is analyzed. This process of drastic urbanization is illustrated with analytical models, flowcharts, conclusions and alternatives.

ГОДИШНИНИ

чл.-кор. проф. арх. Атанас Ковачев, д.а.н.

ПОВЕЧЕ ОТ 30 ГОДИНИ ИЗДАТЕЛСТВО „АРХ & АРТ“

Атанас Ковачев

Арх. Атанас Ковачев завършва архитектура в Московския архитектурен институт (МАРХИ) през 1980 г. Получава степени „доктор“ (1984) и „доктор на архитектурните науки“ (2005). Член-кореспондент е на БАН (2008) и Почетен член на УАА (2008). Професор е в МАА (2009); Чуждестранен член е на РААСН (2010); Почетен професор е в МАРХИ (2016).

Работи като научен сътрудник в КНИПИАТ „Главпроект“, София (1984-1985); във ВЛТИ/ЛТУ, София. Изминава пътя от асистент до професор по Градоустройство и териториално устройство (1985-2002). Там е: ръководител катедра „Ландшафтна архитектура“ (1994-1995); декан на факултет „Екология и ландшафтна архитектура“ (2007-2016), ръководител отдел „Инфраструктурни проекти“ (2016-2022); председател на Общото събрание (2020-2022). От 2014 г. е професор във ВСУ „Черноризец Храбър“; ръководител катедра, декан, директор на институт.

Научноизследователската му дейност е отразена в 30 монографии, книги, учебници и справочници, повече от 160 научни студии и статии и над 100 научнопопулярни статии, публикации у нас и в чужбина.

Разработва самостоятелно или като ръководител колектив 8 проекта по оперативни програми: „Регионално развитие“ (2007-2013) и „Региони в растеж“ (2014-2020); над 170 градоустройствени и териториално-устройствени плана и схеми, архитектурни и паркоустройствени проекти, повечето от които са реализирани.

Почетен гражданин е на Карнобат (2014). Носител на множество награди.

През 2022 г. се навършват 30 години от създаването на Архитектурно издателство „АРХ & АРТ“.

За историята три десетилетия са просто миг.

За едно издателство обаче, останало в летописа на архитектурния живот в България със своята многообразна и съдържателна дейност, 30 години са достатъчно дълъг срок. Това са години на създаване и укрепване, на творчески търсения, на успехи и разочарования по дългия път на развитието.

Безспорно тези три десетилетия са време на утвърждаване на издателството сред архитектурната колегия, на неговото осезаемо и силно присъствие сред културната общественост на страната. Защото Архитектурно издателство „АРХ & АРТ“ отдавна е разпознаваемо с широката палитра на изданията си, а много архитекти от различни поколения очакваха и очакват през годините и десетилетията като скъп приятел срещата с неговите вестници, списания, книги и справочници. Така мисля аз. Смятам, че много специалисти от различни области на научното творчество ще се съгласят с тази оценка.

• • •

Но да се върнем назад през годините и проследим хронологията на събитията в исторически разрез.

През ноември 1989 г. специалисти от проектантските организации КНИПИАТ „Главпроект“ и „Спортпроект“ и художествени дизайнери на свободна практика основават Фирма „Арх и Арт“ СД. Първоначалната дейност е единствено в областта на проектирането и строителството. В активите на фирмата са над 90 архитектурни проекта, повечето от които са реализирани. По-значими от тях са балнеохотел 5 звезди, няколко 4 и 5-звездни СПА хотела и други от по-ниски категории, административни сгради, църковни сгради, музеи, апартаментни сгради за временно обитаване в морски и балнеологични курорти, затворени жилищни комплекси, жилищни блокове, луксозни еднофамилни сгради и вили, винарска изба и други промишлени обекти и пр. Някои сгради дори се проектират и построяват от фирмата.

Има интериорни разработки за обществени и жилищни сгради. Разработвани са и проекти за чужбина – Германия, Македония, Украйна. Фирмата е специализирана и в областта на реставрацията и социализацията на недвижими културни ценности – по-големи нейни обекти са сгради от двореца Евксиноград, археологически резерват „Улпия Ескус", Аладжа манастир, Средновековен пристанищен град Кастрици, реставрация и адаптация за музей на Мелнишкия конак, административна сграда на ул. Позитано № 1 в София (в съавторство) и пр.

Фирмата е разработвала научни проекти, в това число и по международни програми – ПОУ за археологически резерват „Античен град Аполония" и „Историческо селище Старинен Созопол" (българо-турски, по програма на ЕС), „TYPHABOARD als Innendgmmung bei Mehrfamilienhgusern mit Eigentьmergemeinschaften in Bulgarien" (немско-български, по програма на Немската държавна фондация за наука – DBU, в колаборация с Научния институт за строителна физика от системата „Фраунхофер"), „Черноморската къща" (немско-български, по програма на Немската държавна фондация за наука – DBU) и др.

В самия край на 1991 г. е основано Архитектурно издателство „Арх & Арт", което от януари 1992 г. в продължение на 22 години издава седмичника „Арх & Арт форум" (първоначално „Арх & Арт борса") и осъществява предпечатната подготовка на книги и брошури за фондация „Никола Фичев – Захарий Зограф". Именно 1992 г. бележи началото на славния път на архитектурното издателство.

За десетилетията на своето съществуване вестникът издава по 50-51 броя годишно, като от началото на 2000 г. се увеличава обемът му до над 36 страници и постепенно се преминава към брошурен формат с цветна корица. От 1994 г. издателството започва да издава специализирана книжнина, а от 2003 г. и списанието „Паметници, Реставрация, Музеи".

През 1994 г. вестникът започва да удостоява автора на ежегодното значимо според жури постижение на българската архитектура с наградата „Архитект на годината". Членовете на журито са от средите на най-значимите български архитекти, под председателството на проф. д-р арх. Николай Тулешков. Наградата е диплом, бронзова статуетка от известния скулптор Борис Андреев – Реджо и архитектурна литература. Това беше важен творчески конкурс в областта на архитектурните постижения.

Работих години наред в журито на този конкурс и помня неговото развитие през годините – помня интереса на участниците, помня сериозните обсъждания, дискусиите, и мисля – справедливите решения на журито. Две години по-късно, през 1994 г., вестникът учредява и наградата „Студент по архитектура на годината" за отлични изяви на българските студенти, създатели на впечатляващи курсови работи. Наградата е диплом, каменно-бронзов плакет, реплика на наградата за архитекти, дело също на известния скулптор Борис Андреев – Реджо, и архитектурна литература.

Осъществени са няколко големи изложби на български художници и скулптори и първата в България на известния бесарабски българин доц. Иван Шишман от град Измаил, Украйна, която беше тематична в областта на християнската религиозна живопис. През годините на своето съществуване редакцията осъществява кръгли маси по актуални към това време въпроси. Основана е купа, медали за 1, 2 и 3 място и награди за националния шампионат на формиращата се Архитектурна тенис лига, допринесли тогава за развитието и популяризирането на спорта сред архитектурните среди в страната. Много активен в реализациите на шампионата и неговото отразяване е главния редактор журналистът Ленко Петков.

Многобройни са рубриките на вестника, като с особена популярност са „Правно техническа консултация" на арх. Антон Каравелов, „Архитектурно наследство" на проф. Николай Тулешков, „Гилдия", предоставяща трибуна за информация, проблеми и постижения на архитектурната колегия, „Спектър", „Съюзен живот", „Юбилеи", рубриките за теоретични и практически проблеми, за нови материали и технологии, за рецензии върху проекти и реализации и т.н. През 90-те години на миналия век проф. Тулешков прави месечни анализи на състоянието на пазара и цените на недвижимите имоти, която се следи не само от архитекти, но и от адвокати, нотариуси и постепенно появяващите се имотни брокери.

Вестникът подкрепяше и популяризираше първите стъпки на Камарата на архитектите и след законовото ѝ регламентиране продължи да отразява нейната дейност.

През цялото си съществуване във всеки брой на вестника се поддържаха рубрики и за българските художници и скулптори. И за синтеза на архитектурата с изкуствата.

Една от активните рубрики на вестника беше с насоченост в областта на архитектурната история и опазването на недвижимите културни ценности. Когато в нея вече бяха публикувани близо 300 статии, през 2003 г. редакционният съвет взе решение да се създаде специализираното списание „Паметници, Реставрация, Музеи". И още в края на годината излиза първата книжка.

Да представим накратко основни издания на АРХИТЕКТУРНО ИЗДАТЕЛСТВО „АРХ & АРТ" през годините и десетилетията на активна творческа работа.

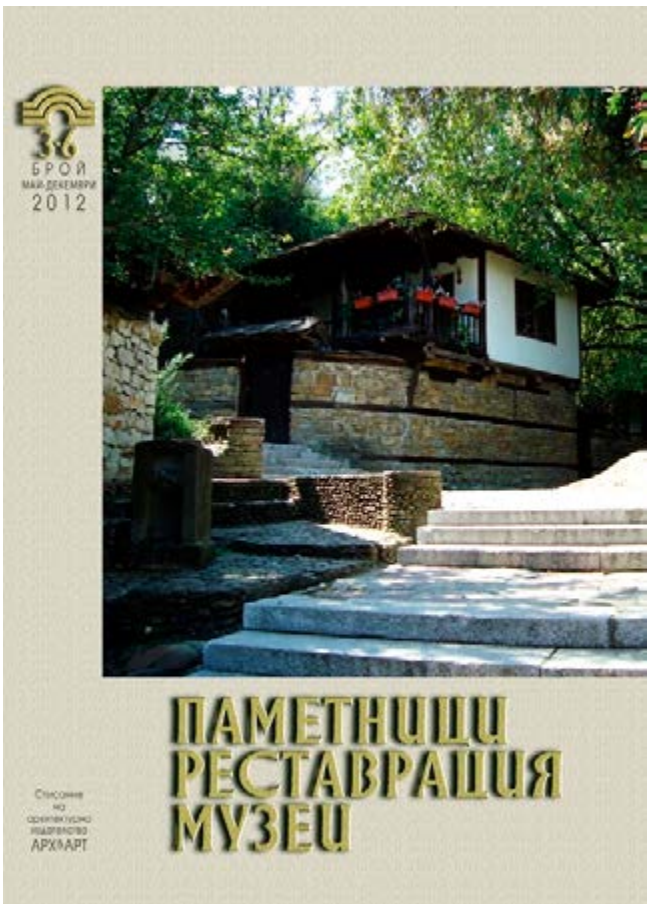

СПИСАНИЕ „ПАМЕТНИЦИ РЕСТАВРАЦИЯ МУЗЕИ", РЕФЕРИРАНО В РЕГИСТЪРА НА НАЦИД ИЗДАНИЕ

(главен редактор проф. д-р арх. Николай Тулешков, дизайн художниците Георги Деведжиев и Юлиан Тулешков, излиза от 2003 г. до момента)

Списанието е интердисциплинарно научно издание за проучвания, анализи и теоретични разработки в областта на недвижимото културно наследство – научни изследвания на проблеми на реставрацията и социализацията, на музейното дело, рецензии на специализираната книжнина. Материалите основно са от областта на архитектурата, археологията, изкуствознанието, етнографията, архитектурната, художествената и музейната реставрация, музеологията, историята. Притежава и рубрики свързани със законовата и нормативната уредба в тези области, информация за форуми, чествания и др. Разделите са: Изследвания, Реставрация и социализация, Законова и нормативна уредба, Научен диалог, Музейно дело, Книжнина, Летопис. Статиите са придружени с резюмета на английски език. До момента са издадени за: 2003 г. – 1 бр., от 2004 до 2010, седем години – по 6 бр. годишно; 2011 г. – 4 бр., 2012 г. – 6 бр, 2013 и 2014 г. по време на кризата не излизат броеве, от 2015 до 2020, шест години – по 2 бр. годишно; 2021 – под печат, или общо 63 книжки. Издадените статии до момента са около 490 с автори от България, Македония, Казахстан, Украйна, Босна.

Действащият до момента редакционен съвет (от 2016 г.) е с председател проф. д-р арх. Николай Тулешков – проектант и историк на архитектурата, и членове: чл.-кор. на БАН проф. дин Иванка Гергова – изкуствовед, проф. д-р инж. Валентин Тодоров –реставрационни технологии, проф. д-р Елена Генова – изкуствовед, проф. д.а.н. арх. Маргарита Харбова – история на архитектурата, проф. д-р Пламен Павлов – средновековна история, проф. д-р инж. Дончо Партов – строително инженерство и реставрации, доц. д-р Стефан Белишки – художествена реставрация, доц. д-р Петър Балабанов – тракийска археология, д-р Светла Петрова – антична и средновековна археология. Големи заслуги имаха и †акад. проф. дин Димитър Овчаров – археолог и †проф. дин Стефан Дойнов – историк.

ВЕСТНИК „АРХ & АРТ ФОРУМ"

Седмичник за архитектура, изкуство и строителство. Официален информатор на Съюза на архитектите и Камарата на архитектите (излиза от 1992 до 2014 г.)

В края на 1991 г. се конструира редакцията на новото специализирано издание в областта на архитектурата и изобразителните изкуства. Първият главен редактор е журналистът Пепа Николова, а най-продължително тази длъжност заема журналистът Ленко Петков. Своя значителен принос като главни редактори са дали още арх.

Здравка Ненова и арх. Милена Михайлова. Художественото оформление през годините е на художниците Юлиан Тулешков и Георги Деведжиев. Първият дизайн на вестника е дело на Георги Деведжиев, а когато се взима решение за смяна на името, фирмата прави конкурс за нов дизайн, който е спечелен от доц. арх. Матей Матеев измежду 64 представени проекта.

Първият брой излиза през януари 1992 г., а последният – в края на декември 2014 г. За 22 години са издадени над 1100 броя. Впечатляващо число! Външни сътрудници в него са голям брой известни теоретици и практици от областта на архитектурата, градоустройството, архитектурната и художествената реставрация, изкуствознанието, историята, археологията. Вестникът се превръща в трибуна на българските архитекти, на която всеки може да изказва идеи, да отбелязва събития и мероприятия, провеждани от колегията в цялата страна, да публикува постиженията ѝ в областта на архитектурата. Той обединява духовно колегите от страната чрез своевременната професионална информация и познания за случващото се в професията и художествено-творческия живот из България и света.

СПЕЦИАЛИЗИРАНАТА КНИЖНИНА НА АИ „АРХ & АРТ“

За изминалите десетилетия архитектурното издателство освен вестника и списанието е издавало книги в областта на архитектурата, архитектурната история, опазването на недвижимото културно наследство, изкуствознанието, историята, строителната практика, законовите и подзаконовите документи. Не малко от тях представляват част от книжни поредици – „Българско архитектурно наследство“, „Българско художествено наследство“, „Стари текстове за българските земи“, „Справочник на проектанта, строителя и инвеститора“. Издадени са и няколко луксозни албума, последният, посветен на творчеството на архитектон Никола Фичев. Общият брой специализирани книги, дело на издателството, до момента е около 100, а под печат са още три.

За да получат читателите представа за многообхватната и разнообразна дейност на издателството през годините, трябва накратко да маркирам и други направени „бразди“ в неразораната „целина“ на архитектурното творчество.

Първата поредица от книги „Българско архитектурно наследство“ е свързана с издаването на специализирана литература в областта на архитектурата, ландшафтната архитектура, изкуствознанието и историческата книжнина. Тази дейност започва през 1994 г. Тогава се появява сборникът от три студии на:

- Стефан Бояджиев, „Християнска гробнична архитектура в Сердика през II–VI век“;
- Стефан Стамов, „Синтезът във възрожденската къща“;
- Николай Тулешков, „Крайпътна архитектура на късното средновековие“.

Замисълът е това да бъде периодично издание към архитектурния вестник и затова имаше неговия ISSN. Уводните думи, които арх. Хрис-

Специализирани справочници

Българско архитектурно наследство
том I
Средновековие
Архитектурното изкуство на старите българи
Николай Тулешков

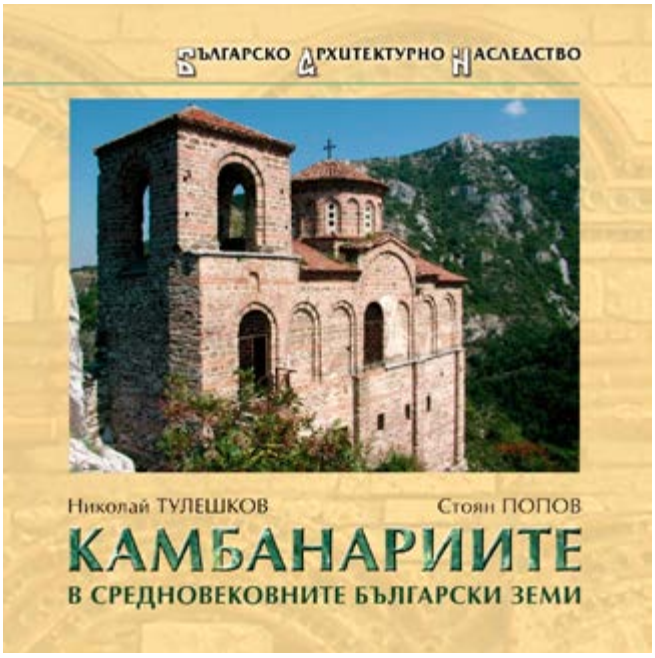
Българско архитектурно наследство
Николай Тулешков
Стоян Попов
Камбанариите
в средновековните български земи

Българско архитектурно наследство
Христо Ганчев
Григор Дойчинов
Иванка Стоянова
България 1900
Европейски влияния
в българското градоустройство,
архитектура, паркове и градини
1878-1918

Българско архитектурно наследство
Сецесионът и българската архитектура
Петър Денков

Българско архитектурно наследство
Първомайстор Никола Фичев
творец на възраждането
Сборник доклади
от Националната научна конференция,
посветена на 200-годишнината
от рождението на Първомайстора,
Дряново, 27 октомври 2000

Българско архитектурно наследство
Храм
"Успение
Пресвета
Богородица"
Търговище

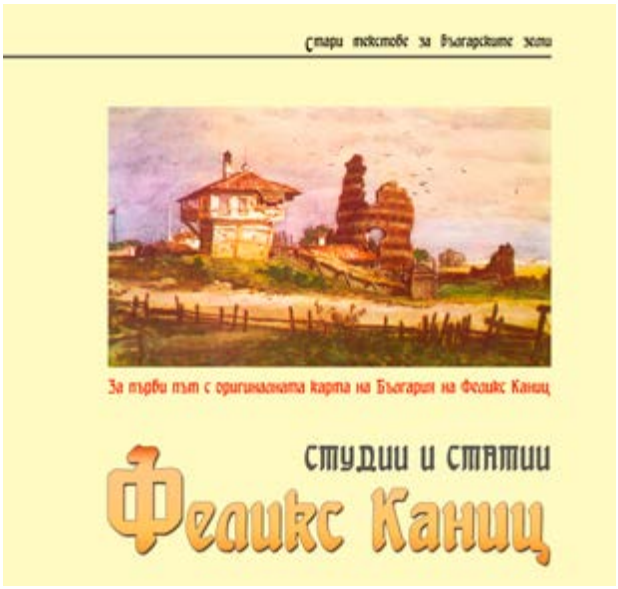
Стари пътеводи за българските земи
За първи път с оригиналната карта на България на Феликс Каниц
Студии и статии
Феликс Каниц

Стари пътеводи за българските земи
Йохан фон ХАН
Албания, Македония и Поморавието
Пътеписи и карти от 1858 и 1863 година
Поморавието в коментар от Александър Теодоров - Балан

Църковните приложни изкуства от XV-XIX век в България
Елена Генова

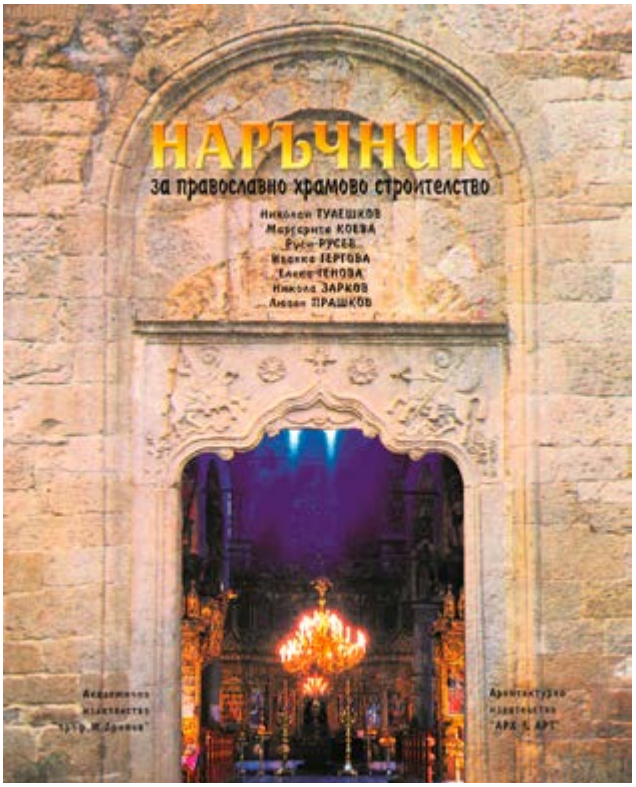
НАРЪЧНИК
за православно храмово строителство

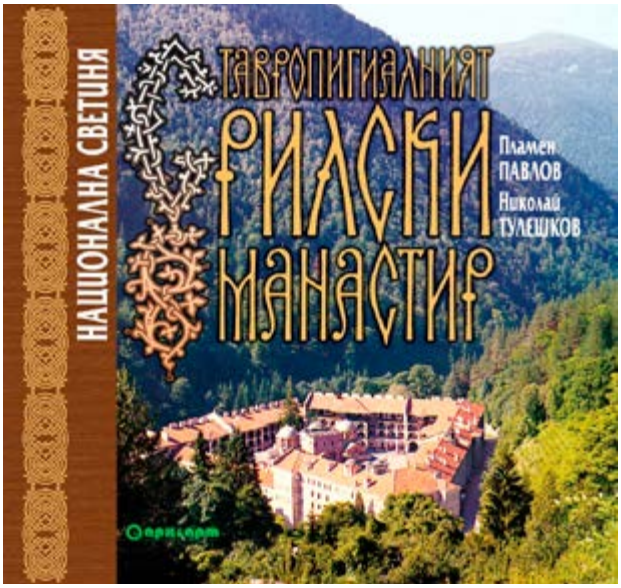
НАЦИОНАЛНА СВЕТИНЯ
ТАВРОПИГИАЛНИЯТ
РИЛСКИ
МАНАСТИР
Пламен ПАВЛОВ
Николай ТУЛЕШКОВ

ЧЕРВЕНА КНИГА
Хроника на поругаваната ПАМЕТ

то Генчев написа за това ново начинание, стимулират издателите да променят намерението си и да превърнат идеята в отделна книжна поредица. През следващите години от нея бяха издадени над 20 книги, част от които днес са антикварни ценности. Най-голям интерес предизвикаха:

• „България 1900. Европейски влияния в българското градоустройство, паркове и градини 1878 - 1918“ на Христо Ганчев, Григор Дойчинов и Иванна Стоянова

• „Крепостното строителство по българските земи“ на Петър Балабанов, Стефан Бояджиев и Николай Тулешков

• Сборникът „Първомайстор Никола Фичев, творец на Възраждането“

• „Камбанариите в средновековните български земи“ на Николай Тулешков и Стефан Попов.

Сериозен интерес предизвика „Сецесионът и българската архитектура“ на доц. д-р арх. Петър Йокимов, написването на която е резултат от насърчаващи разговори между автора и ръководителя на издателството, оценявайки високо негова планова задача в Центъра по архитектурознание на БАН.

Добър е приемът на тетралогията на проф. Николай Тулешков „Архитектурното изкуство на старите българи“, на която последните три тома също са разработени като планови теми в Центъра по архитектурознание. Тогавашният директор на академичното издателство на БАН „Марин Дринов“ акад. инж. Ячко Иванов приема идеята томовете да се отпечатат като съвместна дейност с архитектурното издателство, поделяйки си тиража.

Втората поредица, която стартира към края на 90-те години на миналия век, е замислена във връзка с навлизащите тогава в България нови материали, нови функционални типове сгради, нови законови и нормативни документи, при отсъствие на специализирана книжнина в помощ на проектантите, строителите и инвеститорите. Затова така е и наименувана – „Справочник на проектанта, строителя и инвеститора“. От нея най-успешни бяха:

• Наръчникът за проектиране и монтаж на битумните керемиди на фирмата „Ондулин“ – „Покриване с Бардолин“, която на практика бе използвана и като наръчник въобще за всички марки от този вид покривни покрития

• Обемният сборник на арх. Каравелов със законовата и нормативна уредба за местата за настаняване и заведенията за търговия, хранене и развлечения – „Хотели и ресторанти“, която претърпя две издания

• Сборникът с нормативни документи „Застрояване в регулация“;

• „Гидовете“ в областта на предлаганите материали и изделия, информация, необходима за нуждите на проектирането и строителството.

Важно е да отбележа, че Архитектурното издателство е първото у нас, което публикува в тази поредица редица материали за достъпната среда на хора в неравностойно положение:

• Универсалното решение, планиране и дизайн за всички

• Наредба за изграждане на общодостъпна среда в град София

• Тетрадка за одит по достъпност на средата и пр.

Без да е част от поредицата, но съобразно с нейната тематика излезе Наръчник за православно храмово строителство. Неговата поява тогава беше предизвикана от разгърналото се строителство на функционално сбъркани православни храмове. Колегите нямаха още опит в тези нови за нашето съвремие сгради в типологическо и архитектонично отношение. Проф. Николай Тулешков събира екип от известни български учени и специалисти като проф. Маргарита Коева, чл.-кор. проф. Иванка Гергова, проф. Елена Генова, най-известния специалист по акустика проф. Никола Зарков, проф. Любен Прашков и след необходимото координиране всички те създават пълноценен Наръчник. Наскоро излезе и второ допълнено негово издание.

Други интересни книги от този тип са прекрасният труд на проф. д-р арх. Стефан Попов „Жилището като удоволствие“ и на Светослав Анев „Дизайнът на мебели, фактори и аспекти в съвременното развитие“. В този аспект поглед през историята към съвремието е и книгата на известния ни ландшафтен архитект Лидия Фомина „Градини и паркове на България“.

Третата поредица – „Стари текстове за българските земи“, акцентира върху непубликувани досега книги за българските земи на автори от времето на османското владичество.

НИКОЛАЙ ТУЛЕШКОВ
МОСТОВЕТЕ
НА ДРЕВНИЯ И СРЕДНОВЕКОВНИЯ СВЯТ
ЧАСТ ВТОРА

Николай Тулешков
АРХИТЕКТУРА
на
СРЕДНОВЕКОВНИЯ
ХРИСТИЯНСКИ
И ИСЛЯМСКИ
СВЯТ
Фарклерт

Лидия Фомина
ГРАДИНИ И ПАРКОВЕ
НА БЪЛГАРИЯ
Фарклерт

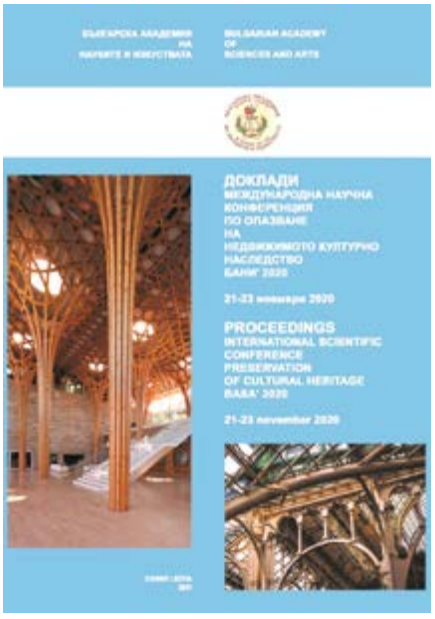
БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ
НА
НАУКИТЕ И ИЗКУСТВАТА
BULGARIAN ACADEMY
OF
SCIENCES AND ARTS
ДОКЛАДИ
МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЯ
ПО ОПАЗВАНЕ
НА
НЕДВИЖИМОТО КУЛТУРНО
НАСЛЕДСТВО
БАНИ' 2020
21-23 ноември 2020
PROCEEDINGS
INTERNATIONAL SCIENTIFIC
CONFERENCE
PRESERVATION
OF CULTURAL HERITAGE
BASA' 2020
21-23 november 2020

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИ ЗА ОПАЗВАНЕ
НА НОВОРАЗКРИТИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ СТРУКТУРИ.
АВАРИЙНА КОНСЕРВАЦИЯ, ЗАЩИТНИ ПОКРИТИЯ,
ИСТОРИЧЕСКИ КЛИМАТ И ВТОРИЧНО ЗАСИПВАНЕ НА
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПАМЕТНИЦИ
Научни доклади от колоквиум и
международна кръгла маса, организирани от
Националния институт за недвижимо културно наследство
в периода 10-13 ноември 2015 година,
в град София и град Хасково

ДИЗАЙНЪТ НА МЕБЕЛИ
ФАКТОРИ И АСПЕКТИ В
СЪВРЕМЕННОТО РАЗВИТИЕ
СВЕТОСЛАВ АНЕВ

СТЕФАН ПОПОВ

Тя започна с непреведени досега статии и студии на Феликс Каниц и включва като приложение подробна цветната карта, разработена от него в периода от 1860 до 1882 г. В поредицата наскоро излезе и един около 500-страничен том „Йохан фон Хан, Албания, Македония, Поморавието. Пътеписи и карти от 1858 и 1863 година", илюстриран с около 300 снимки и гравюри, в това число около 20 от 1863 г. на съпровождащия го в албанската му експедиция д-р Йозеф Сзекели, най-известния виенски императорски фотограф от втората половина на XIX век.

Издателството има в активите си и няколко цветни луксозни албумни книги – великолепната „Църковните приложни изкуства от XV – XIX век в България" от Елена Генова, както и двуезичните „София, архитектурни забележителности" от арх. Кирил Русков – фотографии и проф. д-р арх. Чавдар Ангелов – текстове, и излезлият преди две години „Първомайстор Никола Фичев" на проф. д-р арх. Николай Тулешков с големи цветни илюстрации, архивни гравюри и снимки и много планове, част от които нови.

Издателско постижение е голямоформатният, макар и не изцяло цветен 626-страничен фундаментален за България научен труд на Николай Тулешков „Архитектура на средновековния християнски и ислямски свят", илюстриран с над 400 чертежа и снимки.

Трябва да се отбележат и няколкото сборника с доклади от научни конференции. Проф. Николай Тулешков създаде нов Научен институт по архитектура, строителство и градоустройство, който освен научни разработки провежда и голяма ежегодна Международна научна конференция по опазване на недвижимото културно наследство. До момента от Архитектурно издателство „Арх & Арт" са издадени пет сборника с научни доклади на няколкостотин автори от България, редица европейски страни, САЩ и Израел.

Издавани са и трудове с насоченост към познавателния туризъм като добре структурирания и придружен с карти туристически гид „Пловдив" на проф. Чавдар Ангелов и „Ставропигиалният Рилски манастир" от проф. Пламен Павлов и проф. Николай Тулешков.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

30 години активна работа в списването и издаването на широк спектър от списания, вестници, справочници... Повечето от тях имам в моята библиотека в архитектурното ми ателие. В някои от тях бях активен сътрудник през годините. Други четях с интерес. В трети черпих важна информация.

В кратките минути на отдих и днес разлиствам вече пожълтелите страници на вестниците, списанията, справочниците... И се връщам назад през годините и десетилетията и възкресявам стари спомени, за да измина отново пътя на АРХИТЕКТУРАТА в дълго продължилия преход у нас – като на филмова лента се редуват събития, творчески дейности, делници и празници, на които съм съвременник, активен участник, архитектурен критик, наблюдател. И оценявам колко полезна беше тогава, полезна е и сега дейността на издателството. Аз лично приемам като загуба спирането на вестника (навярно по задълбочаващи се финансови причини).

Оценявам работата на всички съпричастни към живота на издателството. Но особена благодарност дължим към един човек! Благодарност на проф. НИКОЛАЙ ТУЛЕШКОВ за огромните усилия, изключителната работоспособност, умението да направи силни екипи, сътворили стойностни издания. Но и пожелания още много години и десетилетия да продължава по избрания път, за да радва всички нас с нови издания. Пожелавам да възкръсне като Феникс любимият вестник „Арх & Арт форум". Той е нужен на българската архитектура, нужен е на всички нас!

Попътен вятър в безкрайния океан на мечтите и надеждите!

АРХИТЕКТУРА
ARCHITECTURE

Magazine
for architectural creativity,
architectural theory and criticism
YEAR SEVENTY

3 - 4
2023

CONTENTS

Edition of the Union of Architects in Bulgaria. "Architecture" magazine is included in the National reference list of modern Bulgarian scientific publications with scientific peer review /NACID/.

Circulation: 1000

Address: 1504 Sofia, 11 Krakra str., e-mail: sab@bularch.org, www.bularch.eu
ISSN 0324-1254

Editorial board:
arch. Ilyan Nikolov - Chairman
Prof. Arch. Borislav Borisov, D.Sc.
Prof. Alexander Kyosev, Ph.D.
Prof. Arch. Valery Ivanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Land. Arch. Velyana Naydenova, Ph.D.
Prof. Arch. Veselina Penevska, Ph.D.
Prof. Arch. Georgi Georgiev, Ph.D.
Assoc. Prof. Arch. Elena Ivanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Arch. Iskra Dandolova, D.Sc.
Prof. Arch. Rositsa Nikiforova, Ph.D.

Responsible editor: arch. Evgenia Kukusheva

Graphic design and preprint: The egg adv. agency, office@theegg.bg
Proofreader: Lora Sultanova

Print: Spektar JSC.

First and fourth cover: CHURCHILL MEADOWS COMMUNITY CENTRE, Mississauga, Canada
Second cover: UIA congress in Copenhagen, poster
Third cover: Exhibition "My Autumn" by arch. Ivana Valchanova

UAB 4

ADDRESS TO THE MEMBERS OF THE UNION OF ARCHITECTS IN BULGARIA AND THE ENTIRE ARCHITECTURAL COLLEGE 4
arch. Peter Dikov

FOR A UNIFIED INFORMATION AND PUBLISHING SYSTEM OF THE UAB 7
arch. Iliyan Nikolov

EVENTS 9

UIA CONGRESS IN COPENHAGEN 10
arch. Istelianna Atanasova, arch. Magdalina Razheva

BIENNALE ARCHITETTURA 2023 THE LABORATORY OF THE FUTURE 18
arch. Evgenia Kukusheva

HOW BULGARIA RETURNED TO THE VENICE ARCHITECTURE BIENNALE 19
arch. Martin Hristov

FROM DARKNESS TO LIGHT 26
arch. Boris Tikvarski, arch. Liliana Todorova, arch. Victor Mucoz Sanz

CONTESTS AND IMPLEMENTATIONS 30

STUDENT COMPETITION "CENTRAL PART - LOZEN VILLAGE" 31
arch. Evgenia Kukusheva

COMPETITION FOR THE RECONSTRUCTION OF THE WATER TOWER AND ADJACENT SPACES IN DIMITROVGRAD 41
arch. Elisaveta Georgieva, Kremena Borisova

АРХИТЕКТУРА
ARCHITECTURE

3 - 4
2023

Magazine
for architectural creativity,
architectural theory and criticism
YEAR SEVENTY

CONTENTS

47 ABOUT THE COMPETITIONS, AS A WAY OF THINKING OR HOW WE BUILT KARIN DOM NEW BUILDING
arch. Yavor Panev

55 CHURCHILL MEADOWS COMMUNITY CENTRE, MISSISSAUGA, CANADA
arch. Krassimir Vassilev, PhD

61 **CRITICISM**

62 IN SEARCH OF INTRANSIENT VALUES IN INTERPRETATION AND REINTERPRETATION OF THE ARCHITECTURAL MONUMENTS OF CULTURE
arch. Dobrina Zheleva-Martins, PhD

72 FOR THE MEMORIAL OF THE FIRST SOFIA AND SIXTH TURNOVO REGIMENTS
arch. Evgenia Kukusheva

79 **EDUCATION AND PROFESSION**

80 INNOVATIVE CURRICULUM FOR TEACHING ARCHITECTURAL DESIGN
arch. Vasil Kashukeev, PhD

91 THE ARCHITECT IN BULGARIA – A GENERALIST OR A DESIGNER IN ARCHITECTURE?
Dipl.-Ing. , arch. Stoyan Todorov

97 A REVIVAL OF THE AUTHENTIC PROFESSIONAL PROFILE OF THE ARCHITECT IN BULGARIA
Dipl.-Ing. , arch. Stoyan Todorov

105 **APPLIED RESEARCH**

106 DISTINGUISHING CHARACTERISTICS OF LEGISLATIVE REGULATION OF HIGH-RISE CONSTRUCTION IN JAPAN
arch. Radosvet Valkov

113 ARCHITECTURAL HERITAGE IN THE SYSTEM OF PETER THIEL -
arch. Ignat Todorov

120 TASTE - AN OPPORTUNITY FOR AESTHETIC JUDGMENT
arch. Ivan Lapatov, Ph.D

130 GENESIS OF MUTRO BAROQUE
land. arch. Dimo Petrov

141 **ANNIVERSARIES**

142 MORE THAN 30 YEARS "ARCH AND ART" PUBLISHING HOUSE - CORRESPONDING MEMBER OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
Prof. arch. Atanas Kovachev, D. Sc.

**Sources of illustrations are not credited when they are the author's.*
**The texts in English are by the authors of the articles.*

Изложба на арх. Ивана Вълчанова „Моята есен“

Списание
за архитектурно творчество,
архитектурна теория и критика

арх. Петър Диков
арх. Илиян Николов
арх. Истелианна Атанасова
арх. Магдалина Ръжева
арх. Евгения Кукушева
арх. Мартин Христов
арх. Борис Тикварски
арх. Лиляна Тодорова
арх. Виктор Муньоз Санц
арх. Елисавета Георгиева
Кремена Борисова
арх. Явор Панев
д-р арх. Красимир Василев
д-р арх. Добрина Желева-Мартинс
д-р арх. Васил Кашукеев
дипл. инж., арх. Стоян Тодоров
арх. Радосвет Вълков
арх. Игнат Тодоров
д-р изк., арх. Иван Лапатов
ланд. арх. Димо Петров
чл.-кор. проф. арх. Атанас Ковачев д.а.н.

ИЗДАНИЕ НА СЪЮЗА НА
АРХИТЕКТИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Цена: 15 лв.